memorii | jurnale

SHANNON McKENNA SCHMIDT
JONI RENDON

ROMANTISM, PASIUNE, SCANDAL

VIAȚA AMOROASĂ A SCRIITORILOR CELEBRI

book
HUMANITAS

memorii | jurnale

Shannon McKenna Schmidt și Joni Rendon sunt autoarele lucrării *Novel Destinations: Literary Landmarks from Jane Austen's Bath to Ernest Hemingway's Key West.*

Shannon a scris pentru *Arrive*, *National Geographic Traveler*, *Shelf Awareness* și alte publicații. A locuit în New Jersey, iar acum călătorește frecvent în Statele Unite și în străinătate.

Joni a publicat în *National Geographic Traveler*, *Travel+Leisure*, *Bookpage*, *The Writer* și pe Bookreporter.com. În acest moment locuiește la Londra.

SHANNON MCKENNA SCHMIDT
JONI RENDON

ROMANTISM, PASIUNE, SCANDAL

VIAȚA AMOROASĂ A SCRIITORILOR CELEBRI

Traducere din engleză de
CRISTINA JINGA

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Shannon McKenna Schmidt, Joni Rendon
Writers Between the Covers
Copyright © Shannon McKenna Schmidt and Joni Rendon, 2013
Published by arrangement with Plume, a member of Penguin Group (USA) Inc.
All rights reserved including the right of reproduction in whole
or in part in any form.

Fotografia de pe copertă © Ewing Galloway/ClassicStock

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta versiune românească
© HUMANITAS, 2016 (ediţia digitală)

ISBN 978-973-50-5327-7 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Lui Brian și lui Steve

Introducere

Ce se petrece în culisele vieților marilor scriitori? Ești tentat să-ți imaginezi geniile solitare adâncite în contemplație, având drept companie numai manuscrisele lor pătate de cerneală. În loc, descoperi sex-simboluri desfătându-se în hârjoneli și bacanale, ori suflete-pereche prinse în frământări pătimașe.

Subiectul vieților romantice ale scriitorilor ne-a stârnit curiozitatea pentru prima oară pe când ne documentam pentru cartea noastră *Novel Destinations*. Vizitând casele și locurile de refugiu în care au trăit, au iubit și și-au găsit inspirația scriitori celebri, ne-am pomenit adeseori distrase de „partea cu dragostea". Ieșeau la lumină detalii fascinante și

surprinzătoare despre comportamentul libertin și nonconformist al scriitorilor, detalii care ne-au îndemnat să cercetăm mai amănunțit încurcăturile lor amoroase.

Unde se afla, mai precis, ușa secretă pe care o folosea Victor Hugo ca ieșire de urgență pentru amantele sale? E adevărat că Charles Dickens a avut o slăbiciune pentru cumnata lui? Asemenea turiștilor indiscreți, care închiriau telescoape ca să-i iscodească pe Lordul Byron și pe soții Shelley în timpul verilor petrecute de ei în stațiunile din jurul lacului Geneva, tânjeam după informații exclusive despre celebrele (și mai puțin celebrele) relații, flirturi și despărțiri ale idolilor noștri literari.

La început ni s-a părut că o idilă cu un scriitor putea să fi fost încântătoare – faima! gloria! romantismul! –, dar, așa cum urma să descoperim, dragostea risca să fie un joc periculos pentru cealaltă jumătate a cuplului, care sfârșea uneori înjunghiată în spate (Adele Mailer), alcoolică (Caitlin Thomas), închisă într-un ospiciu (Vivienne Eliot), alcoolică și închisă într-un ospiciu (Zelda Fitzgerald) sau retrogradată în rolul de îngrijitor (Leonard Woolf).

Unii scriitori ar trebui să fie prevăzuți cu o etichetă de avertizare. Aceleași calități care le-au îngăduit multor artizani ai cuvântului să-și expună sufletul dezgolit în fața întregii lumi – egoismul, egocentrismul sau simpla intensitate emoțională – făceau din ei adesea niște parteneri amoroși îngrozitori. Mai mult, lumea e ciudat de îngăduitoare față de artiști. Unii, ca Norman Mailer – care avea nevoie de violență, susținea editorul său, pentru a-și aduna curajul de a scrie –, nici măcar n-au trebuit să se disculpe. Au scăpat în ciuda comportamentului condamnabil pentru că, la urma urmei, ei erau *artiști*. Și nu e firesc ca artiștii să fie boemi, misterioși și imprevizibili?

Poziția de scriitor le cere, practic, să-și trăiască viața cu mai mare intensitate decât indivizii obișnuiți. N-ar trebui să ne surprindă, așadar, că descătușarea vreunuia dintre ei din constrângerile moralei tradiționale are mai multe șanse să se transpună într-o proză inovatoare și curajoasă decât povestea vreunui cumsecade Ward Cleaver* cu o „întâlnire de sâmbătă seara" cât toată noaptea de lungă. La urma urmelor, Lordul Byron nu și-a făcut probleme în privința câtorva versuri șocante din poemul său *Don Juan*, în care mărturisea că s-a culcat cu sora lui vitregă și a fost dat afară din casă de nevastă. Dimpotrivă, a provocat un subit interes public, scandalizând atât cu proza, cât și cu faptele sale libidinoase.

Și te întrebi, oare ar mai fi fost scrisă *Blândețea nopții* dacă mariajul soților Fitzgerald nu s-ar fi destrămat în sudul Franței? Și-ar mai fi putut imagina T.S. Eliot lumea mohorâtă din *Tărâmul pustiit* dacă n-ar fi fost adus în pragul nebuniei de soția lui cu tulburare psihică bipolară?

Pentru alți scriitori, o consoartă mai stabilă și mai devotată a însemnat arma secretă care le-a cimentat faima. Sofia Andreevna Tolstaia a transcris de mână eroicul *Război și pace* de șapte ori. Opera Virginiei Woolf își datorează existența în mare măsură soțului autoarei, Leonard, care ani de-a rândul a împiedicat-o să dea curs chemării râului Ouse. Gertrude Stein a devenit celebră abia după ce a început să exprime în scris vocea iubitei sale, Alice B. Toklas.

Ceea ce face poveștile amoroase ale literaților atât de captivante este faptul că sunt adesea pline de detalii erotice

---

* Personajul tatălui din longevivul (1957–1963) sitcom american *Leave It To Beaver*. (Toate notele de subsol îi aparțin traducătoarei. Trimiterile numerotate se referă la notele autoarelor, departajate pe capitole și aflate la sfârșitul volumului.)

redate chiar de mâna scriitorilor. Cei mai cunoscuți porumbei epistolari, Robert și Elizabeth Barrett Browning, au schimbat aproape șase sute de misive înainte de căsătorie. Alții au folosit umila scrisoare pentru a umple un gol în epoca anterioară sexului prin telefon și pornografiei pe internet. Într-o corespondență care te face să roșești, James Joyce perora poetic despre erotismul flatulenței nevestei sale, în timp ce Henry Miller își folosea scrisorile ca s-o excite pe Anaïs Nin în vederea unei viitoare „orgii literare sexuale". Ea, în schimb, își folosea escapadele sexuale ca materie primă pentru faimoasele-i jurnale erotice.

Cuplul șocant alcătuit de antipaticul dramaturg Arthur Miller și sex-simbolul Marilyn Monroe a arătat că, într-adevăr, contrariile se pot atrage, cel puțin la început. Se pare însă că mult mai frecvent scriitorii și-au ales partenere asemănătoare cu ei, cu toate că nici așa deznodământul fericit nu era garantat. Filozoful iluminist Voltaire și inteligenta lui amantă s-au completat în mod fericit atât în laboratorul de știință, *cât și* în dormitor. Simone de Beauvoir și Jean-Paul Sartre au împărtășit masa de la cafenea, pasiunea pentru filozofie și înclinația de a-și seduce elevele. Ceea ce Ernest Hemingway și Martha Gellhorn au avut în comun, anume dorința de a realiza reportaje de război, a fost însuși lucrul care, în final, i-a făcut să-și stabilească linii de front proprii.

Refrenul nostru constant, în timpul documentării pentru cartea de față, a fost: „Așa ceva nu se poate inventa." Și nu se poate. Nici nu ai vrea. Când e vorba despre viețile amoroase ale literaților, adevărul, de regulă, se dovedește mai straniu (și mai scandalos) decât ficțiunea.

PARTEA ÎNTÂI

Folie à deux

Unora le place jazzul

ARTHUR MILLER

O sinucidere omoară doi oameni, Maggie, tocmai asta e![1]

— Arthur Miller, *După cădere*

El era cel mai mare dramaturg american în viață; ea era cel mai celebru sex-simbol. Căsătoria lui Arthur Miller cu Marilyn Monroe a început ca o relație instabilă, furtunoasă și a durat mai puțin de cinci ani, dar avea să-l bântuie pe scriitor timp de decenii.

„A FOST CA O CIOCNIRE cu mașina de un copac! Știi – ca o băutură rece-gheață când ai febră“[2], se confesa emfatic bomba cea blondă Marilyn Monroe după prima ei întâlnire cu dramaturgul ochelarist Arthur Miller, cu unsprezece ani mai în vârstă decât ea. Neverosimila pereche petrecuse ore bune dansând și flirtând la o petrecere în Hollywood, iar bărbatul căsătorit, tată a doi copii, îi frecase senzual degetul de la picior lui Marilyn, în timp ce se sorbiseră din ochi. Având la activ numai roluri de film minore, starleta de douăzeci și cinci de ani nu era încă celebră în 1951, când l-a cunoscut pe Miller. Dramaturgul, pe de altă parte, fusese recent încoronat drept titanul teatrului american

după ce capodopera sa dramatică, *Moartea unui comis-voiajor*, câștigase atât un Pulitzer, cât și un premiu Tony.

În timp ce cariera lui Miller cunoștea o bruscă ascensiune, căsnicia cu iubita lui din colegiu, Mary Slattery, începuse să șchioapete. Când a întâlnit-o pe Monroe, „era lihnit după descărcare sexuală“[3], cum spunea prietenul său regizorul Elia Kazan. Ca majoritatea bărbaților, Miller a fost fascinat de senzualitatea lui Marilyn, iar ea a fost instantaneu cucerită de manierele lui de gentleman, de intelectualitatea și de respectul lui pentru calitățile ei actoricești. I-a spus insistent că e născută pentru a reuși pe Broadway, și asta într-o perioadă în care nimeni nu-i lua în serios ambițiile.

În pofida faptului că se îndrăgostiseră unul de altul, principialul dramaturg ezita să înceapă o relație atât de curând după precedentul său joc de-a iubirea, care-l lăsase chinuit de mustrări de cuget. Încercând să-și înăbușe sentimentele pentru Marilyn, s-a întors conștiincios acasă, în Brooklyn, și n-a mai revăzut-o pe actriță timp de patru ani.

Când succesul ei în carieră a început să crească vertiginos, Marilyn a avut mai multe relații și o faimoasă căsătorie cu Joe DiMaggio, dar iubirea ei pentru Miller a continuat să ardă. Fusese primul bărbat care o tratase ca pe ceva mai mult decât un obiect sexual și văzuse în el un protector și o figură paternă – chiar avea să-l numească, mai târziu, „tătic“. Când tumultuoasa ei căsătorie cu starul baseballului din Hall of Fame s-a sfârșit după numai nouă luni, ambițioasa actriță a părăsit Hollywoodul ca să-și perfecționeze măiestria la New York. Odată ajunsă acolo, n-a pierdut timpul lingându-și rănile, ci, curând, a început o idilă clandestină cu dramaturgul nefericit în căsnicie.

„Era un vârtej de lumină pentru mine pe atunci, toată numai paradox și mister ademenitor“[4], scria Miller despre strălucitoarea și sofisticata blondă, a cărei imagine de femeie

superbă și zăpăcită îi contrazicea profunzimea ascunsă și suferința lăuntrică. Atracția irezistibilă pe care o simțea pentru ea era o combinație de dorință sexuală și milă inspirată de copilăria ei zbuciumată. Născută fără tată și nedorită, Marilyn fusese crescută la început de mama ei schizofrenică, iar apoi într-un centru de plasament. Sensibilul dramaturg a fost profund mișcat de povestea aceasta tragică și s-a gândit că ar putea s-o salveze pe Marilyn de demonii ei.

În pofida uriașelor deosebiri, fiecare și-a găsit împlinite prin celălalt niște nevoi. În timp ce Marilyn, cu nesiguranța ei adânc înrădăcinată și cu stima de sine la pământ, era readusă la viață de dramaturgul cel inteligent, vanitatea lui Miller era măgulită de faptul că o are în brațe pe cea mai dorită femeie din America. Ca orice alt cuplu, se bucurau de plăceri simple, ca mersul pe bicicletă, înotul, plimbările lungi și ascultatul de discuri de jazz.

În vara anului 1956, Miller a făcut durerosul pas de a divorța de soția lui pentru a se căsători cu starul de cinema. Încă dinainte să aibă loc căsătoria, se simțea nepregătit pentru atenția agresivă cu care presa însoțea celebritatea lui Marilyn și înghițea pe toată lumea din preajma ei. După ce și-au anunțat logodna, „Minunatul Creier American“ și „Minunatul Corp American“[5] au fost neîncetat vânați de paparazzi – până în momentul divorțului.

Cum părea de necrezut că pot alcătui un cuplu – „Mintosul se însoară cu Clepsidra“[6], titrau cu litere de-o șchioapă ziarele –, au atras asupra căsătoriei lor destulă atenție nedorită. Se emiteau pronosticuri negative și judecăți acide de către somități, precum Truman Capote, care a remarcat zeflemitor că mariajul putea fi numit „Moartea unui dramaturg“. Și susținătorii lui Marilyn cârteau împotriva nunții, îngrijorați că imaginea ei *all-American* avea să fie știrbită de opiniile politice stângiste, și deci „nepatriotice“, ale lui Miller.

În ciuda declarațiilor de dinainte de căsătorie făcute de Marilyn, anume că voia să joace în mai puține filme și să-și dezvolte calitățile de gospodină, părea că viața de familie trebuia să mai aștepte. La două săptămâni de la nuntă, cei mai faimoși proaspăt căsătoriți din lume debarcau în Anglia. Actrița juca alături de Laurence Olivier în *Prințul și dansatoarea*, fapt ce l-a propulsat pe Miller într-un rol neașteptat, de infirmier, psihiatru, părinte și principal apologet al ei. A fost șocat de transformarea gen *Jekyll-and-Hyde* a miresei sale pe platoul de filmare, unde marea presiune pe care chiar ea o exercita asupra sieși a deschis o adevărată cutie a Pandorei de anxietăți și nesiguranțe.

Pentru a face față provocărilor, Marilyn își autoadministra un arsenal de medicamente, obicei care a constituit o altă surpriză neplăcută pentru Miller. Acesta își nota frustrările și îndoielile într-un jurnal, pe care Marilyn a avut ghinionul să-l descopere. Conținutul acestui jurnal a zdruncinat-o, iar incidentul (inclus mai târziu în piesa lui Miller *După cădere*) i-a zgândărit temperamentul exploziv și paranoia. Pentru a-și liniști nervii suprasolicitați, a început să recurgă, înainte de filmări, la alcool – care se combina incendiar cu toanele ei. Miller a trebuit să facă față variațiilor ei de dispoziție și a comparat-o cu un vas spart: „E frumos când e întreg, dar când e numai cioburi e periculos, te poți tăia.“[7]

În parte, tulburările emoționale ale lui Marilyn din timpul turnării filmului ar putea fi puse pe seama unei sarcini neprevăzute, prima din cele trei avute cu Miller pe care nu le-a putut duce până la capăt. Actrița își dorea mult să aibă un copil și fiecare pierdere de sarcină o arunca într-o nouă spirală de depresie, contribuind la multiplele ei încercări de sinucidere.

Cu toate că relația de cuplu nu s-a refăcut niciodată în urma șocurile repetate suferite în timpul acelor filmări, au existat uneori și momente fericite, mai ales când Marilyn

nu era supusă stresului actoricesc. A existat o tentativă de viață casnică (Marilyn a uscat o dată, în mod comic, cu uscătorul de păr, un aluat de paste făcut în casă), cei doi s-au distrat dezinhibat pe plajă la Hamptons și au urmărit lucrările de restaurare a conacului lor din secolul al nouăsprezecelea, din Connecticut.

Dar, chiar și acasă, diferențele flagrante dintre ei au devenit imposibil de ignorat. Scrisul lui Miller depindea de izolare și de liniște, în vreme ce Marilyn, ca o floare exotică de seră, cerea atenție constantă. Ea n-avea nici un hobby și doar foarte puțini prieteni apropiați; potrivit menajerei lor, în cea mai mare parte a timpului dormea, avea ședințe cu psihiatrul, lua lecții de actorie și se uita în oglindă. Marilyn ura singurătatea; o scotea din sărite timpul petrecut de soțul ei încercând să scrie, iar la un moment dat a urlat: „Sunt într-o nenorocită de închisoare și temnicerul meu este Arthur Miller… În fiecare dimineață se retrage în blestemata lui de cameră de lucru și nu-l mai văd ore-n șir… Iar eu, poftim, stau pur și simplu aici; n-am nimic de făcut, fir-ar să fie!“[8]

Din egoism, nu recunoștea că excesiva ei nevoie de atenție îi sufoca lui Miller creativitatea. Pe toată durata mariajului lor, acesta n-a scris nici o piesă nouă, căci se dedicase în întregime rolului de protector al lui Marilyn și de mediator pe lângă regizorii și managerii supărați de ea. Acest devotament cu sacrificiu de sine l-a făcut pe Norman Mailer să-l numească, în derâdere, „cel mai talentat sclav din lume“[9].

În vara anului 1958, actrița a zburat la Los Angeles ca să filmeze *Unora le place jazzul*. Miller a rămas acasă, cu gândul să lucreze, dar curând, când ea a ajuns la spital din pricina unei supradoze, s-a văzut silit să renunțe la planurile lui. Lipsa de profesionalism a lui Marilyn pe platou – întârzia sistematic cu orele, nu reușea să-și memoreze replicile (doar pentru a spune „Unde-i bourbonul?“ a fost nevoie de cincizeci și nouă

de duble) și se purta grosolan cu asistenții – dăduse naștere problemelor obișnuite, obligându-l pe Miller să rămână lângă ea și să încerce s-o țină pe linia de plutire.

După încheierea filmărilor, Marilyn a pierdut încă o sarcină. În timp ce se refăcea, soțul ei, exasperat, s-a gândit să transforme nuvela lui *Inadaptații* într-un scenariu de film pentru ea. Filmul i-ar fi oferit lui Marilyn genul de rol serios după care tânjea și care, spera Miller, avea s-o scoată din depresie și să-i apropie din nou. În mod ciudat, Marilyn s-a arătat mai puțin decât entuziasmată de proiect, semnând fără nici un chef și numai după ce s-a știut sigur că John Houston o să fie regizorul. Sentimentele lui Miller – și orgoliul său – au fost zdrobite de reacția ei.

Pe când scenariul și distribuția nu erau încă definitivate, Marilyn a jucat în altă producție, *Hai să facem dragoste*, și a avut o foarte mediatizată aventură amoroasă cu partenerul ei din film, Yves Montand. Cu toate că actorul, căsătorit, s-a întors în Franța de îndată ce s-au terminat filmările, terenul era deja minat pentru condițiile dezastruoase de la turnarea *Indapatații*or. „Până când am ajuns să facem filmul… nu mai eram soț și soție“[10], a spus dramaturgul, excedat.

În următoarele patru luni, când filmau în Nevada, cei doi abia dacă-și mai vorbeau. Marilyn îl copleșea cu dispreț și ostilitate pe soțul ei, refuzând să pozeze alături de el în fotografii și adesea strigându-i insulte. O dată a plecat cu mașina, după o zi de filmare, fără el, obligându-l să meargă pe jos, prin deșert, până când a fost zărit pe marginea drumului și salvat de John Houston. Miller a ignorat cu stoicism purtările ei urâte, astfel ca producția să nu mai sufere alte întârzieri și întreruperi.

În același timp, comportamentul haotic al lui Marilyn, exacerbat de medicamente, a atins noi extreme. Pe lângă întârzierile ei cronice și nepregătirea rolului, adesea își făcea

apariția năucă și dezorientată și a fost chiar surprinsă goală într-un ascensor de hotel. La mijlocul filmărilor a fost spitalizată pentru „surmenaj“, de fapt o tentativă a regizorului de a-i diminua dependența de barbiturice.

Miller avea să spună mai târziu despre filmul sortit eșecului: „Cel mai trist este că eu îl scrisesem ca s-o fac pe Marilyn să se simtă bine. În schimb, pentru ea, a însemnat prăbușirea completă.“[11] În rolul semiautobiografic pe care i-l scrisese, Marylin interpreta o frumoasă și sensibilă femeie divorțată, dezamăgită de căsătorie, care stârnea interesul a trei bărbați foarte diferiți. Simplitatea rolului, care o deposeda pe vedetă de însușirile sale faimoase, sex-appealul și ostentația, îi oferea talentului ei șansa de a străluci.

În loc să fie recunoscătoare, Marilyn era convinsă, cum păția la fiecare turnare de film, că e persecutată. Când filmările s-au încheiat, în toamna anului 1960, a anunțat că se desparte de Miller. La urma urmei, fiecare din ei se căsătorise cu o idee despre celălalt fără susținere în realitate. „Cred că ne-am gândit că o să ne completăm unul pe altul. Bineînțeles că a fost o greșeală“[12], regreta Miller.

Cu toate că *Inadaptații* a marcat sfârșitul căsniciei sale, lui Miller avea să-i deschidă, în mod surprinzător, o ușă. Odată întors la New York, pe când revedea cadrele filmului, i s-a reaprins scânteia dragostei, de data aceasta pentru Inge Morath, una dintre fotografele care documentau producerea filmului. Inge a acceptat fără tragere de inimă invitația la prânz a dramaturgului, aducând și o colegă cu ea, ca paravan. „Credeam că Arthur o să fie o persoană tristă“, a zis ea, „dar s-a dovedit un bărbat foarte amuzant“[13].

Fotografa care bătea lumea în lung și-n lat, a cărei carieră dinamică însemna că stătea rareori într-un loc mai mult de câteva zile, era exact la polul opus față de Marilyn. „Inge a fost o mare ușurare, pentru că n-avea nevoie de nimeni s-o

dădăcească“[14], a recunoscut Miller. La scurt timp de la începutul relației, el și-a găsit inspirația pentru piesa *După cădere*, despre un bărbat căsătorit de două ori, recompensat prin dragostea celei de-a treia femei. La premieră, pe Broadway, în 1964, publicul a reacționat cu mânie la transparenta portretizare a lui Marilyn în chip de cântăreață autodistructivă care moare dintr-o supradoză, exact cum murise și starul cu optsprezece luni mai devreme. Cu toate că Miller începuse să lucreze la piesă cu mult înainte ca Marilyn să moară, a fost acuzat că exploatează actrița martiră pentru propriul său succes dramatic.

Insistând că piesa nu era „nici mai mult, nici mai puțin autobiografică“[15] decât toate celelalte lucrări ale sale, Miller a compus un elaborat protest al nevinovăției sale pentru revista *Life*. Ceea ce publicul n-a știut a fost că dramaturgul s-a folosit de scenă pentru a-și cântări sentimentele contradictorii în privința unei eventuale cereri în căsătorie a lui Inge. Palmaresul descurajator îl făcuse extrem de neîncrezător în căsnicie, însă a treia s-a dovedit cu noroc. Mai târziu avea să-și descrie cei patruzeci de ani alături de Inge drept „cei mai buni din viața mea“[16].

În pofida neașteptatei fericiri și eliberări de complexe ale lui Miller, bucuriile n-au fost niciodată de ajuns pentru a se simți absolvit de remușcări în privința lui Marilyn. Eșecul său de-a o salva – și totodată de-a salva mariajul lor – a continuat să-l frământe până la moarte. La vârsta de optzeci și șapte de ani și-a scris ultima piesă, *Finishing the Picture*, despre ce trăiseră când lucraseră împreună la *Inadaptații*. Probabil că, exhumând-o pe scenă pentru ultima oară pe Marilyn, a izbutit să-i îngroape fantoma laolaltă cu demonii lui personali.

AL TREILEA E ÎN PLUS

Afemeiatul poet Ezra Pound își justifica ipocrit infidelitățile invocând o corelație între abilitatea de a seduce și creativitatea sa. Pentru el și pentru alți scriitori, triunghiurile amoroase prelungite timp de decenii au sfârșit adesea prost și, câteodată, au condus la prietenii neobișnuite.

PREA APROAPE ÎNSEAMNĂ AGLOMERAT. După ce trupele germane au cucerit orașul italian unde locuiau în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Ezra Pound și soția sa s-au mutat în aceeași casă cu amanta lui. Pentru aproape doi ani, poetul a stat „sub același acoperiș cu două femei care-l iubeau, pe care le iubea și care se urau, rece, una pe cealaltă“[17], spunea fiica lui despre bizarul aranjament domiciliar. Pound și-a păstrat relațiile cu ambele femei pentru o uluitoare perioadă de cincizeci de ani.

ÎN DOUĂ LUNTRI. Aversiunea față de căsătorie a romancierului victorian Wilkie Collins nu l-a împiedicat să-și întemeieze două vieți de familie, cu două femei diferite. Una s-a mutat în locuința lui din Londra, pretinzând că i-ar fi menajeră, în timp ce a doua concubină și cei trei copii ai lor locuiau în altă parte a orașului, sub un nume de împrumut.

CE-I AL MEU E ȘI-AL TĂU. Când iubitul său, polițistul Bob Buckingham, s-a căsătorit cu infirmiera May Hockey, E.M. Forster a fost unul dintre martori la ceremonia de la starea civilă. Decenii la rând, energicul om al legii și-a împărțit timpul între soția sa și scriitor. Cei doi competitori au început prin a fi rivali, dar în cele din urmă au devenit prieteni

atât de apropiați, încât May l-a îngrijit pe Forster în ultimele lui zile.

EXPRIMAT ÎN SCRIS*. Cuceritorul în serie Kingsley Amis se întorcea întotdeauna, după escapade, la soția sa – până când i s-au aprins călcâiele după o tovarășă de breaslă, romanciera Elizabeth Jane Howard. Într-o ultimă vacanță împreună, soția înșelată și-a exprimat nemulțumirea. Pe când Amis picotea la marginea piscinei, ea i-a mâzgălit cu rujul pe spinare: „Englez fertil. Regulez orice."[18]

CRIMĂ PASIONALĂ. O amantă nu era destul pentru Victor Hugo, al cărui apetit sexual neostoit i-a atras și o arestare după ce a fost prins cu Léonie Biard, soția unui pictor. Mituit de soțul gelos al lui Léonie, un detectiv a descoperit perechea de amorezi în flagrant delict, într-un cuibușor parizian pe care Hugo îl păstra special pentru astfel de scopuri. Dacă scriitorul a fost, în cele din urmă, eliberat grație sistemului juridic francez sexist, în schimb Léonie a fost trimisă la închisoare. Soția lui Hugo a îmbrățișat cauza femeii făcute de rușine, în realitate fiind încântată că Juliette Drouet, adorata lui amantă de mult timp, avea, în sfârșit, o rivală.

* *Put it in Writing*, una dintre cele mai cunoscute lucrări (din 1988) ale lui Albert Joseph, conținând indicații de scriere și redactare în limba engleză.

*Cântecul de dragoste al lui T.S. Eliot**

T.S. ELIOT

Ceea ce numim început e adesea sfârșitul. Iar a pune capăt înseamnă a o lua de la capăt. Sfârșitul e locul de unde pornim.[19]

— T.S. Eliot, *Little Gidding*

Se spune că T.S. Eliot, în dezastruoasa lui lună de miere, și-a petrecut nopțile într-un șezlong de grădină în timp ce soția sa se baricada în camera lor de hotel. Cei optsprezece ani de parteneriat al perechii nevrotice au produs multe căderi psihice și una dintre cele mai frumoase poezii ale secolului douăzeci.

„Adevărul o să iasă la iveală în întregime, dacă nu în timpul vieții *noastre – atunci, după aceea*“[20], promitea Vivienne Eliot, soția faimosului poet modernist T.S. (Thomas Stearns) Eliot, din ospiciul în care fusese internată, împotriva voinței sale, în 1938. Ea susținea că numai cruzimea lui Eliot fusese de vină pentru căderea ei nervoasă și își dorea cu ardoare ca lumea să știe și varianta ei a poveștii.

Cu toate că era excentrică și chinuită de o dispoziție nevrotică, s-ar putea ca Vivienne să nu fi fost Ofelia cea „nebună“, așa cum a făcut-o să pară istoria. La mai multe decenii după

* Aluzie la *The Love Song of J. Alfred Prufrock*, poemul care l-a consacrat pe T.S. Eliot.

moartea ei din 1947, fratele lui Vivienne, care semnase documentele de internare, a recunoscut: „Abia când am văzut-o pe Vivie la azil pentru ultima oară mi-am dat seama că făcusem o mare greșeală… Era la fel de întreagă la minte ca și mine.“[21] Asemenea Zeldei Fitzgerald, soția nevrotică a altui scriitor faimos, Vivienne a murit pe când era închisă în ospiciu.

Își petrecuse ultimele ore de libertate rătăcind pe străzile Londrei într-o stare de delir, nu foarte deosebită de a soției tulburate din poemul lui Eliot *Tărâmul pustiit*, care proclama în disperare: „Am să fug afară, așa cum sunt, o să mă plimb pe stradă.“[22] Când fratele ei a fost chemat s-o preia, acesta i-a scris, alarmat, poetului plecat în vacanță că Vivienne era „bântuită de suspiciuni dintre cele mai fantastice. M-a întrebat dacă e adevărat că ai fost decapitat“[23].

Vivienne pierduse rapid contactul cu realitatea după ce soțul ei o părăsise, cu cinci ani mai înainte. Glacial, Eliot o informase despre dorința lui de a divorța printr-o scrisoare de la avocatul lui, trimisă în timp ce el preda în străinătate. Prin gestul lui laș evita o confruntare dureroasă, pe care a continuat s-o ocolească și după întoarcerea în Anglia, ascunzându-se.

Întrucât i s-a refuzat șansa de a-și întâlni soțul, Vivienne n-a consimțit la divorț, fiind convinsă că ar fi putut să-i schimbe intenția dacă i-ar fi vorbit din nou în persoană. Eliot a refuzat, insistând prin avocații lui că orice altă discuție ar fi „sterilă și nenecesară“[24]. Retragerea lui abruptă și inexplicabilă ar fi adus-o și pe cea mai sănătoasă soție în pragul nebuniei, dar pentru o femeie deja chinuită de teama de abandon a însemnat dezastrul. Copleșită de isterie și de un sentiment din ce în ce mai profund de neajutorare, Vivienne a început să-l urmărească pe Eliot.

Încercările ei de a-i da de urmă prin intermediul biroului de pașapoarte și a dentistului lor au fost zădărnicite de frecventele lui mutări, astfel că ea a început să-i viziteze locul de muncă. În mod penibil, stătea și plângea în camera de așteptare în timp ce Eliot, anunțat de secretară printr-o sonerie secretă, se furișa afară pe ușa din dos. Serile o găseau scrutând spectacolele cu piesele lui, sperând să-l vadă la teatru.

În lipsă de alte soluții, a încercat să dea un anunț la mica publicitate din *Times*, pe care însă ziarul l-a oprit de la publicare. Anunțul suna astfel: „T.S. Eliot este rugat să se întoarcă la domiciliul său din Clarance Gate Gardens 68, pe care l-a părăsit la 17 septembrie 1932."[25] Chiar și după ce portăreii au descins în apartamentul ei pentru a recupera lucrurile soțului înstrăinat, a continuat să se agațe de speranța că el s-ar putea întoarce – și lăsa adesea ușa întredeschisă.

După trei ani lungi, perseverența lui Vivienne a fost pe neașteptate răsplătită când a dat de urma lui Eliot la o ședință de autografe pentru o carte a lui. A vrut să-i vorbească, dar a fost rapid respinsă: „Nu pot să stau de vorbă cu tine acum"[26], a zis nepăsător Eliot, apoi s-a grăbit să plece. Niciodată n-a mai făcut vreun efort s-o vadă, nici înainte, nici în timpul celor nouă ani de ospiciu. Cu toate că s-a spus că a acționat la sfatul medicilor ei, faptul că a tăiat complet orice legătură pare ceva lipsit de sensibilitate și umanitate.

Când fratele lui Vivienne l-a sunat, în 1947, ca să-i comunice că ea murise pe neașteptate (probabil în urma unei supradoze luate voit), se zice că poetul a fost profund afectat, exclamând „O, Doamne, o, Doamne!"[27]. În pofida convingerii că părăsirea ei fusese un act necesar de autoconservare, suferise totuși din pricina acestei decizii. Piesa autobiografică *Reuniunea de familie*, despre un bărbat chinuit care se întreba dacă și-a ucis sau nu soția, a reprezentat, se crede, o tentativă de a se confrunta cu sentimentele sale contradictorii.

Pentru o persoană reținută, care s-a străduit toată viața să se ferească de emoții, este stupefiant faptul că și-a ales o soție cu temperament exploziv, ca Vivienne. Nepotrivita pereche s-a căsătorit după o curtare pătimașă, pe când timidul poet american era încă student la Oxford. Fisurile din mariajul lor au început să se ivească imediat, când impredictibila menstruație a lui Vivienne a venit chiar în luna lor de miere.

E greu de spus cine a fost mai nefericit, mireasa nevrotică sau poetul fără experiență, încă virgin și ușor de pus pe fugă de sexualitatea feminină. Reticentul Romeo era, de asemenea, stânjenit de hernia sa, iar nereușita primei nopți de pasiune n-a contribuit deloc la consolidarea încrederii în sine. Stăruința lui Vivienne de a lua cearșafurile murdărite pentru a le spăla acasă n-a făcut decât să prelungească încercarea chinuitoare.

Consternată de lipsa de interes a soțului ei pentru sex, Vivienne s-a consolat în brațele fostului ei profesor, filozoful Bertrand Russell. E posibil ca Eliot, cu tact, să fi trecut cu vederea povestea, fericit că a scăpat din încurcătura din dormitor. La momentul acela era îngrijorat, căci începuse să fie tot mai conștient de numeroasele maladii ale lui Vivienne. Pe lângă faptul că suferea de psihoză maniaco-depresivă și de un dezechilibru hormonal, avea migrene epuizante, nevralgii, reumatism, iar mai târziu a dezvoltat o tulburare de nutriție și o dependență de analgezice.

Bolile lui Vivienne au afectat toate aspectele existenței lor, dar Eliot a îndurat situația mai bine de un deceniu. I-a suportat problemele cu o răbdare de sfânt, renunțând chiar la a mai preda, în schimbul unei slujbe mai bine plătite la o bancă, pentru a-și putea permite cheltuielile ei medicale tot mai mari. Ajutorul acordat zi și noapte a dus la propriile lui căderi, care-l imobilizau la pat cu săptămânile.

Cu toate acestea, au existat și neașteptate compensații. „Vivienne l-a distrus ca bărbat, dar l-a făcut poet“[28], afirma o cunoștință. Eliot însuși a recunoscut mai târziu: „Ei, căsătoria nu i-a adus nici o fericire… mie, mi-a adus starea de spirit din care a ieșit *Tărâmul pustiit.*“[29] Poemul-confesiune de 434 de versuri, considerat unul dintre cele mai de seamă ale secolului douăzeci, a fost compus în mare parte într-un sanatoriu elvețian, în timp ce Eliot era tratat pentru propria sa cădere nervoasă.

Bolile și băutura excesivă i-au oferit lui Eliot un refugiu din căsnicie în momentul când bizareria comportamentului soției lui s-a accentuat. Printre alte excentricități, ea-și luase obiceiul să poarte în poșetă un cuțit de jucărie, într-un rând folosindu-l ca s-o amenințe pe Virginia Woolf, pe care a acuzat-o c-ar fi fost amanta lui Eliot. Compătimindu-l pe poet, Woolf a descris-o pe Vivienne ca „un sac de nevăstuici“ în spinarea lui, „mușcând, zvârcolindu-se, urlând, zgâriind“[30] încontinuu. Purtările ciudate ale lui Vivienne, băutul compensator al lui Eliot și permanentele atacuri reciproce le-au afectat viața socială. Prietenii povesteau că se simțeau storși de puteri în prezența lor și mulți au refuzat să se mai vadă cu perechea cu purtări anormale.

Când mariajul a ajuns la inevitabilul sfârșit, Eliot și-a întemeiat o viață separată, alăturându-se Bisericii Anglicane și depunând un jurământ de castitate, ca o poliță de asigurare împotriva altei relații sexuale nepotrivite. A început, de asemenea, o corespondență secretă cu Emily Hale din Boston, care fusese prima lui iubire pe când era student la Harvard. Familiile ambelor părți crezuseră că îndrăgostiții se vor căsători – până când Eliot se mutase în Europa și se hotărâse, brusc, să se însoare cu Vivienne. La doisprezece ani după ce fusese lăsată baltă, Emily îi scria fostului iubit, inițiind o prietenie secretă, dar castă, peste Atlantic.

În următoarele trei decenii, poetul i-a scris mai mult de o mie de scrisori, iar ea l-a vizitat frecvent în Anglia. Când Vivienne a fost găsită rătăcind pe străzi și a fost închisă într-un ospiciu, Emily și Eliot erau plecați în călătorie împreună. În pofida apropierii lor, Eliot a ridicat un zid de mister în jurul relației și puțini din cercul lui au știut de existența lui Emily.

Emily a consimțit să rămână în umbră, crezând că discreția ei virtuoasă avea să fie răsplătită prin conducerea la altar. Dar, după ce Vivienne a murit, a fost consternată să descopere că Eliot nu voia nici un fel de angajament. A susținut, în schimb, că nu se simte în stare să-și împartă din nou viața cu o femeie. Prietenia lor a continuat, în pofida refuzului zdrobitor, probabil pentru că Emily, ca și Vivienne înaintea ei, n-a renunțat la speranța că el s-ar putea răzgândi.

Poate c-ar fi reacționat altfel dacă ar fi știut că nebănuitul playboy avea o altă amică la dispoziție. Englezoaica Mary Trevelyan era confidenta lui Eliot și frecventa lui însoțitoare la diverse evenimente sociale, începând din primul an de internare a lui Vivienne. Cu toate că se comporta ambivalent, trimițându-i cadouri și uneori ținând-o de mână, el descuraja totodată intimitatea, limitând întrevederile la una la două săptămâni. Nedemoralizată de rezerva lui, Mary i-a propus de trei ori să se căsătorească. De fiecare dată, poetul s-a eschivat, declarând că el credea că sunt doar prieteni și că ideea de-a se recăsători era pentru el un coșmar.

În pofida atitudinii sale aparent implacabile în privința căsătoriei, la șaizeci și opt de ani Eliot a înmărmurit pe toată lumea însurându-se cu secretara lui în vârstă de treizeci de ani, Valery Fletcher. Cuplul și-a oficializat legătura printr-o ceremonie secretă, care a avut loc la ora șapte dimineața, pentru a evita publicitatea, și la care au fost martori numai părinții

miresei și un prieten. Absolut nimeni nu știuse de această idilă secretă. Când au aflat șocanta veste, Mary Trevelyan n-a mai vorbit cu el, iar Emily Hale a avut o cădere nervoasă.

Al doilea mariaj i-a adus lui Eliot o imensă fericire. El și Valery erau nedespărțiți, iar cei care-l cunoșteau de dinainte se minunau de profunda lui mulțumire. Deși până atunci nu dăduse semne de sentimentalism sau romantism, a spart tiparele publicând o poezie de dragoste intitulată *A Dedication to My Wife*. Versurile descriu o uniune ideală între doi oameni „Care gândesc aceleași lucruri fără a fi nevoie să-și vorbească / Și gânguresc aceleași vorbe fără a fi nevoie să le și tălmăcească“[31].

A doua doamnă Eliot era la fel de extaziată, îndrăgostită fiind de poet încă de la vârsta de paisprezece ani, când ascultase o înregistrare a poemului *Drumul magilor*. Soarta a fost de partea ei când, după ce se pregătise să devină secretară, aflase de posibilitatea de-a lucra pentru Eliot la editura Faber and Faber. În timpul celor șapte ani în care Valery îi fusese secretară devotată, sentimentele celor doi înfloriseră în taină, până când ea primise din partea lui Eliot sfioasa cerere în căsătorie, scrisă de mână și strecurată într-un teanc de hârtii de dactilografiat.

Cinicii spun că poetul bolnav, care suferea de emfizem și de probleme cardiace, s-a căsătorit ca să-și asigure o infirmieră credincioasă și un agent literar, deși Valery a contestat această interpretare. „Avea evident nevoie de o căsnicie fericită. N-ar fi murit înainte s-o aibă“, a zis ea. „Exista în el un băiețel care avea nevoie să fie eliberat.“[32]

E GREU SĂ TE DESPARȚI*

Înainte ca rețelele sociale să ne facă să spunem *sayonara* la fel de ușor cum ne schimbăm statusul pe Facebook, mult onorata tradițională scrisoare de despărțire îndeplinea neplăcuta misiune.

A AVEA ȘI A NU AVEA. La optsprezece ani, înainte de a-și câștiga reputația machistă de crai de tipul „iubește-le și lasă-le", Ernest Hemingway a suferit din dragoste pentru o femeie mai în vârstă ca el, în timpul Primului Război Mondial. Pe când era șofer de ambulanță pe frontul italian, scriitorul a fost rănit de explozia unui șrapnel și a fost îngrijit de Agnes von Kurowsky, o frumoasă infirmieră americancă din Crucea Roșie. Așa s-a născut o dragoste năvalnică, dar planurile lor de căsătorie s-au spulberat când Agnes (modelul pentru Catherine Barkley din *Adio, arme*) s-a îndrăgostit de altcineva și i-a zdrobit inima lui Hemingway cu o scrisoare de despărțire:

> *O bună bucată de vreme, înainte să pleci, am încercat să mă conving singură că era o dragoste adevărată… Acum, după câteva luni departe de tine, știu că încă țin foarte mult la tine, dar mai mult ca o mamă decât ca o iubită.*[33]

VALLEY GIRL. Înainte ca Jacqueline Susann să devină celebră cu povestea ei despre starletele promiscue și dependente de pilule − *Valea păpușilor* −, această actriță care se străduia să răzbată și-a pus bazele stilului ei de viață *glamorous*

* *Breaking up is hard to do*, piesă celebră a cântărețului pop Neil Sedaka, 1962.

căsătorindu-se cu bogatul publicist Irvin Mansfield. Cei doi sibariți s-au bucurat de o viață de lux, locuind într-un hotel select din New York și luând numai cine cu biftec și șampanie Dom Pérignon. Dar când Irving a fost convocat la armată Susann s-a îndrăgostit de altcineva. Atunci ea a compus o scrisoare de adio de un umor crud, pe care le-a citit-o cu voce tare colegilor ei de scenă, șocându-i, înainte de a i-o trimite lui Mansfield:

> *Irving, când eram la Essex House, unde am avut room service și am putut să-mi cumpăr toate rochiile Florence Lustig, mi se părea că te iubesc foarte mult, dar acum, când ești în armată și primești numai 56 $ pe lună, simt că dragostea mea a apus.*[34]

NU-I VINA TA, CI A MEA. Ca și faimosul ei personaj, Jane Eyre, care a respins cererea în căsătorie a unui bărbat pe care nu-l iubea, Charlotte Brönte l-a refuzat pe fratele celui mai bun prieten al ei. Deși romanciera de douăzeci și trei de ani se considera lipsită de farmec și se îndoia că va mai primi alte propuneri, nu a acceptat o căsătorie lipsită de pasiune numai de dragul siguranței materiale. Respingându-l pe neatrăgătorul ei pretendent preot, i-a explicat, binevoitoare, că n-ar fi soția potrivită pentru el:

> *Răspunsul meu la propunerea dumneavoastră trebuie să fie în mod hotărât negativ… Nu am nici o aversiune personală la ideea unei uniuni cu dumneavoastră – dar sunt convinsă că firea mea nu este în măsură să facă fericirea unui bărbat ca dumneavoastră… Nu sunt persoana serioasă, profundă, calmă pe care o credeți.*[35]

EXIL PE STRADA MARE.* Căsătoria dintre laureatul Nobel Sinclair Lewis și corespondenta pentru știri externe Dorothy Thompson a fost cu scântei de la bun început. Thompson se înșelase crezând că l-ar putea transforma pe alcoolicul notoriu, în timp ce instabilul autor al romanelor clasice *Babbitt* și *Strada Mare* era gelos pe influența politică a soției sale. (Odată, când erau împreună în pat, pe Dorothy a sunat-o președintele Roosevelt.) După mai mult de un deceniu de mariaj, Lewis a plecat furios, pretinzând că succesul soției îl văduvise de creativitate. Deși Dorothy n-ar fi vrut să se despartă, în cele din urmă a acceptat să pună capăt căsătoriei lor, patru ani mai târziu:

> *Dă-i înainte și cere divorțul. Eu n-am să mă opun. Dar nici n-am să-l cer eu. Pentru Dumnezeu, hai să fim sinceri. Tu m-ai părăsit, nu eu. Tu vrei asta. Nu eu. Tu să-l ceri. Pentru orice motiv pe care-l pot născoci avocații tăi. Spune că eu te-am „abandonat" pe tine. Prezintă-l ca pe un caz de cruzime psihică. Poți să găsești argumente pentru divorț. Du-te și cere-l.*[36]

* *Exile on Main Street*, titlul unui album (1972) al Rolling Stones și, desigur, trimitere la *Main Street*, volumul lui Sinclair Lewis.

Cei frumoși și blestemați

F. SCOTT și ZELDA FITZGERALD

Nimeni n-a cântărit vreodată, nici măcar poeții, cât de mult poate duce o inimă.[37]

— Zelda Fitzgerald, „The Big Top"

În timpul unei singure săptămâni de neuitat din 1920, F. Scott Fitzgerald și-a publicat romanul de debut, *Dincoace de Paradis*, și s-a căsătorit cu fata visurilor sale, Zelda Sayre. Viața lor fermecată s-a destrămat însă într-un deceniu, împotmolită dureros în alcoolism, tulburare mintală, infidelitate și rivalitate artistică – Fitzgerald ajungând să se plângă, plin de amărăciune, că forța lui de a spera s-a pierdut pe drumul spre sanatoriul Zeldei.

„În vara anului 1918, la un club de dans provincial din Montgomery, Alabama, galantul tânăr locotenent F. Scott Fitzgerald a cunoscut-o pe nonconformista și cocheta Zelda Sayre, care avea reputația de a vorbi pe șleau și de a comite gesturi excentrice, precum fumatul în public. A urmat o impetuoasă curtare, cu scrisori cuceritoare, pasionate și furioase, schimbate între frumusețea sudistă și adoratorul ei, care, după ce ieșise din armată, lucra ca autor de reclame, prost plătit, în New York.

Deși era foarte dornică să plece din casa părintească și să înceapă o nouă viață, Zelda s-a arătat intransigentă cu Fitzgerald. A rupt relația și a refuzat să-l ia în căsătorie până când

el n-ar fi ajuns cineva și le-ar fi asigurat amândurora o viață pe picior mare. Declarația Zeldei, laolaltă cu apriga competiție pentru dragostea ei, l-a îmboldit pe romancierul aspirant să încerce imposibilul. Și-a abandonat brusc slujba și s-a închis în podul părinților săi din Saint Paul, Minnesota, dedicându-se în întregime scrisului.

La câteva luni de când primise ultimatumul, Fitzgerald alerga voios în sus și-n jos pe străzile orașului său de baștină, dând triumfal de veste că primul său roman, *Dincoace de Paradis*, urma să fie tipărit. Acceptată de un renumit editor, cartea i-a adus imediat celebritatea, o sumă considerabilă și o mireasă. La o săptămână de la debutul din aprilie 1920, după ce primul tiraj se epuizase în câteva zile, el și Zelda se căsătoreau la catedrala St. Patrick din New York. Mirele de douăzeci și trei de ani și mireasa lui de nouăsprezece și-au petrecut luna de miere la hotelul Baltimore, unde benchetuiala și bețiile au scăpat de sub control în asemenea măsură, încât a fost nevoie să li se ceară să achite nota și să-și mute festivitățile în altă parte.

Publicul era fascinat de remarcabila pereche, întruchipare a farmecului și a risipei postbelice din anii '20, perioadă pe care Scott avea s-o numească, așa cum bine se știe, Epoca Jazzului. Plină de viață și în pas cu moda, Zelda împărțea celebritatea cu soțul ei și chiar dădea interviuri împreună cu el. Ea reprezenta o nouă generație de femei emancipate, cea apărută în furtunoșii ani '20, când tinerii deziluzionați după devastatorul război mondial se răzvrăteau împotriva convențiilor și atitudinilor învechite. Hotărâte să fie recunoscute ca egalele bărbaților, nonconformistele ca Zelda își tundeau curajoase părul băiețește, își abandonau corsetele, îmbrăcând rochii largi și scurte, conduceau automobile, sfidau prohibiția în barurile cu alcool de contrabandă și abordau sexul într-o manieră nouă, nonșalantă.

„M-am căsătorit cu eroina povestirilor mele“[38], se lăuda romancierul. El scria deja despre nonconformiste când a cunoscut-o pe Zelda, incarnarea creațiilor sale imaginare. Scott și-a înzestrat personajul Rosalind Connage din *Dincoace de Paradis* cu personalitatea iubitei sale, cu manierismul și remarcile ei spirituale (adesea transcrise cuvânt cu cuvânt). I-a dat Zeldei să citească, pe măsură ce le scria, capitolele romanului, curtând-o astfel într-un mod unic, care deopotrivă a fermecat-o și i-a măgulit orgoliul.

Deși o flata pe Zelda imortalizând-o în carte, Scott era dureros de conștient că nu va fi acceptat de ea până când nu va face avere. În roman, lui Amory Blaine, studentul bolnav de dragoste de la Universitatea Princeton, autorul i-a retezat intenția de a o conduce la altar pe domnișoara Rosalind, care tocmai își făcuse intrarea în societate: „Să mă căsătoresc cu tine ar fi o greșeală, și eu nu dau greș niciodată“[39], îl informează ea voioasă, înainte de a fugi cu un bărbat bogat, pe pretendentul înnebunit. Purtarea nemiloasă a celei care-i zdrobise inima lui Amory n-a împiedicat-o totuși pe Zelda să se identifice cu ea. „Îmi plac cele care sunt ca mine! De aceea o iubesc pe Rosalind din romanul *Dincoace de Paradis*“, a declarat ea. „Îmi plac cutezanța, indiferența și felul în care risipește banii.“[40]

Înainte ca Fitzgerald să mai publice alte romane, el și Zelda au conceput singurul lor copil. După o călătorie de două luni prin Anglia, Franța și Italia, s-au retras la Saint Paul ca să aștepte venirea pe lume a fiicei lor, Scottie, în octombrie 1921. Faptul că au devenit părinți nu le-a potolit stilul de viață petrecăreț. Au pornit spre est, cu bebelușul după ei, reluându-și viața plină de excese în Manhattan și Great Neck, orășelul suburban din Long Island care a fost modelul pentru West Egg din *Marele Gatsby*.

Cuplul apărea cu regularitate în articolele de bârfe mondene din pricina escapadelor scandaloase, precum plimbatul pe Fifth Avenue cocoțați pe capota unui taxi, săritul într-o fântână arteziană (Zelda) și dezbrăcatul la un teatru (Scott). Stilul de viață hedonist și certurile la beție i-au furnizat lui Scott materia primă pentru al doilea roman, *Cei frumoși și blestemați*. Povestea urmărește traiectoria a două celebrități newyorkeze, Anthony și Gloria, din perioada lor amețitoare de extravaganță și petreceri neîntrerupte până la o nouă realitate, dezmeticită, când o moștenire așteptată nu se mai materializează.

Zelda a scris o recenzie obraznică la *Cei frumoși și blestemați*, în care implora cititorii să cumpere cartea, fiindcă ea pusese deja ochii pe o rochie scumpă, cu fir de aur, și pe un inel de platină. Dar dedesubtul declarației aparent lipsite de respect stătea o mărturisire serioasă. „Pe o pagină am recunoscut o bucată dintr-un jurnal mai vechi de-al meu, care a dispărut misterios la scurt timp după căsătoria mea, și, de asemenea, fragmente din scrisori care, deși considerabil prelucrate, mi s-au părut vag familiare“, dezvăluia Zelda. „Într-adevăr, domnul Fitzgerald… pare să creadă că plagiatul începe de acasă.“[41]

Fitzgerald nu s-a limitat doar la a atribui personajelor sale unele însușiri fizice și trăsături de personalitate ale soției sale; cu acordul ei, a preluat pagini din jurnalele și scrisorile Zeldei pentru a le folosi în roman. La vremea aceea, „plagiatul“ era un motiv de amuzament pentru Zelda și o cale de a-l sprijini pe cel care, prin veniturile lui, le întreținea stilul de viață somptuos. Când un bine-cunoscut critic dramatic a dat peste jurnalele ei savuroase, în timpul unei serate a cuplului, și și-a exprimat dorința de a le publica, Scott s-a opus, fiindcă voia drepturi de proprietate asupra materialului, date fiind romanele și nuvelele sale.

Finanțele cuplului Fitzgerald oscilau încontinuu, cecurile din vânzarea cărților fiind cheltuite aproape de îndată ce erau încasate. În 1924, după eșecul unei piese de teatru care, speraseră ei, avea să le îngrașe contul din bancă, cei doi au traversat oceanul, împreună cu fiica lor, spre Europa, unde un curs valutar favorabil le-ar fi putut permite un stil de viață și mai luxos.

După o scurtă ședere la Paris, Scott și Zelda s-au îndreptat spre Riviera franceză, în căutarea solitudinii necesare lui pentru a scrie. Scott se izola de toată lumea într-o vilă de la malul mării pentru lungi perioade și interzicea oricui să-l întrerupă în timp ce lucra la *Marele Gatsby*. Suferind de singurătate și supărată că a fost abandonată, Zelda a început o prietenie intimă cu un aviator francez, Edouard Jozan. „Trebuie să spun că toată lumea știa, numai Scott, nu"[42], remarca o cunoștință comună, care fusese martoră la înmugurirea idilei.

Când Zelda i-a mărturisit lui Scott că era îndrăgostită de Jozan și a cerut divorțul, a avut loc o scenă histrionică. El i-a răspuns furios că amantul va trebui să-l înfrunte în prezența ei. Zelda a dat înapoi și, în cele din urmă, a decis să rămână cu Scott, odată ce-i recâștigase atenția cu aventura ei amoroasă clandestină, deși era încă profund nefericită. Incidentul acesta le-a deteriorat și mai mult relația deja încordată. La scurt timp, ea a încercat să se sinucidă cu o supradoză de somnifere.

„În acel septembrie 1924, am înțeles că se întâmplase ceva care nu mai putea fi reparat niciodată"[43], a spus Fitzgerald despre nefericita perioadă. Recunoștea că își încurajase soția să-și petreacă timpul cu Jozan, pentru distracție, în timp ce el lucra. Deși era obișnuit ca bărbații să se îndrăgostească de Zelda, „nu mi-a trecut niciodată prin minte că prietenia lor s-ar putea transforma într-o legătură amoroasă"[44], a mai spus.

Cu toate acestea, a recunoscut că poate încurajase inconștient situația, ca să-i stimuleze scrisul la roman. O legătură amoroasă cu consecințe tragice este însuși fundamentul intrigii din *Marele Gatsby*. Infidelitatea e, de asemenea, un punct esențial în intriga lucrării lui de mai târziu *Blândețea nopții*, în care Nicole Diver își părăsește soțul psihiatru pentru un soldat mercenar.

Neostoita pasiune pentru dramă a cuplului și-a găsit expresia în diversele relatări înfrumusețate despre triunghiul amoros pe care le împărtășeau prietenilor și cunoștințelor, inclusiv aceea că Scott o încuiase o lună pe Zelda în vilă când aflase despre aventura ei. Ea pretindea că deznădăjduitul Jozan se sinucisese, în timp ce soțul ei se lăuda că-l provocase pe admiratorul nepoftit la duel. Potrivit istorisirii fanteziste a lui Scott, amândoi bărbații trăseseră și rataseră – episod care figurează în *Blândețea nopții*.

Reîntorși la Paris, cei doi Fitzgerald au dat peste alți scriitori expatriați, inclusiv Ernest Hemingway, care a făcut câteva observații caustice despre relația cuplului în volumul său de amintiri, *Fiesta*. Hemingway credea despre colegul său de breaslă că e un scriitor îndeajuns de talentat pentru a-și depăși capodopera, *Marele Gatsby*, dacă n-ar fi existat un factor critic. „N-o cunoscusem încă pe Zelda", scria Hemingway, „și astfel nu știam ce sorți teribili avea împotrivă".[45]

Hemingway era de părere că Zelda e invidioasă pe opera lui Scott și-l încurajează să bea excesiv ca să nu mai fie în stare să scrie. „De îndată ce el lucra bine, Zelda începea să se plângă cât e de plictisită și-l scotea la o altă petrecere cu băutură din belșug", își amintea el. „Se certau și apoi se împăcau, iar el se limpezea de alcool în lungi plimbări cu mine, când lua hotărârea ca, de data asta, să se aștearnă pe treabă cu adevărat și să înceapă să scrie serios. Apoi totul se repeta aidoma."[46]

Potrivit clevetitorului Hemingway, despre care toată lumea știa că e la cuțite cu Zelda, ea își emasculase verbal soțul, spunându-i că n-o să facă niciodată fericită o femeie în pat. „A spus că era o chestiune de dimensiuni“[47], i s-a confesat Fitzgerald, care nu se mai culcase cu nimeni în afară de soția lui. În toaleta unui restaurant din Paris, Hemingway i-a evaluat dotarea amicului său scriitor, a socotit-o acceptabilă și a declarat-o pe Zelda țicnită.

În călătoriile pe Riviera de după aventura Zeldei, soții Fitzgerald au început să bea și mai vârtos. Au devenit deliberat tot mai nechibzuiți, provocându-se unul pe celălalt să se arunce în mare de pe stânci, noaptea, și să conducă periculos mașina pe serpentinele montane. Când luau odată masa în oraș, Scott a flirtat cu dansatoarea Isadora Duncan, care stătea la o masă învecinată. În timp ce ea îl mângâia pe păr și-l numea centurionul ei, Zelda s-a aruncat din vârful unor scări de piatră.

După doi ani și jumătate de tumultuoasă vilegiatură în străinătate, cei doi Fitzgerald s-au întors în State, dar necazurile lor conjugale n-au încetat. În timpul unei șederi la Hollywood, Zelda a fost chinuită de ostentativa pasiune a lui Scott pentru actrița de șaptesprezece ani Lois Morgan. Scott le scotea adesea în oraș pe fată și pe mama ei, lăsând-o pe Zelda acasă. O supăra încă și mai tare pe Zelda cu efuziunea laudelor la adresa inițiativei lui Morgan de a-și construi o carieră, ceva ce și-ar fi dorit și Zelda pentru ea însăși. (Când se arătase interesată să devină actriță, el îi luase în râs ambiția și, în cele din urmă, o convinsese să renunțe.) În timpul unei seri apăsătoare, rămasă singură, Zelda a făcut un foc în cada de baie din hotel și și-a distrus toate rochiile concepute de ea însăși.

Pe drumul cu trenul, înapoi spre Est, Scott și-a informat soția că o invitase pe Morgan să-i viziteze de îndată ce aveau

să-și găsească o casă. Zelda a răspuns la această malițioasă declarație aruncând pe fereastră un ceas de mână din platină cu diamante, pe care Scott i-l cumpărase ca dar de logodnă.

Nu se știe sigur dacă aventura lui Fitzgerald cu Morgan – care avea un păr blond scurt și trăsături faciale izbitor de asemănătoare cu ale soției lui – a fost doar emoțională sau a devenit fizică. În orice caz, fata i-a făcut o impresie îndeajuns de puternică pentru a-i inspira eroina Rosemary Hoyt, frumoasa actriță adolescentă cu care Dick Diver, un bărbat având de două ori vârsta ei, are o legătură amoroasă în *Blândețea nopții*. Până și numele Rosemary este o aluzie nu prea subtilă la Morgan, fiind numele personajului pe care-l interpreta ea în filmul *Drumul spre Mandaly*.

Când o prezintă cititorilor pe Rosemary, Fitzgerald perorează poetic despre tinerețea și înfățișarea tinerei. „Fruntea ei frumoasă, înaltă se arcuia blând până la locul unde părul, mărginind-o asemenea unui scut armorial, izbucnea în cârlionți și în valuri, și în bucle de blond cenușiu și aur", scria el. „Trupul îi tremura delicat pe ultima fruntarie a copilăriei – avea aproape optsprezece ani, era aproape împlinită, însă roua mai scânteia încă peste întreaga ei făptură."[48]

Fitzgerald a trudit vreme îndelungată la *Blândețea nopții*, care a apărut la nouă ani după *Marele Gatsby*. Între timp, Zelda, într-o deșteptare a energiei creatoare, a început să picteze, să scrie și să ia lecții de balet – un vis din tinerețe, reactivat în timpul ședерii la Paris. A compus articole și schițe, publicate sub dubla semnătură a ei și a soțului ei, considerat vioara întâi de editorii revistelor. Cel puțin o dată, o povestire scrisă de Zelda a apărut ca opera ei exclusivă.

Cuplul a mai traversat Atlanticul în alte două rânduri, pentru sejururi prelungite. Pe când se aflau la Paris, Zelda a suferit, la treizeci de ani, prima ei criză de tulburare mintală,

declanșată în parte de exercițiile obsesive și extenuante de balet. În 1930, la mai puțin de o lună de la aniversarea celui de-al zecelea an de căsătorie, a fost internată pentru scurt timp într-o clinică. Când halucinațiile au reapărut și a încercat din nou să se sinucidă, Fitzgerald a dus-o la un sanatoriu în Elveția. Zelda și-a petrecut restul vieții când internată, când externată, prin ospiciile din Europa și din Statele Unite, cu Scott mereu alături, care adesea își închiria o locuință în apropiere.

Probabil sorții fuseseră împotriva lor de la bun început. Se poate ca Zelda, în a cărei familie existaseră boli mintale, să fi suferit de psihoză maniaco-depresivă sau de schizofrenie sau poate de ambele. Nu se știau prea multe despre nici una din aceste boli la vremea aceea. De asemenea, nici alcoolismul care l-a marcat pe Scott nu era încă recunoscut ca dependență, ci era văzut mai degrabă ca o slăbiciune morală sau un defect de caracter. Alții au speculat că maladiile Zeldei ar fi avut o cauză mult mai simplă: creativitatea artistică înăbușită.

În timpul unei șederi la clinica din Baltimore în 1932, Zelda a scris, în mai puțin de două luni, romanul autobiografic *Acordă-mi acest vals*. A încorporat aici fragmente din viața ei cu Scott, care l-au înfuriat pe acesta, fiindcă se suprapuneau cu materialul pe care-l folosise el în *Blândețea nopții*. S-a mâniat și mai tare când a aflat că Zelda trimisese deja romanul editorului lui, care voia să-l publice. Pe lângă pretenția ca jumătate din drepturi să fie trecute în contul datoriilor lui la editură, Scott s-a apucat să redacteze, autoritar, narațiunea, inclusiv să retușeze portretul soțului ficțional, ca să-l facă mai simpatic.

Când Hollywoodul l-a ademenit din nou, Fitzgerald a răspuns chemării și a semnat un contract ca scenarist la un studio. S-a implicat într-o idilă cu jurnalista Sheilah Graham, autoare de cronici mondene, și a început să lucreze la un nou

roman, *Dragostea ultimului magnat*. Ducând o viață de-a dreptul liniștită, și-a schimbat în mare parte comportamentul autodistructiv, renunțând chiar și la băutură în ultimul său an de viață. Dar a fost un pic prea târziu, și scriitorul de patruzeci și patru de ani a murit de atac de cord, în apartamentul lui Graham, în decembrie 1940.

Cu un an și jumătate înainte de moartea lui, Scott și Zelda se văzuseră pentru ultima oară, în timpul unei vacanțe cu peripeții în Cuba. După ce Scott s-a îmbătat și a fost bătut rău pentru că încerca să oprească o luptă de cocoși, Zelda a preluat inițiativa și a aranjat să se întoarcă amândoi în State. La întoarcere, el i-a scris, cu dragostea pe care încă i-o mai purta: „Ești cea mai bună, mai fermecătoare, mai sensibilă și mai frumoasă persoană pe care am cunoscut-o vreodată."[49]

La șapte ani după moartea lui Scott, Zelda și-a găsit și ea sfârșitul tragic înainte de vreme. În timp ce era închisă într-o cameră de spital din Carolina de Nord, așteptând tratamentul cu electroșocuri, în timpul nopții a izbucnit un incendiu care a ucis-o, laolaltă cu încă opt femei. Cronicarul Epocii Jazzului și muza lui se odihnesc într-un cimitir din Maryland, unde piatra funerară comună este gravată cu ultimul rând din *Marele Gatsby*: „Și tot așa, trecem de la o zi la alta, bărci împinse de curent, împinse fără încetare, tot mai înapoi, în trecut."[50]

PRĂDĂTORI DE INOCENȚĂ*

Idilele următorilor amorezi n-au fost împiedicate de marea diferență de vârstă dintre ei.

PAISPREZECE ANI. Prădătorul de inocență Edgar Allan Poe s-a căsătorit cu verișoara lui de treisprezece ani, Virginia Clemm, deși a așteptat, respectuos, ca mireasa lui să împlinească șaisprezece ani înainte de consumarea căsătoriei.

ȘAISPREZECE ANI. Cu o căsnicie heterosexuală eșuată la activ, venerata eseistă a anilor '60 Susan Sontag și-a găsit sufletul-pereche în persoana celebrei fotografe Annie Leibovitz, cu șaisprezece ani mai tânără ca ea.

ȘAPTESPREZECE ANI. La nouăsprezece ani, Rebecca West i-a stârnit interesul lui H.G. Wells când i-a recenzat romanul *Marriage* într-un ziar feminist. Invitația la cină a scriitorului căsătorit, cu șaptesprezece ani mai în vârstă, s-a metamorfozat într-o relație care a durat un deceniu și din care a rezultat un fiu.

OPTSPREZECE ANI. Lunga relație amoroasă a lui Thomas Wolfe cu încă atrăgătoarea matroană Aline Bernstein a început în ultima noapte a unei călătorii cu transatlanticul, când cei doi au ajuns în pat la doar câteva ore după ce s-au întâlnit.

---

* În original *Cougars and Cradle Robbers* (*Pedofili și pedofile*), numele unei competiții atletice cu probe sportive foarte diverse, de la înot și ridicări la bară până la box și lupte, inițiată în 2007, care se desfășoară între „maeștri" de peste 40 de ani și tineri, regula fiind că femeile luptă cu băieții și bărbații cu fetele.

DOUĂZECI ȘI PATRU DE ANI. Strâns cu ușa să scrie un roman într-o lună sau să-și piardă toate drepturile de autor, datornicul Feodor Dostoievski a angajat-o ca stenografă pe Anna Snitkina. Impresionat de mai mult decât abilitățile ei de stenografă, a cerut-o de nevastă după numai nouă zile de dictare a romanului *Jucătorul*.

TREIZECI DE ANI. Fără îndoială, prima femeie fatală din lume devoratoare de tineri, scriitoarea franceză Colette, a reușit să șocheze până și Parisul cu al său *laissez-faire*, când s-a lansat într-o relație amoroasă cu fiul ei vitreg de șaisprezece ani, în anii '20.

TREIZECI ȘI OPT DE ANI. Poetul modernist T.S. Eliot, care făcuse odinioară jurământ de castitate, a lăsat în urmă multe inimi zdrobite înainte de a se căsători în secret cu tânăra lui secretară.

TREIZECI ȘI NOUĂ DE ANI. Cu toate că n-a fost fericit în prima sa căsătorie, romancierul victorian Thomas Hardy a chinuit-o pe următoarea lui soție, Florence, cu tributuri poetice pline de tandrețe pentru predecesoarea ei. Ea s-a răzbunat abia după moartea lui Hardy redactându-i lucrările și eliminând-o de peste tot pe rivala ei de mult decedată.

CINCIZECI ȘI CINCI DE ANI. „Pe cuvânt, nici nu știam că Arthur Miller mai trăiește!"[51], a spus pictorița Agnes Barley când i-a fost prezentată dramaturgului, destul de bătrân ca să-i fie bunic.

Numai război, nici o pace

LEV TOLSTOI

Nimeni n-o să mă înțeleagă vreodată.[52]

— Lev Tolstoi

Nu s-a ostenit niciodată să mă înțeleagă și pur și simplu nu mă cunoaște.[53]

— Sofia Tolstaia

Când Lev Tolstoi a compus celebra frază de deschidere a romanului *Anna Karenina*: „Toate familiile fericite seamănă una cu alta, fiecare familie nefericită este nefericită în felul ei“[54], nici prin gând nu i-a trecut că propria lui căsnicie avea să devină una dintre cele mai nefericite din istoria literară.

„Nu mă lasă să-mi iau rămas-bun de la soțul meu. Oameni nemiloși“[55], spunea Sofia Tolstaia despre zeloșii discipoli ai soțului ei, care au împiedicat-o să-l viziteze pe scriitor pe patul de moarte, până când acesta și-a pierdut definitiv cunoștința. Fotografia înduioșătoare cu ea bătând din afară în fereastra clădirii gării îndepărtate unde a murit el în 1910 a devenit simbolul de neșters al dezastruosului capitol final din căsnicia lor de patruzeci și opt de ani.

A fost sfârșitul tragic al unei conviețuiri care începuse promițător. „Am trăit până la treizeci și patru de ani și n-am știut că e posibil să fii atât de îndrăgostit și atât de fericit“[56], exclamase Tolstoi la scurt timp după ce se căsătoriseră. Cu

toate acestea, un presentiment de nenorocire iminentă i-a umbrit drumul spre altar și s-a luptat cu impulsul de ultim moment de a bate în retragere, la fel ca alter egoul lui, Levin, din *Anna Karenina*. Așa cum l-a făcut pe Levin să-i arate, neinspirat, jurnalele sale de burlac logodnicei lui, și Tolstoi a insistat ca tânăra Sofia, în vârstă de optsprezece ani, să-i citească povestea vieții de până atunci, cu dezmățurile, bețiile, jocurile de noroc și copilul ilegitim pe care-l avea cu o roabă de pe moșia lui.

„Am plâns când am văzut ce trecut avusese“[57], a mărturisit Sofia. În ciuda șocului avut în fața acestor revelații, peste trei zile se căsătoriseră și se aflau pe drum, mergând spre moșia familiei lui Tolstoi, Iasnaia Poliana. În timpul călătoriei cu trăsura, noaptea, Tolstoi și-a deflorat mireasa, care mai târziu avea să mărturisească, în memoriile ei, „cât de chinuitor a fost și insuportabil de rușinos!“[58].

În pofida sumbrelor presimțiri avute de Sofia la început, stârnite de trecutul soțului său și a frecventelor certuri ce izbucneau între consorții cu o voință la fel de puternică, primele lor decenii împreună au fost, în general, mulțumitoare. „Ar putea fi vreo căsnicie mai fericită și mai armonioasă ca a noastră?“[59] se întreba Sofia, încântată. Tolstoi, de asemenea, scria în jurnalul său: „Suntem atât de fericiți în doi, așa cum probabil e fericit unul dintr-un milion de oameni“[60].

Steaua literară a lui Tolstoi era în ascensiune, iar căsnicia i-a oferit un bogat material de inspirație pentru meditațiile asupra vieții conjugale din *Război și pace* și *Anna Karenina*. Sofia a transcris, de mână, câteva ciorne complete ale ambelor romane – însumând zeci de mii de pagini de manuscris –, adesea forțându-și ochii până aproape de orbire ca să descifreze scrisul ilizibil al soțului ei. I-a oferit, de asemenea, prețioase sugestii redacționale, ca atunci când l-a sfătuit să

scurteze digresiunile istorice din *Război și pace* și să se concentreze mai mult asupra personajelor.

În afară de a-i servi lui Tolstoi drept muză și secretară personală, Sofia a fost și o ideală tovarășă de viață pe frontul domestic. Ca majoritatea femeilor din acea epocă, și-a canalizat energia asupra familiei, crescându-i și educându-i aproape singură pe cei treisprezece copii ai lor (dintre care nouă aveau să supraviețuiască până la vârsta adultă), în timp ce Tolstoi se concentra asupra scrisului. Neobosită, ea gătea, cosea, îngrijea țăranii bolnavi, negocia cu editorii lui Tolstoi, ba chiar s-a dus la țar când una dintre lucrările soțului ei a fost interzisă.

Pe lângă efortul fizic pe care-l presupunea rolul ei, Sofia cea ca o sfântă a trebuit să îndure și vicisitudini emoționale. În mod ironic, bărbatul care a arătat atâta înțelegere și compasiune pentru eroinele sale de pe hârtie era în viața reală crud, preocupat de sine și nemilos de critic la adresa propriei soții. Era, de asemenea, foarte iute la mânie și înclinat la izbucniri violente și la crize de depresie. Jurnalul Sofiei descrie adesea singurătatea ei chinuitoare în urma retragerilor capricioase ale soțului ei și a izolării lor la țară.

Singurătatea însă avea să fie cea mai mică dintre problemele ei. La apogeul carierei lui, după încheierea romanului *Anna Karenina*, scriitorul, ajuns la patruzeci și nouă de ani, a trecut printr-o feroce criză a vârstei de mijloc. Anunțând lumii întregi că abandonase ficțiunea, fostul ateu a început să scormonească prin tratate ideologice și religioase despre cum își pot salva oamenii sufletul.

Tolstoi s-a apucat să lucreze pământul și să-și predice propria formă ferventă de religie, proslăvind virtuțile sărăciei, vegetarianismul și abstinența sexuală. Proclamându-și dorința de a trăi ca simplu țăran, vorbea despre intenția sa de-a renunța la moșie și de a-și dona drepturile de autor

domeniului public. Familia scriitorului nu s-a arătat însă dispusă să-l urmeze pe calea monastică și să-și lepede existența aristocrată, ceea ce l-a indispus grozav pe Tolstoi. A scris, indignat, că își găsește copiii „respingători, jalnici", că e „înjositor să-i asculți"[61] și că „ar fi fost mai bine dacă n-aș fi avut deloc copii"[62].

Noua credință radicală a lui Tolstoi și chestiunile practice de întreținere a numeroasei sale familii erau ireconciliabile, dar a trecut peste asta cedându-i toate responsabilitățile Sofiei. Deși împovărată deja foarte mult, ea s-a trezit dintr-odată nevoită să se ocupe de uriașa moșie și de bugetul restrâns al familiei, ce trebuia drămuit pentru a găzdui sutele de discipoli care veneau încontinuu la Iasnaia Poliana. Admiratori din toată lumea, chiar și din America și India (Gandhi era unul dintre susținători), erau atrași de învățăturile lui Tolstoi și soseau în vizită.

Șuvoiul neîntrerupt de discipoli era un chin în plus pentru Sofia, căci vizitatorii deviau cu totul puțina atenție pe care Tolstoi le-o acorda ei și familiei. Abandonată de soțul ei în timp ce el slujea omenirea, Sofia exclama: „Mă dezgustă cu atâtea cuvântări despre «popor». Simt că e ori eu… ori poporul"[63]. În decursul ultimilor ani ai căsniciei lor, Tolstoi a ales permanent „poporul".

Ceea ce o supăra cel mai tare pe Sofia era ipocrizia soțului ei. Își nota în jurnal că nu numai trăia în luxul pe care declara că-l deplânge, dar continua s-o lase însărcinată, în pofida celibatului predicat. (Iar Tolstoi o învinuia pe soția sa că l-ar ispiti ca să-l îndepărteze de la idealul castității.) Sofia nu-i putea înțelege intenția de a-și ceda drepturile de autor care, departe de a aduce beneficii poporului, doar ar fi îmbogățit editurile. În ochii ei, era vorba de o trădare grosolană a familiei lor. Lucrările lui erau principala sursă de venit și

Sofia își făcea griji că, după moartea lui, copiii lor n-aveau să rămână cu nimic.

O altă durere a Sofiei a fost publicarea usturătoarei diatribe a lui Tolstoi împotriva căsătoriei, *Sonata Kreutzer*, în care personajul principal își ucide soția pe care a ajuns s-o urască. Cartea înfățișează căsătoria ca pe o închisoare și susține că nu există căsnicii fericite. Spre neplăcerea Sofiei, publicul a simțit imediat că *Sonata Kreutzer* e inspirată de mariajul zbuciumat al lui Tolstoi, și noua umilire a adâncit și mai mult vrajba din cuplu.

Vladimir Certkov, discipolul viclean și manipulator al lui Tolstoi, a exploatat discordia în avantajul lui. Scriitorul căzuse sub vraja tânărului intrigant în primii ani de criză a vârstei de mijloc și cei doi legaseră curând o strânsă prietenie. „El și cu mine suntem uimitor de aidoma“[64], scria entuziasmat Tolstoi în jurnal.

Alții îl găseau pe Certkov arogant și ascuns și erau profund îngrijorați de influența lui dăunătoare asupra scriitorului care înainta în vârstă. Printre principalii săi detractori se afla și Sofia, care-l suspecta pe despoticul discipol de uneltiri pentru a câștiga custodia lucrărilor scriitorului după moartea lui. Certkov a recunoscut în Sofia un rival redutabil și a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-i învenineze mintea lui Tolstoi împotriva ei.

Exclusă din ce în ce mai mult din viața soțului său, Sofia a început să tragă cu urechea la conversațiile lui, să-i scotocească prin însemnări și să-l urmărească atunci când pleca de acasă. Se temea, pe bună dreptate, că Tolstoi și Certkov conspirau să întocmească un testament secret prin care să dezmoștenească familia. Cu puțin timp înainte de moartea soțului ei, un nou testament a fost, într-adevăr, semnat în taină, drepturile asupra lucrărilor lui Tolstoi revenind fiicei

lui, Alexandra, și ea discipol tolstoian. Alexandra, la rândul ei, a fost de acord să-i cedeze controlul lui Certkov, care putea edita și tipări lucrările după cum credea de cuviință.

Cu toate că n-a știut de aranjamentul acesta nedrept, Sofia și-a ieșit din minți când a descoperit că mai multe jurnale ale soțului ei sunt în posesia lui Certkov. Se temea că avea să le folosească pentru a prezenta un portret defavorabil al ei și al căsniciei cu Tolstoi după moartea acestuia. (Într-adevăr, în memoriile sale, Certkov compară modul în care Sofia s-a purtat cu soțul ei cu metodele de tortură practicate de Inchiziția spaniolă.) Sofia era de părere că asemenea documente personale nu aveau ce să caute în mâinile unui străin.

A devenit, prin urmare, obsedată de recuperarea jurnalelor, dar necontenitele ei rugăminți au întâmpinat refuzuri neînduplecate. Un joc al nervilor tari a pornit între ea, Certkov și Tolstoi, joc pe care scriitorul îl numea, lugubru, „o luptă pe viață și pe moarte“[65]. Isteria și paranoia din ce în ce mai accentuate ale Sofiei au determinat familia îngrijorată să cheme un psihiatru de la Moscova. Doctorul a recomandat ca soții Tolstoi să se despartă până când starea sănătății ei mintale avea să se restabilească, dar Sofia nici n-a vrut să audă.

Tânjind din ce în ce mai disperată după atenție, agita ostentativ sticluțe de opiu și amenința să se sinucidă ba otrăvindu-se, ba înecându-se într-un iaz, ba urmând exemplul Annei Karenina și aruncându-se în fața unui tren. În același timp, Tolstoi o amenința frecvent c-o părăsește și, în câteva rânduri, chiar a plecat furios, o dată tocmai când Sofia intrase în travaliu cu cel de-al doisprezecelea copil. După săptămâni în șir de scene explozive pe marginea jurnalelor, Tolstoi a intervenit, în sfârșit, și a trimis un asistent să le recupereze. Totuși Sofia nu s-a calmat de vreme ce el și-a depus jurnalele la o bancă, mai înainte ca ea să apuce să le vadă.

Atmosfera înveninată din casa Tolstoi era punctată de scurte și tot mai rare împăcări ale cuplului. Cu două luni înainte de despărțirea finală, Sofia a relatat în jurnalul ei o scenă foarte duioasă: „Am izbucnit în plâns, l-am îmbrățișat și i-am spus că-mi era frică să nu-l pierd… nici măcar o clipă nu încetasem să-l iubesc mai mult decât orice pe lumea asta."[66] Tolstoi i-a răspuns tot cu o mărturisire de dragoste, făgăduindu-i că n-o va părăsi niciodată. La scurt timp după cea de-a patruzeci și opta aniversare a căsătoriei lor, auzind-o pe Sofia scotocindu-i prin hârtii în toiul nopții, și-a încălcat promisiunea. Iscodirea permanentă și teatrul pe care-l juca îi deveniseră insuportabile.

În noaptea de 28 octombrie 1910, Tolstoi a plecat pe furiș din Iasnaia Poliana, scriind în scrisoarea lui de adio: „Nu mai pot să trăiesc în luxul de care am fost întotdeauna înconjurat și… renunț la lume, pentru a-mi petrece ultimele zile singur și în liniște."[67] Când Sofia s-a trezit și i-a citit misiva, s-a dus în fugă să se înece într-un iaz, dar a fost salvată înainte de a se scufunda. Odată pescuită, a implorat-o histrionic pe fiica ei: „Telegrafiază-i imediat tatălui tău că eu o să mă înec."[68]

Tolstoi n-a primit niciodată mesajul, îmbolnăvindu-se la scurt timp, în timpul călătoriei. A fost descoperit în casa șefului de gară din micul târg Astapovo, unde agoniza, bolnav de pneumonie. Titanul literaturii ruse n-a reușit să-și găsească pacea după care tânjea: a murit la zece zile după ce plecase de-acasă, strigând, scuturat de spasme, pe patul de moarte: „Să scap… Trebuie să scap!"[69]

Pentru cuplurile de mai jos, dragostea a fost mai puțin un joc al inimilor, cât un sport sângeros.

ÎNARMAT ȘI PERICULOS. Paul Verlaine și-a abandonat familia ca să-l urmeze pe poetul Arthur Rimbaud: a părăsit Parisul în 1872, continuând o relație amoroasă violentă, exacerbată de absint, la Londra și în Belgia. „Ne iubim ca tigrii!"[70] i-a spus Verlaine soției părăsite, care îi urmărise îndârjită. Fără rușine, și-a dezgolit pieptul, arătând rănile pe care i le făcuse iubitul lui de șaptesprezece ani. Legătura lor a sfârșit un an mai târziu, când Verlaine l-a împușcat pe Rimbaud în mână, dintr-o ceartă la beție, și a fost arestat și închis pentru agresiune și sodomie.

GENIUL DIN STICLĂ. „Povestea noastră a fost una de beție, nu de dragoste"[71], a spus Caitlin Macnamara despre căsătoria ei cu poetul galez Dylan Thomas. Cei doi s-au întâlnit într-o cârciumă, unde Thomas a anunțat, din clipa în care a văzut-o, că el și ea se vor căsători. Alcoolismul și infidelitățile excesive îi stârneau lui Caitlin enorme crize de furie, uneori ajungând să-și dea soțul cu capul de podea atât de tare, încât îl lăsa fără cunoștință. Când Thomas a murit, la vârsta de treizeci și nouă de ani, după ce a consumat, zice-se, optsprezece pahare de whisky, Caitlin a smuls un crucifix de peste un metru de pe peretele spitalului, înainte să fie prinsă și vârâtă într-o cămașă de forță.

NEÎNȚELEGERI DOMESTICE. Violența și, adesea, bătăile în public au fost semnul distinctiv al căsniciei de

cincisprezece ani dintre D.H. Lawrence și Frieda Weekeley. În afară de faptul că-și bătea soția, Lawrence a aruncat o dată cu o sticlă de Chianti în ea la restaurant, și altă dată s-a repezit s-o strângă de gât, strigând: „Eu sunt stăpânul!“[72] Încăpățânata Frieda îi plătea cu aceeași monedă, azvârlindu-i farfurii în cap. În mod pervers, aceste violențe păreau să întărească legătura cuplului. O cunoștință l-a văzut odată pe Lawrence trăgând-o pe Frieda de păr și amenințând-o că-i taie gâtul, pentru ca o oră mai târziu să-i găsească discutând prietenește despre macaroane cu brânză.

TEATRUL DIN CULISE. Relația lui Eugene O'Neill cu fosta actriță Carlotta Monterey rivaliza cu poveștile familiilor disfuncționale pe care le crea el pentru scenă. O dispută neobișnuit de aprinsă i-a băgat pe amândoi în spital: O'Neill alunecase pe zăpadă și își rupsese un picior, după ce fusese lăsat afară din casă, cu ușa încuiată, în vreme ce Carlotta a fost găsită rătăcind pe străzi, într-o criză psihotică declanșată de droguri. Dramaturgul a încercat s-o declare bolnavă psihic, iar cuplul a inițiat acțiunea de divorț. Dar O'Neill, șubrezit de alcoolism și de o severă paralizie, nu putea trăi fără autoritara și excesiv de ocrotitoarea lui soție, așa că, la puțină vreme înainte de moartea lui, s-au împăcat.

SPIONUL CARE M-A BĂTUT LA FUND. Ofițerul de informații britanic și creatorul lui James Bond, Ian Fleming, a fost un fustangiu notoriu, cu o viguroasă viață sexuală. El și viitoarea lui soție, Ann, au participat cu entuziasm la o relație sadomasochistă care a început când amândoi aveau alți parteneri. „Abia aștept să mă biciuiești, pentru că ador să fiu bătută de tine și sărutată după aceea“[73], i-a spus odată Ann apropo de aprinsele lor ritualuri de împerechere.

PARTEA A DOUA

Băieți răi, farsori și derbedei

*Iadul nu are atâta furie**

ERNEST HEMINGWAY

Indiferent cum se sfârșește, să fii îndrăgostit merită cu siguranță fiecare clipă cât durează.[74]

— Ernest Hemingway

Monogamul în serie Ernest Hemingway a dorit să se însoare de fiecare dată când s-a îndrăgostit, și totuși a fost mereu decepționat de femeile cu care s-a căsătorit. După ce și-a părăsit primele două soții, când a făcut a treia oară pasul s-a întors roata. Hemingway s-a căsătorit cu jurnalista globe-trotter Martha Gellhorn, dar ceea ce își dorea el, de fapt, era o femeie casnică, mereu lângă el.

Faptul că Martha Gellhorn era întotdeauna dispusă să se aventureze în zonele fierbinți ale globului a fost unul dintre lucrurile care l-au atras pe Ernest Hemingway la jurnalista cea blondă și insolentă atunci când s-au cunoscut, în 1936. La prima lor întâlnire, într-un bar din Key West, unde romancierul în vârstă de treizeci și șapte de ani locuia cu familia sa, conversația s-a îndreptat spre războiul, în plină desfășurare, din Spania. Martha, autoarea unei foarte apreciate serii de povestiri, *The Trouble I've Seen*, care înfățișa

* *Hell hath no fury*…, „Iadul nu are atâta furie cât o femeie disprețuită" – vers frecvent citat din piesa *The Mourning Bride* (1697) de William Congrave.

greutățile americanilor din timpul Marii Depresiuni, plănuia să-și încerce mâna cu reportaje de război. În acel moment Hemingway fusese deja angajat de un ziar să scrie articole despre sângerosul conflict. Cu zece ani mai tânără, Martha asculta cu nesaț ce avea el de spus atât despre scris, cât și despre câmpul de luptă.

Cei doi s-au reîntâlnit în Spania în trei ocazii diferite, străbătând terenuri minate, dormind la margine de drum și îndurând focul inamic. Hemingway, care făcuse serviciul militar la Crucea Roșie italiană, pe linia frontului, în timpul Primului Război Mondial, i-a lăudat Marthei bravura și a declarat-o unul dintre cei mai curajoși oameni pe care-i cunoscuse. I-a sprijinit activ dorința de a deveni corespondentă de război, îndemnând-o să trimită primul ei material revistei *Collier's* și învățând-o principalele tehnici de supraviețuire. Cu toate că amintirile dragi ale relației lor volatile, de șapte ani, s-au dovedit puține pentru Martha după ce totul s-a terminat, ea mărturisea că îi este datoare lui Hemingway pentru că o învățase să recunoască diversele sunete ale artileriei și să știe când trebuie să caute adăpost.

Când au ajuns să stea la hotel, la Madrid, Hemingway a făcut cunoștință cu temperamentul Marthei. După ce clădirea a fost bombardată, ea a încercat să iasă din cameră și a descoperit că ușa fusese încuiată pe dinafară. Când, în sfârșit, și-a făcut apariția, Hemingway a recunoscut că el o încuiase, ca s-o apere de codoșii și de bețivanii care se învârteau prin jur, gândindu-se că ar fi putut s-o confunde cu o prostituată. În loc să vadă în comportamentul ocrotitor al lui Hemingway un semn că trebuia să fugă, Martha s-a culcat cu el, două săptămâni mai târziu, pentru prima oară, simțind mai degrabă adorația față de un erou decât dragoste sau apetit sexual. Mai târziu avea să spună că era un amant scârbos

și că uneori o întâmpina la ușă cu pantalonii în vine, gata de o partidă.

În timp ce o urma zelos pe Martha în Spania și, mai târziu, în State, Hemingway făcea demersuri pentru a se descotorosi de femeia care stătea în calea fericirii lui – soția sa de zece ani, Pauline Pfeiffer. Dar Pauline n-avea de gând să-l lase pe donjuan să-i scape din mână, așa cum făcuse prima lui soție, Hadley Richardson. Hemingway a început să-i poarte pică pentru refuzul de a se da la o parte, ceea ce a dus la mai mulți ani de tensiune. Comportamentul din ce în ce mai crud față de soția lui a inclus petrecerea unor perioade îndelungate departe de casă, la pescuit și în Cuba, unde se stabilise cu Martha într-o casă. Când Pauline a venit cu el într-o vacanță, la ferma lor din Wyoming, el i-a spus clar că voia s-o vadă plecată și apoi a chemat-o pe Martha pentru o vizită prelungită. Hemingway credea că Pauline merită acest tratament dur dat fiind că-l răpise de lângă Hadley.

La vremea când căsătoria lui cu Pauline se destrăma și povestea de dragoste cu Martha se înfierbânta, Hemingway a terminat de scris romanul *A avea și a nu avea*, în care un personaj feminin emitea, în mod grăitor, ipoteza că de la bărbați nu te poți aștepta să fie monogami. „Dar ei nu sunt făcuți așa. Ei vor mereu o femeie nouă, sau pe una mai tânără, sau pe una pe care n-ar trebui s-o aibă… Nu poți să le reproșezi ceva dacă așa sunt ei făcuți“, argumentează ea. „Însă femeile o duc cu adevărat rău. Cu cât te porți mai bine cu un bărbat, cu cât îi arăți mai mult că îl iubești, cu atât mai repede se plictisește de tine.“[75]

Spre deosebire de Hemingway, Martha nu se grăbea deloc să-și oficializeze relația. „Cred că a trăi în păcat este minunat (suntem acum în cel de-al patrulea an de mulțumire)“[76], s-a confesat ea unei prietene cu mai puțin de trei luni înainte

să devină ultima doamnă Hemingway. Pauline, sătulă să se opună, fusese în sfârșit de acord cu divorțul, făcând din viața amoroasă a scriitorului, acum celebru, o știre națională. Divorțul de Pauline a fost anunțat în noiembrie 1940, printr-o telegramă, de *Associated Press*, iar căsătoria cu Martha, care a avut loc în aceeași lună, a făcut senzație în paginile revistei *Life*.

Pe lângă fotografii cu proaspăt căsătoriții, articolul vorbea pe larg de noul roman publicat de Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*. Povestea, plasată în timpul războiului civil din Spania, îi este dedicată Marthei și înfățișează un personaj care-i seamănă ca înfățișare. Având un succes răsunător, romanul a cimentat locul autorului printre cei mai mari scriitori americani în viață și a validat teoria lui Scott Fitzgerald cum că Hemingway avea nevoie de o dramă romantică pentru a-i stimula scrisul. „Ernest are nevoie de câte o nouă femeie pentru fiecare carte mare", cugetase Fitzgerald după ce Hemingway se despărțise de prima lui soție, Hadley. „A existat una pentru nuvele și pentru *Fiesta*. Acum e Pauline. *Adio, arme* e o carte mare. Dacă apare încă o carte mare, cred că vom descoperi că Ernest are altă nevastă."[77]

Pauline ar fi făcut bine să plece urechea la observațiile lui Fitzgerald, mai ales că și ea jucase un rol în modelul distructiv. Triunghiurile amoroase erau un teritoriu îndelung bătătorit de Hemingway, care începuse s-o curteze când încă era împreună cu Hadley. Atunci când Hadley aflase c-o înșală și i-a cerut socoteală, scriitorul, lipsit de remușcări, a acuzat-o că a avut prostul gust să deschidă discuția despre asta. Nevrând să renunțe la vreuna din ele, nici să ia măcar o decizie definitivă, a jurat că se sinucide dacă situația nu avea să se rezolve curând. Când înțelegătoarea Hadley s-a hotărât să-l lase să divorțeze, Hemingway i-a lăudat scrisoarea de despărțire, socotind-o curajoasă și generoasă.

Dacă primele două căsătorii ale lui Hemingway au avut loc în biserici (metodistă cu Hadley și catolică cu Pauline), nunta cu Martha a fost oficiată de un judecător de pace din Cheyenne, Wyoming. La o lună după căsătorie, fericitul mire și-a exprimat satisfacția că, în sfârșit, își legalizaseră relația. Încă în luna de miere, și-a însoțit nevasta în Orientul Îndepărtat, unde ea a făcut reportaje despre invazia japoneză în China. În timp ce Martha își închipuia un viitor în care cutezătoarea pereche continua să călătorească și să lucreze împreună, Hemingway a căutat, după căsătorie, să schimbe regulile. O voia lângă el, în Cuba, unde se simțea mulțumit lucrând la romanele lui.

Spre deosebire de consoartele anterioare, Martha n-avea nici o înclinație să se dedice gospodăriei sau să-și pună soțul mai presus de interesele ei. Nu se gândea nicidecum să renunțe la cariera pe care și-o crease cu ajutorul lui. De altfel, avea nevoie să lucreze ca să se întrețină și să-și plătească partea ei de cheltuieli. Hemingway, care susținea frecvent că este strâmtorat și se plângea de pensia alimentară pe care i-o plătea bogatei Pauline, nu era tocmai un cap de familie generos.

Timp de doi ani, Martha s-a rugat de Hemingway să călătorească împreună în Europa ca să facă reportaje despre evenimentele ce aveau loc acolo de când armata lui Hitler își începuse înaintarea pe continent. Cum nu-l atrăgea deloc ideea de a-și părăsi proprietatea luxoasă din Cuba, Hemingway se împotrivea plecării peste ocean, susținând că el contribuise la efortul de război atunci când patrulase în Mările Caraibilor după submarine germane. În timp ce Martha își risca viața ca să relateze de la fața locului despre atrocitățile care aveau loc în străinătate, pe el îl interesa numai libidoul. „Ești corespondentă de război sau nevastă în patul meu?“[78] i-a telegrafiat el, supărat.

Cariera soției sale era rivalul crâncen al lui Hemingway și, cu cât ea călătorea mai mult, cu atât relația lor devenea mai caustică. Când Martha, epuizată, s-a întors în Cuba după ce fusese corespondentă de război în Anglia, Italia și Africa de Nord, Hemingway a trezit-o dintr-un somn adânc și s-a lansat într-o tiradă. „Vina mea era, de fapt, că fusesem la război, în timp ce el nu, deși nu așa a pus problema", a explicat ea. „Eram probabil smintită, nu voiam decât senzații tari și pericol, nu aveam nici o responsabilitate față de nimeni, eram egoistă dincolo de orice imaginație… Nu se mai oprea și, crede-mă, a fost o scenă insuportabilă și urâtă."[79]

Nemaimulțumindu-se cu insultele și reproșurile, Hemingway a încercat s-o pună pe Martha la locul ei încercând deliberat să-i saboteze cariera. În 1944 a luat legătura cu revista *Collier's*, patronul de-o viață al soției sale, și s-a oferit să meargă *el* în Europa și să le scrie corespondența de război. Avantajul numelui său ilustru era o ofertă prea bună pentru ca revista s-o refuze. Prin această manevră malițioasă, i-a distrus șansele Marthei de a scrie relatări de război ca reporter oficial, de vreme ce publicațiilor le era îngăduit un singur corespondent pe linia frontului.

Ulterior, într-un acces de ranchiună, Hemingway a refuzat să-i rezerve un loc și Marthei în avionul guvernamental care-l ducea la Londra. Hotărâtă să meargă oricum, neînfricata lui soție a traversat apele înșelătoare ale Atlanticului cu un cargobot încărcat cu explozibil, care n-avea nici o barcă de salvare. Odată ajunsă în Anglia, Martha a aflat că soțul ei suferise un accident de mașină câteva zile mai devreme. Lăsând la o parte bandajul legat ca un turban în jurul capului, scriitorul nu părea s-o ducă deloc rău, cu șampanie și whisky la discreție, întreținându-și simpatizanții veniți să-l viziteze la spital. În loc să-și exprime compătimirea

la care se aștepta pacientul, Martha și-a luat adio de la el, deloc drăgăstos. A fost singura dintre soții care l-a părăsit, o ofensă pentru care Hemingway n-a iertat-o niciodată. „Iadul nu are atâta furie cât un E.H. disprețuit“[80], a declarat Martha.

Furia lui era cu atât mai paradoxală cu cât începuse deja o idilă cu altcineva. De când sosise în capitala Angliei și până când ancorase vaporul Marthei, pusese ochii pe americanca Mary Welsh, o corespondentă de război a ziarului *Times*. Încă o dată, era gata să ardă etapele și, la câteva zile de când începuse întâlnirile cu noua sa pasiune, i-a mărturisit: „Nu te cunosc, Mary. Dar vreau să mă căsătoresc cu tine. Ești plină de viață. Ești frumoasă, ești ca o efemeridă.“[81]

Dintre cele patru soții ale lui Hemingway, Mary a văzut cel mai limpede ce viață plină de încercări i se deschidea înainte dacă divorța de soțul ei și se căsătorea cu pretențiosul scriitor. Spre deosebire de încăpățânata sa predecesoare, Martha, ea a înțeles că trebuie să renunțe la cariera ei mult iubită ca să aibă grijă de treburile casei Hemingway. În plus, Mary a avut parte deopotrivă de devotamentul și de toanele scriitorului cât timp mai avea încă șansa să plece.

Hemingway a compus poezii de dragoste pentru Mary în timpul unei șederi la Paris, unde se întâlneau după ce orașul fusese eliberat, apoi i-a trimis scrisori afectuoase din provincie, când a plecat din capitala franceză ca să se alăture unui regiment militar. A urmat „o neașteptată palmă peste obraz“[82]. Enervat că Mary nu-l ajutase să iasă cu bine dintr-o situație socială stingheritoare, Hemingway a insultat-o, numind-o „înfumurata naibii, corespondentă de război de două parale“[83]. Ea nu mai fusese niciodată în rolul de slugă care încasează scatoalce în contul stăpânului, „un rol pe care aveam să-l joc, neașteptat, din când în când, ani de-a rândul“[84], a recunoscut Mary. „Niciodată n-am învățat să-l joc

cu grația și detașarea cu care mi-ar fi plăcut.“ O palmă autentică peste obraz a primit la scurt timp după aceea, în cursul altei altercații. În dimineața următoare, făptașul i-a trimis lui Mary mai mulți emisari, inclusiv pe actrița Marlene Dietrich, ca să-i pledeze cauza.

„Deși eram cu totul fascinată de el, mai ales când eram numai noi doi, aveam îndoieli că un angajament oficial între noi ar fi ceva înțelept“[85], a mărturisit Mary. Nu era doar neliniștită că renunțase la carieră, era și îngrijorată că personalitatea covârșitoare a lui Hemingway avea s-o anuleze. Înăbușindu-și orice alte șovăieli despre asocierea cu „o mașinărie așa de complicată și contradictorie ca Ernest“[86], Mary a acceptat să meargă cu el, de probă, în Cuba, unde a sfârșit prin a-i deveni soție.

În pofida unei răbufniri în chiar ziua nunții – când ea a mers până într-acolo încât să-și facă bagajele –, mariajul lor a durat cel mai mult dintre cele patru ale lui Hemingway. Cincisprezece ani, Mary i-a rămas foarte loială soțului ei, rezistând chiar și când scriitorului, în toiul crizei vârstei de mijloc, i s-au aprins călcâiele după Adriana Ivancich, o italiancă de optsprezece ani. Fata și bunicul s-au întâlnit într-un weekend la o vânătoare de rațe și au început să-și afișeze public amorul. S-au văzut la Veneția și, mai târziu, în Cuba, după ce Hemingway le-a invitat pe Adriana și pe mama ei să-i facă o vizită.

Scriitorul s-a folosit de relația lor ca inspirație pentru *Dincolo de râu și între copaci*, în care o înfățișează pe Adriana în personajul Renatei, o contesă venețiană îndrăgostită nebunește de un colonel american detașat în Italia. Ca o ironie, Hemingway i-a dedicat cartea „Lui Mary, cu dragoste“. Pe bună dreptate, ea a declarat că romanul acesta i-a plăcut cel mai puțin dintre toate scrierile lui. (Hemingway s-a folosit de

acest roman și pentru a-i aduce critici Marthei: comentariile colonelului despre a treia lui soție, înstrăinată, au fost atât de acide, încât editorul s-a temut că s-ar putea trezi cu un proces de calomnie.)

Pe măsură ce pasiunea lui pentru Adriana se amplifica, Hemingway se purta cu Mary din ce în ce mai urât, vorbind-o de rău și umilind-o, lăudându-se în public cu cuceririle lui sexuale. Unul dintre motivele pentru care Mary a rămas cu el, în pofida comportamentului execrabil, a fost acela că, la începutul căsătoriei lor, el îi salvase viața. Complicațiile din timpul sarcinii duseseră la o hemoragie, iar venele ei intraseră în colaps în timp ce era pregătită pentru operație. Când doctorul și-a scos mănușile și l-a sfătuit pe Hemingway să-și ia rămas-bun de la soția lui, scriitorul a refuzat să accepte diagnosticul sumbru și a preluat conducerea. După ce i-a ordonat unei asistente să taie brațul lui Mary, să caute o venă și să înfigă o perfuzie, s-a ocupat personal de administrarea plasmei necesare pentru a o stabiliza – ba chiar a eliberat circuitul, mișcând perfuzorul în sus și-n jos până a reușit să pună lichidul în mișcare. De îndată ce ea a reacționat, a insistat ca medicii s-o opereze.

Mary și-a arătat recunoștința îngrijindu-l cu devotament în casa lor din Idaho, unde s-au stabilit după ce au părăsit Cuba, atunci când sănătatea lui fizică și mentală s-a deteriorat grav. Deprimat și având dificultăți de a mai scrie, Hemingway a devenit izolat și paranoic, fiind internat în mai multe rânduri. Apoi, într-o dimineață, Mary a fost trezită de o împușcătură care a răsunat în toată casa: scriitorul de șaizeci de ani își luase viața. În seara de dinainte de a muri, ultimele cuvinte pe care i le adresase Mary fuseseră: „Noapte bună, mieluțelul meu. Somn ușor“[87].

ÎN SPATELE FIECĂRUI BĂRBAT DE SUCCES

Acești artizani ai cuvântului n-au reușit numai prin propriile eforturi, ci au apelat la femeile din viața lor pentru bani, sprijin moral și multe altele.

JUMĂTATEA MAI BUNĂ. Frumoasa și sclipitoarea Vera Nabokov a fost nu doar cea mai înflăcărată susținătoare a soțului ei, Vladimir, dar și dactilografa lui, redactorul, agentul, managerul de afaceri, șoferul și asistenta cursurilor lui la universitate. Nici o însărcinare nu era prea grea pentru această tovarășă de viață entuziastă și gata să dea ajutor, de la salvarea manuscrisului *Lolitei*, după ce scriitorul încercase să-l ardă, până la a-i tăia bucățile din farfurie, la masă.

ESCROCHERIE PÂNĂ LA ADÂNCI BĂTRÂNEȚI. Când oportunistul soț al lui Colette a descoperit talentul ei de a povesti, a încuiat-o într-o cameră și a silit-o să scrie, cerându-i ca scenele să fie cât mai excitante. Infamul jurnalist a pretins că el este autorul popularelor romane despre Claudine ale soției sale, care erau inspirate din ceea ce trăise ea ca fată naivă de provincie ajunsă la Paris, pe mâna unui soț desfrânat.

*CAN'T BUY ME LOVE**. Fiindcă piesele de teatru mediocre ale lui Thomas Wolfe nu se vindeau, iubita lui cea bogată l-a îndemnat să scrie, în schimb, un roman și i-a finanțat cheltuielile de întreținere. După ce și-a făcut un nume

* Hit din 1964 al grupului Beatles și titlul unei comedii romantice din 1987 în regia lui Steve Rash.

cu *Privește, înger, către casă* și alte lucrări, el a răsplătit-o punând capăt cu brutalitate relației, acuzând-o că se culcă cu toată lumea și luându-i în derâdere originea evreiască. În timpul unei altercații pline de vorbe urâte, în holul imobilului ei, ea l-a pocnit în nas, după care a pus să fie dat afară, în stradă.

UN NUME CE-I?* Iubita măritată a poetului austro-ungar Rilke, Lou Andreas-Salomé, i-a sugerat să fie mai bărbat folosind, ca prim nume, Rainer în locul numelui său de botez, René. Prenumele feminin (Maria) îi fusese dat de mama lui, care pierduse o fiică nou-născută cu un an înainte de nașterea sa și încercase astfel să-și aline pierderea, feminizându-și fiul și îmbrăcându-l în haine de fată.

TRANSSEXUALISM. Cu un secol înainte ca „șanse egale" să devină un termen în vogă, femeile-romancier se descurcau adesea mult mai bine dacă publicau anonim sau foloseau un nume de bărbat ca să le fie luate în seamă lucrările. George Eliot (Mary Ann Evans) și George Sand (Aurore Dupin) au folosit, amândouă, numele câte unui iubit ca inspirație pentru al lor *nom de plume*, deși în cazul lui Sand pseudonimul a rezistat, relația, nu. După ce s-a asociat cu iubitul ei, Jules Sandeau, ca să semneze împreună romanul ei de debut, Sand l-a părăsit, dar a păstrat pseudonimul ca suvenir, dobândind o mai mare faimă, ca scriitoare, decât el.

---

* *What's in a name?* – „Un nume ce-i? Un trandafir, oricum / Îi spui, exală-același scump parfum!", în *Romeo și Julieta* de William Shakespeare, actul 2, scena 2, trad. de Șt. O. Iosif.

Alfa Mailer

NORMAN MAILER

Nu știi nimic despre o femeie până ce n-o întâlnești la tribunal.[88]

— Norman Mailer

Norman Mailer: cunoscut pentru bătăile cu pumnii, loviturile cu capul, pentru depravare și criticile aduse feminismului, bufoneriile lui deplasate i-au pus adesea în umbră scrierile. După cinci neveste și un notoriu trecut violent – inclusiv înjunghierea celei de-a doua soții, literalmente, în spate –, ușuraticul scandalagiu a crezut că e, în sfârșit, dispus să se potolească atunci când s-a căsătorit cu profesoara devenită model Norris Church.

„De ce m-am consumat atât pentru bătrânelul ăsta gras, bombastic, mincinos și plin de energie?“[89] și-a reproșat Norris Church când a descoperit că desfrânatul ei soț de șaizeci și nouă de ani îi era necredincios de opt ani. Conferind un cu totul alt înțeles termenului de „jurnalism de imersiune“, Mailer a susținut că a recurs la subterfugiu pentru a se documenta pentru un nou roman despre viețile duble ale agenților CIA.

La momentul descoperirii lui Norris, mariajul cuplului dura de zece ani și deja îi contrazisese pe sceptici. Și celor care se îndoiseră li se părea că a șasea soție a lui Mailer îl îmblânzise cumva pe hedonistul cu libido nepotolit, care descrisese cândva

dragostea drept „căutarea unui orgasm mai apocaliptic decât cel avut înainte“[90]. Când cei doi se cunoscuseră, în 1975, roșcata de un metru șaptezeci și opt înălțime era o mamă singură, divorțată, care preda arta la un liceu din Russellville, în Arkansas. Drumurile li s-au încrucișat atunci când el a venit în micul târgușor izolat (populație: douăzeci și opt de mii) ca să-și viziteze niște prieteni, iar ea a dat buzna la o petrecere ca să-i ceară un autograf pe o carte.

La momentul acela, o idilă era ultimul lucru la care se gândea Norris. Sirena cu părul de foc nu ducea lipsă de admiratori și fusese o vreme cu un alt cuceritor carismatic, viitorul președinte Bill Clinton. Dar, pe neașteptate, s-a trezit îndrăgostită de scriitor – care era mai în vârstă decât tatăl ei, încă însurat cu cea de-a patra soție și cu o reputație de misogin înrăit. Ca multe alte femei atrase de băieți răi, Norris a fost captivată de imaginea lui de macho.

În ceea ce-l privește pe Mailer, el a fost atât de tulburat de frumusețea ei statuară, încât, pentru prima oară în viață, a rămas fără cuvinte. Când ea i s-a prezentat, el i-a întors spatele și a fugit din cameră. Mai târziu, a căpătat destul curaj ca să-i vorbească, iar noaptea s-a sfârșit în apartamentul lui Norris, unde au împărțit o cutie ieftină de vin de mere și au făcut dragoste pe podeaua din living. Cu toate că ea și-a închipuit că rosăturile de la covor aveau să fie singura amintire din noaptea lor de pasiune, Mailer a păstrat legătura și a venit s-o viziteze peste o lună.

Scriitorul a crezut că își descoperise sufletul-pereche, idee aparent confirmată de faptul că aveau aceeași zi de naștere și se născuseră la numai câteva minute diferență. Dar, pentru ca visătoarea Norris să nu-și facă iluzii că celebrul narcisist grobian s-ar fi înmuiat la jumătatea vieții, Maler i-a înapoiat o poezie de dragoste trimisă de ea corectată cu roșu, apoi i-a expediat un colet cu romanele lui.

Peste trei luni, Norris se urca în avion ca să-l viziteze (prima ei călătorie cu avionul). Deși încă era căsătorit cu a patra soție și trăia în Connecticut cu altă femeie, Mailer i-a propus curând lui Norris să se mute în casa lui din Brooklyn. Entuziasmată, ea a acceptat oferta, nedescumpănită de perspectiva de a deveni mama vitregă a celor șapte copii ai lui, născuți de cinci femei diferite. (La douăzeci și șase de ani, Norris avea vârsta primei lui fiice.)

Scriitorului i-a plăcut s-o introducă pe fata venită dintr-un târg provincial în stilul său de viață elitist, învățând-o despre vinurile bune și inițiind-o în mâncăruri exotice, precum melcii. Potrivit lui Norris, Mailer a jucat rolul lui Henry Higgins pentru Eliza Doolittle. Curând, deveniseră obișnuiții articolelor mondene, plecând cu un avion închiriat la Manila, pentru meciul istoric de box dintre Ali și Frazier, și dând petreceri cu invitați ca Bob Dylan, Woody Allen și Jackie Onassis.

În mod surprinzător, marele petrecăreț Mailer avea și o latură casnică și se desfăta în rolul de tată și de familist. L-a adoptat pe fiul lui Norris, iar cuplul a purces la concepția unui copil propriu înainte de a-și oficializa relația, patru ani mai târziu. În cursul a două luni vijelioase din 1980, Mailer a divorțat de cea de-a patra soție, s-a căsătorit cu a cincea (cu scopul de a-și legitima fiica), a divorțat și de ea și s-a căsătorit cu Norris. Aceste mașinații încâlcite au făcut ca ziarele să-l poreclească *trigam*.

Până în momentul căsătoriei cu Norris, Mailer terminase oarecum să-și facă de cap și avea o carieră stabilă, factori ce au contribuit la relativul lor succes ca pereche. Cu treizeci de ani mai devreme, tabloul era cu totul diferit: drogurile și petrecerile făcuseră ravagii și cariera lui părea dusă de râpă. Deși primul său roman, *Cei goi și cei morți*, fusese instantaneu

un bestseller și-l transformase peste noapte într-o celebritate pe autorul de douăzeci și cinci de ani, succesul neașteptat la o vârstă tânără avusese și dezavantaje.

Existând prea puține șanse să-și dezvolte o identitate înainte să-i fie vârâtă una pe gât, între cele două ipostaze Mailer s-a dezvoltat un conflict: băiatul evreu simpatic care, cu cinci ani mai devreme, se dovedise un student strălucit la Harvard, la inginerie, și scriitorul celebru, al cărui roman de război încărcat de testosteron făcuse din el capul de afiș al bărbăției americane. Când următoarele două romane au eșuat lamentabil, siguranța lui de sine s-a prăbușit și a devenit îngrozit de posibilitatea de a fi fost o minune de o singură zi. Ca urmare, n-a mai scris altă operă de ficțiune timp de zece ani, punându-și condeiul în slujba jurnalismului și fondând, în parteneriat, ziarul *Village Voice*.

Ca și Truman Capote și Tom Wolfe, a deschis drumul unei forme literare hibride, numită noul jurnalism, care aplica tehnicile scrierii romanești la nonficțiune. Cu toate că Mailer a cules, mai târziu, două premii Pulitzer și a avut mare succes cu difuzarea relatărilor sale epice de nonficțiune, precum *The Executioner's Song* (*Cântecul călăului*), cariera lui a stagnat înainte să-și realizeze potențialul. Singur, mânios și în derivă după eșecul primei sale căsătorii, scriitorul epuizat ar fi trebuit să poarte o etichetă de avertisment. Din nefericire, Adele Morales n-a bănuit nimic.

Focoasa frumusețe sud-americană care a devenit a doua lui soție umbla cu o gașcă de zănatici prin New York și se compara cu pătimașa Carmen, personajul de operă. Fusese, o vreme, perechea lui Jack Kerouac și, când un prieten a sunat-o la 2 dimineața și chemat-o să-l cunoască pe Mailer, n-a fost impresionată. Însă când el a intrat pe fir și a încercat s-o farmece citându-i din F. Scott Fitzgerald, și-a schimbat

brusc părerea și a sărit într-un taxi, pentru a continua conversația în persoană. Ca o dovadă în plus a talentului conversațional al lui Mailer – cei doi au ajuns în același pat la câteva ceasuri de când se cunoscuseră. În anii următori, dormitorul avea să fie singurul loc în care bătăiosul cuplu obsedat de sex va fi întru totul de acord.

Curând au devenit amândoi dependenți de alcool, ducând o viață ce se îndrepta vertiginos spre tragedie. Mailer părea hotărât să se autodistrugă – și-a petrecut cea mai mare parte a anilor '50 îndopându-se cu un coctail de seconal, benzedrină, marijuana și alcool. Adesea era atât de terminat, încât nu putea scrie decât o oră pe zi. Încercările lui aberante de automedicație nu-i puteau atenua chinul frustrărilor privind cariera, care se manifesta în răbufniri de violență. Până și o inocentă plimbare cu câinii îl putea amorsa, iar o dată s-a întors acasă plin de sânge și vânătăi, după ce atacase un marinar care-i numise pudelul găozar.

Marinarii beți și flecari n-au fost singura țintă a furiei lui, după cum a descoperit Adele. La șase ani de la căsătorie, în noiembrie 1960, scriitorul agresiv s-a aruncat cu îndrăzneală într-o cascadorie fără șanse: a candidat la funcția de primar al New Yorkului, dând o mare petrecere pentru a-și lansa campania. Printre oaspeți se numărau poetul beat Allen Ginsberg, jurnaliști, boxeri, actori și o șleahtă dubioasă de prostituate, proxeneți și bețivani pe care-i racolase din stradă.

Toată noaptea, Mailer s-a încăierat cu o mulțime de bărbați beți și, la patru dimineața, după ce s-a repezit cu pumnii asupra unui invitat, dându-l afară, s-a întors spre Adele, care-l făcuse poponar. Scoțând un briceag cu o lamă ruginită de șapte centimetri, pe care-l găsise în stradă, Mailer a înjunghiat-o mai întâi în burtă, apoi în spate. La un pas de a muri din cauza pierderii de sânge, Adele a fost dusă de urgență la

spital, unde a stat trei săptămâni, recuperându-se în urma perforării pericardului.

Cuțitarul ei soț, care odinioară îi jurase „s-o iubească și s-o prețuiască", a fost arestat și acuzat de atac criminal, petrecând șaptesprezece zile într-un azil de boli mintale, unde i s-a pus diagnosticul de schizofrenie paranoidă. La ieșirea lui din azil, Adele a refuzat să-l dea în judecată (scriind, mai târziu, că se temea prea tare), iar Mailer a scăpat cu numai cinci ani cu suspendare pentru infracțiune violentă.

Adele nu și-a revenit niciodată pe de-a întregul din acest atac: a dezvoltat o pleurezie și tușea eliminând flegmă de mai multe ori pe zi. Deși, în cele din urmă, a înaintat o cerere de divorț, inițial s-a întors la Mailer, căci nu avea nici un ban și n-avea unde să plece cu doi copii mici. A recunoscut și că bea prea mult ca să gândească limpede. Mai târziu, l-a comparat pe Mailer cu O.J. Simpson și a așternut pe hârtie amintirile despre căsnicia lor, scoțând la iveală anii de violență domestică ce precedaseră atacul. Mailer o lovise odată cu pumnii în burtă, când era însărcinată în șase luni, și, pe lângă abuzul fizic, o supusese la un constant potop de insulte. „Aveam de-a face când cu Dumnezeu, când cu Svengali, când cu Ivan cel Groaznic, când cu Rocky Marciano, când cu Jesse James… sau cu Scott Fitzgerald cel beat"[91], scria Adele despre personalitatea lui imprevizibilă.

Scriitorul cel războinic o îndemna să se bată cu alte femei și iniția în mod frecvent partide de sex în grup, ieșindu-și din fire dacă lui Adele îi plăcea. Pe la sfârșitul relației lor, „avea nevoie de niște performanțe extraordinare ca să aibă erecție"[92], dezvăluia Adele, care începuse să-l tachineze numindu-l „poponar". Aceasta era cea mai grea insultă posibilă pentru un bărbat care, în ciuda machismului, nu s-a simțit niciodată sigur de masculinitatea lui. Adele a pus tendințele

agresive ale lui Mailer pe seama fricii lui că ar putea fi homosexual, de unde, credea ea, și nevoia de a-și exercita bărbăția.

Cea de-a treia soție și sac de box al lui Mailer, Lady Campbell, n-a stat lângă el îndeajuns ca să verifice teoria lui Adele. Englezoaica aristocrată a divorțat în mai puțin de un an, iar el a ucis-o simbolic în romanul *Un vis american*. În acea dramă urbană, personajul principal își sugrumă nevasta, o aruncă pe fereastră și apoi o sodomizează pe servitoare. În viața reală, certurile dintre ei erau atât de violente, încât se spunea că puteau goli o încăpere mai repede ca oricine altcineva din New York. „Când ne duceam la câte o petrecere, până și gazdele își puneau pălăriile și hainele și plecau“[93], glumea Campbell. Deși mariajul a avut viață scurtă, răzbunarea metaforică a lui Mailer a rămas eternă. Împreună cu restul lucrărilor lui misogine, i-a cimentat locul pe lista inamicilor feminismului.

De-a lungul întregului deceniu 1970, Mailer n-a scăpat nici o ocazie de-a le ironiza pe militantele emancipării femeilor cu declarații făcute în glumă sau nu, precum aceea dintr-un interviu televizat, cum că femeile „ar trebui ținute în cuști“[94]. Cu toate acestea, bărbatul care, în cărți, își botezase penisul Răzbunătorul, părea sincer perplex de faptul că feministele îl urau și o dată a întrebat-o pe Gloria Steinem ce aveau femeile împotriva lui. „Ai putea încerca să-ți citești cărțile, la un moment dat“[95], i-a răspuns ea sec.

Norris Church Mailer a susținut că, în pofida remarcilor lui provocatoare, soțul ei nu era deloc sexist. „Norman nu s-a opus niciodată feminismului, numai că îi place să spună răutăți“[96], a explicat ea. În postura ei de cel mai fervent apărător al lui Mailer, a simțit o lovitură sub centură când, în 1990, a dat peste un sertar plin cu scrisori, cadouri și fotografii de la diverse amante.

Una dintre amante, jurnalista Carole Mallory, a scris mai târziu o carte-dezvăluire despre legătura ei de opt ani cu Mailer, referindu-se ironic la ea însăși ca la „a șaptea lui nevastă". Remarca avea s-o jignească pe Norris, care se mândrea că rezistase cu brio în fața tuturor competitoarelor la afecțiunea lui. Când era întrebată „Dumneavoastră a câta nevastă sunteți?", ea răspundea, în glumă: „Cea din urmă."[97] Mallory a susținut, în apărarea ei, că scriitorul îi spusese că mariajul lui ar fi unul deschis legăturilor extraconjugale. Tot ea a afirmat că relația lor nu se baza doar pe sex, ci și pe nevoia excesivă a lui Norman de atenție și îngrijiri materne.

Norris a crezut că rămăsese oarbă la faptul că Mailer o înșela pentru că el se schimbase cu adevărat în primii lor ani de conviețuire, mai înainte de-a recădea sub stăpânirea vechilor obiceiuri. Zdruncinată după descoperirea adevărului, s-a dus acasă, în Arkansas, și i-a dat un ultimatum soțului ei: să înceteze orice legătură extraconjugală, sau ea avea să-l părăsească. Mailer s-a învoit și, lucru remarcabil, mariajul lor a supraviețuit.

Erau încă împreună când sănătatea lui s-a deteriorat și a suferit o operație de bypass, apoi mai multe internări în spital pentru probleme cu plămânii. Deși devenise umbra celui ce fusese odinioară – purta proteză dentară și aparat auditiv, iar ca să meargă se folosea de două bastoane –, scriitorul pugilist continua să creeze cărți ambițioase fără să-și piardă nimic din irascibilitate, chiar pocnind, la vârsta de șaptezeci și patru de ani, un critic care-i fusese ostil..

Și Norris a avut partea ei de probleme de sănătate, iar în 1999 a fost diagnosticată cu cancer. Soțul ei s-a dovedit o a doua Florence Nightingale, îngrijind-o ca o infirmieră devotată de-a lungul multiplelor ei operații, deși adesea era el însuși bolnav. Când un plămân blocat și insuficiența renală

l-au țintuit și pe el la pat, familia lui l-a vegheat permanent. Scriitorul se pare că a continuat să practice wrestling cu degetele mari de la mâini și să facă glume până în ultimele sale clipe.

Deși Norris nu a urcat pe scenă la memorialul Mailer de la Carnegie Hall din 2008, o înregistrare cu ea cântând *Te vei întoarce (ca întotdeauna)* a însoțit o prezentare de fotografii comemorând cei treizeci și trei de ani ai lor de conviețuire. Înainte să piardă, mai târziu, propria ei bătălie cu cancerul, i-a spus unui jurnalist într-un interviu: „Până la urmă, nu am nici un reproș. Nici unul.“[98]

NEBUN DUPĂ TINE: EDGAR ALLAN POE

În vreme ce Virginia, tânăra soție a lui Edgar Allan Poe, murea de ftizie în 1845, viața lui amoroasă lua o întorsătură ciudată. Maestrul macabrului se încurcase cu două femei măritate care și-l disputau îndârjite, ciondănindu-se chiar și în public.

POE ȘI COCHETA POETĂ FANNY OSGOOD flirtau fără ascunzișuri în poezii și povestiri publicate în revista pe care o deținea el* pe vremea aceea. Intrând și ea în jocul seducției literare, poeta Elizabeth Ellet a trimis o lucrare în care își dezvăluia sentimentele pentru faimosul scriitor. Când Fanny i-a răspuns rivalei sale în versuri, Poe a pus gaz pe foc tipărind ambele lucrări în același număr al revistei.

SOȚIA I-A SUSȚINUT PRIETENIA cu cealaltă femeie, convinsă fiind că era platonică (deși perechea avusese cel puțin un rendez-vous în afara orașului). Virginia Poe credea că Fanny avea o influență pozitivă asupra soțului său, pentru că el renunțase la băut ca s-o impresioneze. Alte persoane din cercul lor newyorkez nu erau atât de deschise la minte și i-au trimis soției suferinde scrisori anonime, insinuând că Poe și Fanny ar fi mai mult decât amici.

POE ERA ÎNCREDINȚAT că geloasa Elizabeth se afla în spatele misivelor malițioase, mai ales după ce aceasta i-a făcut

* *Broadway Journal*, înființată în 1844 și preluată de Poe în 1845, dar care a dat faliment după doar câteva luni.

o vizită soției lui, dându-i de înțeles că el era tatăl fiicei nou-născute a lui Fanny. Supărarea i-a înrăutățit Virginiei sănătatea precară și, pe patul de moarte, a numit-o criminală pe intriganta Elizabeth.

DEȘI DEVASTAT DE MOARTEA SOȚIEI LUI, Poe nu și-a domolit preocupările romantice. După ce triunghiul amoros a eșuat, a cerut-o de nevastă, într-un cimitir, pe o văduvă care-i împărtășea fascinația pentru macabru, dar logodna de scurtă durată a luat sfârșit când el și-a călcat promisiunea de a nu mai bea. Poe s-a apucat rapid de făcut curte altor femei și, în momentul morții, în 1849, scriitorul de patruzeci și doi de ani era logodit cu iubita lui din copilărie*.

* Sarah Elmira Royster Shelton (1810–1888).

Nebun, destrăbălat și periculos dacă ajungi să-l cunoști:

LORDUL BYRON

Toată viața am încercat să fac pe cineva să mă iubească.[99]

— Lordul Byron

Cu două secole înainte ca starurile rock și celebritățile să facă senzație prin ziare cu viețile lor ușuratice și purtările imorale, Lordul Byron, playboy-ul original, a adunat destule crestături pe răbojul patului pentru a face să roșească chiar și un experimentat consilier psihologic în materie de dependență de sex. „Nebun, destrăbălat și periculos dacă ajungi să-l cunoști"[100] a fost celebra caracterizare a uneia dintre amantele extravagantului poet, ale cărui atenții capricioase a adus în prag de sinucidere două femei. Până și după moarte virilitatea lui a atras atenția, o atenție necuvenită: s-au făcut comentarii despre dimensiunile considerabile ale penisului său îmbălsămat.

„Astfel a pierit în floarea vârstei... unul dintre cei mai mari poeți pe care i-a dat vreodată Anglia"[101], scria *Morning Chronicle* când vestea despre moartea Lordului Byron se răspândea în țară, în aprilie 1824. Necrologul din *Times* îl lăuda ca pe „cel mai remarcabil englez al generației sale"[102], sentiment împărtășit de mulțimile de spectatori înșirați de-a lungul malurilor Tamisei în timp ce șlepul mortuar transporta pe fluviu corpul neînsuflețit al lui Byron. La catafalcul poetului, expus pentru a i se aduce ultimele omagii, publicul fusese admis cu bilet, ceremonia atrăgând un număr nemaivăzut de oameni și o puzderie de femei care leșinau.

În pofida acestei revărsări de mâhnire adâncă, reputația scandaloasă a lui Byron a rămas neștirbită și l-a însoțit și dincolo de mormânt. Vicarul de Westminster a refuzat să-i îngroape rămășițele pământești în Colțul Poeților, altarul consacrat barzilor Angliei, iar cel al Catedralei St. Paul s-a grăbit să-i urmeze exemplul. Semenii lui aristocrați s-au trezit confruntați cu dilema de a-și aduce omagiul fără să-și păteze numele și, în loc să participe în persoană la înmormântarea lui, au trimis trăsurile goale în alaiul funebru.

Poetul n-ar fi fost surprins de ipocrizia răsărită, literalmente, în urma lui, întrucât tocmai ea îl făcuse să fugă din Anglia cu opt ani înainte. Cei care odinioară îl idolatrizau îi întorseseră brusc spatele când, după ce soția sa îl părăsise în 1816, pe seama lui începuseră să circule zvonuri scandaloase de incest și homosexualitate.

Căsătoria nefastă a lui Byron cu pioasa și bogata Annabella Milbanke avusese loc cu doar un an mai devreme, după ce el o ceruse de soție, fără tragere de inimă, printr-o scrisoare, sperând că uniunea cu ea îi va ușura necazurile financiare și-i va muta gândul de la sora sa vitregă, Augusta. Mai târziu, a scris că sora lui – ale cărei sentimente pentru Byron erau deopotrivă de pătimașe – a fost cea care l-a îndemnat să se însoare, „pentru că era singura șansă de izbăvire pentru *două* persoane“[103].

Cu toate că era pe deplin conștientă de reputația scandaloasă a poetului, Lady Byron a sucombat prostește în fața farmecelor lui și a crezut – ca atâtea alte femei – că ar putea să-i îmblânzească apucăturile. Pe vremea aceea Byron era cel mai faimos poet al Angliei și cea mai dorită partidă, cu o înfățișare atrăgătoare și aristocratică și cu o irezistibilă charismă sexuală. Când prima ediție a poemului său *Pelerinajul lui Childe Harold* s-a epuizat în numai trei zile, tânărul nobil educat la Cambridge s-a transformat instantaneu în prima

vedetă a lumii. Poemul a fost retipărit de încă opt ori în următorii șase ani, vânzările ajungând la aproximativ douăzeci de mii de exemplare într-o epocă în care cele mai populare romane se vindeau doar în tiraje pe jumătate. Faima de peste noapte a lui Byron nu avea precedent și a dat naștere unei fascinații obsesive pentru el, cunoscută ca byronomanie.

Byron adora să fie în centrul atenției și juca perfect rolul eroului rebel, melancolic, pe care-l portretizase în Childe Harold. Frumusețea și handicapul fizic (avea un defect la un picior) nu făceau decât să-i sporească aura, și sute de femei îi trimiteau scrisori de admirație, cerându-i o întâlnire, un autograf sau o șuviță din părul său lung și bogat. Poetul impresiona și mai mult în persoană: se spune că o femeie a leșinat văzându-l, în vreme ce multe altele – indiferent de starea lor civilă – îi făceau ochi dulci. Ca mulți alți seducători, Byron răspundea imediat avansurilor feminine și, la fel de repede, se plictisea și trecea la următoarea cucerire.

Una dintre cele mai lungi și mai comentate legături ale lui a fost cea de șase luni cu Lady Caroline Lamb, nepoata ducesei de Devonshire, instabilă psihic, care devenise obsedată de Byron deși era căsătorită. Lui Caroline îi plăcea teribil vestimentația ambiguă și – intuind atracția homoerotică a lui Byron pentru băieții tineri – îl excita îmbrăcându-se ca un paj și făcându-și înfățișarea cât mai băiețească. În pofida chimiei sexuale dintre ei, Byron s-a săturat curând de teatralitatea ei avidă de atenție și a pus capăt cu cruzime relației, prin poștă.

Când Caroline a primit scrisoarea, se spune că a luat un brici și a încercat să se omoare, dar mama ei a împiedicat-o. Amenințările repetate că „se va răzbuna *asupra ei înseși*“[104] nu l-au îndoșat pe Byron, iar rușinoasele suveniruri pe care i le-a trimis Caroline – precum un smoc din părul ei pubian mânjit de sânge – n-au avut nici un ecou. Lipsa oricărei reacții

din partea lui Byron a isterizat-o pe Caroline, care, într-un rând, a recurs la costumația ei de paj ca să aibă acces în odăile lui, de unde a refuzat apoi să mai plece.

Poetului i-a devenit limpede că singura cale de-a scăpa de Caroline era să se însoare cu altcineva. Nu s-a ostenit să-și ascundă față de proaspăta lui soție, Annabella, înclinațiile homosexuale, și încă din luna lor de miere a început să facă aluzii la fapte șocante din trecutul său. Au început, de asemenea, să iasă la iveală aspecte neobișnuite ale personalității lui. Obsedat să-și mențină greutatea, urma dietele cu stăruința unei prezentatoare de modă, adesea neconsumând, zile la rând, nimic altceva decât biscuiți și ceai verde. Alteori se îndopa zdravăn, apoi lua purgative. Avea, de asemenea, o ciudată aversiune, nu putea privi femeile mâncând, astfel că nu lua niciodată masa împreună cu soția lui.

În cursul anului următor, stresul datoriilor tot mai mari, pe fondul consumului nemăsurat de alcool, l-a predispus la violente schimbări de dispoziție și la accese de furie. Uneori se plimba în sus și-n jos prin casă agitând un pistol încărcat și amenințând că se sinucide, făcându-i pe servitori să se teamă pentru sănătatea lui mintală și pentru siguranța stăpânei lor.

Cel mai rău a fost când Lady Byron și-a dat seama, oripilată, că existau trei persoane în mariajul ei. Cu doi ani înainte, Byron începuse o relație incestuoasă cu sora lui vitregă, Augusta, iar dragostea pentru ea nu dădea vreun semn că ar trece (deși se crede că ea a avut măcar decența să refuze sexul, după logodna lui). Ecouri despre incest și dragostea interzisă apar în mai multe poeme de-ale lui Byron, în special în autobiograficul *Manfred*, în care pomenește despre dragostea eroului pentru o femeie care este „ca mine… ochii ei, / Părul și chipul, întru totul, până și tonul / Glasului ei… erau ca ale mele“[105].

Lady Byron a priceput rapid natura iubirii ilicite dintre frate și soră, dându-și seama că „era imposibil să-i ții despărțiți – [deși] nu era imposibil, după părerea mea, să-i împiedici să păcătuiască“[106]. A considerat că era datoria ei creștinească să-i păzească să nu alunece dincolo „de buza unei prăpăstii“[107].

Byron nu i-a ușurat sarcina, arătându-și deschis preferința pentru compania surorii lui. În pofida faptului că și ea era măritată, Augusta cu copiii ei (dintre care unul e posibil să fi fost al lui Byron) locuiau perioade îndelungate împreună cu soții Byron. Lady Byron era trimisă la culcare, în timp ce Augusta rămânea până târziu cu poetul, care-i spunea, condescendent, soției lui: „Ne putem simți bine și fără tine, draga mea.“[108] În alte seri, el se întindea pe o sofa și provoca o competiție între cele două femei, cerându-le să-l sărute pe rând.

În același timp, Byron avea o relație cu o actriță și, la beție, făcea referiri la escapadele sexuale de odinioară cu băieți tineri, provocându-i soției sale „groaza de păcate încă și mai cumplite“[109] decât incestul. Interesul lui Byron pentru băieți fusese stârnit în perioada de studenție, când locuise la internat, și se definitivase în timpul călătoriilor sale în Grecia și Turcia, unde sexul între bărbați era socotit, în comparație cu alte țări, acceptabil.

Când poetul a amenințat, la scurt timp după ce Lady Byron a dat naștere fiicei lor, că „o să *facă toate relele*“[110], ea a dedus că plănuia să se întoarcă la practicile lui homosexuale de dinainte de căsătorie. În dimineața de 15 ianuarie 1816, și-a luat copila nou-născută și a părăsit Londra mai înainte ca Byron să se fi trezit, căutându-și refugiul la părinții ei. Poetul nu avea să le mai vadă niciodată.

Ajungând la concluzia că soțul ei e bolnav mintal, Lady Byron a întocmit o listă a simptomelor spre a o trimite

avocaților, ca motiv de separare. Byron, care se socotea partea nedreptățită, s-a răzbunat mai târziu pe „monstrul virtuos“[111] în poemul satiric *Don Juan*, creând un portret deloc măgulitor al soției sale într-un personaj care „a chemat niște spițeri și doctori / Încercând s-arate lumii că lordu-i iubitor era nebun“[112].

Despărțirea a stârnit un scandal public uriaș, iar când detaliile conjugale au ajuns la urechile tuturor aspectul senzațional s-a amplificat încă mai mult, transformându-l pe Byron, din răsfățatul societății londoneze, într-un paria. Se crede că fosta lui amantă, Lady Caroline, din ranchiună, a turnat gaz pe foc împrăștiind zvonuri periculoase despre actele lui trecute de sodomie, un delict ce atrăgea pedeapsa cu moartea în epoca Regenței engleze*.

Atacat de presă și ostracizat de societate, Byron și-a petrecut ultimele săptămâni din țară în izolare:

„Am fost sfătuit să nu mă duc la teatre dacă nu vreau să fiu fluierat – nici să nu-mi fac datoria în Parlament dacă nu vreau să fiu insultat… chiar și în ziua plecării, cel mai apropiat prieten al meu mi-a spus, după aceea, că se temuse de violențe – din partea oamenilor care s-ar fi putut aduna la ușile trăsurii.“[113]

După ce, fără tragere de inimă, a semnat înțelegerea de separare de soția sa la 21 aprilie 1816, Byron a fugit din țară pentru a nu se mai întoarce niciodată, cât a trăit. Sosind în Europa, o pasageră legătură amoroasă de odinioară, Claire Clairmont, sora vitregă mai tânără a lui Mary Shelley, a apărut ca să-l sâcâie. Scurta relație dintre ei dusese la o sarcină care i-a dat lui Claire, pe atunci în călătorie prin Europa cu soții Shelley, un pretext pentru a se reîntâlni cu fostul iubit și a-i împărtăși vestea.

---

* Perioada cuprinsă între 1811 și 1820, cunoscută pentru rafinament și eleganță, pioșenie și discreție.

Byron s-a împrietenit repede cu soții Shelley – a căror reputație fusese și ea pătată după ce Percy își abandonase soția însărcinată ca să fugă în lume cu Mary – și a petrecut vara împreună cu cei trei, pe malul lacului Geneva. Chiar și în străinătate, nu puteau scăpa de atenția băgăcioșilor de turiști englezi, care-i spionau de pe malul celălalt al lacului ca niște paparazzi, folosind telescoape închiriate de la un întreprinzător proprietar de hotel.

Byron și-a continuat apoi călătoria în Italia, stabilindu-se în cele din urmă la Veneția, pe care a poreclit-o „marea-Sodoma". Aici a atins noi niveluri de depravare, culcându-se, după propriile lui estimări, cu aproximativ două sute de femei.

Multe dintre întâlnirile lui Byron erau incognito, cei doi purtând măști la festivitățile Carnavalului, ce se petreceau noaptea târziu, sau aveau loc în luxoasele încăperi private pentru distracții și jocuri de noroc de la Ridotto, unde măștile erau obligatorii. Din pricina anonimatului pe care-l oferea, Ridotto era un paradis pentru aventurile sexuale pasagere dintre străini. O încăpere întunecoasă cu divanuri, cunoscută sub numele erotic de Camera Suspinelor, oferea ambianța convenabilă.

Pe lângă amorurile anonime, Byron a început o legătură pasională cu soția gazdei lui, lăudându-se cu performanța că nu treceau „niciodată douăzeci și patru de ore fără să dea sau să primească una până la trei (ocazional și câte un supliment) dovezi fără echivoc de satisfacție mutuală deplină"[114]. Simțea mai cu seamă perversul fior al riscului de a întreține o astfel de relație chiar sub nasul – și acoperișul – gazdei lui. Deși discret, adulterul era mai degrabă regula decât excepția la Veneția. Cum explica poetul într-o scrisoare către sora lui: „Aici, o femeie virtuoasă este aceea care se limitează la soțul ei și un amant. Cele care au doi, trei sau mai mulți sunt considerate cam zburdalnice."[115]

Prima amantă a lui Byron a fost înlocuită de nevasta needucată a unui brutar, care și-a părăsit bărbatul și s-a mutat în vila lui Byron, alăturându-se celor paisprezece servitori ai lui, ca menajeră. Cu toate că lui îi plăcuseră pasiunea ei focoasă și apucăturile neobișnuite – de pildă, faptul că se închina dacă auzea bătând vreun clopot de biserică în timp ce ei făceau amor –, până la urmă s-a săturat de gelozia și scenele ei teatrale, care-i aminteau de Lady Caroline. Când i-a cerut să plece, ea l-a atacat mai întâi cu un cuțit de bucătărie, apoi s-a dus și s-a aruncat în Canal Grande. Gondolierii lui Byron au scos-o la timp din apele înghețate, dar poetul a rămas neînduplecat, trimițând-o să-și facă bagajele de îndată ce și-a revenit.

Stilul acesta de viață ușuratic l-a epuizat în cele din urmă și, în ianuarie 1819, a anunțat că „s-a lăsat de concubinaj“[116]. Cu toate acestea, trei luni mai târziu, a fost fermecat de Teresa Guiccioli, o tânără de douăzeci de ani, pe care a cunoscut-o în salonul unei foste curtezane. Teresa, căsătorită cu un conte bogat, cu treizeci de ani mai în vârstă decât ea, avea să devină adevărata, durabila și ultima iubire a lui Byron.

Deși inițial contesa a rezistat avansurilor lui, în timpul unei întâlniri ulterioare a descoperit că „tăria ei a cedat – căci B nu era un bărbat care să se limiteze la sentiment“[117]. Cât despre Byron, el a notat că „partea *esențială* a chestiunii“[118] din prima lor interacțiune i-a ținut ocupați „*patru* zile la rând“.

Când contele a dus-o pe Teresa înapoi acasă, la Ravenna, Byron, îndrăgostit până peste urechi, i-a urmat și, la invitația nesocotită a contelui, s-a instalat în palazzo-ul cuplului, în camerele de la parter. Întâlnirile amoroase dintre Byron și Teresa aveau loc în salonul cel mare, în timpul siestei de după-amiază a contelui și, cum ușile nu aveau încuietori, riscul de a fi descoperiți îl excita cu atât mai mult pe Byron.

Într-una dintre misivele lui de dragoste, îi scria Teresei: „Gândește-te, iubirea mea, la acele momente – delicioase – periculoase… nu doar de plăcere… dar și de pericol.“[119]

Până la urmă, contele chiar i-a prins în flagrant delict și le-a cerut să pună capăt poveștii. În loc să renunțe la Byron, Teresa și-a înduplecat familia să depună o petiție de separare la papă, devenind după aceea companioana permanentă a poetului. Bucuria lor domestică a durat numai doi ani, brusc întreruptă de izbucnirea războiului de independență al Greciei, când Byron s-a simțit obligat să li se alăture grecilor în luptă. Deși înnebunit de durere la gândul de a o părăsi pe Teresa, poetul nutrea o profundă dragoste pentru Grecia încă de când călătorise, în tinerețe, în această țară și n-a putut fi convins să renunțe la planul lui.

„Scumpa mea Teresa… crede-mă că o să *te iubesc* întotdeauna“[120], o asigura el într-o epistolă scrisă în drum spre țara îndrăgită, în iulie 1823. Caracterul definitiv al acestei declarații este cu atât mai pătrunzător cu cât Byron nu avea să-și mai vadă marea iubire. A murit de febră reumatică nouă luni mai târziu, la vârsta de treizeci și șase de ani, împlinindu-și destinul de erou romantic damnat.

Teresa a ținut doliu după Byron până la sfârșitul zilelor ei. Deși a avut și alte relații, inima și mintea i-au rămas întotdeauna nedespărțite de poet. La patruzeci de ani de la moartea lui, pe când locuia în Franța, Teresa a călătorit de câteva ori în Anglia. Acolo a făcut pelerinaje la diversele locuri memoriale închinate lui Byron, inclusiv la camerele lui de la Cambridge și la casa lui strămoșească, Newstead Abbey. Printre cele din urmă fapte ale sale s-a numărat propria sa relatare a vieții poetului, scrisă pe patul ei de moarte: „Cu cât Byron va fi mai cunoscut, cu atât va fi mai iubit.“[121]

SEDUCĂTORI ÎNNĂSCUȚI

Uneori, poți judeca o carte după copertă. Orice femeie care ar fi tras cu urechea la conversațiile acestor seducători în serie n-ar fi avut nevoie să citească printre rânduri. Încercați să ghiciți care dintre vânătorii de fuste de mai jos au fost autorii următoarelor perle de înțelepciune romantică.

VÂNĂTORI DE FUSTE

1. Acuzațiile de homosexualitate și incest nu l-au deranjat pe hedonistul poet *Lord Byron*, printre ale cărui isprăvi de așternut s-a numărat sexul cu două sute de femei numai în Veneția.
2. *Ian Fleming* a avut multe în comun cu alter ego-ul său ficțional, afemeiatul James Bond. Dar el l-a întrecut pe ușuraticul agent 007 în preludii mai degrabă dure decât mângâietoare, dedându-se în dormitor la acte de sadomasochism.
3. Legendarul amorez italian *Giacomo Casanova* nu făcea deosebiri în alegerea țintelor afecțiunii sale. Printre victimele seducției lui s-au aflat doamne din înalta societate, cameriste, cinci surori (și mama lor), o cocoșată, ba chiar și o călugăriță.
4. Vocabularul lumii datorează cuvântul „sadism“ celebrului *Marchiz de Sade*, un francez ale cărui plăceri sexuale perverse au inclus folosirea cerii fierbinți picurate pe rănile deschise ale unei văduve credule, pe care o ademenise la el acasă.
5. Cunoscut ca scriitor, bătăuș și afemeiat, nu e de mirare că infamul misogin *Norman Mailer* a schimbat cinci neveste până când a găsit, în sfârșit, una dornică să rămână cu el.

DEVIZELE LOR

A. „Bărbatul vrea o femeie pe care s-o pornească și s-o închidă ca pe un întrerupător electric.“[122]
B. „O femeie n-ar trebui să fie niciodată văzută mâncând și bând altceva decât *salată de homar* și *șampanie*, singurele delicatese cu adevărat feminine care i se potrivesc.“[123]
C. „Femeile cred că a fi bărbat e un dar. Este o datorie. Chiar și a face dragoste poate fi o datorie. Un bărbat trebuie să fie întotdeauna gata de acțiune, căci dragostea nu e niciodată de ajuns.“[124]
D. „Cele mai dulci sunt plăcerile cel mai greu de cucerit.“[125]
E. „Întotdeauna prin suferință ajungi la plăcere.“[126]

Răspunsuri: 1. B, 2. A, 3. D, 4. E, 5. C

Să nu mă blestemi niciodată

GUSTAVE FLAUBERT

„Nu înțelegea deloc tot acest zbucium într-o chestie așa de simplă cum este dragostea."[127]

— Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*

Chipeș, dar nu tocmai partenerul ideal, inveteratul burlac solitar Gustave Flaubert a avut totuși succes la doamne – chiar la acelea pentru a căror companie nu plătea. Cea mai îndelungată relație a lui a fost o idilă de opt ani cu o poetă care, fără să știe, l-a ajutat inspirându-i personajul principal din controversatul său roman *Doamna Bovary*.

O BIRJĂ CU STORURILE TRASE, „bălăbănindu-se ca o corabie"[128], se târa de-a lungul străzilor din Rouen, Franța, ieșind apoi pe drumurile de țară din împrejurimi. În birjă, Emma Bovary avea o întâlnire pasională cu un iubit din trecutul ei. Faimoasa scenă erotică din *Doamna Bovary*, capodopera lui Gustave Flaubert, a fost inspirată de una dintre întâlnirile lui amoroase din viața reală cu poeta Louise Colet, care avusese loc în trăsura ei, în timp ce se învârteau în jurul unui parc de la marginea Parisului.

La douăsprezece ore după ce amanții se despărțiseră, Flaubert se afla în casa familiei sale din Croisset, un sat din Normandia rurală, scriindu-i epistole pătimașe lui Louise.

Îi întreținea ardoarea o colecție de mici suveniruri pe care i le dăruise ea, inclusiv o pereche de papuci, o șuviță de păr blond și o batistă pătată de sânge, pe care el ar fi dorit-o „înroșită complet“[129]. Într-o misivă, Flaubert își informa iubita că ar fi vrut s-o muște, în timp ce în alta a pus un trandafir din grădina mamei lui, instruind-o: „Du-l repede la gura ta și apoi – știi tu unde.“[130]

Când scriitorul, în vârstă de douăzeci și patru de ani, a cunoscut-o pe Louise în iulie 1846, în atelierul unui sculptor unde ea servea drept model, încă nu publicase nimic. Cu unsprezece ani mai în vârstă, Louise era deja bine-cunoscută în cercurile literare pariziene și avea un salon frecventat. Ca și Emma Bovary, se căsătorise, în parte, ca să scape de plictiseala vieții provinciale, dar se simțea neîmplinită în căsnicie. După nuntă, împreună cu soțul ei, profesor de muzică, venise la Paris, unde căuta să-și facă o carieră de jurnalistă și poetă. În timp ce cariera soțului ei stagna, Louise începuse să obțină un oarecare succes – ceea ce nu era puțin lucru pentru o femeie scriitoare la vremea aceea –, ba chiar câștigase un premiu de poezie acordat de prestigioasa Académie française. Căsnicia celor doi Colet a început curând să sufere de necazuri bănești și gelozie, cu soțul dominator dictându-i lui Louise cum să se îmbrace și cu cine să aibă de-a face. În cele din urmă, nefericitul cuplu s-a separat.

Flaubert a crezut că el și impetuoasa Louise fuseseră predestinați să-și încrucișeze drumurile și, la câteva zile după ce se cunoscuseră, se întâlneau în trăsura ei. Nu era nici singurul amant al lui Louise, nu era nici descumpănit de trecutul ei ușuratic. O legătură de durată cu filozoful și istoricul Victor Cousin, proeminentă personalitate din guvern, îi deschisese lui Louise o ușă pentru scrierile ei și-i adusese o oarecare notorietate nedorită. Când ea a rămas însărcinată,

după cinci ani de căsnicie lipsită de copii, un ziarist de scandal bine-cunoscut a publicat un articol în care sugera că tatăl ar fi Cousin. Furioasă la culme, Louise i-a făcut o vizită acasă reporterului și a încercat, fără succes, să-l înjunghie cu un cuțit de bucătărie.

Știut fiind caracterul lui retras, Flaubert s-a ținut la distanță de iubita sa și scenele ei de teatru. La insistențele lui, idila lor s-a desfășurat în principal prin corespondență, cu numai ocazionale rendez-vous-uri. Își răscumpărau lipsa de apropiere fizică prin promisiuni expansive de atenții viitoare: „Vreau să te acopăr cu dragoste data următoare când te voi vedea… Vreau să te ghiftuiesc cu toate bucuriile cărnii, până când ai să-ți pierzi cunoștința și ai să mori.“[131] În pofida aparentului său entuziasm pentru relația lor, chiar și în primele lui scrisori către Louise trimitea semnale ambigue. Declara că-i lipsește nespus și o asigura că există un gol în inima lui când nu erau împreună, făcând în același timp aluzie, cu cruzime, la sfârșitul relației lor. „Să nu mă blestemi niciodată! Ah, o să te iubesc mult înainte de a nu te mai iubi“[132], îi făgăduia.

În vreme ce Flaubert era mulțumit să-și permită întâlniri pasionale și apoi să se retragă ca un ermit pe domeniul său de pe malul Senei, unde locuia cu mama și nepoata lui, Louise îl implora să se vadă mai des și să se mute la Paris. Rezistând rugăminților ei, Flaubert i-a interzis să vină să-l viziteze la Croisset și a ținut legătura secretă față de autoritara lui mamă. Ca și Charles Bovary, devotatul, dar mărginitul soț al Emmei, și el se simțea prins la mijloc între cele două femei. În prima scrisoare către Louise, după ce abia se despărțiseră la Paris, i-a descris situația de acasă: „Mama m-a așteptat la stația de diligențe. A plâns când m-a văzut întorcându-mă. Tu ai plâns când m-ai văzut plecând“, scria el. „Cu alte cuvinte,

astfel e soarta noastră tristă, încât nu ne putem mișca nici o leghe fără să provocăm lacrimi și de-o parte, și de cealaltă, în același timp!“[133]

Cu toate că era cu adevărat foarte apropiat de mama sa, Flaubert o folosea ca pretext ca s-o țină pe Louise la distanță. „Viața mea e încătușată de viața altcuiva, și așa va rămâne cât timp va trăi ea“[134], își informa el amanta. Într-un limbaj încă mai lipsit de echivoc, o avertiza: „Nu trebuie să vii niciodată aici.“[135] Flaubert și-a păstrat mare parte din pasiune pentru scrierile sale și, în timp ce coresponda cu Louise, trudea cu stăruință obsesivă la opera lui.

Scriitorul n-a făcut nici un secret din aversiunea sa față de căsătorie sau față de paternitate, spunându-i odată lui Louise, când ea își exprimase dorința de a avea cu el un copil, că doar la gândul acesta se simțea îngrozit. Ca să întărească ideea, a declarat că mai degrabă s-ar arunca în fluviu cu o ghiulea legată de picioare. Când amanta sa l-a anunțat mai târziu că e însărcinată, a fost consternat și imediat i-a spulberat bucuria, încurajând-o să facă un avort. Spre ușurarea lui, ea l-a ascultat și, odată criza înlăturată, i-a spus „Cu atât mai bine că n-o să am urmaș. Numele meu umil va pieri odată cu mine.“[136]

Stăruința nemiloasă a lui Flaubert nu i-a știrbit lui Louise dragostea pentru el; ea chiar i-a propus să fugă împreună în lume, așa cum și Emma Bovary îi sugerează amantului ei. În loc de asta, cuplul s-a despărțit curând, și Flaubert a plecat singur într-o călătorie de optsprezece luni în Orientul Mijlociu. Louise a continuat să fie îndrăgostită de scriitorul care nici măcar nu-și luase rămas-bun înainte de plecare.

În vreme ce Louise rămăsese departe și se afla la un pas de sinucidere de dorul lui, Flaubert se zgâia la piramide, străbătea cursul Nilului cu barca și frecventa prostituate.

Vizitarea bordelurilor nu era o distracție nouă pentru scriitor, care a adus acasă un nedorit, dar binemeritat suvenir din sejurul lui în Orientul Mijlociu: sifilisul. În călătoriile lui, nici un local de prostituate nu i se păruse într-atât de mizer, încât el să nu se plece, uneori literalmente, să-și satisfacă poftele, târându-se și intrând în patru labe în bordeie de stuf, în căutare de plăceri. Nici sifilisul nu l-a oprit (cu toate că o prostituată l-a alungat din pricina unei răni deschise) și, la un moment dat, a susținut că s-a folosit de trei femei înainte de prânz și de încă una după desert.

Însă cea care l-a cucerit cu adevărat a fost o curtezană și dansatoare erotică egipteană, Kuchuk Hanem, „o ființă cu înfățișare regală, cu pieptul bogat, cărnoasă, cu… ochi enormi și genunchi magnifici“[137]. Flaubert îi desfăta pe toți cei care aveau chef să asculte cu povestea lungii lor nopți de extaz în timpul căreia, se lăuda el, se acuplaseră de cinci ori și făcuseră sex oral de trei ori. (Ani mai târziu, când a fost trimisă în Egipt pentru a scrie reportaje de la fața locului despre deschiderea Canalului Suez, Louise a încercat, chinuită de gelozie, să dea de urma rivalei sale străine, dar n-a reușit.)

În călătoria lui, scriitorul s-a delectat și cu prostituate bărbați, într-una din scrisorile lui notând că în sfârșit „o făcuse și pe-asta, la băi“, într-un interludiu sexual cu „un tânăr pungaș, cu fața ciupită de vărsat și cu turban alb“[138]. Mai nota și că fusese o experiență ce merita repetată.

Ultima porțiune a voiajului l-a purtat pe Flaubert, împreună cu un tovarăș de călătorie, prin Grecia și Italia, unde li s-a alăturat și mama scriitorului. Un zvon din Franța pe care aceasta i l-a împărtășit, despre nefericirile și ghinionul unui tânăr doctor de țară, a cărui soție adulteră își luase viața, avea să fie sămânța din care va crește *Doamna Bovary*.

După ce Flaubert s-a întors în Franța, Louise Colet, încă suferind din dragoste pentru el (și acum văduvă), a încălcat

regula lui de căpătâi. Cum Flaubert nu-i răspunsese la scrisoarea pe care i-o trimisese, s-a dus la el acasă, la Croisset, unde, el fiind la masă cu musafiri, a refuzat s-o primească. Nedescurajată, Louise a continuat să se plimbe prin fața casei până când Flaubert a apărut și i-a făgăduit că va veni s-o vadă mai târziu, în seara aceea. În pofida refuzului său aparent ferm de a reînnoda idila cu ea, Flaubert se va lăsa înduplecat o lună mai târziu, când cei doi și-au reluat obiceiurile. Au reînceput să schimbe scrisori copioase, adesea conflictuale, și să se întâlnească la răstimpuri.

Scriitorului perfecționist – care adesea lucra și douăsprezece ore pe zi, uneori reușind să producă o singură pagină de text toată ziua – i-au trebuit cinci ani ca să termine *Doamna Bovary*. Se crede că reînnodarea relației cu Louise la scurt timp după ce a început să scrie romanul nu a fost o simplă coincidență. Nu numai că a extras pe ascuns detalii din viața ei, dar a și folosit-o ca eșantion de public, cerându-i părerea despre roman în timp ce-l scria. Potrivit mărturiilor lui Louise, Flaubert o iubea „într-un mod profund egoist, pentru a-și satisface simțurile și pentru a-mi citi din lucrările lui“[139].

La un an după reluarea legăturii, Flaubert a aflat că avea un competitor la dragostea lui Louise în persoana poetului și dramaturgului Alfred de Musset. Gelos, deși nu-i stătea în fire, i-a sugerat amantei câteva replici tăioase pe care le putea folosi ca să se descotorosească de celălalt bărbat după ce își atinsese scopul, și anume de a-l face pe Musset să citească una dintre poeziile ei la Academia Franceză. La fel de necaracteristic, Flaubert i-a făgăduit, neglijent, lui Louise, care suferise atât, că în curând aveau să fie permanent împreună. Schimbarea lui de atitudine a fost de scurtă durată și, după câteva săptămâni fericite, petrecute împreună la Paris, el a revenit la Croisset, unde, inexplicabil, s-a întors împotriva ei, susținând că avea nevoie să se dedice romanului său.

Relația înfocată de opt ani a celor doi s-a terminat brusc. Ultima oară când s-au văzut față în față a fost în apartamentul lui Louise de la Paris, unde ea a plâns și a dat glas tuturor frustrărilor, lovindu-l de mai multe ori pe Flaubert în picior, pentru a marca accentele. În loc să-și pocnească amanta enervantă cu un buștean aprins, așa cum îi trecea prin minte, el pur și simplu s-a ridicat și a ieșit. Flaubert și-a pierdut definitiv interesul pentru Louise după această scenă, cu toate că ea a mai tânjit după el și a încercat, fără succes, să-l vadă măcar o dată când se afla la Paris.

Doi ani mai târziu, în 1856, scriitorul de treizeci și patru de ani își făcea triumfal debutul literar cu *Doamna Bovary*, roman publicat în foileton în *Revue de Paris*. Chiar fără faimoasa scenă a trăsurii, care a fost tăiată, fiind socotită prea licențioasă, povestea tot a atras atenția cenzorilor pudici ai lui Napoleon III. Flaubert a fost dat în judecată pentru ofense aduse moralei publice, religiei și decenței în acea perioadă profund conservatoare.

Scriitorul, în cele din urmă, a câștigat procesul și i-a dedicat cartea avocatului apărării. Vânzările *Doamnei Bovary* au crescut vertiginos în urma scandalului public, cimentându-i autorului reputația mai bine decât ar fi făcut-o orice campanie publicitară. „Toată lumea l-a citit, îl citește sau vrea să-l citească“[140], se fălea Flaubert.

O altă furtună, mai personală, s-a stârnit atunci când Louise a citit romanul și a recunoscut detalii din viața ei oglindite în narațiune. Nu numai că ea și Emma Bovary semănau ca înfățișare și ca stil de a se îmbrăca, inclusiv în privința rochiei albastre pe care o purtase ea la prima întâlnire cu Flaubert, dar semănau și în privința deciziilor de viață și a trăsăturilor de personalitate. La fel ca Louise, Emma, spirit independent, devenind rapid dezamăgită de bărbați, își

folosise soțul și amanții ca să-și îmbunătățească statutul social și să-și îndeplinească visurile.

Louise a fost mai cu seamă înfuriată de aluzia lui Flaubert la un dar pe care i-l făcuse ea într-o vreme când nu-și putea permite să fie atât de generoasă: un portțigaret gravat cu cuvintele „Amor nel cor" (Cu iubire în inimă). Emma Bovary îi oferă un sigiliu cu același motto libertinului ei amant, Rodolphe Boulanger, care mai târziu pune capăt relației lor printr-o scrisoare pe care aplică tocmai romanticul sigiliu. Pe bună dreptate, unul dintre gesturile de răzbunare literară ale lui Louise a fost publicarea unei poezii intitulate *Amor nel cor* într-un periodic popular. A scris, de asemenea, un roman semiautobiografic, *Lui*, bazat pe triunghiul amoros dintre ea, de Musset și Flaubert, în care acesta din urmă e înfățișat ca un bufon și un bădăran.

În pofida faptului că, în timp, și-a pierdut înfățișarea atrăgătoare din tinerețe care o fermecase pe Louise Colet, nici la jumătatea vieții Flaubert n-a dus lipsă de atenție feminină. I-a făcut curte unei actrițe și a întreținut o lungă relație cu guvernanta englezoiacă a nepoatei sale. Dar, consecvent în privința abținerii de la căsătorie, Flaubert a rămas un burlac a cărui moștenire de frunte este *Doamna Bovary*, romanul îndrăzneț ce a făcut furori și i-a asigurat locul în istoria literară.

ȘASE GRADE DE COPULAȚIE*

Lordul Byron
Aristocratul englez, faimos pentru viața lui sexuală viguroasă, și-a găsit adevărata iubire în persoana unei contese, Teresa Guiccioli, dar a părăsit-o pentru a se alătura luptei pentru independență a Greciei.

Alfred de Musset
Tânărul bard capricios i-a făcut curte lui George Sand, mai în vârstă decât el, scriindu-i poezii. Când nestatornica lor relație s-a sfârșit cu adevărat, el s-a plâns că sexul nu fusese îndeajuns de torid.

Louise Colet
Pasionala poetă franceză a jonglat cu relațiile pe care le întreținea în același timp cu Flaubert și cu Alfred de Musset. Se și temea, dar și visa că rivalii aveau să se dueleze în onoarea ei.

George Sand (Aurore Dupin)
Pe lângă faptul că friza controversa cu romanele ei picante, Sand se îmbrăca scandalos, în haine de bărbat, fuma trabuc și avea relații cu bărbați mai tineri. Printre criticii stilului ei de viață s-a aflat poetul Charles Baudelaire, care a jurat s-o scufunde în aghiazmă.

Alexandre Dumas fiul
Senzuala Madame Pradier l-a sedus pe fiul de optsprezece ani al lui Alexandre Dumas. El însuși un viitor romancier, Dumas fiul a povestit odată despre prima lor întâlnire amoroasă: „Ea n-a pierdut timpul, trebuie să spun, și imediat mi s-a arătat complet goală, lipsită deopotrivă de imperfecțiuni fizice și de modestie.“[141]

Juliette Drouet
Actrița, care i-a fost model sculptorului James Pradier și cu care a avut o fiică, l-a cunoscut pe Victor Hugo în timp ce juca într-una din piesele lui. Și-a părăsit cariera teatrală ca să devină, vreme îndelungată, amanta lui.

* Aluzie la teoria celor „șase grade de separație“, numită și teoria celor „șase strângeri de mâini“, formulată în 1929 de scriitorul maghiar Frigyes Karinthy (în nuvela *Înlănțuiri*): orice individ de pe planetă se află la șase „pași“ distanță de oricare alt individ, așadar, aplicând formula

Teresa Guiccioli
În pofida sentimentelor nepieritoare ale frumoasei italience pentru iubitul său decedat, Lordul Byron, ea a mai avut și alți amanți, inclusiv pe profesorul căsătorit Hippolyte Colet.

Hippolyte Colet
După ce profesorul de muzică s-a căsătorit cu o provincială, Louise Révoli, însurăței s-au mutat la Paris – traseu asemănător celui pe care-l urmase și personajul principal din romanul *Doamna Bovary* de Gustave Flaubert.

Gustave Flaubert
Romancierul avea o slăbiciune atât pentru prostituate, cât și pentru femeile mai în vârstă, precum Louise Colet și Ludovica Pradier, ambele servindu-i drept model pentru personajul Emma Bovary.

Ludovica și **James Pradier**
Sculptorul a divorțat de soția lui, care-l adusese în pragul ruinei cu cheltuielile excesive făcute pentru concubinii ei. Tendințele ei risipitoare au fost transferate asupra Emmei Bovary, al cărei creator, Flaubert, își câștigase un loc pe lunga ei listă de amanți.

Victor Hugo
Când romancierul și dramaturgul a fugit din Franța pentru că vorbise de rău monarhia, Juliette l-a însoțit în exil. Pe insula Guernsey, el a locuit cu familia într-o casă și pe ea a instalat-o într-alta, din apropiere.

„prietenul unui prieten", poți face cunoștință cu oricine. Teoria a devenit cunoscută grație piesei de teatru *Six Degrees of Separation* (1990) a americanului John Guare, nominalizată la Premiul Pulitzer în 1991, și a ecranizării sale din 1993 (regia Fred Schepisi).

Mergi pe drumul tău

GENERAȚIA BEAT

Greutatea lumii
e iubirea.
Sub povara
singurătății
sub povara
nesatisfacției,
povara,
povara ce-o cărăm
e iubirea.

— Allen Ginsberg, „Cântec“[142]

Gardul alb de uluci* nu era visul american al tuturor în deceniile postbelice 1940 și 1950 – și în nici un caz al lui Jack Kerouac și al celorlalți scriitori beat, care respingeau curajos normele sociale în favoarea individualității și a sexului liber. Chiar dacă stilul lor alternativ de viață avea un preț, rezultatul a fost o constelație de cărți inovatoare, precum capodopera contraculturală a lui Kerouac, *Pe drum*. Alte două lucrări – *Prânzul dezgolit* de William Burroughs, inspirat de *sex-and-drugs*, și *Howl și alte poeme* de Allen Ginsberg – au stârnit notorii procese privind obscenitatea, care au contribuit la suprimarea cenzurii literare în America.

* Gardul de uluci, de preferință alb, era simbolul vieții ideale a clasei mijlocii suburbane din perioada colonială a Americii.

Darul de nuntă al lui Edie Parker pentru Jack Kerouac a constat în banii de cauțiune. Cuplul și-a oficializat legătura la primăria din New York în august 1944, cu mirele încătușat de un detectiv în timpul ceremoniei. După nuntă, polițistul i-a tratat pe proaspăt căsătoriți cu cocteiluri și i-a însoțit la un restaurant, pentru o cină cu friptură, înainte de a-l escorta pe Kerouac înapoi în arest, până când eliberarea lui a putut fi aranjată cu bani proveniți din moștenirea lui Edie. Scriitorul ajutase un prieten să ascundă o armă a crimei, deși acuzația împotriva lui a fost până la urmă retrasă.

Cu toate că mariajul lor a durat numai șase luni, Kerouac și Edie fuseseră împreună, într-o relație deschisă, mai mulți ani. Amândoi se retrăseseră de la Universitatea Columbia – ea era o fostă studentă la arte, iar el abandonase o bursă obținută ca jucător de fotbal. Se cunoscuseră prin mijlocirea iubitului lui Edie, care avea s-o piardă în favoarea frumosului și atleticului Kerouac după ce îi ceruse acestuia, cu inocență, să aibă grijă de partenera lui cât timp el era pe mare, pe un vas al marinei comerciale.

Și Kerouac a intrat în marina comercială, atât ca să contribuie la efortul de război în al Doilea Război Mondial, cât și ca să adune material pentru a scrie ficțiune, străbătând mările ca idolul său, Herman Melville. Când nu era pe vas, împărțea un apartament din Manhattan cu Edie și prietena ei Joan Vollmer, deopotrivă înainte și după căsătorie. Kerouac a avut și alte motive de a-i mulțumi soției sale pe lângă faptul că-l scosese din închisoare. Prin Edie a ajuns să le cunoască pe celelalte figuri marcante ale generației beat: Allen Ginsberg, William Burroughs și Neal Cassady.

Locuința lui Joan era un popular loc de întâlnire pentru scriitori în devenire, filozofi amatori, infractori mărunți,

studenți care abandonaseră școala și alți tineri care trăiau, în anii '40, în afara granițelor sociale tradiționale. Drogurile și băutura curgeau, iar amorul liber era practicat cu rigurozitate. La nouăsprezece ani, Ginsberg, cel mai tânăr din grup, s-a îndrăgostit de Kerouac, căruia nu-i era străin sexul cu bărbați, însă prefera să se culce cu femei.

Burroughs, la cei treizeci de ani ai săi, decanul de vârstă și lider respectat al grupului, prefera bărbații, dar a început să se culce cu gazda lor, Joan, divorțată și dependentă de benzedrină. Spirituală și bună cunoscătoare a filozofiei și a literaturii, ea participa adesea la discuțiile colegilor ei de apartament în timp ce stătea în cadă. Burroughs era și el divorțat. Când călătorise în Europa, în 1936, se căsătorise din generozitate cu o evreică, pentru a o scăpa de persecuția nazistă, dar divorțase de îndată ce mireasa ajunsese în siguranță în Statele Unite.

Viața s-a schimbat dramatic pentru Kerouac și Ginsberg după ce frumosul, crudul și trufașul Neal Cassady și-a făcut apariția în New York. Burroughs nu s-a înțeles niciodată cu maestrul jucător de biliard și hoțul de mașini din Denver, introdus în grup de o cunoștință din Columbia. Cassady și soția lui în vârstă de șaisprezece ani, LuAnne, veniseră în oraș cu un autobuz Greyhound după ce mijlocul lor de transport mai elegant – o mașină furată – se stricase pe drum. Plin de contradicții, Cassady fusese arestat de zece ori, dar pe de altă parte consumase cam toată oferta bibliotecii publice din Denver.

Descreieratul amator de aventuri a devenit o muză atât pentru Ginsberg, cât și pentru Kerouac, servindu-i acestuia din urmă ca model pentru energicul automobilist Dean Moriarty în povestea continuei căutări și a tinereții rebele din *Pe drum*. Romanul semiautobiografic incorporează multe evenimente din viața reală, inclusiv memorabila

întâlnire a lui Kerouac cu Neal Cassady, când scriitorul a sosit la apartamentul în care se instalase refugiatul din Denver la venirea în oraș și i-a întrerupt o partidă de sex cu LuAnne. Se spune că-i deschisese ușa gol, așa cum era, deși în *Pe drum* Dean e în șort. Turbulentul tânăr i-a servit, de asemenea, lui Kerouac ca inspirație pentru personajul titular din *Visions of Cody*, în vreme ce în celebrul *Howl* al lui Ginsberg este imortalizat ca „eroul secret al acestor poeme, futangiu și Adonis al Denverului“[143].

La câteva luni de la prima lor întâlnire, Kerouac a pornit spre vest să-l caute pe Cassady, dar s-a simțit în plus când a ajuns. Ginsberg sosise înaintea lui în Denver și sărise imediat în patul prietenului lor. În timp ce că se distra cu Ginsberg, Cassady încă se vedea cu LuAnne, în pofida faptului că așteptau decizia de divorț, și pe deasupra era încurcat cu o studentă la arte, Carolyn Robinson. Deloc încântat că are de înfruntat o asemenea competiție pentru afecțiunea lui Cassady, Ginsberg a notat în jurnal, cu amărăciune, că trebuia „să-i reamintesc lui Neal să renunțe la câteva femei“[144]. Fără îndoială că frustratul Romeo ar fi fost și mai furios dacă ar fi știut că Neal o cucerise pe Carolyn cu poeziile de dragoste ale lui Ginsberg, pe care i le prezentase drept ale lui.

Pe când se afla în oraș, Kerouac s-a împrietenit cu Carolyn, dar, fiindcă începeau să se simtă atrași unul de celălalt, a trebuit, fără tragere de inimă, să-i spună: „Mare păcat, dar asta e. Neal te-a văzut primul.“[145] Carolyn n-a fost la fel de fermecată de Ginsberg, pe care l-a descoperit într-un *ménage à trois* cu LuAnne și Cassady. Nu știuse despre nici unul dintre amanții iubitului ei și a fost îngrozită să afle că el făcea sex cu un bărbat. Totuși n-a fost complet lipsită de simpatie pentru Ginsberg, comentând că „un accident de gen a fost ceea ce m-a pus pe mine acolo unde voia să fie el“[146].

Deși Cassady aspira el însuși să devină scriitor, singura lucrare publicată, o autobiografie neterminată, i-a apărut postum. Corespondența sa personală, frenetică și dezordonată, a constituit adevărata sa moștenire literară. Kerouac a căutat să imite stilul spontan, discursiv, din scrisorile prietenului său și să se despartă de proza convențională pe care o folosise în primul lui roman, *The Town and the City*. Depeșele lui Cassady, în care își descrie escapadele sexuale și trecutul morbid, erau „toate la persoana întâi, alerte, nebunești, niște spovedanii“[147], se entuziasma Kerouac.

Întors la New York și nereușind să găsească vreun editor interesat de ficțiunea lui, Kerouac se consola cu treburi obișnuite când Cassady l-a sunat ca să-i spună că este mândrul posesor al unui Hudson sedan 1949, nou-nouț și obținut legal. După ce le părăsise pe Carolyn și pe fiica lor nou-născută, el și LuAnne, care făcea pe copilotul, l-au luat pe Kerouac și l-au dus la casa unei rude din North Carolina.

Excursia fără griji, de o lună, care l-a ajutat să-și găsească inspirația pentru romanul *Pe drum*, s-a sfârșit abrupt în San Francisco, când Cassady i-a dat jos din mașină pe Kerouac și pe LuAnne, anunțând că se întoarce acasă, la nevastă și copil. „Vezi ce nenorocit e?“[148] îl întreabă Marylou pe Sal, în *Pe drum*. „Dean o să te lase afară, în frig, oricând e în interesul lui.“ Ficțiunea copiază viața reală atunci când Sal și Marylou, personajele care-i reprezintă pe Kerouac și LuAnne, găsesc o cameră de hotel și sfârșesc împreună în pat.

La șase ani după căsătoria făcută la repezeală la primărie, Kerouac s-a însurat din nou. De data aceasta mireasa era Joan Haverty, al cărei iubit ținuse să aranjeze o întâlnire între ea și prietenul lui Kerouac. Înainte ca întâlnirea să aibă loc, mijlocitorul bețivan încercase să se sinucidă ieșind pe fereastra unui metrou în mers. Câteva săptămâni mai târziu, Kerouac

s-a întâmplat să treacă prin dreptul apartamentului pe care Joan îl împărțea cu fostul ei amorez și a strigat-o la fereastră. Peste numai câteva zile, o cerea de soție pe atrăgătoarea cusătoreasă și, după alte două săptămâni, se căsătoreau. Curtarea năvalnică este descrisă în *Pe drum*, unde el evocă noaptea în care a cunoscut-o pe „fata cu ochii dragi, puri și inocenți, pe care o căutasem dintotdeauna… Am convenit să ne iubim unul pe altul nebunește“[149].

În pofida jurămintelor înfocate, această căsătorie, ca și prima, a durat numai șase luni. Deși pentru Kerouac ca persoană a însemnat o perioadă deprimantă, s-a dovedit o schimbare productivă în cariera sa. După ce se luptase îndelung cu „cartea lui cu drumul“, și-a concentrat toată energia într-un maraton de dactilografiere de trei săptămâni, întreținut cu cafeină și droguri. Pe un rulou de hârtie continuă, a produs 125 000 de cuvinte, prima ciornă a romanului *Pe drum*.

Kerouac și Joan s-au despărțit definitiv când ea l-a anunțat că e însărcinată. Forțată să aleagă între soțul ei, care-i ceruse să facă avort, și copil, a optat pentru maternitate. Scriitorul și-a tăgăduit cu josnicie paternitatea, susținând că Joan e smintită și că-l înșelase. A fost închis o scurtă perioadă pentru că nu i-a plătit pensia alimentară soției lui. N-a vrut să-și cunoască fiica decât zece ani mai târziu. Joan s-a răzbunat făcându-și publice nemulțumirile într-un articol, *Fostul meu soț, Jack Kerouac, este un ingrat*, apărut în revista *Confidential*, echivalentă, pe vremea aceea, cu *National Enquirer*.

După această urâtă despărțire de Joan, Kerouac s-a mutat o vreme în mansarda lui Cassady din San Francisco. Cu acordul lui Neal, atracția lui înăbușită pentru Carolyn a escaladat într-o relație pe care a incitat-o ea. Așa cum făcuse cu ambele sale soții, Kerouac a încercat să pună mâna pe o femeie care avea o legătură cu un prieten. Triunghiul amoros – reimaginat

în romanul *Big Sur* – a durat câteva luni, până când au izbucnit tensiuni între cei doi bărbați. Scriitorul a plecat atunci în Mexico, să-l viziteze pe Burroughs, care era implicat într-un scandal atât de ciudat, încât ar fi putut constitui subiectul unui film *noir* polițist.

Burroughs se mutase la sud de graniță cu concubina sa, Joan Vollmer, după ce fugise din Texas și Louisiana în urma unei acțiuni polițienești antidrog. La o beție, perechea a încercat să-și distreze tovarășii de petrecere cu o demonstrație familiară. Joan și-a pus un pahar pe cap, în timp ce Burroughs, pistolar iscusit, a tras la țintă cu arma. A tras de la doi metri distanță, din nefericire ratând paharul și împușcând, în schimb, femeia.

Burroughs a insistat că moartea lui Joan fusese un accident, dar n-a exclus posibilitatea intervenției unor forțe mai întunecate, subconștiente. Cu toate că a fost bântuit de groaznica întâmplare, în introducerea romanului său *Pederast* a mărturisit că aceasta îi aprinsese focul creativității. „Sunt silit să trag înspăimântătoarea concluzie că n-aș fi devenit niciodată scriitor dacă n-ar fi fost moartea lui Joan“[150], a recunoscut el. Știindu-l bun țintaș, o cunoștință a sugerat că Joan, care suferea de simptome fizice debilitante după atâția ani de consum de droguri, putea să se fi sinucis, mișcându-se în ultimul moment.

Burroughs a scăpat de arest cu ajutorul unui avocat local, niște sume bine plasate și doi martori pregătiți să jure că arma se descărcase din neglijență. Făptașul a fugit din țară, aflând mai târziu că fusese condamnat la doi ani cu suspendare. S-a îndreptat spre America Centrală și de Sud, apoi a vizitat New Yorkul, poposind acasă la Ginsberg, căruia i-a declarat că îl iubește. Deși fusese cândva îndrăgostit de Burroughs, Ginsberg își pierduse interesul pentru el și i-a spus, tăios, oaspetelui: „Nu vreau scula ta urâtă și bătrână.“[151]

În perioada în care refuza invitația lui Burroughs de-a se culca cu el, Ginsberg se afla într-o fază heterosexuală. După o intensă psihanaliză, poetul cu sexualitate conflictuală se declarase heterosexual și începuse să se culce cu femei. Una dintre iubitele lui era Alene Lee, o afro-americană care mai târziu avea să devină amanta lui Kerouac și să apară ca iubita personajului principal din romanul său *The Subterraneans*. Declarația de heterosexualitate a lui Ginsberg a durat până s-a uitat la un portret nud al lui Peter Orlovsky, într-un studio de artă din San Francisco. Când s-a interesat de bărbatul blond care înfrumusețea pânza, gazda îndatoritoare l-a invitat în camera alăturată, unde personajul în carne și oase i-a apărut înaintea ochilor.

Să ducă o viață nonconformistă li s-a potrivit numai unora din generația beat. Kerouac a devenit celebru peste noapte când *Pe drum* a fost, în sfârșit, publicat, dar apoi a alunecat în alcoolism, devenind în cele din urmă incapabil să mai scrie și umblând uneori pe străzi într-o stare de stupoare alcoolică. Scriitorul era căsătorit cu a treia nevastă și îngrijitoare a lui de facto (îi ascundea pantofii ca să nu poată cutreiera barurile) când a murit, în urma unei hemoragii interne cauzate de ciroză, la vârsta de patruzeci și șapte de ani. Cassady, la rândul lui, a murit la patruzeci și doi de ani, fiind găsit fără viață într-un șanț din Mexic, după o noapte de petrecere. Mult suferinda Carolyn îl dăduse afară definitiv, după ce el risipise economiile comune la cursele de cai și se căsătorise, devenind bigam, cu un model cu care avea și un copil.

Burroughs a dus o existență obscură, petrecând douăzeci și cinci de ani în străinătate, alinându-și singurătatea cu legături homosexuale și droguri halucinogene, în vreme ce-și așternea experiențele pe hârtie (a fost unul dintre primii romancieri americani care a scris explicit despre sexul gay).

Remușcarea și regretul pentru moartea lui Joan l-au torturat permanent.

Ginsberg a fost mai norocos în dragoste – și în viață – decât restul scriitorilor din generația beat. S-a cuplat cu Orlovsky, referindu-se public la el ca la consortul său. Nici unul n-a fost monogam, amândoi s-au culcat atât cu alți bărbați – inclusiv cu Burroughs, cu care Ginsberg și-a tras-o până la urmă, cu toată scula lui urâtă –, cât și cu femei. Cei doi și-au păstrat relația mai bine de patru decenii, până la moartea lui Ginsberg, în 1997. Îndrăzneața transparență în privința legăturii lor, pe care faima poetului a adus-o în centrul atenției, a ajutat la promovarea mișcării de liberalizare homosexuală.

Într-o scrisoare, Ginsberg i-a împărtășit lui Kerouac niște cugetări pe care le auzise de la Burroughs: „Eu zic că suntem aici sub formă omenească ca să învățăm după hieroglifele umane ale dragostei și ale suferinței. Este o datorie să ne asumăm riscul de a iubi.“[152]

DACĂ ACEȘTI PEREȚI AR AVEA GURĂ SĂ VORBEASCĂ

Când nu trudeau la opera lor, mulți scriitori își trăiau viața cu dăruire. De la hoteluri la săli de dans, toate aceste stabilimente reprezentau decorul cuplărilor, despărțirilor și faptelor scandaloase ale acestor oameni.

*HEARTBREAK HOTEL**. Romanciera George Sand s-a cazat la selectul hotel Danieli din Veneția cu un bărbat – și a plecat cu altul. L-a părăsit pe poetul Alfred de Musset pentru doctorul care-l tratase când își descoperise o afecțiune misterioasă (probabil contractată în timpul unor întâlniri sexuale ilicite, în perioada când Sand însăși fusese bolnavă). Scriitorul părăsit s-a întors în Franța singur, în timp ce Sand s-a mutat cu doctorul italian.

UN SĂRUT ȚIPĂTOR. În plin spectacol la faimosul Moulin Rouge din Paris, în 1906, romanciera și interpreta de vodeviluri Colette și-a șocat publicul când ea și iubita ei, o aristocrată travestită, s-au sărutat pe scenă, ca parte din rolul pe care-l jucau. Chiar și pentru deocheatul cabaret, gestul a fost considerat atât de scandalos, încât a stârnit o revoltă.

*THE HEAT IS ON***. La hotelul Thistle Charing Cross din Londra, Edith Wharton și iubitul ei secret, jurnalistul Morton Fullerton, au adus la temperaturi incendiare camera nr. 92. Chiar înainte de a se da jos din pat, a doua zi dimineața, ea

* Titlul unui single din 1956 al lui Elvis Presley.

** Titlul unui single interpretat de Glenn Frey în 1984.

a imortalizat interacțiunea toridă în poemul erotic *Terminus*, evocând „lunga noapte secretă… zăcând domolită în brațele tale, în timp ce valurile de extaz se retrăgeau în reflux“[153].

CÂND RĂMÂI PESTE NOAPTE. Preludiul verbal din timpul unei întruniri la restaurantul parizian Fouquet's a fost îndeajuns de excitant pentru ca dramaturgul Samuel Beckett să se aleagă cu o partidă de sex. După ce a condus-o acasă pe noua sa cunoștință, colecționara de artă Peggy Guggenheim, i-a sugerat să se așeze lângă el, pe sofa. Maratonul lor sexual de aproape douăzeci și patru de ore s-a întrerupt doar cât timp au mai cumpărat niște șampanie.

CUIBUȘOR DE NEBUNII. La aceeași vilă Fontana Vecchia, cuibușor sicilian al dragostei, unde, la începutul anilor '20, D.H. și Frieda Lawrence făcuseră scandaloase, la propriu, partide de sex, și-a adus și Truman Capote, treizeci de ani mai târziu, noul său amorez. Relația proaspăt reînnodată cu dansatorul de pe Broadway devenit scriitor Jack Dunphy – care divorțase de curând de o femeie – a durat cincisprezece ani, până când Capote a alunecat pe panta dependenței de droguri și alcool.

PARTEA A TREIA

Plăcerea sexului

Sexistențialism

SIMONE DE BEAUVOIR

Pentru femeie, dragostea este o renunțare totală în folosul unui stăpân.[154]
— Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*

Scriitoarea franceză Simone de Beauvoir voia cândva să se călugărească, dar, după o criză religioasă, s-a răzgândit. În schimb, catolica renegată i-a făcut un scandalos jurământ de credință colegului ei de universitate, Jean-Paul Sartre, și a adoptat cu îndrăzneală un stil de viață neconvențional. În pofida insistenței ei asupra independenței femeii, acest simbol feminist care a ținut morțiș să nu se căsătorească a fost la fel de neajutorată în fața dragostei ca orice femeie măritată.

UNA DINTRE CELE MAI SCANDALOASE relații din istoria literaturii a avut un început surprinzător de banal. Folosind un prieten comun ca intermediar, Jean-Paul Sartre a invitat-o pe Simone de Beauvoir să învețe împreună cu el la Sorbona, universitatea pariziană în care studiau amândoi în 1929 pentru a obține titlul de doctor în filozofie. În două săptămâni, între ei s-a consolidat un parteneriat care avea să dureze o jumătate de secol și să împingă la extrem moravurile sociale și sexuale.

Pirpiriul și neatrăgătorul Sartre părea o pereche nepotrivită pentru frumoasa Simone, o brunetă cu ochi albaștri care nu ducea lipsă de admiratori la universitate. Dar ceea ce-i

lipsea în atribute fizice – avea un metru cincizeci înălțime, era aproape orb de un ochi și nici pe departe frumos –, Sartre compensa cu mintea lui strălucită și personalitatea impresionantă. Îi plăceau cămășile strident colorate, era pus pe glume, risipea cu generozitate pe prieteni banii mamei sale și a devenit o legendă, printre colegi, când a apărut gol la o serbare a universității.

La douăzeci și unu de ani, Simone era cea mai tânără studentă care se prezentase vreodată pentru o *aggrégation* în filozofie, un examen foarte competitiv pentru un post de profesor în sistemul de învățământ francez. Cu toate că membrii juriului au recunoscut că a fost cea mai bună la filozofie (și numai a noua femeie care dobândise gradul), Simone a trebuit să se mulțumească cu al doilea loc. Onorurile maxime i-au fost acordate lui Sartre, probabil pentru că era bărbat.

Simone nu i-a purtat pică, susținând că-și deveniseră „necesari" unul celuilalt, și a continuat să-l vadă în fiecare zi. Spre încântarea ei, el a venit pe neanunțate în sud-vestul Franței, unde ea își petrecea vacanța cu familia. Simone s-a furișat afară ca să-l întâlnească pe câmpurile din împrejurimi, unde au vorbit despre filozofie și au făcut dragoste pentru prima oară. Îngrijorați că purtările nesocotite ale fiicei lor deveniseră subiect de bârfă locală, părinții ei au discutat fără ocolișuri cu amândoi și i-au cerut lui Sartre să plece. Refuzul lui, pe motiv că lucrau împreună pentru o teză importantă, a constituit un moment de triumf pentru Simone, care s-a emancipat astfel emoțional de părinții ei.

Când tinerii amanți au fost descoperiți, Sartre a cerut-o în căsătorie pe Simone. „A simțit că trebuia să mă ceară de nevastă după ce tata ne-a abordat", a explicat ea mai târziu. „Eu i-am răspuns să lase prostiile și bineînțeles că am refuzat căsătoria."[155] Zdrobit de respingerea categorică, pețitorul ei

a recunoscut că, la vremea aceea, „eram destul de prost să fiu supărat din cauza asta: în loc să înțeleg ce noroc extraordinar aveam, am căzut în melancolie."[156]

Apoi Sartre i-a sugerat să facă un pact radical, scenariul visat de cei mai mulți bărbați: să rămână devotați unul celuilalt, dar liberi să se vadă cu alte persoane. „Între *noi* este o dragoste *esență*; dar nu e rău să experimentăm și amorurile *contingente*"[157], i-a spus el lui Simone. Spre surprinderea lui, ea a acceptat imediat, crezând, la fel ca el, că nici măcar intensa lor relație „n-ar putea compensa cu totul bogățiile trecătoare pe care le-ar fi obținut din interacțiunile cu alte persoane"[158]. Mai târziu, și-au făcut o a doua promisiune: să nu se mintă niciodată, așa cum făceau adesea cuplurile căsătorite, și să-și împărtășească detaliile din amorurile lor pasagere.

Cu toate că monogamia nu-i surâdea, Sartre nu avea nimic împotriva căsătoriei și, de vreo câteva ori, a fost aproape de a se uni oficial cu altă femeie. Cât despre Simone, ea n-a avut nici o intenție de a se căsători vreodată, crezând că mariajul conducea inevitabil la minciună și înșelătorie și că femeia măritată trăgea adesea paiul scurt. În schimb, plănuia să-și trăiască viața cu aceeași independență ca un bărbat. Neconvenționala alegere de a nu se căsători și de a se implica liber în amoruri era un act de curaj semnificativ mai mare pentru Beauvoir decât pentru Sartre, date fiind standardele duble ale societății timpului lor. Părinții lui Sartre au fost printre primii ei critici, dezaprobându-i asocierea cu fiul lor și refuzând s-o primească la ei acasă.

Ca să-și păstreze viața independentă la care tânjea, Beauvoir a trebuit să se întrețină singură și n-a refuzat un post de profesor în sud-estul Franței, la vreo două sute de kilometri depărtare de Sartre. Devastat de separarea lor, el a cerut-o pentru a doua oară în căsătorie, astfel încât să poată solicita niște posturi apropiate. Din nou, Simone l-a refuzat.

Când începuse să se vadă cu Beauvoir, Sartre era implicat într-o idilă cu o altă Simone, Simone Jollivet, o femeie inteligentă, energică, pe care o întâlnise la înmormântarea vărului său. Fidel pactului încheiat, a desfătat-o pe Beauvoir cu detalii picante din legătura lui cu cealaltă femeie, care își primea musafirii goală și dădea petreceri cu teme legendare, inclusiv orgii romane. Geloasă, Beauvoir a început să-și piardă concentrarea asupra scrisului. „Ai grijă", o prevenea Sartre, „să nu te transformi într-o gospodină".[159]

Nu exista nici o primejdie să se întâmple așa ceva, date fiind nonconformistele „triouri" pe care cuplul a început să le orchestreze. Cel dintâi a fost cu una dintre elevele lui Simone, pe nume Olga Kosakiewicz, în vârstă de șaptesprezece ani, fiica unui *emigré* rus. După ce s-a împrietenit cu Simone, Olga s-a mutat în hotelul unde locuia și cele două au început o legătură amoroasă, prima dintre numeroasele experiențe sexuale pe care profesoara le-a inițiat cu elevele sale. De-a lungul întregii sale vieți, Beauvoir și-a mințit biografii și a tăgăduit în interviuri că ar fi întreținut relații sexuale cu femei. După moartea lui Sartre, a publicat scrisorile pe care i le trimisese, dar a susținut că cele scrise de ea se pierduseră. Când, după decesul ei, au ieșit la lumină, epistolele au fost publicate integral, inclusiv cu pasajele în care descria cu detalii vii întâlnirile ei lesbiene.

În permanentă căutare de noi cuceriri (cu precădere virgine), Sartre era mai ales încântat să urmărească elevele care se atașau de Simone. S-a îndrăgostit nebunește de Olga și a petrecut doi ani încercând zadarnic s-o seducă. „Cât despre O., focul pasiunii mele pentru ea a ars toate impuritățile zilei mele de lucru ca un arzător Bunsen"[160], mărturisea candid Sartre. În timp ce el și Beauvoir se întreceau să câștige afecțiunea fetei, Olga își juca rolul, oscilând între cei doi și instigându-i unul împotriva celuilalt.

Indiferent cât de avansată se considera Beauvoir în materie de relații intime, monstrul geloziei a înhățat-o din nou în gheare când s-a confruntat cu dorința de neabătut a lui Sartre pentru o altă femeie. Disecându-și sentimentele conflictuale, a folosit triunghiul amoros ca inspirație pentru primul ei roman, *Invitata*. „Nefericitul episod al trioului a făcut mai mult decât să-mi furnizeze un subiect de roman", a explicat ea. „M-a ajutat să-i fac față."[161]

Lucru de înțeles, mânia și resentimentul reverberează pretutindeni în *Invitata*. Emoțiile pe care Beauvoir nu și-ar fi îngăduit să le exprime în viața reală s-au transferat în ficțiune. Romanul, povestea unui cuplu parizian și a fetei care le dă mariajul peste cap, păstrează acuratețea faptelor reale cu o notabilă excepție. Într-un sinistru act de răzbunare metaforică, personajul care-o reprezintă pe Simone o ucide, cu sânge rece și calculat, pe dublura Olgăi (căreia, în mod ironic, îi dedicase romanul).

Speranțele licențioase ale lui Sartre pentru o partidă cu Olga s-au spulberat când ea s-a îndrăgostit de Jacques-Laurent Bost, unul dintre discipolii lui. În pofida faptului că i se refuzase plăcerea fizică, Sartre a scos și el un profit literar de pe urma acestei istorii. Romanul *Vârsta înțelepciunii* este povestea unui profesor de filozofie sătul de relația de șapte ani cu iubita lui. Se îndrăgostește de o elevă, fiica unui artist rus, semănând izbitor cu Olga, dar, la fel ca în viața reală, dorința lui sexuală rămâne nesatisfăcută.

Un premiu de consolare pentru Sartre a fost frumoasa soră mai mică a Olgăi, Wanda, deși au mai trecut alți doi ani până să reușească să se culce cu ea. Când în sfârșit s-a întâmplat, a fost încântat deopotrivă de ispravă și de posibilitatea de a se lăuda cu ea. Ca un nemernic absolut, și-a lăsat amanta în pat și-a dat fuga în prima cafenea ca să-i scrie lui Simone, dându-i toate detaliile.

Asocierea lui Sartre și Beauvoir cu Olga a marcat începutul unei rețele extinse, poreclită de ei „familia“ și alcătuită mai ales din foștii lor elevi. Nu se mărgineau să le influențeze carierele tinerelor lor cunoștințe, ci le administrau și viețile personale, plătindu-le notele de plată la doctori și finanțându-le vacanțele. În vreme ce Sartre îi făcea curte Wandei, Simone s-a cuplat cu un alt „membru al familiei“, iubitul Olgăi, Jacques-Laurent Bost. Relația lor, ținută secretă față de cealaltă femeie, a înflorit când au fost într-o drumeție prin Alpi. Sartre și-a dat acordul și un nou trio s-a alcătuit când el a călătorit mai multe săptămâni împreună cu Simone și Bost prin insulele grecești.

Escapadele sexuale ale lui Sartre au fost deturnate cât timp a fost pe front în al Doilea Război Mondial și a devenit prizonier de război vreme de nouă luni, deși a continuat să curteze folosindu-se de cuvinte – declarându-și dragostea pentru Simone înainte de a-i spune că avea de gând să-i scrie, după aceea, Wandei. Când a auzit că forțele inamice spărseseră frontul în zona unde își efectua el serviciul militar, Simone s-a speriat și și-a făcut o mie de griji. El a liniștit-o și-a îndemnat-o să aibă încredere și răbdare. „Iubirea mea, e a unsprezecea aniversare a noastră și mă simt atât de aproape de tine“, i-a scris în timpul prizonieratului. „Să nu-ți închipui vreodată că nu te mai iubesc.“[162]

După eliberarea lui, legăturile primejdioase ale cuplului cu elevele lui Beauvoir au reînceput și, în cele din urmă, au fost la un pas de-a o distruge pe Simone. Părinții unei fete au depus o plângere, acuzând-o de corupere de minore. Acuzațiile urmau să fie retrase dacă ea era concediată și i se interzicea orice contact cu elevii minori. Cu toate că a protestat vehement, susținându-și nevinovăția, în 1943, după un deceniu de activitate în sistemul de învățământ francez, Beauvoir a rămas fără slujbă.

Criza provocată de eșecul profesional n-a durat mult pentru profesoara de filozofie, care și-a revenit aproape imediat odată cu publicarea cărții *Invitata*. În același an a apărut și *Ființa și neantul* a lui Sartre, pe care acesta începuse s-o scrie pe când era prizonier de război. În voluminosul tom filozofic, care a marcat ascensiunea existențialismului în Franța secolului douăzeci, autorul își exprima convingerea că nu există Dumnezeu și că indivizii sunt responsabili pentru propriile lor alegeri.

Existențialismul a câștigat popularitate în timpul anilor postbelici, lansându-și cei doi adepți de frunte sub reflectorul presei. Beauvoir și Sartre au călătorit împreună pentru a-și promova cărțile și adesea au acordat interviuri comune. Paparazzii erau tot timpul pe urmele lor, dornici să difuzeze fotografiile filozofilor la modă în rândurile unui public deopotrivă fascinat și scandalizat de stilul lor de viață.

Viața neortodoxă a lui Beauvoir a condus la *Al doilea sex,* faimosul ei tratat despre statutul și natura femeilor și despre sursele inegalității genurilor. Ideile de origine ale cărții răsăriseră într-o discuție cu Sartre, când ea mărturisise că analizase prin ce anume este tipic feminină și prin ce nu. El a încurajat-o să dezvolte ideea, rezultatul fiind cea mai cunoscută lucrare a ei. Publicată în 1949, stârnind controverse aprinse, cartea a ajuns instantaneu un bestseller și a devenit piatra de temelie a mișcării feministe, câștigând aprecieri și stârnind totodată indignare, dat fiind că punea sub semnul întrebării concepțiile tradiționale despre rolul femeilor.

Într-un turneu de conferințe în Statele Unite, Sartre a început o legătură care a fost pe punctul de a-i distruge pactul cu Beauvoir. Când s-a lăsat fermecat de Dolorès Vanetti, o actriță franțuzoaică măritată cu un bogat doctor american, Simone și-a dat seama, pe bună dreptate, că e vorba de o

amenințare serioasă. Amorezii se cunoscuseră la New York și apoi s-au întâlnit o vreme în Franța, înainte ca Sartre să-i spună lui Dolorès – deloc interesată de o relație romantică la care să participe și Simone – un adio plin de regret.

Femeia-filozof avusese, la rândul ei, o legătură peste ocean cu jurnalistul și romancierul Nelson Algren din Chicago. Să-l întâlnească, a declarat Simone, a fost unul dintre cele mai norocoase evenimente din viața ei. S-au îndrăgostit unul de altul aproape imediat și au continuat relația transatlantică ani de-a rândul. Beauvoir purta mereu un inel de argint pe care i-l dăruise Algren (inel ce a însoțit-o până în mormântul pe care-l va împărți cu Sartre) și i-a scris numeroase scrisori, numindu-l soțul ei și singura iubire. S-a simțit atrasă atât intelectual, cât și fizic de romancierul care, ca înfățișare – era blond, frumos și avea un metru optzeci înălțime –, era antiteza lui Sartre. Dar, cel mai important, era mai bun la pat decât francezul. În pofida nenumăratelor interacțiuni sexuale pe care le avusese înainte de Algren, Beauvoir a pretins că a atins primul orgasm cu el, la vârsta de treizeci și nouă de ani.

Algren și-a dorit cu disperare s-o ia în căsătorie pe Simone, dar, ca și Dolorès, nu era interesat de o relație emoțională în trei și-l enerva să fie vioara a doua, după Sartre. În pofida marii sale iubiri pentru Algren, Simone a rămas fermă pe poziția ei anticăsătorie, nedorind să renunțe nici la Sartre, nici la libertatea ei. Nici măcar sexul satisfăcător n-a fost de-ajuns ca s-o ademenească să încalce pactul făcut în tinerețe, iar nenorocoșii îndrăgostiți s-au despărțit, în cele din urmă, definitiv. Algren s-a căsătorit și a divorțat de două ori, dar n-a uitat-o niciodată pe Simone, pe care a blestemat-o, în fața unui reporter, cu puțin înainte să moară.

O parte din animozitatea lui Algren a fost declanșată de descrierea vie, abia mascată, a vieții lor personale – în special

a trei episoade sexuale – făcută de Beauvoir în romanul *Mandarinii*, din 1954, dedicat lui. (A fost și mai scandalizat când ea a dezvăluit și mai multe în autobiografiile ei.) Romanul lui Beauvoir, o ilustrare ficțională a vieții celor din cercul intelectual al lui Sartre și-al ei, are în centru o femeie căsătorită adulteră, sfâșiată între dorințele sale lăuntrice și păstrarea aparențelor. Cartea a câștigat râvnitul Premiu Goncourt, cea mai înaltă distincție literară franceză, și a scos-o în sfârșit pe Beauvoir din umbra lui Sartre.

Parteneriatul lor, datând de mai multe decenii, a început să se destrame pe la margini când amândoi au încălcat diverse prevederi ale pactului. Au fost cel mai aproape de a trăi împreună când și-au luat camere în același hotel; totuși, ajunsă la vârsta de mijloc, Beauvoir și-a abandonat singurătatea pe care și-o dorise cu înfocare și a invitat un amant mult mai tânăr să se mute împreună cu ea. Să aibă copii fusese, de asemenea, împotriva crezului lor, dar, la cincizeci și nouă de ani, Sartre a șocat-o pe Simone adoptând-o pe amanta lui algeriană de vreo douăzeci și cinci de ani. Faptul că a declarat-o pe tânără moștenitoarea lui legală și că i-a dăruit controlul postum asupra moștenirii lui literare i s-a părut partenerei lui de o viață o imensă trădare. Înfuriată și umilită, Beauvoir i-a răspuns adoptând și ea o protejată literară și creând o familie rivală.

În pofida amărăciunii care a intervenit între foștii amanți în ultimii ani de viață ai lui Sartre, Beauvoir a fost devastată de moartea lui. La o jumătate de secol după ce făcuseră celebrul pact, în 1980, pe patul de moarte, el și-a mărturisit iubirea pentru ea. Simone l-a sărutat pentru ultima oară și a stat de veghe la căpătâiul lui. Când și-a dat duhul, s-a întins lângă trupul lui neînsuflețit, dorindu-și să dispară odată cu el.

Fie că au făcut curte sau li s-a făcut curte, foarte puțini scriitori au jucat cinstit când a fost vorba de seducție. Pentru ei, noutatea și imoralitatea erau atuuri mai importante ca trandafirii, șampania și lumina lumânărilor.

EDUCAȚIE SEXUALĂ. „Orice se scrie ajunge să se întâmple"[163], declara franțuzoaica amatoare de prospături Colette în legătură cu romanul său picant *Curtezana*. Povestea din 1920 despre trezirea simțurilor carnale ale unui tânăr în mâinile unei foste curtezane a grăbit seducerea de către scriitoare a propriului ei fiu vitreg în vârstă de șaisprezece ani. Prefigurându-și intențiile, romanciera de patruzeci și șapte de ani i-a dăruit băiatului un exemplar cu autograf din prima ediție. La scurt timp după aceea, i-a spus: „E timpul să devii bărbat"[164], și a dat buzna peste el în dormitor, ca să-l dezvirgineze. Seducția de o noapte s-a transformat într-o legătură de cinci ani.

INSPIRATĂ. În timpul lunii de miere, tânăra Georgie Yeats a fost devastată când a aflat că soțul ei, W.B. Yeats, era încă îndrăgostit de altcineva. În loc să-l părăsească, ea și-a salvat mariajul prefăcându-se că intră în transă. Ca și cum ar fi fost ghidată de un spirit, i-a transmis soțului ei mesaje liniștitoare, asigurându-l că făcuse un lucru bun însurându-se cu ea. Tehnica a avut un asemenea succes – i-a vindecat chiar și impotența –, încât Georgie a folosit-o în avantajul ei ani de-a rândul, trimițându-i lui Yeats, din lumea spiritelor, până și mesaje despre modul în care s-o satisfacă sexual.

LUMEA ERA STRIDIA SA*. Se spune că legendarul seducător italian Casanova a mâncat peste cincizeci de stridii într-o zi ca să-și sporească vigoarea sexuală. A folosit moluștele lunecoase și în arsenalul său de seducție, dându-le amantelor lui să le guste și scăpându-le „accidental" în corsetele lor fremătătoare. Afrodiziacul suprem era „jocul lasciv și voluptuos" de a le trece din gura partenerei în gura lui, muiate în salivă: „Ce sos grozav e acela ce învelește o stridie pe care o sug din gura femeii iubite!"[165]

ZEIȚA DOMESTICĂ. Treburile domestice de rutină s-au desfășurat pretutindeni la fel, mai puțin în casa lui Raymond Chandler, unde soția sa, Cissy, făcea treabă în pielea goală. În pofida aparențelor, frumoasa femeie de patruzeci și nouă de ani nu încerca să pună în scenă o fantezie porno masculină. Ea călca rufe, ștergea praful și dădea cu aspiratorul în costumul Evei pentru că asta o ajuta să-și mențină trupul zvelt. Fost model pentru artiști, Cissy era o devotată practicantă a sistemului Mensendieck, un program de exerciții terapeutice care recomandă executarea de mișcări funcționale gol pușcă, pentru a îmbunătăți postura și mecanica corpului.

CONFIDENȚIAL, DIN BUCĂTĂRIE. „Dacă am putea avea doar bucătăria și dormitorul, nu ne-ar mai trebui altceva"[166], pretindea Julia Child după patruzeci și șapte de ani de căsnicie. Nimeni nu știa mai bine decât faimoasa autoare de cărți de bucate că drumul spre inima unui bărbat trece prin stomacul lui. Înainte să-și întâlnească soțul, pe Paul,

* *The world was his oyster*, replică din *Nevestele vesele din Windsor* de William Shakespeare (actul 2, scena 2), rostită de Pistol, cu sensul: „lumea era la bunul lui plac".

viitoarea gurmandă nu se gândise niciodată prea bine la ce mânca, descurcându-se cu preparate congelate. Dragostea lui pentru *haute cuisine* i-a trezit și ei papilele gustative și a inspirat-o să recreeze cinele romantice *à deux* de care se bucuraseră în restaurantele franțuzești.

Un ghem de minciuni

ANAÏS NIN

Erotismul este unul din mijloacele fundamentale ale cunoașterii de sine, la fel de fundamental ca poezia.[167]

— Anaïs Nin

Plictisindu-se ca gospodină, Anaïs Nin a găsit soluția pentru insatisfacția ei din așternut. Experimentele sexuale ale scriitoarei de jurnale și de proză erotică au început în brațele romancierului Henry Miller și au inclus un al doilea mariaj, bigam, pe care l-a ținut secret printr-o șaradă complicată.

CÂND S-A CĂSĂTORIT cu mult mai tânărul Rupert Pole în fața unui judecător de pace din Quartzsite, Arizona, în 1955, Anaïs Nin avea un secret capital: era încă măritată cu primul ei soț. Ani de-a rândul, Pole o implorase să se căsătorească, până când ea n-a mai avut cum să se scuze și l-a făcut să creadă că obținuse divorțul.

Cei doi abia dacă se cunoșteau când plecaseră împreună, în urmă cu opt ani, într-o excursie prin țară, la nici două luni după ce se întâlniseră într-un lift, mergând la o petrecere în New York. „Partea a doua a vieții mele. Mă simt iubită. Mă simt invitată în lume. Mă simt liberă“[168], scria Nin, la patruzeci și patru de ani, în jurnal, la scurt timp după ce se strecurase

pe scaunul pasagerului în mașina sport a lui Pole, un Ford Model A, îndreptându-se spre California. Ceea ce crezuse că va fi o scurtă aventură cu fostul actor, cu șaisprezece ani mai tânăr decât ea, a fost începutul unei vieți duble care a durat decenii.

Nin n-a ezitat deloc să-l părăsească pe Hugh Guiler, cu care era căsătorită de douăzeci și patru de ani: l-a lăsat la New York și a plecat cu alt bărbat. Decât să aleagă între cei doi, a preferat să alerge dintr-un capăt în celălalt al continentului, păstrând relația cu amândoi. Guiler îi dădea siguranță emoțională și financiară, în vreme ce Pole îi oferea sexul minunat care lipsise în mariajul ei.

La polul opus față de stilul luxos de viață cu înstăritul Guiler, Nin ducea acum o existență modestă cu Pole, care a devenit paznic silvic și apoi profesor de matematică la un gimnaziu. Înainte de a se muta la Los Angeles, cei doi au locuit într-o cabană rustică din satul de munte Sierra Madre, unde Nin făcea curat și întreținea chiar ea gospodăria. Fiecare soț accepta sau cel puțin se prefăcea că acceptă scuzele pe care le născocea pentru frecventele ei călătorii. Pole credea că angajamentele literare o chemau la New York, în vreme ce lui Guiler îi spunea că-și caută odihna și relaxarea, din motive de sănătate, pe Coasta de Vest.

Minciuna mariajului de pe o coastă și de pe cealaltă, situație riscantă la care ea se referea ca la „trapezul" ei, era solicitantă (și fără îndoială epuizantă) pentru Nin. Își copia cu indigo scrisorile, avea rețete eliberate pe ambele nume și și-a învățat prietenii de pe ambele coaste cum să-i împiedice pe soți să afle adevărul. Rețeaua de neadevăruri pe care a țesut-o a devenit atât de complicată, încât a trebuit să-și noteze detaliile, precum cunoștințele pe care le folosise ca alibiuri, pe cartonașe indexate și organizate într-o „cutie a minciunilor".

Nu o dată, castelul de cărți de joc clădit cu atâta grijă de Nin a fost gata să se prăbușească, de pildă atunci când Pole, venit la New York pentru un interviu de angajare, a apărut pe neașteptate, ca să-i facă o surpriză. Un alt moment când a scăpat ca prin urechile acului a fost cel în care Pole a primit un pont de la niște oaspeți beți, la o serată de la Hollywood, mai exact a primit numărul de telefon al rivalului său din New York. I-a răspuns Nin, care, isteață, l-a informat că-l supraveghează temporar pe Guiler, care suferise o căzătură. Guiler, pe de altă parte, a acceptat povestea ei cum că bărbatul care o sunase era un admirator deranjat la cap, pe care-l întâlnise în California.

Ceea ce a convins-o pe Nin să-i mărturisească, până la urmă, lui Pole înșelăciunea a fost mult așteptatul ei salt în cariera literară și teama de fisc. După ce se străduise ani de-a rândul să se afirme ca romancieră, Nin a stârnit, în sfârșit, interesul grație jurnalelor intime pe care le ținuse aproape toată viața. Dându-și seama că publicarea lor ar fi putut atrage o nedorită examinare a vieții personale, având, probabil, ramificații legale, de vreme ce ambii soți i-ar fi raportat venitul în declarațiile fiscale, a lămurit lucrurile cu Pole și căsătoria lor a fost anulată.

În loc să se despartă de ea, Pole a preferat să continue relația neortodoxă. „Într-un fel, nu-mi păsa. După părerea mea, căsătoria înseamnă altceva“, a susținut el, deși stăruise atâta pe lângă Nin să-și legalizeze legătura. „Aveam o relație minunată, profundă, și asta era tot ce conta. Nu mă interesau femeile convenționale.“[169] La început, Nin crezuse că Pole avea s-o părăsească pentru o femeie mai tânără, odată ce aflase adevărata ei vârstă, însă relația lor a durat până la moartea ei de cancer, în 1977. Pole a îngrijit-o în ultimii săi ani, când era prea bolnavă ca să mai călătorească și se stabilise cu

el în Los Angeles. (Un necrolog din *Los Angeles Times* o numea doamna Pole, în vreme ce *New York Times* se referea la ea ca la doamna Guiler.)

Chiar și după ce i-a spus lui Pole că uniunea lor nu era legală, Nin a continuat să se prefacă față de Guiler, pe care a refuzat să-l părăsească din pricina unui puternic, deși sucit, sentiment de loialitate. Cu toate că a aflat, în cele din urmă, de relația soției sale cu Pole, Guiler n-a știut, se pare, până după moartea ei, că fusese căsătorită cu celălalt. Însă nu era prima relație extraconjugală a lui Nin și, cu siguranță, Guiler nu-i tolera pentru prima oară infidelitățile.

Scriitoarea născută la Paris îl întâlnise pe Guiler, viitorul soț, în New York, unde se stabilise mama ei după ce tatăl lui Nin își părăsise familia pentru o femeie mai tânără. Făcând cunoștință la o serată dansantă în 1921, Nin și Guiler s-au căsătorit doi ani mai târziu. Ambii erau lipsiți de experiență sexuală și, în pofida insistențelor lui Nin, au trecut luni până când să-și consume căsătoria. Când, în sfârșit, au făcut sex, ea n-a fost impresionată de calitățile de amant ale soțului ei.

Mai târziu, când a afirmat: „Am învățat cum să trăiesc din literatură“[170], Nin avea probabil două cărți în minte: *Amantul doamnei Chatterley*, odinioară interzisă pentru obscenitate, și „strania și minunata“[171] *Femei îndrăgostite*, amândouă de D.H. Lawrence. Fidelă lui Guiler în primii nouă ani de căsnicie, a descoperit lucrările scandaloase cam în aceeași perioadă în care începuse să se gândească serios să-și extindă experiența sexuală. Citind romanele lui Lawrence, și-a dat seama că nu trăise niciodată pasiunea și senzațiile pe care le descria autorul. A scris lucrarea de nonficțiune *D.H. Lawrence: Un studiu neprofesionist* „din recunoștință, pentru că el a fost cel care m-a trezit“[172].

Trezirea sexuală din viața reală, la care tânjise Nin, s-a petrecut la scurt timp după aceea, când o cunoștință a prezentat-o lui Henry Miller la Paris, unde ea și Guiler locuiau la vremea aceea. A fost atrasă mai puțin de înfățișarea romancierului american, care încă se străduia să-și facă un nume (era scund și avea un început de chelie), cât de talentul literar și de pofta lui de viață. Când Guiler și-a exprimat îngrijorarea în privința prieteniei dintre ea și Miller, atrăgându-i atenția că avea tendința să se îndrăgostească de mințile oamenilor, Nin l-a asigurat că nu există riscul s-o piardă. Deși îi spusese soțului ei: „Deja sunt devotată muncii lui Henry, dar îmi separ trupul de minte“[173], temerile lui Guiler nu erau lipsite de temei. Prietenia lui Nin cu Miller s-a metamorfozat, la câteva luni după ce se întâlniseră, într-o relație pasională. La fel cum avea să facă și iubitul ei de mai târziu, Rupert Pole, Miller a implorat-o să-l părăsească pe Guiler, dar ea a refuzat.

Întâlnirea cu Nin a însemnat o neprevăzută răsturnare de situație pentru Miller. Ani de-a rândul, ea a fost cea care i-a dat bani de trai, șterpelind din suma pe care i-o punea la dispoziție Guiler pentru gospodărie, astfel încât el să se poată concentra asupra scrisului. Ea și-a silit soțul să finanțeze publicarea *Tropicului Cancerului*, primul roman al lui Miller, amenințându-l c-o să-și vândă haina de blană și toate celelalte posesiuni dacă nu-i va da banii. Nin a scris prefața la povestirea semiautobiografică a lui Miller, care urmărește aventurile sexuale ale unui scriitor american aspirant la Paris. Cartea a apărut în Franța, dar a fost interzisă din motive de obscenitate în Statele Unite timp de aproape treizeci de ani.

Nin și Miller s-au culcat prima oară în 1932, după ce soția lui, o *femme fatale*, a făcut o vizită intempestivă la Paris și a inițiat un triunghi amoros. Când Nin a aflat că faimoasa

June Mansfield Miller – care-i plătise soțului ei biletul de vapor spre Franța cu banii de la un admirator – se afla la Paris, a invitat cuplul să ia cina cu ea și Guiler. În noaptea aceea, „am văzut-o pentru prima oară pe cea mai frumoasă femeie din lume “[174], își va nota Nin în jurnal. A fost hipnotizată de „culoarea, strălucirea, bizareria“[175] lui June, cu toate că impresia s-a mai atenuat când a deschis gura. „Mi-a ucis admirația cu vorbitul ei. Vorbitul. Uriașul ego, fals, șubred, de fațadă“, a scris Nin. „Îi lipsește curajul personalității ei, care este senzuală, încărcată de experiență.“[176]

Cu toate acestea, Nin s-a îndrăgostit de June, găsind că, în comparație cu ea, „Henry a pălit deodată“[177]. Și-a împărțit cu generozitate hainele, bijuteriile și banii cu cealaltă femeie și a fost intrigată de amintirile pe care i le lăsaseră diverse întâlniri lesbiene. June, pe de altă parte, i-a povestit imediat soțului ei despre pasionalele dovezi de afecțiune ale lui Nin. Răutăcioasă, a profitat de teama lui Miller de a pierde sprijinul lui Nin, dacă ea l-ar fi părăsit pentru June. Înainte ca cele două femei să treacă dincolo de ținutul de mână, săruturi și mângâieri, June a părăsit brusc Parisul, întorcându-se la New York.

Cu o consoartă ieșită deocamdată din peisaj, Nin și Miller și-au început aventura la un hotel parizian, unde își petreceau zilele discutând despre literatură, scriind, bând și făcând sex. Când nu erau împreună, își trimiteau reciproc misive, care erau în parte scrisori triviale de amor și în parte evaluări ale operei celuilalt. Miller știa cum să fie fermecător, făgăduindu-i lui Nin, într-un bilet elocvent, „o orgie literară“[178]. În caz că Nin nu s-ar fi prins la ce se referea, îi explica: „Asta înseamnă sex și discuție, discuție și sex.“

Când la urechi i-a ajuns zvonul că Nin nu era doar binefăcătoarea lui Miller, ci și amanta lui, June s-a întors grăbită

la Paris. Se temea că soțul ei avea să se cupleze permanent cu Nin, la fel cum își lăsase odinioară nevasta pentru ea. (Fosta doamnă Miller se întorsese acasă, într-o bună zi, și îi găsise pe Henry și June chiar în patul ei.)

Cele două femei au reluat legătura de unde rămăseseră, Nin cheltuind extravagant pentru June și amândouă făcându-și avansuri sexuale. Nin a jucat rolul de mediatoare între soții Miller care se certau, dar June, de îndată ce suspiciunile în privința legăturii sexuale dintre cei doi i-au fost confirmate, a cerut divorțul. Miller s-a ascuns, cu lașitate, în casa lui Nin, până ce furioasa lui soție a părăsit orașul. Când s-a întors, a găsit un bilet de la June, mâzgălit pe o bucată de hârtie igienică, în care-i poruncea să divorțeze imediat. Relația lor, lungă de un deceniu, a durat cam tot cât relația lui Miller cu Nin, care până la urmă avea să-l părăsească, la rândul ei.

Deși Nin era geloasă că Miller o folosise pe June, și nu pe ea, ca model pentru soția naratorului din *Tropicul Cancerului* și din continuarea acestuia, *Tropicul Capricornului*, fapt este că și Nin a folosit-o, la rândul ei, pe seducătoarea June ca inspirație literară. În poemul în proză suprarealist al lui Nin *Casa incestului*, June e personificată în Sabina, o femeie care-o fascinează pe naratoarea anonimă.

Când a aflat că fiica lui intenționa să-și intituleze prima operă de ficțiune *Casa incestului*, Joaquín Nin și-a făcut griji, și pe bună dreptate, în privința posibilelor dezvăluiri din carte. Reuniți după aproape douăzeci de ani de despărțire, tatăl și fiica deveniseră amanți la îndemnul psihoterapeutului lui Nin (cu care ea de asemenea se culcase). Psihoterapeutul o sfătuise să-l seducă și apoi să-l părăsească pe tatăl ei, drept răzbunare pentru că o abandonase când era mică. Urmându-i sfatul neinspirat, Nin s-a întâlnit în câteva rânduri cu Joaquín

la un hotel din sudul Franței, apoi a întrerupt brusc orice legătură cu el.

Fără să-și dea seama că „incestul" din titlul cărții era folosit mai degrabă metaforic decât literal, Joaquín s-a temut că relația lor nepotrivită avea să ajungă la cunoștința publicului larg. Nin s-a delectat cu rușinea provocată tatălui ei și a povestit că el își smulsese părul din cap fiindcă nu putuse să-i citească dinainte cartea. „Pe mine mă amuză grozav faptul că am dat titlul *Incest*", a mărturisit ea, „știind că îi va da tatei fiori de groază"[179].

În afară de Pole, Miller și tatăl ei, Nin a avut nenumărați alți parteneri. Adesea jongla cu mai multe legături odată, uneori trecând prin patul mai multor bărbați în aceeași zi. Nin credea că escapadele sexuale îi consolidau mariajul. Trecând la fapte, se vindeca de neastâmpărul și curiozitatea ei și reușea să-și găsească mulțumirea în viața cu Guiler. „Sunt conștientă că e un paradox monstruos: dăruindu-mă, învăț să-l iubesc mai mult pe Hugo. Trăind așa cum trăiesc, ocrotesc dragostea noastră de amărăciune și moarte"[180], scria ea în jurnal.

Nin a început să țină jurnal la vârsta de unsprezece ani, după ce mama ei i-a dăruit un caiet cu foi albe, ca s-o ajute să-și omoare timpul într-un voiaj pe ocean, din Spania până la New York. Jurnalul, „cel mai bun prieten" al ei, a început cu o scrisoare către tatăl absent și s-a transformat în următorii șaizeci de ani într-o relatare detaliată a vieții ei amoroase. În ceea ce avea să însumeze vreo sută cincizeci de volume, ea a scris abundent și nestingherit despre anii adolescenței la New York, despre căsnicia neconvențională, despre incursiunile în psihanaliză și despre aventurile ei erotice.

Jurnalele detaliate, intime i-au adus, în cele din urmă, la vârsta de șaizeci și trei de ani, recunoașterea care o ocolise ca romancieră. În pofida faptului că au fost editate masiv, din

motive legale și personale – a fost suprimat mare parte din materialul licențios, deopotrivă cu referirile la Guiler, la cererea acestuia –, cele șapte volume de jurnal publicate inițial au transformat-o pe Nin într-un simbol al feminismului. Căutarea libertății artistice și sexuale, ca și explorarea psihicului feminin au rezonat cu multe militante feministe.

Nin se referea la jurnalul ei ca la „drogul și viciul meu“[181] și a refuzat să renunțe să-l mai țină chiar și când Miller și alții au sfătuit-o s-o facă, spunându-i că asta o distrăgea de la a scrie romane. Cititorii au fost fascinați mai mult de coloratele povestiri personale decât de ficțiunea ei. Când a fost odată întrebat de ce a rămas cu Nin după ce a descoperit că era un soț duplicat, Pole a răspuns: „Viața ei a fost capodopera ei și sunt onorat că am făcut și eu parte din ea.“[182]

LAWRENCE AL CONCUPISCENȚEI: D.H. LAWRENCE

Legenda spune că Frieda Weekley l-a sedus pe D.H. Lawrence când s-au cunoscut, în 1912, în douăzeci de minute. Deși această întâlnire erotică fulger este probabil un zvon fantezist, episodul seamănă cu unul închipuit de scriitor în romanul *Mr. Noon*. În viața reală, scriitorul de douăzeci și șase de ani s-a îndrăgostit rapid de blonda casnică durdulie când i-a făcut o vizită soțului ei, fostul lui profesor de la universitate. Frieda, cu șase ani mai în vârstă decât el și mamă a trei copii, nu era străină de aventuri extraconjugale și a crezut că Lawrence avea să fie doar o scurtă distracție. Însă ea și scriitorul au stârnit un scandal când au fugit împreună în patria ei natală, Germania, la mai puțin de două luni după ce se cunoscuseră.

AMANȚII PASIONALI, CERTĂREȚI s-au căsătorit în cele din urmă și au colindat lumea timp de cincisprezece ani. Chiar dacă viața lor sexuală era intensă și pasională, Lawrence i-a acordat Friedei libertatea derapajelor. Ea își satisfăcea libidoul cu regularitate și a sedus odată un căruțaș sicilian lepădându-și hainele și alergând goală printr-o vie. Nu întâmplător reputația lui Lawrence ca scriitor obsedat de sex a înflorit în timpul căsniciei sale, odată cu publicarea unor romane licențioase, precum *Femei îndrăgostite* și *Amantul doamnei Chatterley*. Frieda credea că avea în egală măsură cu soțul ei merite pentru lucrările lui, în calitatea sa de muză care-l ajutase să-și dezvolte latura amoroasă.

LAWRENCE A ÎMPRUMUTAT NESTINGHERIT personajelor multe din trăsăturile și experiențele soției sale și ea a

fost probabil sursa de inspirație pentru cea mai faimoasă creație a lui, doamna Chatterley, o tânără aristocrată care-l înșală pe soțul ei rănit în război cu paznicul parcului de vânătoare. Sub multe aspecte, romanul reflectă situația conjugală a lui Lawrence. La vremea la care a fost scris, tuberculoza tot mai gravă îl făcuse pe romancier impotent, iar Frieda își luase un amant italian. Roman controversat pentru limbajul său obscen și scenele explicite de sex, *Amantul doamnei Chatterley* a fost interzis, ars și a declanșat procese pentru obscenitate după publicarea lui, în 1928.

Șoc și groază

TENNESSEE WILLIAMS

Dragostea este o foarte dificilă… ocupație. Trebuie să muncești la ea, frate. Nu e un lucru pentru care oricine să aibă o adevărată aptitudine.[183]

— Tennessee Williams, *Period of Adjustment**

Arta și viața au fost inseparabile pentru Tennessee Williams, care a servit cu tupeu publicului de teatru o doză de realitate în America mijlocului de secol douăzeci. Adesea inspirate din experiențe la prima mână, dramele lui explozive explorau homosexualitatea, alcoolismul și alte subiecte tabu, atrăgându-și cenzura din partea unor cercuri și distincții din partea altora.

ÎN TIMPUL PRIMEI LUI VIZITE în Key West, Florida, Tennessee Williams și-a petrecut timpul lucrând la piesa *Battle of Angels*** și făcând schimb de povestiri cu escapade sexuale cu noua lui prietenă foarte apropiată, Marion Black Vaccaro. Poreclită Regina Bananei din Coconut Grove, atât din pricina sursei averii soțului ei, cât și dintr-un motiv mai deocheat, ea și scriitorul au devenit confidenți pe viață și tovarăși de călătorie. O incursiune de plăcere în „viața de

* Ecranizarea acestei piese a lui Tennessee Williams a circulat la noi sub titlul *Școala tinerilor căsătoriți*.

** Prima piesă a lui Tennessee Williams (1940), pe care o va rescrie sub titlul *Orfeu în infern* (1957).

noapte zburdalnică“[184] din Havana a inclus chiar și o vizită la un bordel de bărbați, unde cei doi au fost distrați în camere separate, după care și-au comparat însemnările pe care le făcuseră.

Dramaturgul aproape că a rivalizat cu desfrânatul Lord Byron în ceea ce privește numărul de crestături de pe răbojul de la capul patului, iar anecdotele privind activitățile lui amoroase au făcut din picantele sale *Memorii* o adevărată senzație la publicarea lor în 1975, cu un deceniu înainte de moartea autorului, la vârsta de optzeci și unu de ani. În autobiografia arogantă, despre care avertiza că avea să „ofenseze multă lume“[185], se concentra mai mult pe chestiuni personale decât pe inițiative profesionale. „Aș putea dedica toată cartea unei analize a artei dramatice, dar n-ar fi o plictiseală?“[186], întreba el retoric.

Chiar și așa, amintirile dramaturgului aruncă o lumină și asupra artei sale, de vreme ce lucrurile petrecute în lumea reală figurează adesea și în ficțiunea lui. Scrisul era o necesitate psihologică pentru Williams, care susținea că aceasta era modalitatea lui de a înfrunta și a ține sub control marile lui probleme emoționale. Potrivit lui Gore Vidal, dramaturgul „nu-și putea poseda propria-i viață până ce nu scria despre ea“[187].

Williams glumea spunând că a fost motivat să-și împărtășească povestea vieții de marea sumă primită în avans și de convingerea că avea să fi murit la vremea când *Memoriile* vor ieși de sub tipar. De fapt, a fost cât se poate de viu și de nărăvaș, urmărind lumea vociferând din pricina dezvăluirilor lui complete. Într-o zi și-a făcut apariția la o librărie din New York care a rămas fără exemplare pe care el să dea autografe, stârnind o răzmeriță a clienților supărați. Dar nu toți cititorii erau la fel de entuziaști. Unii critici i-au forfecat vehement

Memoriile, iar cineva a izbucnit: „Dragostea care înainte nici nu îndrăznea să-și spună numele a răgușit acum de cât și l-a strigat“[188].

Dramaturgul nu a fost interesat de la bun început de bărbați. Prima lui iubire fusese o prietenă din copilărie, Hazel, pe care o scăpase odată de o gașcă de agresori. Camaraderia lor a evoluat într-o dragoste adolescentină castă, care le-a atras dezaprobarea părinților lui. Fără știrea lui Williams, tatăl lui, într-o încercare de a pune capăt pasiunii fiului pentru fiica unei femei divorțate, a uneltit despărțirea celor doi tineri asigurându-se că vor merge la universități diferite. Nedescumpănit, Williams i-a scris lui Hazel și a cerut-o de soție. Ea, pragmatică, l-a refuzat, susținând că erau prea tineri ca să se căsătorească, și atunci el și-a văzut de drum.

La colegiu, Williams s-a luptat cu identitatea lui sexuală, atras de bărbați, însă răspunzându-le și fetelor. Un flirt de câteva luni cu o colegă, pe care o numește în *Memorii* Sally, a fost singura lui experiență în materie de sex cu o femeie. Prima partidă de amor a fost „o sălbatică străpungere a condiției mele virginale“, își reamintea Williams. „Am fost ca rața dusă la apă.“[189] A pretins că nu l-au interesat deloc bărbații cât a fost împreună cu Sally, care l-a consolat când piesa lui *Fugitive Kind*, interpretată de o trupă de amatori în Saint Louis, orașul de baștină al lui Williams, a fost un eșec. După ce ea l-a părăsit pentru altcineva, dramaturgul a încercat să se mai întâlnească și cu alte fete, dar fără succes.

Influențat de o societate conservatoare și de educația religioasă primită în familie, nu este prea surprinzător că Williams și-a recunoscut homosexualitatea abia când se apropia de treizeci de ani. „M-am descoperit târziu și, când am făcut-o, a fost o adevărată explozie“[190], a declarat el. În 1939 sărbătorea Anul Nou în New Orleans, având prima lui întâlnire

sexuală cu un bărbat. În pofida dezamăgirii că întâlnirea se sfârșise cu partenerul său ștergând-o a doua zi dimineață, și-a continuat cu entuziasm trezirea la homosexualitate.

O viguroasă viață sexuală și desele mutări din oraș în oraș nu l-au abătut pe Williams de la programul său de scris, ținut cu strictețe. Ca să se întrețină, și-a luat diverse slujbe temporare, de pildă a aranjat popice la o popicărie, a recitat poezii clienților într-un bar, a lucrat la un telex în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și ca liftier la un hotel. Într-o perioadă în care era scenarist la Hollywood, își petrecea orele de după program în parcul din vârful unei coline, agățând militari.

În timp ce aștepta cu nerăbdare să i se spună când avea să-i fie jucată prima piesă montată profesionist, *Battle of Angels*, Williams s-a îndreptat spre Provincetown, Massachusetts, un orășel la malul mării și un rai al libertății. S-a destins în brațele unui șir de parteneri, inclusiv ale dansatorului canadian Kip Kiernan, care uneori dormea pe plajă ca să mai scape de nesățiosul scriitor. Cu toate că Williams nu era interesat de o relație permanentă sau de monogamie, a susținut că a fost zdruncinat când tânărul – primul companion masculin care a însemnat pentru el mai mult decât o aventură întâmplătoare – a pus capăt poveștii, de teamă că putea fi deportat pentru homosexualitate.

Ajunsă, în fine, pe scenă, *Battle of Angels* a fost un dezamăgitor eșec de box-office. Drama, având în centru o femeie căsătorită care își șochează vecinii din târgușor când are o aventură cu un poet pierde-vară, a atras și atenția cenzorilor guvernamentali care monitorizau conținutul spectacolelor de divertisment. Nedescurajat, Williams a continuat să le dea de lucru cenzorilor. A scandalizat și a distrat spectatorii de teatru în anii ’40 și ’50 alegând subiecte până atunci ținute

sub obroc și rareori, uneori niciodată, recunoscute public. Prin intermediul dramelor sale, îi provoca să devină conștienți de problema homosexualității, a sexualității feminine, a violului, a bolii mintale, a alcoolismului și consumului de droguri.

Roata s-a întors pentru scriitorul care se chinuia să răzbată la patru ani după ce căzuse cortina la piesa *Battle of Angels*, când *Menajeria de sticlă* a uluit publicul și a devenit primul succes de critică și financiar al lui Williams. Bazată pe povestea propriei sale familii, piesa înfățișează povestea unui tânăr, Tom (prenumele autorului), a surorii lui timide și neputincioase, Laura, și a mamei lor autoritare. Din dorința de a-i aranja o căsătorie fiicei sale, mama insistă ca Tom să aducă acasă, în vizită, un coleg de serviciu, posibil pețitor, dar seara se sfârșește nefericit pentru Laura.

Bucuros de proaspăta lui faimă, Williams s-a întors la New Orleans, un oraș pe care l-a adoptat datorită atitudinilor relaxate și localnicilor excentrici. Aici s-a implicat în cea mai serioasă relație de până atunci, cuplându-se cu Pancho Rodriguez, un funcționar de hotel atrăgător, foarte macho, pe care-l cunoscuse în New Mexico. Relația a fost sortită însă eșecului de la bun început. În vreme ce Pancho, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, cu zece ani mai tânăr decât scriitorul, voia un parteneriat stabil, loial, Williams nu voia să renunțe la sexul întâmplător cu alți bărbați. Deși recunoștea că Pancho îi alina singurătatea care „mă urmează ca umbra“[191], nu putea suporta nesiguranța iubitului său, ceea ce ducea adesea la conflicte violente. Scriind *Un tramvai numit dorință*, piesă care se petrece în New Orleansul poreclit și Big Easy, Williams a transpus o parte din tendințele inflamabile ale lui Pancho în personajul brutal și irascibil Stanley Kowalski.

Nu doar bărbații erau percepuți de Pancho ca rivali. A fost cuprins de gelozie și când Williams a dezvoltat o strânsă

prietenie cu scriitoarea Carson McCullers. Cei doi s-au întâlnit după ce Williams i-a trimis o scrisoarea admirativă, lăudându-i romanul *A Member of the Wedding*. O cunoștință comună a aranjat atunci ca McCullers să vină să-și petreacă vara la Nantucket, împreună cu Williams și Pancho. Un Pancho profund îndurerat a fost trecut pe linie secundară în timp ce scriitorii lucrau la proiectele lor, după care urmau maratoane de cocteiluri și lungi cine la lumina lumânărilor.

La sfârșitul vizitei lui McCullers, Williams i-a dăruit ca simbol al simpatiei lui un inel de jad care aparținuse surorii sale, Rose. În multe privințe, noua sa prietenă scriitoare – capricioasă, depresivă, alcoolică și cu sănătatea șubredă – îi amintea de sora lui. După ce Rose trecuse printr-o perioadă de comportament excentric și de crize violente, mama lor fusese de acord să i se facă o lobotomie (dintre primele realizate în Statele Unite), care o lăsase pe fiica ei de douăzeci și nouă de ani instituționalizată pe viață, într-o stare de perpetuă copilărie. Neștiind nimic despre operație până nu s-a terminat totul, Williams nu i-a iertat niciodată pe părinții săi pentru actul barbar. Suferința pentru soarta tragică a surorii sale i-a inspirat piesa *Suddenly, Last Summer*, în care o femeie se teme că nepoata ei ar putea dezvălui secrete de familie rușinoase și pune la cale o lobotomie a tinerei.

Dacă McCullers, căsătorită, nu avusese intenții amoroase în privința lui Williams, alte membre ale sexului opus au crezut că poate fi un mire grozav. Una dintre acestea a fost regizoarea Margo Jones, care montase mai multe piese ale dramaturgului și voia să colaboreze cu el și în spatele scenei. Williams a bănuit că ea avea și alte motive, pe care le-ar afla ulterior, și a fost înspăimântat la gândul că dinamica „tornadă texană“ avea să-și folosească puternica personalitate pentru a-l sili să se căsătorească împotriva voinței lui.

Williams a reușit să rămână burlac, spre marea dezamăgire a actriței de trei ori măritată Diana Barrymore (mătușa lui Drew), care ar fi vrut și ea să meargă cu el la altar. Frumoasa brunetă, cu antecedente în abuzul de droguri, participa la petreceri stimulate cu alcool și droguri împreună cu Williams și, la un moment dat, l-a ajutat să se travestească. Dramaturgul scria o piesă cu ea în minte când Diana a fost găsită moartă în apartamentul ei, probabil după o supradoză de pastile și băutură.

Când uneltea să-l convertească pe Williams la heterosexualitate, intervenție susținută și de psihoterapeutul lui, Diana a avut de înfruntat o competiție serioasă: pe Frank Merlo, un sicilian stabilit în New Jersey, remarcabil de frumos. În timpul unei șederi în Provincetown cu Pancho, Williams avusese o singură întâlnire pasională cu Frank, pe dune. Bănuind ce făcuse, Pancho a încercat să dea cu mașina peste el, iar când vehiculul s-a împotmolit în noroi s-a dat jos și l-a fugărit. Ultima picătură care l-a făcut pe Williams să-l trimită pe Pancho, iubitul plin de temperament, să-și facă bagajele a fost azvârlirea mașinii lui de scris pe fereastra unui hotel.

Scurtul rendez-vous al dramaturgului cu Frank, în Provincetown, s-a dovedit a fi începutul celei mai durabile relații amoroase a lui. Când cei doi și-au intersectat drumurile din întâmplare într-un restaurant din New York, anul următor, Williams l-a întrebat pe celălalt bărbat de ce nu-l sunase niciodată. Frank i-a răspuns că nu voise să dea impresia că încearcă să profite de pe urma succesului lui Williams, succes care explodase de la scurta lor partidă de sex de pe dune. *Un tramvai numit dorință*, care înfățișează tragica spirală descendentă a frumoasei sudiste Blanche DuBois, fusese un succes răsunător, care-l propulsase pe Williams în panteonul marilor dramaturgi americani.

În săptămânile care au urmat, cei doi au reînnodat legătura, iar Frank s-a mutat în apartamentul din Manhattan al lui Williams. Fost șofer de camion și veteran al Marinei, se transformase dintr-un puști vagabond, prin autoeducație, într-un cunoscător de literatură și un admirator al teatrului. Williams a fost atras atât de entuziasmul optimist al lui Frank, cât și de înfățișarea lui exterioară. „Era așa de aproape de viață!" a exclamat scriitorul. „El m-a reconectat la trăirea de zi cu zi și noapte de noapte. La realitate. M-a legat de pământ. Și am avut asta paisprezece ani, până când a murit. A fost perioada cea mai fericită a vieții mele de adult."[192]

Frank a adus stabilitate în viața haotică a lui Williams, încurajându-l să-și restrângă consumul de droguri și de alcool și sprijinindu-l dacă avea blocaje în timpul scrisului. În cursul anilor petrecuți împreună, dramaturgul a scris *Trandafirul tatuat*, piesă pe care i-a dedicat-o iubitului său. Deși era piesa lui cea mai optimistă, mama lui Williams a fost oripilată, în seara premierei, de referirile la sex și la actul sexual. Tatăl lui, între timp, amenința să-l dea în judecată pentru o povestire publicată în aceeași perioadă, *The Resemblance between a Violin Case and a Coffin* (*Asemănarea dintre o cutie de vioară și un sicriu*). Era supărat, se spunea, că fusese portretizat ca un tip dificil și diabolic, însă adevărata lui nemulțumire era că fiul său își recunoscuse fără echivoc homosexualitatea în povestirea autobiografică.

Williams se revolta adesea împotriva existenței așezate pe care i-o impunea Frank și o ștergea de-acasă fără să spună o vorbă, cuplându-se cu alți bărbați și consumând droguri. La un moment dat chiar a invitat un tânăr pe care-l agățase să vină să locuiască împreună cu ei, în casa din Key West. Relația cu Frank s-a deteriorat și mai mult în 1960, când dramaturgul a sosit acasă și l-a găsit pe Frank agitând furios un

exemplar din *Newsweek*. Într-un interviu din revistă, Williams recunoștea că folosește barbiturice.

După ce s-au despărțit, Williams a primit vestea că Frank este grav bolnav și s-a grăbit să-i stea alături. Diagnosticat cu un cancer pulmonar inoperabil, Frank a murit anul următor. Adânc îndurerat și simțindu-se vinovat că se purtase așa de urât cu iubitul devotat, Williams a suferit o depresie severă și s-a autotratat cu cantități masive de droguri și alcool o lungă perioadă, pe care mai târziu o va numi *my stoned age** („epoca mea stupefiantă").

Cu toate că Williams a continuat să aibă o mulțime de parteneri în anii ce-au urmat, pierderea companionului său de lungă durată l-a afectat enorm. În *Memoriile* publicate la mai bine de zece ani de la moartea lui Frank, își amintește cum încercase să fie curajos după slujba de înmormântare. Văzându-l pe prietenul său Elia Kazan schimbând priviri cu soția lui, Williams și-a dat seama că „ei știau că pierdusem ceea ce îmi susținuse viața"[193].

* Joc de cuvinte între *Stone Age*, Epoca de Piatră, și *stoned*, drogat.

VORBEȘTE-MI MURDAR: JAMES JOYCE

Scrisorile de dragoste pornografice au păstrat aprins focul pasiunii între James Joyce și Nora Barnacle în timpul unei rare despărțiri, când scriitorul irlandez a fost plecat în călătorie. Nora fusese cea care inițiase corespondența cu încărcătură sexuală, pentru a-l face pe partenerul ei să stea departe de prostituate, temându-se de o recurență a bolii lui venerice de mai înainte. Îl înștiința că ducea dorul partidelor de sex cu el și îi mărturisea că nu-și putea permite să-și cumpere lenjerie intimă, așa că nu purta nimic.

JOYCE A RIDICAT IMEDIAT MĂNUȘA, compunând scrisori explicite pe care ar fi trebuit să le însoțească semnul XXX. I-a dezvăluit iubitei sale fete crescute la mânăstire și „păsăruicii lui de sex deșănțat" că acele „două părți ale corpului tău care fac lucruri murdare îmi sunt cele mai dragi"[194]. Scriitorul își exprima entuziasmul pentru sexul anal cu Nora, elucubra poetic despre cum îi făcea ea sex oral, despre mirosurile părților ei de jos și despre erotismul flatulenței ei din timpul actului sexual. În altă scrisoare, îi oferea instrucțiuni despre cum să-și producă singură plăcere și o informa că el se masturbează când îi citește scrisorile.

FRUMOASA CU TRUP STATUAR și păr arămiu îi atrăsese atenția tânărului scriitor cu cinci ani mai înainte, pe o stradă principală din Dublin, în apropiere de hotelul la care ea era cameristă și barmaniță. Se îndrăgostise nebunește, la asta contribuind și faptul că ea îl adusese la extaz încă de la prima lor întâlnire.

JOYCE AVEA SĂ COMEMOREZE ziua întâlnirii lor în romanul *Ulise* și s-o folosească pe Nora ca inspirație pentru vioaia și desfrânata Molly Bloom din carte, soția cântăreață a unui agent de publicitate. Întrebată dacă citise povestea, Nora a răspuns „De ce m-aș fi ostenit?“[195] A recunoscut că se uitase numai peste ultimele câteva pagini, în care gândurile secrete ale personajului care o reprezintă − despre sex, adulter, fetișuri, alăptat și multe altele − sunt revărsate de-a valma pe pagină. „Bănuiesc că omul e un geniu“, a zis ea despre Joyce, „dar ce minte murdară are, nu-i așa?“

PARTEA A PATRA

Nefericiți în dragoste

O, griji dulci și-amare

KAREN BLIXEN (ISAK DINESEN)

Dragostea, la persoanele foarte tinere, e o treabă nemiloasă. La vârsta aceea bem de sete sau ca să ne îmbătăm; abia mai târziu în viață ne ocupăm de caracteristicile vinului nostru.[196]

— Isak Dinesen, *The Old Chevalier*

Căsnicia a fost un vehicul către aventură pentru îndrăzneața scriitoare daneză Karen Blixen, care s-a măritat cu un baron și a fugit în Africa. A petrecut acolo șaptesprezece ani plini de întâmplări memorabile, dar viața ei de vis s-a năruit când mariajul i s-a destrămat și tragedia a lovit-o nemilos. Adoptând pseudonimul literar Isak Dinesen, și-a imortalizat experiențele în memoriile publicate sub titlul *Din inima Africii*.

ÎN VREME CE ANGAJA OAMENI pentru un avanpost de informații și provizii din Africa de Est britanică, la începutul Primului Război Mondial, Karen Blixen a avut un vizitator-surpriză în tabără. Soțul ei, Bror, care își efectua serviciul militar în altă parte, străbătuse pe jos, în două zile, peste o sută douăzeci de kilometri ca s-o vadă, un gest romantic care i-a zdruncinat, indirect, căsnicia fericită.

Baronul von Blixen și Karen se căsătoriseră în Kenya cu mai puțin de un an în urmă, a doua zi după ce ea venise din Danemarca, pentru a i se alătura în țara exotică unde hotărâseră să se stabilească. Unul dintre puținii invitați la nunta lor din ianuarie 1914 a fost Prințul Wilhelm al Suediei, care

a ținut un toast cu șampanie în timpul mesei festive organizate într-un tren ce se îndrepta spre Nairobi. Proaspăt căsătoriții mergeau spre noua lor locuință, o plantație de cafea situată în afara orașului, la poalele munților Ngong, unde Karen s-a simțit imediat ca acasă.

Cuplul și-a petrecut luna de miere într-un safari, în timpul căruia Bror și-a învățat cu entuziasm soția să vâneze animale mari, urmat de o altă expediție memorabilă, câteva luni mai târziu. În timpul aventuroaselor călătorii, făceau dragoste în pădure, se îmbăiau în râuri și mâncau ceea ce prinseseră peste zi, fript la foc, sub cerul liber. Mulți ani mai târziu, Karen remarca, nostalgic: „Dacă mi-aș putea dori ceva înapoi din viața mea, ar fi să merg iarăși în safari cu Bror."[197]

Baronul avea să devină un legendar ghid de safari și un model al vânătorului profesionist Robert Wilson din povestirea lui Ernest Hemingway *Scurta și fericita viață a lui Francis Macomber*. Ca și personajul, Bror era cunoscut pentru că își căra un pat de două persoane în safari „pentru eventualitatea că-i pică vreo pleașcă, mai știi?", scria Hemingway. „Mergea la vânătoare cu o anumită clientelă, cu oameni din mediul acesta desfrânat, sportiv și cosmopolit, în care femeile aveau senzația că n-au căpătat tot ce se poate pentru banii lor dacă nu împărțeau și patul acesta de campanie cu vânătorul alb."[198]

Cam la prima aniversare a căsătoriei lor, Karen a început să sufere de insomnie, oboseală, pierderea apetitului, dureri în încheieturi și alte simptome. A fost diagnosticată cu sifilis, pe care se părea că soțul ei îl contractase la un popas peste noapte într-un sat de băștinași, în timpul lungului marș făcut când venise s-o vadă. Boala și unele dintre tratamentele pe care i le-au administrat doctorii – tablete cu mercur și leacuri asezonate cu arsenic, printre altele – și-au pus amprenta asupra sănătății lui Karen pentru tot restul vieții.

Infidelitatea lui Bror n-a fost nicidecum un incident izolat. La scurt timp după ce Karen aflase că avea sifilis, o cunoștință a informat-o că soțul ei o înșelase în mod repetat. Printre cuceririle lui, de când sosiseră pe continent, se numărau soția unui prieten apropiat, alte cunoștințe europene și numeroase femei africane. Când i-a cerut socoteală lui Bror, el i-a răspuns nonșalant că era liberă să-i urmeze exemplul. „E ca o gheară care ți-a înșfăcat inima, de parcă ai fost doborât și tăvălit de un animal sălbatic“[199], a spus Karen despre gelozia și șocul pe care i le stârnise declarația lui seacă.

Înainte să se mărite cu Bror, Karen fusese îndrăgostită de fratele lui geamăn, Hans. Mai în vârstă decât fratele lui cu două minute, era mai chipeș decât Bror și preferatul tatălui lor. În timp ce pasiunea lui Karen rămânea neîmpărtășită, sentimentele ei pentru temerarul Hans l-au îmboldit pe fratele și odinioară rivalul lui să-i facă avansuri. A treia oară când Bror a cerut-o de soție, ea a acceptat, cu condiția să nu se stabilească în Danemarca sau în Suedia ei natală, ci să plece în străinătate. Cei doi au decis că locul în care-și vor întemeia căminul va fi Kenya, influențați de un unchi care se întorsese dintr-o vizită și-avea numai vorbe de laudă despre acea țară.

Karen a păstrat logodna secretă, temându-se de reacția familiei sale, chiar certându-l pe Bror că-i trimitea mesaje înflăcărate pe cărți poștale deschise, care le-ar fi putut da de gol intențiile. Când familia ei a aflat totuși, a avut parte, așa cum se aștepta Karen, de rezistență. Nu aveau nimic împotriva dorinței sale de a locui în Africa, dar se îndoiau de soțul ales. Cu toate că le plăcea politicosul Bror, care era cu un an mai tânăr decât logodnica lui de douăzeci și opt de ani, erau de părere că zurbagiul afemeiat era o partidă proastă pentru o intelectuală înclinată spre melancolie, cum era Karen.

Deși relația lor aducea mai degrabă cu o prietenie tandră decât cu iubirea pasională pe care Karen visase s-o aibă împreună cu Hans, ea a fost complet devotată căsniciei și devastată când a aflat despre infidelitățile lui Bror. Stingherită la gândul de a divorța, mai ales că fusese căsătorită numai un an, și nedorind să se întoarcă la familia ei sufocantă, a decis să rămână cu Bror. „Sunt două lucruri pe care le poți face într-o asemenea împrejurare: să-ți împușți bărbatul sau să accepți situația“[200], susținea ea.

Karen nu i-a destăinuit imediat lui Bror că o blagoslovise cu un dar nedorit. Plănuia să meargă la tratament în Europa și să țină secretul asupra motivului plecării, pe el lăsându-l cu sifilisul netratat, drept răzbunare. (Știa că decizia ei nu avea să pună în primejdie și alte femei, de vreme ce boala nu mai e contagioasă după primele câteva luni.) În timpul unei dispute cu Bror, din cauză că acesta nu-i îngăduia să ia o servitoare cu ea, i-a trântit, furioasă, că e bolnavă. Fără să spună un cuvânt, el s-a întors pe călcâie și a părăsit încăperea.

În ultimii ani de viață, Karen vorbea mai înțelept despre boala ei, susținând că a fost prețul pe care l-a plătit pentru că se însoțise cu un bărbat ca Bror. „Dacă n-ar suna atât de groaznic, aș putea spune că, lumea fiind așa cum e, merita să te alegi cu un sifilis ca să devii «baroneasă».“[201] Ecourile despre boală și-au făcut loc și în ficțiunea ei. În nuvela *A treia poveste a cardinalului*, o femeie trufașă, virgină, din înalta nobilime, al cărei motto este *noli me tangere* (nu mă atinge), contractează fără să vrea o boală venerică sărutând o statuie în bazilica San Pietro, după ce un tânăr făcuse același lucru înaintea ei. În loc să-i limiteze viața, boala i-a îmbunătățit-o, făcând-o pe Lady Flora mai puțin reticentă să se amestece cu restul lumii.

După un an de tratament în Danemarca, lui Karen îi era dor de Africa și chiar de Bror, care îi trimisese scrisori pline

de grijă. A venit și el în Europa și au făcut împreună vizite pe la rude și prieteni înainte de-a se întoarce la ferma lor kenyană. La întoarcere, Bror și-a reluat, plin de zel, îndeletnicirile amoroase. Ținându-se de cuvânt și perseverând în convingerea sa privind libertatea personală, i-a îngăduit soției sale aceeași libertate. Cu acordul lui, ea a plecat într-un safari împreună cu ofițerul suedez Erik von Otter. Între o vânătoare de bivoli și una de rinoceri, priveau stelele și își citeau unul altuia cu glas tare din *Cei trei muschetari*. Deși lui Karen îi plăcea să-și petreacă timpul cu el, i-a refuzat propunerea de căsătorie prin care von Otter încerca s-o salveze de nerecunoscătorul Bror.

Von Otter fusese uitat la vremea când Karen l-a cunoscut pe Denys Finch Hatton, la o petrecere, în 1918. S-a legat repede de inteligentul și spiritualul englez, dată fiind iubirea amândurora pentru Shakespeare, artă, operă și balet, lucruri de care Bror nu era interesat și pe care nu le împărtășea cu soția sa. Cu toate că jurase să rămână burlac, chipeșul Finch Hatton nu ducea lipsă de admiratoare. Prietenia lui Karen cu el s-a transformat într-o poveste de dragoste care a durat mai bine de zece ani.

Finch Hatton s-a împrietenit repede cu ambii soți Blixen, găsind subiecte de interes comune cu Bror, vânătoarea și vinul, cu toate că uneori cuplul concura deschis pentru atenția lui. În timpul unei reuniuni în spațioasa casă de pe plantație a soților Blixten, baronul i-a făcut cunoștință amantei lui cu Finch, prezentându-l ca pe bunul său prieten și iubitul soției sale.

Situația căsniciei lui Karen s-a schimbat dramatic în timpul unei vizite la Londra. Ea și-a petrecut timpul cu Finch Hatton, care de asemenea se afla în oraș, iar Bror a cunoscut-o într-o seară, la teatru, pe cea care avea să devină a doua

lui nevastă. La un moment dat în timpul sejurului lor, cei doi soți au avut o dispută îndeajuns de serioasă încât s-o determine pe Karen să plece în Danemarca fără el.

Când a ajuns în țara ei, mama și alți membri ai familiei au încurajat-o să divorțeze de afemeiatul Bror și din considerente morale, dar și din pricina extravagantelor lui cheltuieli și a proastei administrări financiare a plantației de cafea. În timp ce Karen zăcea bolnavă de gripă spaniolă, Bror a părăsit Europa fără ea și s-a întors în Africa. Când a ajuns și ea înapoi, la plantație, a fost întâmpinată de o scenă deprimantă. Nu numai că mobilierul fusese luat de creditori, dar soțul ei îi amanetase argintăria, îi folosise cristalurile scumpe ca țintă pentru trageri cu pușca și, din câte i s-a spus, o ținuse într-o orgie.

Bror s-a mutat de acolo la scurt timp după aceea, căutându-și refugiul la prieteni, în încercarea de a-și pierde urma, scăpând de creditori. Cu mândria ei în joc și cu o bună parte din identitate ascunsă sub titlul de baroneasă, Karen încă nu voia să se despartă legal de Bror, care era, în schimb, foarte dornic de divorț ca să se poată însura din nou. În cele din urmă, ea a cedat și, în ziua în care a primit vestea că divorțul lor era definitiv, a scris poemul *Au revoir*, încheiat cu versul nostalgic: „Prietene, în orice caz, a fost plăcut."[202]

După destrămarea căsniciei de unsprezece ani, relația cu Finch Hatton i-a oferit o oarecare consolare lui Karen, deși ea respecta termenii lui inflexibili. Nu-și cereau nimic, nu se angajau la nimic care să le știrbească libertatea. Când Karen a bănuit că e însărcinată, prilej de bucurie pentru ea, i-a telegrafiat vestea lui Finch Hatton în Anglia. I-a spus că Daniel (numele lor de cod pentru un copil imaginar) este pe drum. În răspunsul lui, Finch o îndemna stăruitor să anuleze vizita lui Daniel. Karen n-a făcut întrerupere de sarcină, cum îi

sugerase, neînduplecat, iubitul ei, dar se crede că ori a pierdut sarcina natural, ori se înșelase și nu fusese însărcinată. Englezul s-a mutat în casa de pe plantație a lui Karen, dar venea și pleca oricând voia, dispărând uneori săptămâni sau luni de-a rândul, în vreun safari sau în câte o vizită în Anglia. Ea s-a gândit să-și aranjeze o căsătorie de formă cu altcineva, și chiar avea trei candidați în minte, însă în cele din urmă a decis să n-o facă. Chiar și o relație pe jumătate indiferentă cu Finch Hatton părea mai bună decât nici una. „Până când moartea ne va despărți, voi fi legată de Denys, voi iubi pământul pe care calcă, voi fi fericită mai presus de cuvinte când el este aici și voi suferi o agonie mai rea decât moartea când pleacă“[203], i-a mărturisit fratelui ei.

După una dintre vizitele în Anglia, Finch Hatton s-a întors cu un avion cu două locuri, spunându-i lui Karen că o să-i arate cum se vede peisajul de sus. Ea n-avea să uite niciodată priveliștea mult iubitei ei Kenya desfășurată dedesubt, și a scris în *Din inima Africii*: „Lui Denys Finch-Hatton îi datorez ceea ce cred că a fost cea mai intensă și mai îmbătătoare plăcere a vieții mele la fermă: faptul că am zburat cu el pe deasupra Africii.“[204]

Timp de un deceniu, Karen a administrat plantația de cafea împreună cu fratele ei, apoi singură, până când, ajunsă la sapă de lemn, a fost nevoită să vândă proprietatea. Lipsită de mijloace de trai, nu mai putea rămâne în Africa, dar Karen i-a mărturisit iubitului ei că se gândise să-și împuște mai degrabă animalele și să se împuște și pe ea decât să-și abandoneze casa. Finch Hatton i-a deplâns plecarea, dar a refuzat să capituleze în privința principiului „fără obligații“, chiar dacă, renunțând, i-ar fi oferit lui Karen o cale de a rămâne în Africa. În schimb, a îndemnat-o să fie mai optimistă în privința viitorului.

Înainte ca Finch Hatton să plece cu avionul ca să vadă un teren care-i aparținea, el și Karen au avut o discuție furtunoasă, poate legată de interesul lui pentru o altă femeie. S-a speculat, de asemenea, că ea i-ar fi propus să se căsătorească, dar a fost refuzată, sau că l-ar fi mustrat pentru atitudinea lui nepăsătoare față de greaua încercare prin care trecea. Peste toate, ca o ultimă ofensă, Finch i-a cerut să-i returneze inelul pe care i-l oferise, bănuind că ea avea să-l lase ca dar de adio vreunuia dintre lucrătorii de la fermă, de vreme ce nu-și permitea să le cumpere altceva.

Până la urmă, deznădejdea lui Karen pentru refuzul lui Finch Hatton de a rămâne împreună n-a avut sens. Finch a murit prăbușindu-se cu avionul, cu puțin înainte de ziua când trebuia să se întoarcă s-o vadă. Cum el n-a apărut la întâlnirea stabilită pentru a lua prânzul împreună, ea s-a dus la Nairobi, unde multe cunoștințe au ocolit-o când au văzut-o, până când, în sfârșit, cineva i-a dat tragica veste. Ca o ultimă îndatorire înainte de a părăsi continentul african, Karen a organizat funeraliile lui Finch și a asistat la înmormântarea lui, pe dealurile din spatele plantației sale, într-un loc pitoresc, pe care-l aleseseră împreună pentru mormintele lor.

Karen a plecat din Kenya cu trenul în 1931, condusă de un mic grup de prieteni în ultima ei călătorie departe de Africa. S-a întors fără tragere de inimă în mijlocul familiei din Danemarca, unde a rămas până la sfârșitul zilelor, fără a se mai căsători vreodată. Scriind sub pseudonimul Isak Dinesen, și-a revărsat emoțiile în cărți, conform credinței ei că „toate mâhnirile pot fi suportate dacă le pui într-o poveste“[205].

NEFERICIȚI PÂNĂ LA ADÂNCI BĂTRÂNEȚI: CARSON MCCULLERS

Reeves McCullers, soldat și scriitor în devenire, știa cum să farmece o fată. Când o curta pe Carson Smith în orășelul ei natal din Georgia, în 1935, aducea flori pentru mama ei și țigări pentru ea. Cei doi s-au căsătorit doi ani mai târziu, pentru a-și vedea apoi căsnicia ruinată de alcoolism, gelozie și invidie profesională (la douăzeci și trei de ani, Carson publicase primul ei roman, *Inima-i un vânător singuratic*, foarte bine primit).

CARSON A DIVORȚAT DE REEVES la patru ani de la cununie, debarasându-se de el nu numai fiindcă o abandonase, dar și pentru că falsificase cecuri în numele ei pentru a-și întreține legăturile extraconjugale. Când s-au hotărât să se recăsătorească, peste câțiva ani, au căutat un nou început în Franța, dar n-au putut scăpa de propriii demoni. Reeves amenința că o să se arunce de la fereastra camerei lor de hotel din Paris, dar voia de fapt ca soția lui să-l însoțească în marele dincolo.

ÎNTR-UN GEST ROMANTIC MORBID, Reeves a ales un cireș de care să se spânzure amândoi. Mai târziu, în timpul unei excursii cu mașina prin Franța rurală, s-a prezentat la Carson cu două colace de sfoară, încercând s-o convingă să intre în pactul sinucigaș. Ea a acceptat și i-a cerut să oprească la o tavernă, ca să-și facă mai întâi curaj pentru sinistrele acte. În timp ce Reeves era înăuntru, cumpărând o sticlă de vin, Carson a luat-o la sănătoasa, după care a fugit în Statele Unite, fără el. A fost ultima oară când și-a văzut soțul, înainte ca

el să ia o supradoză de barbiturice și alcool într-o cameră de hotel din Paris.

CÂND A PRIMIT VESTEA MORȚII LUI, Carson n-a spus nici un cuvânt, ci pur și simplu a băut singură o sticlă de whisky. Mai târziu, și-a folosit tumultuoasa relație de opt-sprezece ani cu Reeves ca sursă de inspirație pentru sumbra dramă familială *The Square Root of Wonderful*.

Casa secretelor

DAPHNE DU MAURIER

Casa m-a posedat din ziua aceea la fel cum o amantă își stăpânește iubitul.[206]

— Daphne du Maurier

Din momentul în care Daphne du Maurier a dat peste conacul stil Tudor, părăginit, de pe coasta engleză, în Cornwall, acesta i-a aprins imaginația și a devenit Manderley, unul dintre simbolurile de neuitat din romanul său *Rebecca*. La fel cum locul din viața reală i-a inspirat povestea de groază, amorurile lesbiene i-au însoțit scriitoarei captivantul fir narativ al unei obsesii feminine.

„Semințele au început să cadă. O casă frumoasă… o primă soție… gelozie, o epavă, probabil pe mare, în apropiere de casă… Dar ceva groaznic trebuia să se întâmple. Nu știam ce."[207]

Multe dintre „semințele" care au inspirat-o pe Daphne du Maurier să creeze thrillerul psihologic impredictibil *Rebecca* au fost extrase din chiar elementele vieții sale. „Casa frumoasă", transformată în Manderley în romanul ei era de fapt Menabilly, un conac izolat de pe coastă, în Cornwall. Ca tânără femeie, Daphne a devenit obsedată de casa părăsită și, după metoda descrisă în *Rebecca*, în cele din urmă și-a realizat visul de a deveni stăpâna lui Menabilly.

Și geloziile din povestea gotică, la fel ca decorul lor bântuit, și-au avut sursa de inspirație în realitate. La scurt timp după ce s-a căsătorit, Daphne a dat din întâmplare peste o ascunzătoare unde erau păstrate cu grijă scrisori de dragoste adresate soțului ei, Tommy Browning. Fuseseră scrise de fosta lui logodnică, o brunetă strălucitoare, de care el fusese îndrăgostit până peste urechi până când logodna lor se încheiase misterios. Citind scrisorile ascunse, Daphne a fost izbită de contrastul dintre ea și corespondenta sigură de sine și sofisticată, și s-a temut că Tommy visează încă la fosta lui iubire.

Temerile și le-a revărsat în naratoarea din *Rebecca*, soția sfioasă care se străduiește să se elibereze de umbra frumoasei sale predecesoare. Tommy a devenit soțul vesel, inscrutabil din roman, iar fosta lui logodnică a fost întruchipată de Rebecca, care, de dincolo de mormânt, își exercită controlul asupra domeniului Manderley.

În pofida nesiguranțelor lui Daphne, Tommy, ofițer superior, fusese cel care-i făcuse curte cu îndrăzneală, după ce devenise un admirator al romanului ei de debut, *The Loving Spirit*. Într-un stil romantic spectaculos, el a intrat cu iahtul în golful unde familia du Maurier avea o casă de vacanță, sperând s-o întâlnească pe tânăra autoare. Daphne a fost cucerită fără drept de apel și, în pofida celor zece ani dintre ei, atracția a fost imediată. „Este persoana cea mai uimitoare cu care să fii, fără nici un efort, și mă simt de parcă l-aș cunoaște de ani buni“[208], dezvăluia în jurnalul ei. După o perioadă de curtare în trombă, în iulie 1932 cuplul s-a căsătorit.

Deși căsnicia le-a adus amândurora fericire și curând au avut trei copii, temperamentele lor nepotrivite erau bătătoare la ochi. Printre alte deosebiri, Tommy era un extravertit gregar, în vreme ce sfioasa Daphne petrecea mai multe ore în fiecare zi scriind în izolare. Izbucnirea celui de-al Doilea Război

Mondial a adâncit prăpastia dintre ei. Unitatea militară a lui Tommy era în străinătate și, în timpul scurtelor permisii, el era distant și nu vorbea decât despre război. Ca în cazul multor alte cupluri, cei doi au devenit virtual niște străini, ceea ce a dus, după cei cinci ani de serviciu în armată, la o revenire acasă dezamăgitoare.

Stingherea reuniunii lor a fost accentuată de prezența altei femei în viața lui Tommy: frumoasa lui secretară din campanie, de douăzeci și trei de ani, care s-a întors acasă odată cu el și a devenit asistenta lui și pe timp de pace. Deși bănuiala lui Daphne că cei doi ar fi avut o relație s-a dovedit nefondată, descoperirea că soțul ei își pierduse interesul sexual pentru ea a demoralizat-o. Respingerea a făcut-o să se simtă disprețuită și neatrăgătoare, dar n-a reușit să-și dea seama că propria-i detașare și inflexibilitate nu făceau decât să consolideze distanța dintre ei.

Când Tommy a câștigat o prestigioasă funcție de trezorier al viitoarei regine Elisabeta, Daphne n-a vrut să-și părăsească îndrăgitul Cornwall și să se stabilească la Londra, cu toată familia. Soții au ajuns să aibă vieți separate, Tommy străbătând lungul drum până acasă numai la sfârșit de săptămână. Aranjamentul acesta îi convenea de minune scriitoarei amatoare de singurătate. Era foarte posesivă în ceea ce privea timpul ei în fața mașinii de scris, iar băutul excesiv al lui Tommy și schimbările lui de dispoziție îi făceau adesea prezența dezagreabilă. Zvonurile despre neînțelegerile din căsnicia lor au început să circule, amplificate de frecventele absențe ale lui Daphne de la evenimentele sociale, parte necesară a slujbei soțului ei. Ea nu se simțea în siguranță și în elementul ei în grupurile numeroase, preferând izolarea de la Menabilly.

Fortăreața de singurătate a lui Daphne a fost străpunsă în 1947, când a fost convocată la New York pentru a-și apăra

Rebecca de acuzații de plagiat. Confruntată cu o neplăcută apariție în fața curții și cu refuzul lui Tommy de a o sprijini, nu e de mirare că a căutat consolare în altă parte. Mai surprinzătoare a fost ținta afecțiunii sale: Ellen Doubleday, soția editorului ei american.

Când a întâlnit-o pe eleganta femeie din înalta societate, pasiunea a copleșit-o pe scriitoarea de vârstă mijlocie, făcând-o să se simtă ca „un băiat de optsprezece ani… cu mâinile tremurând și inima bătând să-i spargă pieptul, romantic incurabil și dornic să-și întindă pelerina la picioarele doamnei inimii sale“[209]. După cum a explicat într-una din multele scrisori intime pe care le-a schimbat cu Ellen de-a lungul anilor, Daphne se simțise, de când crescuse, ca un băiat captiv într-un corp de fată. Întreaga ei viață se luptase, în taină, să țină băiatul „închis într-o cutie“[210], să ascundă latura masculină din ea care era atrasă de femei. Însă, când a întâlnit-o pe Ellen pe vaporul ce le ducea spre America, sentimentele ei de mult înăbușite au reapărut la suprafață. Daphne s-a chinuit să le rețină, mărturisindu-i, mai târziu, lui Ellen: „Am înghesuit băiatul la loc în cutia lui și m-am ferit de tine, pe vapor, ca de ciumă.“[211]

În timpul săptămânilor pe care le-a petrecut în State depunând mărturie, Daphne a fost oaspetele soților Doubleday în luxoasa lor locuință din Long Island. Cu toate că între ea și Ellen s-a stabilit o legătură aparte, care avea să dureze mai multe decenii, cea din urmă a spus limpede că nu poate fi vorba de mai mult decât o prietenie. Momentul culminant a fost întoarcerea acasă dintr-o călătorie pe care o făcuseră în Italia după moartea lui Nelson Doubleday. Spre marea dezamăgire a lui Daphne, să se afle singură cu Ellen într-un loc romantic n-a fost de ajuns pentru a o convinge pe văduvă să-și exprime sentimentele „venețiene“ (eufemismul lui Daphne pentru lesbianism).

Neputând să se bucure pe de-a întregul de relația lor, Daphne și-a sublimat dorul în *September Tide*, o piesă despre iubirea interzisă. Intriga deghizată masiv, cu un tânăr care se îndrăgostește de soacra lui, reflecta pasiunea romantică fără speranțe a scriitoarei. Când piesa a avut premiera la Londra, în decembrie 1948, actrița principală, apreciata Gertrude Lawrence, a devenit următorul subiect al pasiunilor safice ale lui Daphne.

Interpretând rolul alter egoului ficțional al lui Ellen, Gertrude a devenit un fel de dublură pentru afectivitatea lui Daphne. Exuberantei actrițe, cunoscută pentru aventurile ei sexuale în egală măsură ca pentru interpretările hipnotizante, nu-i erau străine idilele ilicite. Printre cuceririle sale s-au numărat actorul Yul Brynner (cu șaptesprezece ani mai tânăr decât ea când jucaseră împreună în muzicalul *The King and I*) și Prințul de Wales, viitorul rege Eduard VIII.

Deși nu se știe sigur dacă Daphne a ajuns pe lista faimoșilor parteneri de așternut ai lui Gertrude (o presupunere dezmințită de fiica actriței), nu există nici o îndoială că raportul dintre ele a fost intim și pătimaș. Daphne a însoțit-o în două rânduri pe Gertrude în vacanță, în America, iar actrița a petrecut weekenduri lungi la Menabilly, de obicei când Tommy era reținut la Londra. Când nu se puteau vedea, își trimiteau scrisori de cel puțin două ori pe săptămână.

Personalitățile lor radical diferite făceau ca prietenia dintre ele să fie neverosimilă – Gertrude era cunoscută pentru schimbările imprevizibile de dispoziție, caracterul violent și firea amatoare de distracții, în vreme ce Daphne era singuratică și blândă. Însă adevărata nepotrivire consta în faptul că actrița fusese amanta tatălui lui Daphne. Gerald du Maurier, actor celebru, avusese numeroase aventuri întâmplătoare cu tinerele starlete, ceea ce stârnise în fiica lui adolescentă, care-l

adora, un amestec de gelozie și resentiment. Daphne o disprețuise mai înainte pe Gertrude, numind-o „nemernica aia“[212], dar douăzeci de ani mai târziu se pare că preluase rolul de seducător al tatălui ei.

Surprinzătoarea prietenie dintre cele două femei a durat mai bine de patru ani, până la moartea prematură și subită a lui Gertrude, eveniment atât de dureros, încât a lăsat-o pe Daphne într-o stare de prostrație, incapabilă să mănânce sau să doarmă. Familia a fost surprinsă de reacția ei aparent disproporționată și a pus-o pe seama unui doliu întârziat în urma morții tatălui ei.

În copilărie, tatăl lui Daphne fusese extrem de posesiv în privința ei. Deși nu există nici o dovadă certă, s-a speculat că avuseseră și o relație fizică. Daphne i-a mărturisit, mai târziu, unei prietene: „Am depășit limita și eu am permis asta. El m-a tratat ca pe toate celelalte – de parcă eram o actriță într-una din piesele lui, jucând rolul personajului de care el era îndrăgostit.“[213] O prietenă de familie nota: „El nu-și putea ține mâinile acasă, o atingea mereu. Era chiar stingheritor câteodată.“[214]

Când Daphne îi scrisese tatălui ei despre apropiata căsătorie cu Tommy, se zice că el fusese dărâmat și plânsese. Gerarld du Maurier a murit doi ani mai târziu, nu înainte de a fi citit romanul lui Daphne *The Progress of Julius*, în care e vorba despre un tată autoritar care își îneacă fiica pentru că nu suportă ca ea să devină interesată de alți bărbați.

Gerald, de asemenea, disprețuia homosexualii, și în vreme ce ambele surori ale scriitoarei au dezvăluit că sunt lesbiene, Daphne – preferata lui – s-a simțit probabil obligată să se conformeze unei căsătorii tradiționale. Reflectând sentimentele tatălui ei, își exprima mereu disprețul pentru lesbiene, ba nu suporta nici cuvântul. Când scrisese despre dragostea

unei adolescente pentru un preceptor femeie, declarase vehement: „Pentru Dumnezeu, dacă cineva ar numi acest tip de iubire cu acel cuvânt ce începe cu «L», l-aș face harcea-parcea.“[215] Cu altă ocazie, a jurat să se arunce în râul Hudson, la New York, dacă Ellen ar fi vârât-o în aceeași categorie cu persoanele „l“.

În loc să se identifice ca bisexuală sau lesbiană, Daphne se considera vag „altfel“: „nici fată, nici băiat, ci un spirit fără trup“[216]. Tatăl ei își dorise întotdeauna ca ea să fie băiat și, când era copilă, purtase haine băiețești și își inventase un alter-ego masculin. A continuat să se îmbrace în veșminte bărbătești și când a devenit adultă, folosindu-și alter-egoul ca narator în alte cinci romane ale ei.

Daphne și-a transpus adesea teme din viața ei în ficțiunile pe care le-a creat, folosindu-și scrisul ca sprijin pentru a evada din realitate. Retragerea ei în lumea imaginației a avut repercusiuni asupra vieții reale, fapt pe care a trebuit să-l recunoască atunci când Tommy a suferit o cădere nervoasă, cu puțin înainte de cea de-a douăzeci și cincea aniversare a căsătoriei lor. A fost, de asemenea, luată pe nepregătite de vizita unei femei care a pretins că e amanta lui Tommy și care i-a spus că tensiunea secretului și a vieții duble fusese ceea ce îi grăbise lui căderea nervoasă.

Cu toate că relația cu Tommy era de multă vreme lipsită de intimitate fizică și Daphne însăși fusese necredincioasă, a fost șocată când Tommy și-a recunoscut infidelitatea și i-a dezvăluit amploarea sentimentelor sale pentru rivala ei. Cu mustrări de conștiință, scriitoarea a pus nefericirea lui Tommy pe seama detașării ei și i-a mărturisit propriile infidelități, printre care și o relație din timpul războiului cu un bărbat însurat. Cât despre prieteniile intense cu alte femei, le-a atribuit tulburărilor ei lăuntrice: „Obsesiile mele – numai așa s-ar

putea numi – pentru draga de Ellen D. și pentru Gertrude – au făcut parte din căderea nervoasă ce se petrecea *înăuntrul meu*, fiind oarecum legate de tulburările și confuziile mele, de scris și de frica de a înfrunta realitatea."[217]

În cele din urmă, afecțiunea reciprocă și anii petrecuți împreună au avut întâietate asupra pasiunilor senzuale și soții au trecut peste incident. În pofida suișurilor și coborâșurilor din căsnicia lor, au rămas devotați unul altuia până la moartea lui Tommy, în 1965. Continuându-și viața ca văduvă, după treizeci și trei de ani de căsnicie, Daphne a avut de îndurat o altă lovitură devastatoare când proprietarii iubitului său conac Menabilly au decis să-și preia căminul ancestral și să nu-i mai înnoiască contractul de închiriere.

A acceptat, fără tragere de inimă, oferta lor de a locui pe o proprietate mai mică a domeniului, dar dorul după vechiul ei conac n-a părăsit-o niciodată. Până și faptul de a-l zări de departe, printre copaci, o îndurera – și se căina: „Mă trezesc că mi se face dor de el, la fel cum ți se face dor de cineva care a murit și pe care l-ai iubit."[218]

INIMĂ SINGURATICĂ: EMILY DICKINSON

Dacă întâlnirile online ar fi existat pe timpul lui Emily Dickinson, fără îndoială că introvertita scriitoare ar fi profitat de anonimatul oferit de computer ca să-și găsească sufletul-pereche.

SWF CAUTĂ SWM/F*

Poetă retrasă, cu aplecare spre creșterea și îngrijirea plantelor, caut partener de viață sensibil (bărbat sau femeie), căruia să-i placă singurătatea și serile liniștite petrecute acasă, citind și conversând. Trebuie să-i placă grădinăritul și să aprecieze natura. Cei care lucrează în jurnalism sau în edituri vor primi o atenție specială.

VÂRSTĂ: Peste treizeci de ani
LOCALITATE: Amherst, Massachussetts

CARACTERIZARE FIZICĂ: „Sunt măruntă ca o pitulice; iar părul meu e zbârlit, ca o capsulă de castană; și ochii mei – ca vinul de Xeres pe care-l lasă oaspeții în pahare când pleacă."[219]

ÎMI PETREC TIMPUL LIBER: Cu grădinăritul (nimic nu mă face mai fericită decât să-mi văd plantele perene înflorind primăvara) și cu gătitul (prăjitura cu nucă de cocos e preferata mea).

---

* Abrevieri online pentru *Single White Female* (femeie albă necăsătorită) și *Single White Male* (bărbat alb necăsătorit).

DUPĂ MINE, ÎNTÂLNIREA PERFECTĂ ÎNSEAMNĂ: Plimbări lungi prin pădure și pe câmp, culegând flori sălbatice, având alături un însoțitor fermecător și pe Carlo, câinele meu terra nova.

CEL MAI SURPRINZĂTOR LUCRU DESPRE MINE: Deși se știe că trimit poezii prietenilor și cunoștințelor la ocazii speciale, nimeni – nici măcar sora mea – nu bănuiește că scriu câte o poezie aproape în fiecare zi. Am scris deja mai mult de o mie, pe care le-am trecut frumos pe foi de hârtie și le-am legat în pachete, deci cine știe câte o să se adune până mor.

CEL MAI PROBABIL POT FI VĂZUTĂ: Cultivându-mi grădina la lumina felinarului, între miezul nopții și două dimineața. Da, știu că e neobișnuit, dar, când ești timid ca mine, e singurul moment în care poți evita întâlniri stingheritoare cu vecini vorbăreți și trecători întâmplători.

CUM MI-AȘ DESCRIE STILUL: Simplu. Deși familia mea e înstărită și aș putea fi una dintre cele mai bine îmbrăcate fete din oraș, cred că moda e frivolă. Și, de vreme ce nu plec niciodată de acasă, ce rost ar avea să dețin o garderobă bogată? În schimb, am șapte rochii albe, simple, câte una pentru fiecare zi a săptămânii.

Pasiune pariziană

EDITH WHARTON

Nu cred că ar trebui să mă intereseze un bărbat care să-mi facă viața ușoară; mi-aș dori pe cineva care să mi-o facă interesantă.[220]

— Edith Wharton, *The Fruit of the Tree*

Edith Wharton s-a afirmat târziu, abia după ce a trecut de patruzeci de ani, cunoscând succesul cu primul său bestseller, romanul *Casa veseliei*, și căutându-și o nouă viață la Paris. În străinătate, romanciera cu o căsnicie nefericită a trăit o trezire sexuală târzie cu un jurnalist nestatornic, pe care l-a imortalizat în cărțile sale.

„Foarte inteligent, dar ușor misterios, cred"[221], a spus Edith Wharton despre Morton Fullerton, energicul jurnalist american pe care l-a întâlnit într-un salon literar parizian, în 1907. Deși din punct de vedere intelectual alcătuiau o pereche ideală, romanciera de patruzeci și cinci de ani și viitorul ei iubit erau, altminteri, la poluri opuse. Ea era o matroană integră din înalta societate, captivă într-o căsnicie de douăzeci și doi de ani, în vreme ce el era un afemeiat incorigibil, cu un trecut sordid.

Licențiat la Harvard și provenind dintr-o distinsă familie din New England, Fullerton vorbea fluent franceza, era foarte citit și avea strânse legături cu cercurile literare și publicistice

pariziene. Dincolo de fațada distinsă, seducătorul mustăcios era afundat până-n gât în fărădelegi. După o căsătorie în trombă cu o cântăreață de operă franțuzoaică, destrămată după un an, el și-a reluat prompt concubinajul cu o fostă amantă, cu care încă mai convietuia pe când îi făcea curte lui Wharton. Înainte de a se stabili la Paris, Fullerton se învârtise prin cercurile înaltei societăți din Londra și avusese legături amoroase cu aristocrați de ambele sexe, fapt care avea să-i dea bătăi de cap mai târziu.

Deși atracția dintre Wharton și Fullerton a mocnit mai mult de un an până să devină sexuală, Wharton a reușit să-i intre repede pe sub piele jurnalistului. L-a invitat la cină, ca să poată „discuta chestiuni profesionale", și i-a cerut să-i corecteze traducerea în franceză a romanului *The House of Mirth* (*Casa veseliei*), cel care o lansase în centrul atenției literare doi ani mai devreme.

La fel ca viața eroinei lipsite de noroc, Lily Bart, a istorisirii sale, viața lui Wharton era dictată de regulile nescrise ce guvernau pătura superioară a societății la începutul secolului douăzeci. Născută într-o familie îmbogățită în așa-numita Gilded Age*, care a inspirat expresia *Keeping up with the Joneses* („A ține pasul cu vecinii Jones"), ea se văzuse prinsă în conflictul dintre dorința ei de a deveni scriitoare și presiunea de a se conforma normelor societății. Să încheie o căsătorie bună și să conducă o gospodărie erau principalele obiective așteptate de la o femeie de condiția ei. Scrisul nu era o activitate bine văzută. Cum avea să explice Wharton în autobiografia *A Backward Glance*: „În ochii societății noastre provinciale,

* Textual, „epoca poleită", perioada cuprinsă între 1870 și 1900, numită astfel de Mark Twain pentru că gravele probleme sociale erau mascate de un subțire strat aurit.

să fii autor de cărți era privit drept o ocupație plasată undeva între magia neagră și o formă de muncă manuală."[222]

Aspirațiile literare „lipsite de cuviință" ale lui Wharton fuseseră cauza ruperii unei logodne pe când avea douăzeci de ani. Cele șapte poezii pe care le publicase au constituit, se pare, un motiv destul de întemeiat pentru ca mama logodnicului ei să anuleze căsătoria. O revistă de scandal a relatat că nunta fusese contramandată din pricina „unei pretinse preponderențe intelectuale din partea potențialei mirese"[223].

La vârsta de douăzeci și trei de ani și confruntată cu perspectiva de a rămâne fată bătrână, Edith a fost forțată la ceea ce familia ei a considerat o căsătorie convenabilă – cu un prieten al fratelui ei mai mare. Teddy Wharton era un bostonian cu sânge albastru, cu treisprezece ani mai mare decât ea și, după toate cerințele modei, fără ocupație. În afară de averea familiilor și de plăcerea de a călători, cei doi aveau puține lucruri în comun. De la bun început, căsnicia le-a fost întunecată de norul bolii mintale ce făcea ravagii în familia lui Teddy. Cu toate că el era jovial și cumsecade, personalitatea și intelectul lui nu se ridicau la nivelul inteligenței, creativității și vivacității soției sale, astfel că amândoi aveau să îndure o relație încordată și neîmplinită.

Nicăieri incompatibilitatea lor nu era mai flagrantă ca în dormitor. Wharton pășise în căsătorie fără să știe nimic despre sex, naivă și temătoare, și abia la multe săptămâni după luna de miere ea și soțul au devenit intimi. La vremea când au început să-și petreacă iernile la Paris, în 1907, uniunea lor era într-o stare jalnică. Pe lângă viața sexuală deprimantă și faptul că nu aveau copii, infidelitatea lui Teddy, instabilitatea mintală accentuată și dezastruoasa administrare a fondurilor (mai târziu el a recunoscut că a delapidat cincizeci de mii de dolari din averea ei, cu care i-a cumpărat o casă amantei) au doborât-o pe Wharton.

Șederea la Paris a fost cu adevărat tonică pentru romancieră, care a îmbrățișat cu entuziasm viața din orașul boem. Relația cu Fullerton a devenit atât un respiro de la suferințele ei conjugale, cât și o îndelung așteptată introducere în bucuriile sexului. Chiar înainte de a se culca împreună, ea a recunoscut că simpla lui prezență într-o cameră îi trimitea „valuri de văpaie“[224] prin tot corpul.

Legătura lui Wharton cu jurnalistul a luat o întorsătură bizară la câteva luni după ce se cunoscuseră. Înainte de a se întoarce în America, la începutul verii, ea l-a informat unde o putea găsi – la Mount, domeniul ei din Berkshire Mountains, Massachusetts. În toamnă, el și-a făcut apariția pentru o ședere de două zile, alăturându-se celorlalți oaspeți pe care-i avea Wharton. După vizita jurnalistului, romanciera a început să-și împărtășească sentimentele pentru el într-un jurnal: *The Life Apart* (cunoscut și ca *Love Diary – Jurnalul dragostei*), scris sub forma unei scrisori intime către un destinatar fără nume.

Când a revenit la Paris, Wharton i-a trimis lui Fullerton bilețele cochete, poftindu-l la cină și la ceai, invitându-l cu ea la operă. Lăsând la o parte orice inhibiție, ea și-a dat în sfârșit curs liber sentimentelor, evadând cu el la un han de țară, în afara Parisului, pentru a se bucura pe de-a-ntregul de legătura lor. Ea și Fullerton frecventau aceleași cercuri, iar Wharton s-a străduit să-și păstreze ascunsă relația atât față de cunoștințe, cât și față de soțul ei. Amanții tainici se întâlneau la teatre și luau cina în restaurante retrase, unde mâncarea era mediocră, dar riscul de a se întâlni cu cineva cunoscut era scăzut.

Rezervata și precauta Wharton și-a lăsat garda jos cu Fullerton și a trăit pasiunea romantică și sexuală pentru prima oară în viața ei. L-a considerat pe Fullerton cel care a trezit-o dintr-o „lungă letargie, o complacere leneșă în restricțiile convenționale“[225]. În *Jurnalul dragostei*, pe care i l-a dat o dată și

lui să-l citească, îl ridica în slăvi ca fiind cel „care mi-a dăruit singurele momente de viață adevărată pe care le-am cunoscut vreodată“[226].

După ce s-a întors iarăși în Statele Unite, la începutul verii, Wharton a fost devastată când Fullerton a încetat să-i răspundă la scrisori. Cu toate că tăcerea lui părea tipică – „ochii care nu se văd se uită“ – , adevărul era că, fără îndoială, Fullerton avea prea multe probleme ca să corespondeze. O fostă amantă îi cerea bani ca să-și țină gura în privința aventurilor lui homosexuale din trecut. Fullerton i-a mărturisit în cele din urmă lui Wharton despre șantaj – mai puțin detaliile despre natura homosexuală a relațiilor –, iar ea și prietenul lor comun, Henry James, s-au raliat în jurul lui. Au aranjat cu editorul lor să-i ofere lui Fullerton un contract pentru o carte, pentru care Wharton a plătit, în secret, avansul, astfel încât el să poată avea bani pe care să-i dea șantajistei.

Dar secretele lui Fullerton mergeau și mai departe de partidele lui homosexuale. Fără știința ei, Wharton fusese implicată într-un triunghi amoros. În timpul precedentei lui vizite în Statele Unite, cu nici un an înainte, Fullerton o ceruse în căsătorie pe verișoara lui de-a doua, Katherine, care fusese crescută din copilărie de părinții lui ca fiică adoptivă. Escrocul cu două fețe a păstrat relațiile cu ambele femei, care s-au întâlnit când Katherine a traversat Atlanticul ca să-l caute pe logodnicul absent.

Wharton se pare că nu știa nimic despre relația lui Fullerton cu „sora“ lui, care, la fel, nu știa că romanciera era amanta lui. Cele două femei au ieșit cel puțin o dată împreună, la Paris, cu mincinosul Fullerton după ele. Wharton chiar i-a oferit, binevoitoare, lui Katherine sfaturi în legătură cu o poezie pe care o scrisese aceasta.

În ultimă instanță, Fullerton a dovedit că un seducător nu-și poate schimba năravul. Katherine l-a mai așteptat o

vreme, dar în final s-a căsătorit cu altcineva. Apoi, cum era de prevăzut, abnegația și pasiunea lui pentru Wharton au cedat locul indiferenței și dezinteresului, determinând-o pe romanciera cu inima zdrobită să se plângă că după întâlnirile lor sexuale se simțea „ca un «fel de mâncare» servit și apoi luat de pe masă!"[227]. În pofida tratamentului adesea crud din partea lui, Wharton a continuat totuși legătura, ba implorând să-l vadă, ba mustrându-l pentru lipsa lui de atenție. În momentele de slăbiciune, se învinuia chiar pe ea însăși pentru pierderea interesului capriciosului său iubit, scriindu-i îndurerată: „Dacă aș fi fost mai tânără și mai frumoasă, poate că lucrurile ar fi stat cu totul altfel."[228]

Cum duritatea copleșise pasiunea și tăcerile lui deveneau tot mai frecvente, Wharton a renunțat, în cele din urmă, la Fullerton. Când relația lor s-a destrămat, i-a declarat: „Viața mea era mai bună înainte să te cunosc."[229] După ce tumultuoasa lor relație de doi ani s-a stins, transformându-se într-o prietenie călduță, ea l-a rugat stăruitor să distrugă scrisorile pe care i le trimisese. Deși a lăsat-o să creadă că-i îndeplinise dorința, necinstit ca întotdeauna, Fullerton i-a nesocotit cererea. Corespondența a ieșit la lumină abia în 1980, când un librar european a anunțat că se afla în posesia ei. Cele peste trei sute de scrisori dezvăluie un portret al lui Wharton foarte diferit de imaginea ei publică, atent studiată, rezervată și mândră. Ele înfățișează o femeie modernă, complexă și pasională. În pofida intensității relației sale cu Fullerton și a locului important pe care aceasta l-a deținut în viața ei, nu l-a judecat niciodată și n-a vrut să-l menționeze în autobiografia ei.

Egocentricul Fullerton îi spusese odată lui Wharton că, după părerea lui, ea avea să beneficieze de pe urma legăturii lor, pentru că „avea să scrie mai bine din pricina acestei experiențe a dragostei"[230]. În anul de după despărțirea lor, scriitoarea s-a închis în casă șase săptămâni și a ieșit cu *Ethan*

Frome. Romanul deapănă povestea unui fermier din New England căsătorit cu o femeie bolnăvicioasă, mai în vârstă decât el, și în același timp îndrăgostit de vioaia verișoară a nevestei sale. Pentru Ethan, căsătoria e o închisoare, iar dragostea lui secretă sfârșește tragic. Tema iubirii neîmpărtășite apare în numeroase lucrări ale lui Wharton și îi mai stăruia încă în minte și la un deceniu după aventura cu Fullerton. În romanul recompensat cu un premiu Pulitzer în 1921, *Vârsta inocenței*, Newland Archer alege îndatoririle familiale în locul pasiunii pentru contesa Olenska.

Fullerton a mai fost imortalizat într-un roman al lui Wharton, *The Reef*, unde a servit ca model pentru diplomatul George Darrow. (Tot el o inspirase, pe când erau împreună, să scrie poezie erotică.) *The Reef*, povestea unei nesăbuințe sexuale ocazionale și a efectelor ei asupra a patru americani ce locuiesc în Franța, este unul dintre romanele cele mai pregnant autobiografice ale lui Wharton. Cartea a avut vânzări modeste și recenzii nefavorabile, *New York Times* socotind-o „o poveste antipatică, demoralizantă, sordidă“[231].

Henry James, totdeauna gata să sară în ajutor, i-a dat girul său, spunându-i lui Wharton că *The Reef* a fost „chiar cea mai frumoasă lucrare pe care ai scris-o“[232]. Cu zece ani mai devreme, James însuși îl folosise pe Fullerton ca inspirație pentru un personaj din romanul său *Aripile porumbiței*. Merton Densher, pe numele lui din roman, un jurnalist deștept și frumos, comite un act necinstit, dar în cele din urmă îndreaptă lucrurile făcând ceea ce trebuie.

După desfacerea căsătoriei sale, în 1931, Wharton și-a vândut casa din Berkshires și s-a stabilit permanent la Paris. Acolo, în timpul scurtei legături amoroase cu Fullerton – pe care l-a numit iubirea vieții ei – fusese locul în care declarase că știe „ce simt femeile fericite“[233].

UMORUL UNEI FEMEI RĂNITE: DOROTHY PARKER

„Cer numai trei lucruri de la un bărbat. Să fie frumos, fără scrupule și prost“[234], glumea maestra satirei din Epoca Jazzului, Dorothy Parker, imorala decană a Mesei Rotunde de la Algonquin*. Fără îndoială, această ștachetă nonconformistă i-a influențat viața amoroasă lipsită de noroc, marcată de trei căsătorii eșuate (două cu același bărbat), numeroase relații nefericite și multiple încercări de sinucidere.

ÎN TIMP CE MAI ERA CĂSĂTORITĂ cu primul ei soț, bețiv abuziv și morfinoman, i s-au aprins călcâiele după un dramaturg însurat și a rămas însărcinată. Mârșavul ei amant i-a oferit treizeci de dolari ca să facă avort, apoi n-a mai vrut să știe de ea. Colac peste pupăză, Parker a aflat că nu era singura lui distracție extraconjugală. „Mi-a fost de învățătură să nu mai mizez totul pe o singură lepădătură“[235], a glumit scriitoarea cu inima zdrobită, care a încercat să se sinucidă tăindu-și venele.

A DOUA CĂSĂTORIE, cu scenaristul Alan Campbell, n-a mers mult mai bine. Dacă perechea a avut succes cu scenariile scrise împreună, colaborarea lor neliterară a fost un eșec. Izbucnirile de furie la beție și frecventele despărțiri au

* The Algonquin Round Table, celebru grup newyorkez de scriitori, critici, actori. Adunându-se inițial în glumă, membrii „Cercului vicios“, cum s-au denumit singuri, s-au întâlnit în fiecare zi, la prânz, în hotelul Algonquin, între 1919 și 1929; glumele, vorbele de duh și jocurile lor de cuvinte erau adesea difuzate de presă.

devenit un obicei, iar Parker – care și-a acuzat public soțul că ar fi gay – s-a bălăcit în legături extraconjugale.

CEI DOI AU DIVORȚAT, până la urmă, în 1947, doar pentru a se recăsători trei ani mai târziu. La petrecerea de nuntă *déjà vue*, Parker a remarcat: „Încăperea era plină cu oameni care nu-și mai vorbiseră de ani buni, inclusiv mirele și mireasa."[236] A doua încercare de conviețuire n-a fost mai puțin turbulentă ca prima, și soții și-au petrecut majoritatea timpului pe coaste opuse ale Americii. Când erau împreună, Alan scăpa de atacurile lui Parker baricadându-și ușa dormitorului cu un corp de bibliotecă ce nu se putea deschide decât cu un mecanism ascuns. Acolo, în dormitor, l-a descoperit Parker mort, aparent în urma unei supradoze, în iunie 1963.

LA ÎNMORMÂNTARE, când o femeie pe care Parker n-o putea suferi a întrebat dacă o poate ajuta cu ceva, văduva i-a replicat sarcastic, cerându-i un soț nou și niște șuncă pe pâine de secară.

PARTEA A CINCEA

*Inima ta trădătoare**

* *Your Cheatin' Heart*, piesă compusă de cantautorul Hank Williams în 1952, considerată de referință pentru muzica country.

*Poveste despre doi Dickens**

CHARLES DICKENS

Tata a fost un om rău – un om foarte rău.[237]

— Kate Dickens

În spatele măștii lui de apărător al valorilor familiei, romancierul victorian Charles Dickens a dus o viață dublă, secretă. După ce s-a despărțit de soția lui îndelung suferindă, și-a tăinuit frecvent reședința, călătorind spre cuiburi de dragoste izolate, pentru întâlniri sexuale cu o actriță care avea jumătate din vârsta lui.

„Toată Londra... a vuit o vreme de povești privitoare la Dickens și o actriță, despre care până la urmă s-a afirmat că a fugit cu el la Boulogne“[238], relata *New York Times* în iunie 1858. Deși dezvăluirile în stil *Enquirer* despre o fugă tăinuită cu iubita s-au dovedit a fi false, bârfele au continuat să se învârtă în jurul scriitorului după destrămarea căsniciei sale de douăzeci și doi de ani.

Unul dintre zvonuri pretindea că se culca cu sora soției lui, Georgina Hogarth, care fusese guvernanta ad hoc a celor nouă

* În original *A Tale of Two Dickenses*, aluzie, probabil, la titlul romanului lui Dickens *A Tale of Two Cities* (*Poveste despre două orașe*).

copii ai lui. Deși Dickens a avut într-adevăr o puternică afinitate atât pentru ea, cât și pentru o soră mai tânără a soției lui, relațiile au fost pur platonice. Insinuarea indecentă se crede că ar fi fost răspândită de răzbunătoarea lui soacră, fiindcă Georgina îi rămăsese loială lui Dickens și după dureросul său divorț. Ca să închidă gura clevetitorilor și să-și salveze reputația, Georgina, în vârstă de treizeci și unu de ani, s-a supus umilinței unui test de virginitate.

Singurul vinovat pentru valul de scandal care l-a înghițit după ce s-a despărțit de soția lui, Catherine, a fost Dickens însuși. În loc să aleagă discreția, a încercat să edulcoreze anticipat situația, anunțând că despărțirea fusese amiabilă. Într-o lungă declarație publicată în presă, a menționat incompatibilitatea de temperament ca motiv real al rupturii – o scuză bizară după două decenii de conviețuire.

Această tentativă neinspirată de a-și înfrumuseța imaginea a stârnit multe bârfe printre cei care, altfel, i-ar fi ignorat problemele domestice. Publicul a fost șocat să afle că omul pe care-l respecta atât de mult pentru poveștile lui morale se despărțise de soție, un gest de neconceput în epoca victoriană.

La fel de greu de înțeles a fost și decizia lui Dickens de a face declarații publice despre problemele lui personale. Întotdeauna jucase cartea rezervei precaute, până într-atât încât păstrase secretul cu privire la tragedia centrală a vieții lui chiar și față de propria-i familie: la vârsta de doisprezece ani, a fost silit să părăsească școala ca să muncească într-o fabrică de vacs (cremă de ghete), deoarece părinții lui fuseseră trimiși la închisoarea datornicilor. Umilințele și singurătatea pe care le îndurase în acea perioadă traumatizantă i-au alimentat toată viața dorința de a fi iubit și adorat de public. Un astfel de om trebuie să fi fost teribil de nefericit dacă și-a pus în pericol renumele, care însemna atât de mult pentru el, implicându-se într-un scandal public.

Deși cauza rupturii fatale dintre Dickens și soția lui rămâne necunoscută, se zice că vina i-ar fi aparținut unui giuvaiergiu netot, care i-a trimis din greșeală lui Catherine o brățară ce trebuia să ajungă la tânăra actriță Ellen „Nelly" Ternan. Interesul romancierului pentru artista de optsprezece ani înflorise cu o vară înainte, când apăruseră împreună în *The Frozen Deep*, o piesă scrisă de prietenul lui Wilkie Collins.

Înainte să înceapă să aibă succes în cariera de scriitor, Dickens fusese pe punctul să devină actor profesionist și își satisfăcuse pasiunea de o viață pentru teatru producând și jucând în propriile puneri în scenă de amator, împreună cu familia și prietenii. Spre deosebire de producțiile sale dinainte, jucate pe scena unui teatru construit de comandă, în casa lui, *The Frozen Deep* a fost jucată într-o sală de spectacole și a avut nevoie de actrițe profesioniste.

Familia Ternan, bine cunoscută în cercurile dramatice provinciale, a fost angajată să joace rolurile feminine. Nelly Ternan fusese distribuită și mai înainte, ca protagonistă a unei comedii într-un act având o intrigă burlescă, și totuși profetică, despre un bărbat mai în vârstă (jucat de Dickens) care se îndrăgostește de pupila sa (Nelly). În timpul repetițiilor, actrița cu păr blond și ochi albaștri l-a fermecat pe scriitor cu umorul, nurii și lingușelile ei. Isteață și vioaie, fata părea să fie, fără îndoială, la polul opus față de soția lui, care, după treisprezece sarcini (inclusiv mai multe avorturi spontane), devenise greoaie și indolentă. Catherine nu se ridicase niciodată la nivelul inteligenței și vivacității lui Dickens, iar lupta ei cu depresia post-partum adâncise și mai mult prăpastia dintre ei.

Scriitorul maniacal de energic, care dormea puțin și își desconsidera permanent bolile, a devenit din ce în ce mai intolerant cu soția sa. Chiar și stângăcia ei, odinioară subiect de

drăgăstoasă tachinare, i se părea demnă de dispreț. Dickens s-a plâns că ea este „pe cât de aproape de un catâr poate fi… cineva de sexul ei“[239] – departe ca de la cer la pământ de alinturile cu nume de animale, precum „preaiubit șoricel“, cu care o dezmierda altădată.

De la început, afecțiunea lui pentru Catherine a fost doar o palidă umbră a sentimentelor pentru prima lui iubire, Maria Beadnell, care-l respinsese pe când era doar un scriitor debutant. Apariția lui Nelly a reaprins în scriitorul de patruzeci și cinci de ani emoțiile romantice din tinerețe, dovedind că nici bărbații victorieni nu erau imuni la criza vârstei de mijloc. Dickens și-a urmărit noua pasiune prin toată Anglia, curtând-o cu aceeași stăruință încăpățânată care-i susținuse visul de a ajunge un scriitor recunoscut. Pentru a-și despovăra conștiința, s-a convins singur că mariajul lui fusese condamnat de la bun început. „Biata Catherine și cu mine nu suntem croiți unul pentru celălalt și nu-i nimic de făcut în privința asta. Ceea ce se întâmplă acum mi-am dat seama că trebuia să vină“[240], se lamenta el celui mai bun prieten și viitorului său biograf, John Forster.

Pentru un bărbat respectat ca un nobil apărător al celor săraci, neajutorați și asupriți, purtarea față de soția lui a fost din cale-afară de crudă. Fără avertisment, el a baricadat ușa între dormitorul conjugal și odaia care-i adăpostea garderoba, pe care a transformat-o în camera lui de dormit. Catherine a fost informată de noul aranjament de către servitori.

La puțin timp după aceea, Katie Dickens și-a găsit mama în lacrimi. Îndată după blocarea dormitorului și brățara trimisă la adresa greșită, lui Catherine i s-a poruncit să facă o vizită de curtoazie familiei Ternan, într-o încercare de a înăbuși zvonurile și a convinge publicul că femeile erau prietene. Supărată pe tatăl ei pentru tratamentul nemilos aplicat mamei

sale, Katie s-a plâns cu amărăciune că povestea „a scos la lumină tot ce era mai rău – tot ce era mai becisnic în el. Nu-i păsa nici cât negru sub unghie ce i se întâmpla vreunuia dintre noi, ceilalți."[241]

Situația a ajuns, în cele din urmă, la deznodământ în primăvara anului 1858, când Catherine a fost de acord, cu inima îndoită, să părăsească domiciliul conjugal. Divorțurile erau practic imposibil de obținut la vremea aceea, și astfel cuplul s-a separat de formă. Dickens sperase că ea avea să fie de acord să trăiască singură, dar să se poarte ca soția lui în ocazii sociale, însă Catherine a respins propunerea insultătoare. Într-o tentativă de a menține aparențele de cap de familie devotat, el a insistat să păstreze copiii în custodia lui.

Ca și cum despărțirea și pierderea copiilor n-ar fi fost îndeajuns de dureroase pentru soția lui, Dickens a acuzat-o public că are o tulburare mintală și nu este o mamă bună. Lovitura de grație a venit pentru Catherine la vestea că sora ei a rămas loială soțului de care se separase și a preluat administrarea gospodăriei. În pofida cruzimii cu care fusese tratată, Catherine a păstrat toate scrisorile pe care i le trimisese Dickens de la începutul idilei lor. Pe patul de moarte a lăsat instrucțiuni ca scrisorile să fie publicate, pentru ca „lumea să știe că el m-a iubit cândva"[242].

Odată încheiată drama despărțirii, Dickens a putut să-și lase problemele personale deoparte și să se ocupe de scrierea unui nou roman. *Povestea a două orașe* a fost cea dintâi lucrare integrală pe care a reușit s-o scrie de când o cunoscuse pe Nelly, cu doi ani în urmă, iar eroina sa împărtășește atributele fizice ale amantei sale. Acest omagiu discret, tipărit, adus lui Nelly a fost una dintre puținele dovezi tangibile că ea continua să existe după ce își făcuse ultima apariție pe scenă la 10 august 1859 și, practic, dispăruse pentru public. Cu toate că

relația ei cu Dickens a durat mai bine de treisprezece ani și, fără îndoială, ea a fost iubirea vieții lui, Nelly a fost deliberat și sistematic suprimată din istorie. Cu aceeași grijă cu care își concepea episoadele din romane, Dickens a lucrat meticulos la crearea poveștii despre viața lui de „burlac".

La focurile anuale de pe 5 noiembrie, comemorând Noaptea lui Guy Fawkes, el și-a făcut scrum secretele – arzându-și corespondența și eliminând astfel posibilitatea ca fie și un singur cuvânt schimbat vreodată cu Nelly să se păstreze. Ea nu e menționată nici în biografia fundamentală pe care i-a întocmit-o prietenul său Forster, care o cunoștea bine. Singurele dovezi ale relației lor au supraviețuit sub forma aluziilor din scrisorile scăpate de la distrugere, a mesajelor codificate dintr-unul din jurnalele pierdute ale scriitorului și a anecdotelor consemnate de apropiații lui.

Minuțioasa rețea de minciuni a lui Dickens a fost în mare măsură făcută posibilă de amplele lecturi publice pe care a început să le susțină cam în același timp în care s-a cuplat cu Nelly. Bătând țara în lung și-n lat cu trenul, i-a fost ușor să-și mascheze vizitele la amantă, pe care o instala în diverse cuibușoare retrase. La începutul deceniului 1860, lecturile au fost temporar întrerupte în momentul când scriitorul a început să întreprindă neobișnuit de multe călătorii peste Canalul Mânecii. Se crede că atunci Nelly a fost sechestrată în străinătate. Se zvonea că ea se dusese în Franța ca să ascundă existența copilului ce rezultase din iubirea lor, despre care se crede c-ar fi murit curând după naștere.

În vara anului 1865, când Dickens le însoțea pe Nelly și pe mama ei înapoi acasă din Franța, cei trei călători au fost implicați într-un accident de tren catastrofal și foarte mediatizat. Zdruncinat, dar în chip miraculos nevătămat, scriitorul le-a condus pe amantă (care suferise o fractură la braț)

și pe mama ei într-un loc sigur, după care s-a întors să ajute răniții și muribunzii din râpa adâncă în care deraiase trenul. S-a cățărat apoi în vagonul ce atârna periculos, ca să-și salveze manuscrisul ultimului roman încheiat, *Prietenul nostru comun*. Chiar și-n mijlocul haosului și a freneziei mediatice care a urmat, a avut grijă să-și păstreze imaginea de fațadă, afirmând că era singur în acea călătorie și asigurându-se că numele însoțitoarelor sale nu iese la lumină.

În pofida sănătății șubrede și a fricii de călătoria cu trenul după accident, Dickens s-a întors la programul lui extenuant de lecturi publice. Se crede că aceste apariții în public consumatoare de energie i-au grăbit moartea – în urma unui atac cerebral, la cinci ani după deraierea trenului. Deși inițial s-a crezut că a murit acasă, dovezile recente sugerează că s-ar fi aflat cu Nelly și a fost transportat în grabă acasă la el, când s-a simțit rău. Cu toate că i-a stat alături în ultimele lui clipe, Nelly nu s-a aflat printre miile de participanți la înmormântarea de la Westminster Abbey.

Când testamentul autorului a fost dat publicității, mulți au fost surprinși să afle că actrița de mult uitată Ellen Ternan era principala beneficiară. Dată fiind valoarea minoră a moștenirii (alte sume importante îi fuseseră lăsate în secret), acest mesaj de mulțumire de dincolo de mormânt s-a dovedit a fi o metodă ingenioasă de a recunoaște semnificația lui Nelly în viața lui Dickens fără a stârni bănuieli inoportune. După ce a trăit în străinătate mai mulți ani, îndoliată, fosta amantă a scriitorului a reapărut pentru un surprinzător act secund. În loc de a se stabili undeva, ca fată bătrână solitară, și-a suprimat paisprezece ani din viață, ștergându-și trecutul rău-famat, și a devenit jumătatea unui cuplu victorian model. La aproape patruzeci de ani s-a căsătorit cu un preot și, în sfârșit, și-a văzut împlinit visul îndelung amânat de a deveni mamă.

Familia lui Nelly n-a știut nimic despre fosta ei viață, descoperindu-i secretele numai după obiectele pe care le-a lăsat după moarte. Când biografii au dezvăluit, în cele din urmă, adevărul despre Nelly și Dickens, la mai bine de șase decenii după moartea scriitorului, publicul britanic a refuzat să creadă că idolul său venerat n-ar fi fost moralistul „eminamente sincer, de încredere și plin de abnegație“[243] despre care se vorbise în necrologul său.

IDILE SUB ACOPERIRE

Unii scriitori au folosit subterfugiul pentru că-l găseau excitant, în timp ce alții și-au păstrat idilele secrete din motive mult mai practice.

URMĂRIRE PERICULOASĂ. În timp ce lucra la un magazin de lux din Manhattan, autoarea de romane polițiste Patricia Highsmith a fost fermecată de o clientă blondă și frumoasă, pe care a urmărit-o până într-un cartier mărginaș din New Jersey. Spionând acea femeie măritată, scriitoarea a trăit o senzație „ciudată" și s-a simțit „chiar gata de crimă"[244]. A chibzuit așa: „Crima este un alt fel de a face dragoste, un alt fel de a poseda." Femeia urmărită, fără s-o știe, de Highsmith i-a inspirat acesteia povestea de dragoste lesbiană *The Price of Salt*.

EXTRA MENIU. Datoria s-a războit cu pasiunea când Arthur Conan Doyle s-a îndrăgostit de mezzosoprana Jean Leckie. Divorțul nici nu intra în discuție – nu și-ar fi abandonat soția bolnavă de tuberculoză și, în plus, divorțul i-ar fi stricat reputația –, așadar și-a văzut iubita pe ascuns. Deși a susținut că relația a fost platonică, unele rude au fost scandalizate. Altele, inclusiv mama lui senilă, l-au ajutat să țină povestea sub obroc.

HAINA ÎL FACE PE OM. Vita Sackville-West, autoarea din Grupul Bloomsbury, se îmbrăca în haine bărbătești și folosea pseudonimul Julian în timpul evadărilor cu iubita sa, Violet Trefusis. Părăsindu-și soții mult răbdători, perechea se caza la hoteluri ca soț și soție și se dădea drept cuplu heterosexual când ieșea în oraș, la Paris.

SCUMP ODOR*. Autorii de romane polițiste foloseau cu talent subterfugiile, așa cum a dovedit Dorothy L. Sayers când detaliile despre fiul său secret au ieșit la lumină abia după moartea ei, în 1957. Rod al unei scurte aventuri petrecute cu trei decenii mai devreme, copilul a fost încredințat unei rude care își câștiga existența crescând orfani. La vremea aceea bastarzii erau o rușine, iar Sayers n-a vrut să-și șocheze părinții înaintați în vârstă, care n-au aflat niciodată că aveau un nepot. Fiul ei, pe care l-a sprijinit financiar, a crezut mult timp că ea e doar o verișoară binefăcătoare.

LA TINE SAU LA MINE?** Eseista Susan Sontag și fotografa Annie Leibovitz, care au fost împreună timp de cincisprezece ani, aveau apartamente separate în același imobil din Manhattan. Deși refuzau să-și recunoască public relația, secretul lor a fost unul dintre cele mai prost păstrate din oraș.

---

* *Mommie Dearest*, film biografic din 1981 în regia lui Frank Perry, bazat pe cartea despre actrița Joan Crawford (rol jucat de Faye Dunaway), scrisă de fiica ei adoptivă, Christina Crawford.

** *Your place or mine?* – comedie romantică pentru televiziune din 1983, în regia lui Robert Dayn.

Timpuri grele

FREDERICK DOUGLASS

Iată dovada că sunt imparțial. Prima mea soție a fost de culoarea mamei mele, iar a doua de culoarea tatălui meu.[245]

— Frederick Douglas

După ce a izbutit o îndrăzneață evadare din sclavie, Frederick Douglass a militat pentru abolirea sclaviei și drepturile femeilor, a consiliat președinți și a scris trei autobiografii. A fost multă vreme la un pas de controversă cu alegerea partenerelor sale și a șocat națiunea când a încălcat linia de separație rasială și s-a căsătorit, în 1884, cu o femeie albă.

TRĂDAT DE UN TOVARĂȘ DE SCLAVIE, Frederick Douglass a ajuns, la optsprezece ani, direct la închisoare după eșecul primei lui încercări de fugă din robia pe viață, în 1836. Doi ani mai târziu a încercat din nou, cu succes de data asta, primind ajutorul din afară al logodnicei lui, Anna Murray, o negresă liberă, servitoare în casă, cu cinci ani mai în vârstă decât el. Călătorind cu un bilet de tren pe care i-l cumpărase Anna și deghizat în marinar, cu haine pe care ea i le cususe, sclavul fugar s-a îndepărtat de orașul-port Baltimore și s-a îndreptat spre nord și spre libertate.

Aboliționistul de mai târziu fusese separat de mama lui, și ea sclavă, de mic copil și singurul lucru pe care-l știa sigur

despre tatăl lui era că fusese un alb. Crescut pe o plantație până la vârsta de șapte ani, Douglass fusese trimis apoi unei familii din Baltimore, ca să aibă grijă de cel mai mic fiu al lor, o mutare care i-a schimbat dramatic direcția vieții.

Stăpâna casei, fără s-o știe, i-a deschis lui Douglas calea spre celebritate luând extraordinara decizie de a-l învăța să scrie și să citească – până când soțul ei a pus capăt lecțiilor. Hotărât să devină stăpânul destinului său, Douglass și-a continuat de unul singur educația, șlefuindu-și calitățile de orator la Societatea de dezvoltare mintală din East Baltimore. Pentru că știa carte, a fost primit în grupul ai cărui membri erau, în principal, negri, bărbați și femei, eliberați.

După ce a ajuns în siguranță la New York, Douglass i-a trimis vorbă Annei să i se alăture. S-au căsătorit imediat, mireasa gătindu-se cu o rochie de mătase de culoarea prunei, iar mirele, cu un costum pe care-l îndesase în falsul lui sac de marinar. Proaspăt însurăței s-au îndreptat spre New Bedford, un orășel de pe coastă, din Massachusetts, o destinație mai sigură decât Manhattanul, unde vânătorii de sclavi acționau în forță, ahtiați să încaseze recompensele oferite pentru fugari. Renunțând la numele de familie care-i fusese dat, Bailey, pentru a evita să fie capturat, fugarul și-a ales porecla Douglass, inspirat de un personaj din poemul lui Sir Walter Scott *Doamna lacului*.

Douglass și-a găsit de lucru ca zilier și, pentru prima oară în viața lui, a băgat în buzunar banii pe care-i câștigase. „Deși am tras din greu prima iarnă, niciodată n-am trăit mai fericiți“[246], își amintea el în *My Bondage and My Freedom*. În numai trei ani de la fuga din Baltimore, Douglass și-a găsit vocația ca purtător de cuvânt și apărător al cauzei abolиționismului, obținând de lucru la Societatea antisclavie din Massachusetts.

Orator talentat, el a traversat nord-estul țării ținând discursuri impresionante în fața unui public alcătuit în cea mai mare parte din albi care auzeau pentru prima oară o relatare personală despre ce însemna să fii sclav. În același timp, faima în creștere și călătoriile permanente au început să aibă efecte negative asupra căsniciei lui. Anna, rezervată și fără ambiții politice, neștiind să citească sau să scrie și niciodată în largul ei în societate, își însoțea rareori soțul la evenimente publice. Douglass a angajat un profesor particular pentru ea, dar fără folos – a rămas semianalfabetă întreaga ei viață.

La scurt timp după nașterea celui de-al treilea copil al cuplului, Douglass a plecat singur în Europa. A întreprins călătoria în parte ca să ceară sprijin pentru abolиționism și în parte ca să evite să fie capturat după publicarea primei lui autobiografii, *Povestea vieții mele*. Îndrăzneața carte era practic o țintă desenată pe spatele lui. În timpul celor aproape doi ani cât soțul ei a stat în străinătate, rezistenta și descurcăreața Anna a crescut copiii, a suplimentat veniturile familiei făcând pantofi și a dăruit timp și bani cauzei abolиționiste.

Când Douglass s-a întors în State, viața lui se schimbase incomensurabil. Acum era, grație celor de peste ocean care-l sprijineau și care strânseseră destui bani ca să-i cumpere libertatea de la proprietarul lui din Maryland, un om liber. De asemenea, în străinătate Douglass făcuse cunoștință cu abolиționista britanică Julia Griffiths, întâlnire care urma să aibă consecințe importante pentru el.

Julia a venit să-l caute pe Douglass în Rochester, New York, unde el se mutase cu familia, ca să-l ajute la publicarea ziarului *North Star*. Ea a rezolvat situația financiară disperată a ziarului, a oferit asistență editorială și a coordonat programul discursurilor lui Douglass. Împreună cu sora ei, Eliza, s-a mutat în casa familiei lui Douglass și amândouă îl însoțeau la

adunările societății antisclavie și la cuvântările programate. Julia și abolиționistul erau buni camarazi, uneori chiar plimbându-se brațla brațpe străzile din Rochester, o privelișteșocantă pentru anii 1850. Într-un rând, Douglass a fost atacat și bătut în public, împreună cu Griffiths.

Relația neconvențională dintre o femeie albă și un bărbat negru a dat apă la moară bârfelor, mai ales după ce Eliza s-a măritat și nu mai servea drept însoțitoare-paravan pentru sora ei și Douglass. Chiar și ceilalți abolиționiști au insistat pe lângă cel care devenise o figură marcantă a mișcării să înceteze asocierea cu Julia, considerând că un scandal ar submina cauza și le-ar oferi muniție opozanților. În pofida atitudinii mai tolerante din Nord, cei care doreau abolirea sclaviei nu erau, de regulă, și în favoarea intimității interrasiale. Deși Douglass era ferm convins că prietenia sa putea transcende culoarea pielii, totuși Julia s-a mutat din casa lui și, până la urmă, s-a întors în Anglia.

La scurt timp după plecarea ei, a apărut o altă femeie albă. Încă o dată, Anna urma să-și împartă soțul și, din când în când, casa cu o rivală: jurnalista nemțoaică Ottilie Assing, care a apărut la ușa familiei cu un anumit plan. În calitate de corespondentă a unui ziar de prestigiu din țara ei natală, voia să-i ia un interviu faimosului abolиționist. Întâlnirea lor inițială s-a transformat într-o asociere profesională și personală care a durat douăzeci și opt de ani.

După ce s-a stabilit în Statele Unite și a citit al doilea volum de memorii al lui Douglass, *My Bondange and My Freedom*, Ottilie a aflat mai multe despre mișcarea abolиționistă și și-a asumat misiunea de a informa publicul german despre răul american al sclaviei. Nu numai că se vedea pe ea însăși o cruciată liber-cugetătoare, asemenea lui Douglass, dar chiar credea că minoritatea căreia îi aparținea, fiind prin

naștere jumătate evreică, o făcea o partidă excelentă pentru el. În ochii ei, Douglass era întruchiparea unui erou romantic. În introducerea ediției germane a cărții *My Bondage and My Freedom*, pe care o tradusese și a cărei publicare o sprijinise financiar, îi laudă curajul și elocvența – și, de fapt, îi admiră fără echivoc înfățișarea chipeșă, amintind de „buzele frumos sculptate“[247] și alte trăsături plăcute.

Ottilie avea un apartament în Hoboken, New Jersey, unde Douglass era un vizitator frecvent și, la fel ca Julia Griffiths înaintea ei, îl însoțea deseori în turneele de prelegeri. Îi oferea sfaturi în chestiunile politice, îl ajuta să-și scrie discursurile și-l prezenta persoanelor importante pe care le cunoștea. În anii de dinainte și de după Războiul Civil, cei doi reporteri își conjugau adesea mesajele editoriale despre sclavie – Douglass în ziarul lui, iar Ottilie în articolele pe care le scria pentru publicațiile de peste ocean.

Timp de aproape douăzeci de ani, Ottilie și-a petrecut verile ca musafiră în casa lui Douglass. Se infiltra în gospodărie, născocea povești interesante pentru copiii lui și-l acompania pe Douglass la pian, când el cânta la vioară. În timp ce Anna vedea de treburile casei, Ottilie și Douglass conversau și își citeau reciproc, cu voce tare, în grădină. Anna era, se înțelege, distantă cu intrusa și, fără îndoială, supărată că era tratată ca o servitoare – cum o crezuse într-adevăr Ottilie prima oară când îl vizitase pe Douglass la reședința lui.

Jurnalista nemțoaică îndrăgostită năzuia să aibă mai mult decât o colaborare de lucru cu abolиționistul și visa să devină viitoarea doamnă Douglass. Era adesea disprețuitoare față de Anna, pe care ea și Douglass o porecleseră, batjocoritor „statul-frontieră“, o referire la regiunea care separa sclavia de libertate.

Douglass părea conștient, dar foarte nepăsător, de suferința pe care prietenia cu Ottilie i-o provoca soției lui. Nu

la mult timp după ce se asociase cu reportera, i-a spus unui prieten că Anna nu se simte bine. Suferea, într-adevăr, de mai multe boli fizice, inclusiv migrene, iar Douglass recunoștea că purtarea lui nu făcea decât să înrăutățească lucrurile. Totuși nu și-a schimbat obiceiurile și o dată chiar a relatat insolent că, în pofida durerilor ei, Anna era „în stare să-și folosească foarte ușor și fluent capacitatea de a vorbi" pentru a-l informa despre numeroasele aspecte în care „era nevoie de o ameliorare a caracterului și a dispoziției, ca soț și tată"[248].

Deși nu există nici o dovadă incontestabilă că Douglass și Ottilie s-au culcat vreodată împreună, ea a făcut aluzii la atașamentul fizic și emoțional dintre ei. La multă vreme de la începutul prieteniei lor, i-a mărturisit surorii ei: „Dacă stai într-o relație atât de intimă cu un bărbat cum sunt eu cu Douglass, ajungi să cunoști fațete ale întregii lumi, bărbați și femei, care altminteri ți-ar fi fost inaccesibile."[249]

La două decenii după ce Anna îl ajutase pe Douglass să scape din sclavie, Ottilie a avut și ea ocazia să-l ajute să scape dintr-o situație care-i punea viața în pericol. După ce abolиționistul John Brown a plănuit un raid, nereușit asupra unui arsenal federal din Harpers Ferry, West Virginia, cu intenția de a înarma sclavii pentru o insurecție, a ieșit la lumină faptul că Douglass știuse despre complot. S-a emis un mandat de arestare pe numele lui, iar prietenii l-au scos pe furiș din Philadelphia, unde ținuse o cuvântare. Odată ce a ajuns în apartamentul Ottiliei din Hoboken, ea a trimis telegrame codificate în numele lui și l-a ajutat să ajungă într-o gară lăturalnică, de unde putea pleca în călătorie fără să atragă atenția.

Douglass a fugit din țară și, încă o dată, și-a căutat refugiul în Europa. A ținut prelegeri în Anglia și în Scoția, și-a vizitat prietenii, printre care pe Julia Griffiths și pe soțul ei. Ottilie plănuise să-l întâlnească pe Douglass în Franța, ca să-și înde-

plinească visul de a călători împreună pe continent. Însă moartea subită a mezinei lui, Annie, la numai zece ani, l-a adus înapoi în State. La trei săptămâni de când se întorsese în Rochester, unde stătea retras ca să nu atragă atenția autorităților până ce avea să fie scos de sub acuzație, el și-a șocat și înfuriat familia invitând-o pe Ottilie să vină la ei când se aflau încă în doliu.

Dorința Ottiliei de a deveni următoarea doamnă Douglass a rămas neabătută. A continuat să-l întâlnească la Rochester, apoi l-a urmat la Washington, D.C., unde el, prin numire prezidențială, a devenit primul șerif federal afro-american. Solicitările emoționale ale lui Ottilie au continuat să crească și, la fel, amărăciunea ei, când Douglass a început să manifeste interes pentru o altă femeie. Fiindcă sănătatea ei mintală dădea semne de tulburare, el a început să se distanțeze de companioana lui de atâta vreme.

În 1881, Ottilie și Douglass au petrecut patru zile împreună înainte ca ea să plece în Europa pentru a se ocupa de proprietatea surorii sale decedate. A fost ultima oară când s-au văzut. Anna a murit în vara următoare, redându-i libertatea de a se căsători, dar Ottilie n-a primit de știre de la Douglass c-ar fi dorit o revedere. Și asta pentru că era foarte ocupat să curteze pe altcineva.

La mai puțin de un an și jumătate de la moartea Annei, Douglass și-a uluit familia și publicul căsătorindu-se în secret cu Helen Pitts, o femeie albă cu douăzeci de ani mai tânără decât el. Idila celor doi luase avânt după ce Douglass o angajase pe energica Pitts, bine educată și cu înclinații politice, să lucreze ca funcționară în biroul lui de la Washington, D.C.

La șapte luni după nunta lui Douglass, Ottilie, îmbrăcată elegant, a ieșit dintr-un hotel parizian și s-a îndreptat spre un parc. S-a așezat pe o bancă retrasă și a înghițit cianură de

potasiu dintr-o sticluță pe care o avea în poșetă. Înainte să moară, le spusese prietenilor că fusese diagnosticată cu cancer, deși opinia generală este că sinuciderea ar fi fost determinată de purtarea lui Douglass. În mod curios, ea nu și-a schimbat testamentul, lăsându-i moștenire un depozit bancar consistent.

Cam în același timp în care Ottilie se sinucidea, Douglass și Helen se bucurau de o târzie lună de miere, călătorind prin Canada și New England. La întoarcerea acasă, mirele i-a povestit unui prieten că, în mod remarcabil, el și soția lui nu avuseseră parte de „nici o respingere sau insultă, în toată călătoria“[250].

Fusese o surpriză plăcută, ținând cont de controversa furtunoasă pe care o înduraseră cu ocazia nunții lor, în 1884. Copiilor lui nu li se spusese despre idila tatălui și aflaseră veștile de la un reporter, după ce Douglass făcuse cerere pentru o autorizație de căsătorie. Supărați că le înlocuia mama cu o femeie albă, i-au încurajat pe nepoți să nu vorbească deloc cu Helen. Mai mult, credeau că alegerea tatălui lor însemna renegarea tradiției lor de negri – un sentiment deopotrivă împărtășit de ceilalți negri din țară, care se simțeau trădați de liderul lor abolиționist. Un corespondent de ziar a spus-o pe șleau: „Adio, sânge negru, în familia aceea. Nu mai avem nevoie de el.“[251]

Tatăl lui Helen, multă vreme susținător al antisclaviei, a refuzat să-l primească pe ginerele lui în casă și și-a repudiat fiica. Surorile ei și nepoatele au rămas cu fermitate alături de ea, la fel și mama ei, care, atunci când a devenit văduvă, s-a dus să locuiască la familia Douglass. Un alt sprijin al căsătoriei despre care scriau toate ziarele a venit din partea conducătoarei sufragetelor, Elizabeth Cady Stanton, care l-a felicitat călduros pe mire și i-a urat multă fericire cu noua lui aleasă.

Cu siguranță conștientă că devenind soția lui Douglass avea să-și atragă blamul societății și probabil și al familiei, Helen a stăruit în decizia ei. Mai târziu, a exprimat cu elocvență și curaj un motiv simplu pentru continuarea proiectului de căsătorie. „Mi-am găsit iubirea", a zis ea: „și nu m-am temut să mă căsătoresc cu bărbatul pe care-l iubeam din cauza culorii lui"[252].

UN BĂIAT NU PREA DE TREABĂ: RICHARD WRIGHT

În 1939, romancierul Richard Wright a uimit-o pe femeia pe care o ceruse în căsătorie, Ellen Poplar, retractându-și propunerea. Ea voise să chibzuiască un timp asupra deciziei atât de importante, îngrijorată de reacția familiei sale dacă se va căsători cu un bărbat de culoare, și el fusese de acord să nu se grăbească. Atunci când, la scurt timp după aceea, Ellen a spus da, el i-a dat papucii și s-a însurat prompt cu o altă femeie albă, dansatoarea de balet Dhimah Meadman.

SCRIITORUL NECREDINCIOS A CONTINUAT relațiile și cu Ellen, și cu Dhimah, lucrând în același timp la romanul său de debut, *Native Son*. Bestsellerul din 1940 a cunoscut mult mai mult succes decât căsătoria lui pripită, care a durat până când el și Dhimah au petrecut o vreme în intimitate, într-o lună de miere întârziată, și și-au dat seama că nu se plăceau prea mult.

CÂND ELLEN A AFLAT CĂ WRIGHT era din nou disponibil și locuia la prieteni, și-a făcut drum până acolo, pretinzând că venise în vizită la cunoștințele lor comune. De cum a dat cu ochii de fosta ei iubire, orice grijă pentru reacțiile celorlalți s-a evaporat. Cu toate astea, după ce ea și Wright s-au căsătorit, chiar a avut de luptat cu prejudecățile rasiale.

NICI ÎN LIBERALUL NEW YORK, unde locuiau ei la vremea aceea, relațiile interrasiale nu erau larg acceptate. Cei doi erau adesea supuși insultelor când se plimbau pe câte o stradă, iar vecinii lor erau fățiș ostili, aruncând cu pietre în

ferestrele apartamentului lor. Temându-se pentru siguranța fiicei lor, Wright și Ellen au fugit la Paris, unde societatea era mult mai tolerantă.

CU TOATE CĂ SCHIMBAREA DE PEISAJ a fost benefică pentru cariera de scriitor a lui Wright, idila de peste ocean s-a înveninat în cele din urmă. Afemeiatul scriitor și-a pierdut capul pentru una dintre amantele lui și a informat-o pe Ellen că vrea să divorțeze. Când ea a plâns că-i distruge viața, el i-a răspuns, nemilos: „E viața ta *versus* a mea. O aleg pe a mea.“[253]

Born To Be Wilde

OSCAR WILDE

Un bărbat poate fi fericit cu orice femeie atâta timp cât n-o iubește.[254]

— Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*

Încălcând cu tupeu toate regulile, Oscar Wilde a căzut din înalta societate victoriană până în străfundul unei închisori londoneze, pierzându-și sănătatea, cariera și familia pe parcurs. Cu toate acestea, dramaturgul hedonist nu s-a căit, scriind sfidător din închisoare: „Nu regret nici o clipă că am trăit pentru plăcere."[255]

„Într-un fel sau altul avea să devină faimos, iar dacă nu faimos, atunci avea să devină notoriu"[256], se lăuda Oscar Wilde după ce absolvise Oxfordul, în 1878. Dar chiar ținând seama de egolatria sa și de talentul de a atrage atenția publicului, nu și-ar fi putut imagina cât de precis își profețise propria soartă. Două decenii mai târziu, numele lui era împroșcat pe prima pagină a tuturor ziarelor, din Anglia până în America, presa relatând bucuroasă spectaculoasa lui cădere din grații. Recenziile sclipitoare la genialele lui comedii sociale au fost brusc înlocuite cu revelații șocante despre relația sa amoroasă cu lordul Alfred Douglas, cunoscut ca Bosie. Când au ieșit la lumină detaliile rușinoase despre

viața sexuală ilicită a lui Wilde, fostul sărbătorit al orașului a devenit cel mai insultat om din Anglia.

Zilele inocente ale lui Wilde, când îi scria dulci nimicuri celei care devenise de curând soția sa, Constance, păreau doar o amintire îndepărtată. „Îți simt degetele în păr și obrajii atingându-i ușor pe ai mei", rapsodiase el cu numai zece ani mai devreme. „Aerul e plin de muzica vocii tale, sufletul și corpul meu par… împreunate într-un soi de splendid extaz cu ale tale."[257] În 1883, când se prezentase la Constance cu un inel de logodnă în formă de inimă, Oscar o iubea sincer, deși probabil nu realizase că sentimentele sale erau mai degrabă afecțiune prietenească decât dorință fizică.

Medicii victorieni recomandau adesea căsătoria ca „leac" pentru pacienții cu înclinații homosexuale, iar Wilde acționase probabil sub imboldul acestei convingeri eronate când o ceruse de soție. La vremea când a cunoscut-o pe Constance, pasiunile lui romantice păreau fără îndoială heterosexuale. Dramaturgul fusese mai înainte îndrăgostit de o irlandeză care-l părăsise pentru Bram Stoker și, de asemenea, ceruse în căsătorie alte două femei, din care una scria, mai târziu, cu ușurare, că „scăpase în ultima clipă de onoarea de a fi doamna Oscar Wilde"[258]. Soarta aceasta a fost a lui Constance.

Frumoasă, talentată și inteligentă, Constance avusese mulți pretendenți, dar cel care a fermecat-o cu firea lui boemă de artist a fost Oscar. Când îl întâlnise pe celebrul om de lume, rămăsese fără cuvinte și „tremurând înfricoșată"[259], însă emoțiile îi trecuseră repede, iar ea și Wilde se înțeleseseră perfect. Personalitățile li se potriveau și între ei s-a înfiripat firesc o relație de cochetărie și de conversație degajată. Peste numai doi ani, Constance îi scria fratelui său: „Pregătește-te pentru o veste uluitoare!… M-am logodit cu Oscar Wilde și sunt perfect și nebunește fericită."[260]

Coincidența făcuse ca fratele ei să-i fi scris tot atunci pentru a o preveni despre un zvon pe care-l auzise în legătură cu scriitorul, dar Constance n-a vrut să știe nimic, la fel cum avea s-o facă în repetate rânduri în timpul căsniciei. „N-am să îngădui să intervină nimic între noi și, în orice caz, nimeni nu-l poate ponegri în ochii mei“[261], a răspuns ea.

Constance știa că bârfele despre Oscar trebuie primite cu rezerve, căci el adora să incite controversele. Vestimentația lui bătătoare la ochi, vorbele de duh revoltătoare și comportamentul scandalos (s-a adresat odată publicului, de pildă, când a fost chemat la rampă, cu o țigară aprinsă în mână) erau dinadins concepute sfidător, pentru a șoca sensibilitățile victoriene. Ca apostol al mișcării estetice, și-a ales o înfățișare de dandy – părul lung, fluturând pe umeri, haine de catifea și cămăși cu volane – care a dat apă la moară speculațiilor despre sexualitatea lui, ca și garoafele vopsite în verde (simbol al bărbatului care iubea bărbații) pe care le purta la rever. Dramaturgul, etichetat în fel și chip, de la răzgâiat mămos la „frazeolog efeminat“[262], era ținta favorită a comentatorilor conservatori.

Din cauza lungilor lui absențe, plecat fiind în turnee de lectură, Wilde abia dacă a avut timp s-o cunoască pe Constance până s-o conducă la altar, însă interesele și gusturile comune făgăduiau un început promițător uniunii lor. Inteligenți, ambițioși și interesați de modă, au devenit instantaneu un cuplu important printre celebrități, fiecare mișcare a lor fiind relatată și disecată în cronicile mondene.

Cu totul neobișnuit pentru vremurile acelea, ei erau cu adevărat parteneri, scriind cărți de copii împreună, colaborând la renumita decorare a casei lor și chiar dându-și sfaturi reciproc despre cum să se îmbrace. Constance avea un simț progresist al modei ce rivaliza cu al lui Oscar, adesea afișându-se

în pantaloni largi și rochii fără corset, iar el îi solicita adesea opiniile pentru revista de femei pe care o edita. Ca o revistă *InStyle* a zilelor acelora, *Woman's World* analiza moda și tendințele din înalta societate, iar Constance, ea însăși gazdă a unui salon strălucitor, era bine situată pentru a da sfaturi privind asemenea subiecte.

În pofida strânsului parteneriat al cuplului, Wilde nu anticipase repulsia totală pe care avea s-o simtă pentru corpul feminin odată ce Constance a rămas însărcinată. „Cum poate cineva să dorească ce este inform, diform și slut?" se plângea el. „Dorința este ucisă de maternitate; pasiunea e îngropată de concepție."[263] Regretând dramatica schimbare suferită de sentimentele sale, nota, cu tristețe: „Când m-am căsătorit, soția mea era o fată frumoasă, albă și zveltă ca un crin, cu ochi vioi și râsul clipocind vesel ca muzica. În aproape un an, grația de floare a dispărut cu totul… Am încercat să fiu bun cu ea; m-am silit s-o ating și s-o sărut; dar ei îi era greață tot timpul și – oh! nici nu pot să-mi amintesc, e prea dezgustător."[264]

După nașterea celui de-al doilea fiu, la sfârșitul anului 1886, Oscar și Constance n-au mai fost niciodată intimi fizic. În schimb, el s-a lansat într-o serie nesăbuită de aventuri homosexuale, explorând întregul spectru de pasiuni pe care și le reprimase, se pare, atâția ani. Părea să trăiască potrivit mantrei exprimate de alter-egoul său din *Portretul lui Dorian Gray*: „Unicul mod de a evita o ispită este să-i cedezi."[265]

Constance, neștiutoare, îi primea cu bunăvoință pe tinerii admiratori ai lui Oscar în casa lor și-i accepta ca pe niște prieteni de familie. Deși găsea probabil ciudat faptul că soțul ei petrecea atât timp înconjurat de bărbați având jumătate din vârsta lui, părea să ignore implicațiile. În loc să-l țină mai din scurt pe Oscar, i-a tolerat întârzierile noaptea în oraș și frecventele absențe, gândindu-se pesemne că ar putea salva relația dacă-i acorda libertate.

Întrucât, cu anii, absențele lui Wilde s-au înmulțit, Constance a devenit foarte activă, aproape în continuă mișcare, participând la conferințe, marșuri politice și evenimente culturale, sau călătorind frecvent pentru a-și vizita prietenii. Programul ei supraîncărcat se poate să fi fost o încercare nebunească de a evita să vadă ceea ce era evident. Tot ca să-și umple timpul – și să nu se lase copleșită de singurătate – a început o relație cu un editor pe care-l cunoscuse când pregătea o colecție de vorbe de duh de-ale lui Oscar.

În pofida faptului că viețile lor deveneau tot mai separate, Oscar și Constance au păstrat o aparență de comuniune familială în timpul primilor lui ani de infidelități. Dar nu toată lumea s-a lăsat păcălită. Poetul W.B. Yeats i-a vizitat de un Crăciun, notând că „perfecta armonie a vieții [lui Oscar]… sugera o compoziție artistică deliberată“[266]. Fisurile din relația lor n-aveau să devină vizibile în afară până în 1891, anul în care Wilde l-a întâlnit pe răsfățatul și egoistul Bosie, care a înlocuit-o definitiv pe Constance în inima lui. Cei doi bărbați au ajuns nedespărțiți, locuind împreună prin diverse hoteluri londoneze și călătorind frecvent în străinătate.

Cu toată asprimea legilor împotriva actelor de indecență ce fuseseră introduse în Anglia, dramaturgul nu se străduia prea mult să-și ascundă activitățile homosexuale, ba chiar se delecta cu zvonurile ce roiau în jurul său. „Sunt unul dintre acei oameni făcuți pentru excepții, nu pentru reguli“[267], glumea el, nepăsător. Nimeni nu s-a simțit mai jignit de ostentativa lui paradă publică decât tatăl lui Bosie, Marchizul de Queensberry. El l-a acuzat pe Wilde că i-a corupt fiul și a recurs la măsuri disperate pentru a-i despărți. Urmărindu-i prin toată Londra, amenința patronii de restaurante și de hoteluri cu pedepse fizice dacă îngăduiau perechii să intre în localurile lor. În urma repetatelor evacuări suferite, Bosie și Oscar erau frecvent pe drumuri.

În iunie 1894, Queensberry s-a înființat neanunțat acasă la Wilde, însoțit de un boxer. După o confruntare mânioasă, dramaturgul le-a cerut țâfnos să plece, amenințând: „Nu știu care sunt regulile lui Queensberry, dar regula lui Oscar Wilde e să tragă fără avertisment.“[268] Provocarea decisivă, fatală, a avut loc când Queensberry a lăsat o carte de vizită pentru Wilde la un club, acuzându-l că „face pe somdomitul [*sic*]“[269], o insultă care, la vremea aceea, avea un efect la fel de puternic ca a insinua despre cineva că e un ucigaș.

Îmboldit de manipulatorul Bosie, care-și detesta tatăl și voia să-l vadă umilit, Wilde a făcut pasul nechibzuit de a-l da în judecată pe Queensberry pentru calomnie. Recentele lui succese de box-office cu piesele *Ce înseamnă să fii onest* și *Soțul ideal* îl ridicaseră pe culmile celebrității, exacerbându-i periculos vanitatea. Convins de invulnerabilitatea sa, Wilde nici nu s-a gândit la posibilitatea ca acuzele lui Queensberry să fie probate.

Încredințat că partenerii lui de dinainte n-aveau să se întoarcă împotriva lui, de frică să nu fie ei înșiși judecați, a subestimat deplorabil puterea unei mite bine plasate. Hotărârea de fier a lui Queensberry era un adversar formidabil, iar detectivii lui privați au adunat o șleahtă pestriță de „prostituate“ băieți și alte personaje dubioase, care au fost constrânși să depună mărturie despre întâlnirile lor amoroase cu dramaturgul. Cadourile pe care le împărțise cu generozitate, de la tabachere de argint până la ediții ale lucrărilor lui, semnate, au fost de asemenea aduse ca dovezi. Unele dintre cele mai incriminatorii depoziții au venit de la cameristele din luxosul hotel Savoy din Londra, care au spus că văzuseră băieți în patul lui Wilde și găsiseră pete de spermă, vaselină și fecale pe cearșafurile lui.

Lucrările literare ale lui Wilde au fost de asemenea luate la puricat, în special *Portretul lui Dorian Gray*. Romanul,

centrat pe dragostea unui bărbat mai în vârstă pentru un bărbat mai tânăr, fusese mijlocitorul neintenționat al însoțirii dintre el și Bosie. „A avut un efect copleșitor asupra mea", a recunoscut Bosie. „L-am citit de vreo 14 ori la rând."[270] Stăruise pe lângă o cunoștință comună să-l prezinte lui Wilde, care imediat se îndrăgostise de acest tânăr admirator al lui, referindu-se la el, cu adorație, ca la „o făptură zveltă, cu păr de aur, ca un înger"[271].

Scriitorul a intrat în procesul de calomnie plin de fanfaronadă arogantă, dar spre sfârșit un observator nota că arăta „ca un animal torturat, speriat"[272]. Remarcile sale zeflemitoare, deși mențineau buna dispoziție a asistenței, n-au putut contrabalansa întrebările nemiloase, la foc automat, pe care le-a suportat la contra-interogatoriu. Silit să-și retragă acuzațiile după numai trei zile de depoziții ale martorilor, Wilde s-a trezit ulterior inculpat de un mare juriu și găsit vinovat pentru douăzeci și patru de capete de acuzare pentru sodomie și indecență crasă. „Am distrus cel mai strălucit om din Londra"[273], i-a spus mohorât avocatul lui Queensberry, un fost coleg de școală al lui Wilde, nevestei sale.

Prietenii l-au implorat pe Oscar să fugă din țară înainte ca portăreii să vină să-l aresteze. În timp ce stătea la hotelul Cadogan cu Bosie, Wilde a ezitat toată noaptea, pentru a se resemna, în final, cu soarta lui: „Trenul s-a dus – e prea târziu."[274] La al doilea proces, au fost aduse împotriva lui și mai multe dovezi incriminatoare, inclusiv scrisorile de dragoste adresate lui Bosie. De asemenea, a fost prezentată o poezie compusă de Bosie, care se încheia cu versul bine-cunoscut: „Eu sunt iubirea ce nu îndrăznește să-și spună pe nume."[275] Când procurorul i-a cerut să explice înțelesul enunțului, Wilde a stârnit aplauzele spectatorilor rostind faimoasa lui apărare a dragostei între bărbați, cu invocarea lui Platon, Michelangelo și Shakespeare.

În cele din urmă, Wilde a fost condamnat pentru numai șapte dintre cele douăzeci și cinci de capete de acuzare inițiale și i s-a dat sentința maximă, doi ani de muncă silnică în închisoare. În pofida acestei pedepse severe, a avut norocul că sodomia nu mai atrăgea pedeapsa cu moartea, cum se întâmplase atâtea secole înainte de reformele din epoca victoriană.

Constance și fiii ei au fost siliți să-și schimbe numele și să fugă în străinătate ca să scape de batjocură și de umilința publică. Mai greu de îndurat decât toate au fost declarațiile defăimătoare și malițioase ale lui Bosie, care o învinuia pe Constance pentru eșecul mariajului ei. În tot acest timp, ea i-a rămas loială soțului făcut de rușine, vizitându-l în închisoare și continuând să-i ofere sprijin emoțional și financiar. În mod incredibil, era pregătită să-l ierte și chiar a amânat să înainteze cererea de divorț, pierzând orice speranță abia când el s-a întors la Bosie de cum a ieșit din închisoare.

La câteva luni de la eliberarea lui Wilde, Constance, în vârstă de treizeci și nouă de ani, a murit din pricina unor complicații apărute în urma unei operații făcute de mântuială. După ce a vizitat mormântul soției sale, Oscar a scris, plin de tristețe, despre sentimentul de „zădărnicie a oricărui regret. Nimic n-ar fi putut fi altfel și viața e un lucru groaznic“[276].

ÎN CĂUTAREA PLĂCERII

Cea mai veche profesiune din lume s-a dovedit a fi de folos când era vorba de a satisface o fierbinte nevoie carnală, de a da savoare unei vieți sexuale sau chiar de a face un „dar" deocheat cuiva iubit.

TEXT PENTRU SEX. Neputând să-și îngăduie serviciile bordelului parizian de lux Le Sphinx, scăpătatul Henry Miller a recurs la un barter. A scris o broșură promoțională și, în schimb, a fost răsplătit cu o sticlă de spumos și un „futai gratis" într-unul din alcovurile cu tematică egipteană.

STRICT CONFIDENȚIAL. Simțindu-se vinovată că-și înșela soțul, autoarea de scrieri erotice Anaïs Nin și-a ușurat conștiința ducându-l la un bordel. După ce a negociat cu pricepere prețul, a ales două femei care l-au tratat cu un spectacol sexual aţâţător într-o cameră privată. Deși Nin și-a încurajat soțul timid să se alăture desfrânatelor doamne, el s-a ținut, sfios, deoparte.

O COARDĂ DE DOUĂ ORI PREA ÎNTINSĂ. La o casă deocheată, emoționatul adolescent Marcel Proust a fost prea stingherit ca să mai treacă la treabă după ce a spart, din greșeală, o oală de noapte. Tatăl lui îl trimisese la bordel sperând că experiența avea să-i descurajeze pasiunile homosexuale și să-l transforme într-un bărbat „normal". Disperat să-și repare greșeala, Proust i-a cerut bunicului său treisprezece franci: zece ca să mai facă o vizită și trei ca să înlocuiască oala de noapte. Se gândise să mai încerce o dată pentru că „nu i se poate întâmpla cuiva de două ori într-o viață să fie prea încordat ca să și-o tragă"[277].

STAYING POWER*. Randy Adonis Gustave Flaubert ar fi putut să țină damele de noapte ale Franței ocupate aproape de unul singur. „Iubesc prostituția", a declarat el. „Înveți atâtea la bordel… și visezi atât de nerăbdător la dragoste."[278] Nici contractarea unei boli venerice nu i-a întunecat viziunea visătoare despre sexul contra cost cu o necunoscută.

MĂRIMEA CONTEAZĂ. Când încă se lupta să se afirme, Alexandre Dumas fiul a trebuit să pună capăt legăturii sale cu Marie Duplessis, una dintre cele mai dorite curtezane din Paris, pentru că portofelul său nu era destul de voluminos. Ca o ironie a soartei, scriitorul avea să câștige mai târziu bani pe seama *ei* când romanul *Dama cu camelii*, inspirat de relația lor amoroasă, a devenit un bestseller.

* Hit de pe albumul *Hot Space* (1982) al grupului Queen.

PARTEA A ȘASEA

Paradisul pierdut

Fugarii romantici

PERCY BYSSHE SHELLEY ŞI MARY SHELLEY

Dragostea e liberă; a făgădui dragoste eternă uneia și aceleiași femei e nu mai puțin absurd ca a făgădui să crezi în unul și același ideal.[279]

— Percy Shelley

Dragostea este pentru mine ca lumina pentru stea; atâta timp cât ea nu e eclipsată de neființă, tot atâta timp te voi iubi și eu.[280]

— Mary Shelley, *The Last Man*

După ce Percy Shelley și-a abandonat soția însărcinată ca să fugă în lume cu Mary, în vârstă de șaisprezece ani, tragedia – sau, cum ar putea zice unii, karma – i-a ajuns din urmă pe cei doi. Începutul euforic al relației lor a cedat locul realității, prefăcându-le modul de viață hedonist, cu libertate în dragoste, într-unul plin de gelozie și de durere sufletească.

„Vor să ne despartă, iubita mea; însă Moartea o să ne unească“[281], exclama Percy Shelley către amanta lui adolescentă, Mary Godwin, după ce trecuse de mama ei vitregă și intrase cu forța în casa lor. Într-o scenă demnă de *Romeo și Julieta*, el i-a aruncat o sticluță cu laudanum, declamând: „Cu aceasta poți scăpa de tiranie.“ Scoțând un pistol din buzunar, a adăugat: „Și cu acesta mă voi uni din nou cu tine.“[282] Deși Mary a încercat să-l împiedice, poetul agitat a plecat și a înghițit o mare doză de laudanum el însuși, ajungând la un pas de o comă fatală.

Cu câteva zile înainte, tinerii romantici își juraseră iubire lângă mormântul mamei lui Mary, renumita feministă Mary

Wollstonecraft. Prima întâlnire intimă a cuplului se prea poate să fi avut loc în cimitir, unde se zice că Shelley ar fi sedus-o pe Mary pe piatra de mormânt a mamei sale. Poetul renegat aprecia gândirea radicală a lui Wollstonecraft, care murise în urma nașterii fiicei sale, cu șaisprezece ani mai devreme, iar farmecul acestei conexiuni îi intensificase probabil atracția pentru Mary. Cu opiniile ei neconvenționale, Mary părea să ofere promisiunea unei vieți mai satisfăcătoare decât existența sufocantă pe care o dusese Shelley cu o soție însărcinată și o fiică.

Deși tatăl lui Mary le-a interzis amanților clandestini să continue relația, ei au rămas neclintiți și au urzit planul să fugă în Elveția. În iulie 1814, la adăpostul întunericului, Mary s-a strecurat din casă pentru a urca în trăsura poetului care o aștepta. Împreună cu ei călătorea sora ei vitregă, Claire Clairmont, care ajutase perechea să-și trimită biletele pe ascuns și care se prea poate să fi fost ea însăși îndrăgostită de poet. Odată ce s-au ivit zorii, scandaloasa fugă a fost descoperită și mama lui Claire a pornit în urmărirea lor. I-a prins din urmă la Calais, orășelul francez de pe coastă, dar n-a reușit să-i convingă să se întoarcă.

O piedică încă mai de temut a fost portofelul lui Shelley, care s-a golit la șase săptămâni de la plecarea în călătorie. Cei trei au fost siliți să meargă cea mai mare parte a drumului pe jos sau în omnibuze ticsite, ceea ce a fost mai cu seamă greu pentru Mary, proaspăt însărcinată. Când s-a furișat înapoi în Anglia, trioul lefter i-a făcut o vizită primei doamne Shelley.

Poetul s-a dus la ea nu ca un soț care se căia și căuta iertare, ci ca o haimana sperând la o pomană. În timp ce surorile rămăseseră afară, în birjă, Shelley a încercat fără rușine să stoarcă niște bani de la soția pe care o părăsise. Deși Harriet Shelley nădăjduise că soțul zurbagiu avea să se întoarcă acasă,

cu siguranță nu se așteptase să aibă două adolescente după el când a venit. Shelley credea că ar fi putut continua să trăiască împreună ca prieteni și chiar îi scrisese lui Harriet, îndemnând-o să se alăture haremului său în Elveția, ofertă pe care, în mod evident, ea o refuzase.

Cum divorțul nu era o alternativă viabilă, Shelley a rămas căsătorit în pofida „fugii" lui. Un bărbat însurat coabitând cu două femei necăsătorite era o situație de neconceput, iar tatăl lui aristocrat a rupt toate legăturile și i-a tăiat fondurile. Shelley a încercat să-și reabiliteze reputația compromisă justificându-și abandonul pe seama soției sale: „Toată lumea care mă cunoaște știe, de bună seamă, că partenera mea de viață ar fi trebuit să fie cineva care să simtă poezia și să înțeleagă filozofia"[283], a predicat el cu pretențiozitate, adăugând: „Harriet este un animal nobil, dar nu poate face nici una, nici cealaltă." Pe Mary, în schimb, o percepea ca pe sufletul său pereche din punct de vedere intelectual: „Printre femei, nu există o minte egală cu a ta"[284], a asigurat-o el.

În deprimantele luni de toamnă de după fuga lui, poetul a fost neîncetat vânat de creditori. Acum era responsabil financiar și pentru Mary și Claire, care fuseseră exilate din familia lor. Surorile vitrege trăiau de pe o zi pe alta, în locuințe mizere, în timp ce Shelley se ascundea, ca să nu fie arestat pentru datorii. Mary și-a petrecut fiecare săptămână numărând orele până duminică, ziua în care legea interzicea arestările și amanții puteau fi din nou împreună.

Ca susținător al doctrinei „amorului liber", Shelley își închipuise că poate avea o relație deschisă, împărțind-o pe Mary cu un prieten din zilele sale de la Oxford. L-a încurajat pe prieten să-i facă propuneri sexuale iubitei lui însărcinate, iar pe ea a îndemnat-o să i le accepte. Deși Mary îi împărtășea credințele progresiste, Clarie avea să-și amintească, mai

târziu, că sora ei vitregă plânsese cu amărăciune din pricina aranjamentului propus. Sordida legătură sexuală probabil că nu s-a realizat niciodată, dată fiind mâhnirea lui Mary din cauza morții premature a copilului ei (născut la doar trei luni după copilul lui Harriet).

După ce Claire a îmbrățișat aceleași vederi liberale ca și ceilalți și a încercat, ostentativ, să aibă o relație amoroasă cu poetul căsătorit Byron – care i-a întors spatele după o partidă de hârjoană –, ea s-a convertit la catolicism la bătrânețe și a scris un usturător rechizitoriu al moralei lui Byron și Shelley: „Sub doctrina și credința dragostei libere, i-am văzut pe primii doi poeți de frunte ai Angliei… devenind niște monștri ai minciunii, ai ticăloșiei, ai cruzimii și ai trădării."[285] Nu s-a stabilit niciodată cu precizie dacă ea a avut o relație sexuală și cu Shelley, însă, în mod cert, poetul i-a purtat o neobișnuită afecțiune și, spre marea supărare a lui Mary, Claire a rămas o prezență permanentă în casa lor.

La aproape doi ani după fuga lor, Shelley și surorile vitrege au plecat din nou în Europa. Îndreptându-se încă o dată spre Geneva, sperau să scape de bârfa ostilă ce-i înconjura acasă, însă neconvenționalele lor aranjamente de trai continuau să atragă atenția. Zvonurile despre presupusa „ligă a incestului" i-a atras pe amatorii de indiscreții, care-i spionau cu binocluri de la distanță. Claire, însărcinată în secret cu copilul lui Byron, a aranjat ca sejurul lor să coincidă cu proiectatele lui călătorii, sperând că, revăzându-l, l-ar putea ademeni în brațele ei.

Grupul pestriț a închiriat vile alăturate pe malul lacului Geneva, unde ploile nesfârșite i-au ținut închiși cea mai mare parte a verii, constituind cadrul perfect de creație pentru *Frankenstein*, romanul lui Mary Shelley. Într-o noapte de spus povești de groază la lumina pâlpâitoare a focului, Byron

a provocat grupul să compună povești proprii de dat fiori reci pe șira spinării. Mary a răspuns provocării scriind povestea unui monstru asamblat din părți de oameni morți.

Mai târziu avea să se refere melancolic la romanul ei ca la „rodul unor zile fericite“[286], amintindu-și perioada tihnită de dinainte de consecințele tragice ale fugii sale romantice. La întoarcerea grupului în Anglia, pe la sfârșitul verii, Fanny, sora lui Mary după mamă, a fost găsită moartă din pricina unei supradoze de laudanum, într-o casă cu apartamente de închiriat din Țara Galilor. Devenise deprimată după fuga surorii sale, făcându-i pe unii să creadă că Fanny ar fi fost încă una dintre femeile îndrăgostite fără speranță de Percy Shelley.

La nici două luni după aceea, corpul lui Harriet Shelley, însărcinată, a fost găsit plutind într-un iaz din Hyde Park. Și ea se sinucisese. Shelley, încercând încă o dată să abată învinuirile de la el, a început imediat să terfelească reputația lui Harriet, pretinzând că ea „coborâse treptele prostituției“[287]. Adevărul e că soția abandonată, disprețuită își găsise un amant și rămăsese însărcinată.

Shelley părea să nu simtă nici un fel de remușcare pentru rolul său în tragedie, cu toate că scrisoarea de sinucidere a lui Harriet îl acuza direct: „Dacă nu m-ai fi părăsit, poate aș fi trăit, dar așa, te iert din toată inima și fie să te bucuri tu de fericirea de care m-ai lipsit pe mine.“[288] Înainte să se răcească trupul soției sale, cum se spune, Shelley o conducea pe înlocuitoarea sa la altar. Deși el și Mary puneau prea puțin preț pe instituția căsătoriei, și-au legitimat uniunea pentru a-l ajuta pe Shelley să obțină custodia copiilor. Însă pavoazarea de fațadă nu-i putea reface reputația pătată, iar tribunalul a acordat custodia părinților lui Harriet.

S-a dovedit o decizie norocoasă, judecând după soarta avută de cele două vlăstare ale lui Shelley cu Mary. În urma

hotărârii dezastruoase a cuplului de a călători în Italia, fiica lor de curând născută a murit de febră, iar fiul lor de trei ani a căzut victimă malariei. Devastată, Mary a dat vina pe soțul ei pentru moartea copiilor. Shelley întârziase să le aducă ajutorul medical ce le-ar fi putut salva viața, pentru că fusese preocupat de problemele lui Claire. După cum nota Mary cu amărăciune, sora ei vitregă era motivul pentru care veniseră ei în Italia, în primul rând. Călătoria le fusese grăbită de nevoia de a i-o duce lui Byron pe fiica ilegitimă a lui Claire, fiindcă el, cu averea lui, putea avea mai bine grijă de ea.

Plină de jale și resentimente, Mary s-a închis în ea și a alunecat într-o depresie profundă, înrăutățită de incapacitatea soțului ei de a-i împărtăși durerea. În loc s-o consoleze, el s-a cufundat în scris și a căutat compania lui Claire. Cum liniștea sufletească a lui Mary nu s-a mai refăcut pe de-a întregul nici după nașterea altui băiețel, el s-a arătat și mai lipsit de compătimire, considerând că motivul suferințelor ei „devenise desuet“[289] odată ce apăruse copilul de substituție.

Aplicând aceeași logică strâmbă, se poate să fi adoptat și o copilă găsită, pentru a o consola pe Mary de pierderea fiicei lor. Părinții fetiței născute la Napoli, pe care Shelley a declarat-o a lui pe certificatul de naștere, n-au fost niciodată identificați. Un zvon răspândit de o fostă servitoare pretindea că misterioasa copilă ar fi fost a lui Shelley și Claire, dar Mary a negat vehement insinuările. Poetul a plasat copila în grija unor părinți adoptivi și a continuat s-o întrețină până la moartea ei.

Confruntat cu răcirea relațiilor cu Mary, Shelley a descris viața conjugală, în poemul său autobiografic *Epipsychidion*, drept „călătoria cea mai mohorâtă și mai lungă“[290]. Lucrarea, inspirată de o tânără italiancă pe nume Emilia Viviani, compară nefavorabil monogamia cu experiența eliberatoare a

dragostei libere. În mod grăitor, Shelley a ascuns poemul de Mary timp de mai multe luni și l-a publicat anonim.

Mary s-a referit cu răceală la Emilia Viviani cea logodită ca la una dintre „platonicele italiene“[291] ale lui Shelley, femei pe care nu le putea obține, însă de care totuși se îndrăgostea. O altă „platonică“ a fost prietena lor căsătorită Jane Williams, care i-a inspirat lui Shelley multe dintre ultimele poeme, scrise în perioada în care Jane și soțul ei împărțeau o vilă cu soții Shelley în Toscana.

Relația în declin a lui Mary cu poetul n-a mai avut niciodată șansa să revină la trăinicia din primii lor ani fericiți. În iunie 1822, ea a suferit un avort spontan care a fost cât pe-aci s-o omoare. Trei săptămâni mai târziu, Shelley s-a înecat când barca lui s-a răsturnat în timpul unei furtuni violente pe coasta Toscanei. A murit cu doar o lună înainte de a treizecea sa aniversare și a fost incinerat într-o ceremonie-spectacol de teatru păgân, pe plaja unde corpul lui neînsuflețit fusese adus de valuri.

În urma incinerării a izbucnit o ceartă aprinsă între Mary și un prieten al lui Shelley, pe tema cui ar fi trebuit să păstreze ceea ce credeau ei că este inima poetului. Organul, care probabil era de fapt ficatul, rezistase în mod bizar arderii. După moartea lui Mary, trei decenii mai târziu, a fost descoperit în pupitrul ei de călătorie. Uscat și transformat în praf, fusese înfășurat cu grijă în mătase și pus între paginile poemului *Adonais*. Poemul era o elegie pe care Shelley o scrisese pentru prietenul său, poetul romantic John Keats, dar Mary simțise întotdeauna că ultima strofă, care face aluzie, în mod straniu, la a fi pe mare în mijlocul unei furtuni, fusese o „profeție a propriului destin“[292].

TRAGICE DEZNODĂMINTE

Nici cei mai creativi autori n-au putut rescrie istoria când moartea le-a răpit partenerii pe care-i iubeau – sau când ei înșiși s-au confruntat cu o soartă groaznică.

JOCUL ÎNVINUIRII. Soția romancierului John Dos Passos, Katy, a murit într-un accident de mașină când el era la volan. În timp ce ieșise din Provincetown și se îndrepta spre Boston, șoferul a fost orbit de soarele care apunea și a intrat într-un camion parcat. Cel care a făcut cunoscut acest cuplu a fost Ernest Hemingway, care l-a învinuit pe Dos Passos de moartea lui Katy, susținând că prietenul său dăduse oricum dovadă de lipsă de judecată conducând, deși avea vederea proastă.

DRAGOSTE FĂRĂ SFÂRȘIT. Henry Wadsworth Longfellow a încercat cu mult curaj să stingă flăcările ce o cuprinseseră pe soția sa, Fanny, căreia îi luase foc rochia de la o lumânare. Ea a murit a doua zi din cauza rănilor. Poetul – care și-a lăsat atunci să-i crească o barbă lungă și albă, ce-avea să devină semnul lui distinctiv – și-a exprimat durerea nemângâiată în *The Cross of Snow*, lamentându-se că anotimpurile au rămas „neschimbate din ziua în care ea a murit“[293], în urmă cu optsprezece ani.

MAI BINE MAI TÂRZIU DECÂT NICIODATĂ. Abia când Joy Davidman, soția lui C.S. Lewis, a fost diagnosticată cu o formă de cancer osos și-a dat el seama că o iubește. Se căsătoriseră civil, pentru ca mireasa americancă să poată rămâne în Anglia, dar continuaseră să trăiască separat, ca

doi prieteni. În salonul de spital al lui Joy, au schimbat legăminte de credință a doua oară, un preot oficiind slujba de nuntă. Când ea a murit, trei ani mai târziu, Lewis a trecut printr-o criză de credință și a scris *A Grief Observed*, ca un omagiu adus soției sale.

POVESTEA BIETEI POTTER. Beatrix Potter nu i-a purtat pică lui Norman Warne când compania editorială a familiei lui i-a respins, inițial, *Povestea iepurașului Peter*. În cele din urmă însă, a semnat contractul cu firma și a lucrat îndeaproape cu editorul la pregătirea cărții pentru tipar. Când el a cerut-o de soție, Beatrix a acceptat bucuroasă, dar n-au ajuns să schimbe niciodată legăminte de credință. Norman a murit subit de leucemie la o lună după logodnă.

ROMANTIC INCURABIL. Aleksandr Pușkin și-a prevestit moartea în romanul său în versuri *Evgheni Oneghin*. Eroul său se duelează și moare pentru o femeie, și la fel i s-a întâmplat lui Pușkin. L-a provocat îndrăzneț pe trufașul admirator al cochetei sale soții, care a tras cel dintâi, când s-au aflat față în față, și l-a rănit mortal pe poet în burtă. Înainte de a-și da duhul, două zile mai târziu, Pușkin a liniștit-o, galant, pe soția lui: „Nu-ți face griji, nu e vina ta.“[294]

*Eclipse of the Heart**

VOLTAIRE

Prietenia este căsătoria sufletului și, ca orice căsătorie, și aceasta poate ajunge la divorț.[295]

— Voltaire, *Dicționar filozofic*

Filozoful renegat al Franței, poetul și dramaturgul Voltaire și-a întâlnit jumătatea în persoana lui Emilie du Châtelet, matematiciană și om de știință amator. Între iluministul rebel și aristocrată s-a cimentat un parteneriat neobișnuit care a durat aproape două decenii, până când astrele nu le-au mai fost propice.

IDEEA DE PRELUDIU a lui Emilie du Châtelet însemna să privească spre cerul nopții și să cugete la activitățile din interiorul corpurilor cerești. Marchiza focoasă, de o inteligență ascuțită, era un tiran, glumea Voltaire. Cu ea trebuia să discute metafizică, în vreme ce el ar fi meditat la sex și la dragoste.

Deși filozoful de treizeci și nouă de ani nu dusese niciodată lipsă de companie feminină (actrițe, de preferință), el a fost fascinat nu numai de înfățișarea lui Emilie atunci când li s-a făcut cunoștință, la un spectacol de operă din Paris, în 1733.

* Posibilă referire la *Total Eclipse of the Heart*, piesa din 1983 a lui Bonnie Taylor.

„Am întâlnit o tânără doamnă care s-a întâmplat să gândească aproape la fel ca mine“[296], a spus el entuziasmat despre bruneta zveltă, cu ochi de căprioară, care-i împărtășea pasiunea pentru subiecte precum filozofia, matematicile și lingvistica. Căsătorită, la cei douăzeci și șapte de ani ai ei Emilie era, de asemenea, o parteneră de pat plină de vitalitate, și tocmai aceste calități mai puțin cerebrale le-a avut el în minte când a scris, într-o poezie impudică: „Mâna lui Venus e făcută să atingă lăuta Dragostei.“[297]

Lucru neobișnuit pentru timpurile acelea, când și femeile de viță nobilă erau adesea inculte, Emilie fusese educată deopotrivă cu frații ei, la insistența tatălui lor cu vederi progresiste, care îi remarcase intelectul ager la o vârstă fragedă. Emilie studiase cu aviditate teoriile științifice ale lui Isaac Newton și avea o impresionantă aptitudine pentru matematică, pe care o folosea la masa de jocuri de noroc. Vorbind fluent mai multe limbi, în câteva săptămâni a stăpânit, sub tutela lui Voltaire, engleza, ca să poată conversa în voie, fără teamă de a fi iscodiți.

Să te încurci cu un om de rând era ceva aproape de neconceput în cercul aristocratic al lui Emilie (tatăl lui Voltaire, avocat și notar, era considerat meșteșugar) și la fel era riscanta afișare a afecțiunii pentru amantul ei în public și primirea lui în vizită peste noapte. Deși era acceptabil ca membrii căsătoriți ai clasei nobiliare să aibă amanți, discreția era capitală, de vreme ce adulterul era oficial ilegal – pentru soții, în orice caz, care puteau fi pedepsite cu biciuirea în public. Emilie avea un soț indolent, pe nume Florent-Claude, marchiz și ofițer de armată de rang înalt, care întreținea activități extraconjugale intense și-i îngăduia soției lui aceeași libertate.

Deși relația lui Emilie cu Voltaire a avut un debut plin de pasiune, focul s-a domolit repede când filozoful a făcut dizenterie și a pretins de la amanta lui, deloc încântată, să facă pe

infirmiera. Pe lângă faptul că și-a pierdut răbdarea cu pacientul ei mofturos și prost dispus, Emilie a fost dezamăgită să-l vadă pe marele om stors de puteri și lipsit de siguranța de sine obișnuită. Ea nu-și dorise numai un amant, ci pe cineva cu care să poată face progrese în cercetările ei științifice și în scris.

Întrucât Voltaire ajunsese neputincios din pricina bolii, Emilie a început să se vadă cu un savant și explorator, dar a descoperit că acesta nu era o companie la fel de stimulatoare ca Voltaire. După ce, un timp, s-a ocupat de amândoi bărbații, s-a întors la filozof. Au rămas împreună destul de mult ca să joace rolul de pețitori pentru ducele de Richelieu (nepotul cardinalului), prieten vechi cu Voltaire și fost amant al lui Emilie. La festivitățile de nuntă ale lui Richelieu, vestea iminentei arestări a lui Voltaire a ajuns la urechile invitaților surprinși. Emilie a abătut atenția autorităților, în timp ce urmăritul s-a furișat afară și s-a ascuns.

Încă o dată, puternicul său condei îl vârâse pe Voltaire în bucluc. Un tipograf fără scrupule răspândise exemplare din *Lettres anglaises,* un text incendiar care explica deficiențele guvernării franceze și lăuda modul englezesc de a face lucrurile. Voltaire nu era la prima ciocnire cu legea, căci mai fusese și băgat la închisoare, și exilat în Anglia pentru că îndrăznise să critice cârmuirea din Franța în pamflete tipărite. Reputația lui era atât de notorie, încât era adesea învinuit chiar și atunci când piesele subversive fuseseră scrise de altcineva.

Filozoful fugar l-a ajuns din urmă pe proaspăt căsătoritul Richelieu la o tabără militară, unde a ales să se ascundă practic în văzul tuturor. În timp ce el petrecea cu ofițerii, bând, cântând și citindu-le pamflete, Emilie își ieșise din minți de îngrijorare. A profitat de toate cunoștințele ei de la curte, trăgând sfori ca ordinul lui de arestare să fie anulat, numai pentru a descoperi că el făcuse lucrurile și mai dificile prin

locul în care găsise de cuviință să se ascundă, care părea o batjocură la adresa autorităților.

Supărată că Voltaire înrăutățise situația prin acțiunile lui sfidătoare, Emilie i-a îngăduit, deși plină de pică, să-și caute refugiul într-un castel strămoșesc, unde ei doi avuseseră odinioară întâlniri amoroase. La scurt timp, ea a luat hotărârea radicală de a părăsi societatea Parisului și curtea de la Versailles pentru a locui cu filozoful în Cirey, un sat izolat din estul Franței.

Sufletele-pereche s-au apucat să renoveze castelul în ruine, creându-și un cuib de dragoste cultural și intelectual completat cu un teatru, pentru ca Voltaire să-și poată pune piesele în scenă, și o bibliotecă de douăzeci și una de mii de volume, rivalizând cu cea a Academiei de Științe din Paris. În pofida certurilor minore, care se lăsau uneori cu azvârlit de farfurii, marchiza nota că, după trei luni de locuit împreună, erau mulțumiți în paradisul lor terestru și mai îndrăgostiți ca niciodată.

În sanctuarul somptuos, cuplul își vedea cu ardoare de preocupările erudite și punea în practică fundamentele Iluminismului contestând credințele religioase, științifice și filozofice valabile timp de secole. Sala cea mare fusese convertită în laborator de fizică și chimie și, de-a lungul anilor, curioșii amorezi au făcut aici experimente de căldură, lumină, magnetism și altele. Nu era vorba numai de muncă serioasă totuși, căci primeau și oaspeți la petreceri cu multă șampanie și organizau spectacole de teatru și de operă, inclusiv un maraton muzical care a durat patruzeci și opt de ore.

Cu sprijinul lui Voltaire, marchiza căpătase în sfârșit încredere să-și lase gândirea să înflorească. „De când am întâlnit un om de litere care să-mi arate prietenie, am început să mă simt altfel“, mărturisea ea. „Am început să cred că

sunt o ființă dotată cu minte."[298] La sugestia ei, îndrăgostiții s-au apucat să scrie împreună o carte revoluționară, care să interpreteze cuprinzătoarea operă științifică a lui Isaac Newton. Dornic să-i facă pe plac „divinei Emilie"[299], Voltaire a considerat întreprinderea un mijloc de a întreține flacăra pasiunii în relația lor.

Cu toate că Emilie a fost forța motrice din spatele analizei, volumul lor final, *Eléments de la philosophie de Newton*, a apărut doar sub numele lui, după cum era obiceiul în epocă. Cartea i-a fost dedicată lui Emilie și includea un omagiu provocator –un desen înfățișându-l pe Newton în ceruri, în timp ce o zeiță reprezentând-o pe marchiză (cu sânii dezgoliți) ține o oglindă cu care captează lumina și o îndreaptă spre Voltaire, așezat la o masă cu manuscrisul.

În mijlocul reveriei sale savante, cuplul a fost întrerupt de încă o despărțire forțată. Când un exemplar al poemului său ce-i parodia pe Adam și Eva a căzut, în mod misterios, în mâinile cui nu trebuia, s-a emis un nou ordin de arestare pe numele lui Voltaire. Aveau să treacă luni până când marchiza să descopere că vărul ei fusese în spatele intrigilor. Vărul – un catolic fervent care dezaproba asocierea lui Emilie cu blasfematorul Voltaire – încerca astfel s-o silească să i se alăture împotriva unei rude ce pretindea o parte din averea familiei.

Nemulțumindu-se doar să-i strice reputația lui Voltaire, răzbunătorul hotărâse să intervină în mariajul lui Emilie. El a convins-o pe mama ei, care regreta că are o fiică atât de excentrică, să-și informeze ginerele despre bârfele ce roiau în jurul soției sale și al lui Voltaire. Dar complotul s-a întors împotriva intrigantului. Nu numai că soțul i-a îngăduit lui Emilie aventura amoroasă, dar a mai și petrecut un timp cu soția lui și Voltaire la Cirey, unde s-a împrietenit cu filozoful. Ca majoritatea mariajelor aristocratice ale epocii, unirea cu

du Châtelet era esențialmente un aranjament de afaceri – și unul agreabil, pe deasupra. Când mult respectatul marchiz i-a luat partea lui Voltaire pe lângă autorități, chestiunea a fost înăbușită rapid.

Severii cenzori ai cârmuirii și rudele prefăcute n-au fost singurii potrivnici cu care Voltaire și Emilie au trebuit să lupte. Între cei doi și un personaj improbabil – Frederick al Prusiei – avea să se dezvolte un triunghi emoțional. Moștenitorul în vârstă de douăzeci și cinci de ani al tronului Prusiei, care își închipuia că era poet și intelectual, a început o corespondență cu filozoful. Chiar și după urcarea lui pe tron, monarhul căuta să-i câștige simpatia lui Voltaire, măgulindu-l cu intenția de a-l aduce ca pe o podoabă la curtea sa și, eventual, în patul lui.

Autoritățile franceze i-au acordat lui Voltaire permisiunea de a-l vizita pe Frederick în Prusia, cu înțelegerea că avea să fie într-o misiune secretă de adunare de informații despre planurile militare ale monarhului. Emilie, care își făcea de mai demult griji în privința intențiilor lui Frederick, l-a sfătuit pe Voltaire să nu se ducă, dar masca prieteniei suveranului l-a păcălit pe filozof.

Ca oaspete al lui Frederick, Voltaire și-a binedispus gazda satirizându-i pe oficialii francezi în pamflete tipărite, ba chiar făcând aluzii răutăcioase la Emilie. Monarhul a pus în circulație scrierile pe care filozoful le crezuse destinate numai ochilor Maiestății Sale, transformându-l într-o *persona non grata* – în special pentru amanta lui – când a trecut înapoi granița. Emilie s-a simțit rănită de trădarea iubitului ei și furioasă că acesta periclitase cu atâta nesăbuință eforturile ei de atâția ani de a-l ține la adăpost de primejdii.

Fără remușcări, Voltaire i-a scris lui Emilie o poezie de despărțire, susținând (în mod fals, așa cum o dovedise de curând

cu sora lui Frederick) că e prea bătrân ca să mai facă sex. Ea a văzut dincolo de pretext și, cu toate că cei doi nu s-au separat imediat, certurile lor s-au intensificat. El s-a purtat cu răceală și reticență, înciudat că Emilie avusese dreptate în privința lui Frederick, și, după un deceniu de conviețuire, s-au hotărât să se despartă.

Să nu mai fie împreună nu era o situație care să convină vreunuia din ei. Emilie a abandonat știința pentru plăcerile jocurilor de noroc. Dar concentrarea ei fiind la pământ, a acumulat datorii serioase, pe care, în cele din urmă, le-a plătit Voltaire când ea n-a reușit să găsească bani de împrumut din altă parte. Între timp, el s-a făcut iertat la curtea franceză, unde l-a ajutat pe Ludovic XV să-și găsească o nouă curtezană (nepoata unui negustor de pește, care s-a rafinat transformându-se în infama Madame de Pompadour), dar și-a pierdut scânteia creativă și a încetat complet să mai scrie.

Lamentându-se că fusese nesocotit s-o îndepărteze, Voltaire i-a făcut curte din nou, cu succes, marchizei. Întorcându-se la Cirey împreună, și-au reluat activitățile intelectuale și literare, dar nu și pe cele amoroase. Deși nu se mai culcau împreună, cei doi și-au ascuns, cu tact, aventurile unul de celălalt – Voltaire pe aceea cu nepoata lui, iar Emilie, cu un bărbat mai tânăr, Jean François de Saint-Lambert, soldat și poet. Filozoful a aflat, până la urmă, de legătura lui Emilie când a intrat în apartamentele ei și i-a surprins în flagrant delict.

Însărcinată cu Saint-Lambert, la peste patruzeci de ani, Emilie a fost copleșită de presimțirea că nu avea să supraviețuiască nașterii. Voltaire a rămas lângă ea, în timp ce iubitul ei cel laș dăduse bir cu fugiții la aflarea veștii că aștepta un copil. Companionii au plănuit să țină secretă paternitatea ilegitimă a copilului, convocându-l pe soțul lui Emilie la Cirey pentru o vizită conjugală, ca să facă plauzibilă ipoteza că el ar fi fost tatăl copilului.

Înainte de a naște, Emilie era hotărâtă să termine o traducere în franceză a lucrării lui Newton *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* – care avea să devină o contribuție de seamă la Iluminism – și a călătorit la Paris ca să facă rost de volumele de referință de care avea nevoie. În călătoria de întoarcere la Cirey, trăsurii în care se aflau ea și Voltaire i s-a rupt o osie și s-a răsturnat la marginea drumului înghețat. Cât au așteptat ajutoare, s-au așezat pe perne, în zăpadă, petrecându-și timpul în modul lor preferat: observând cerul. Întârzierea neașteptată le-a oferit celor doi un rar moment de destindere împreună cu numai câteva luni înainte ca Emilie să-și piardă viața.

Marchiza a supraviețuit cu bucurie nașterii de care se temuse atât, dar a murit o săptămână mai târziu din cauza unei infecții. Când cei șaisprezece ani de relație cu Emilie s-au încheiat tragic și prematur, Voltaire a fost zdrobit – rătăcea deznădăjduit printr-un apartament din Paris unde odinioară locuiseră împreună, strigându-i numele. „Lacrimile n-o să înceteze niciodată a-mi curge", a declarat el. „Nu am pierdut doar o iubită, ci jumătate din mine însumi, un suflet pentru care părea să fi fost făcut sufletul meu."[300]

ETERNAL FLAMES*

Unii îndrăgostiți n-au putut cădea la înțelegere cu subiectul pasiunii lor și au fost condamnați la un purgatoriu de iubire neîmpărtășită.

UN SFÂRȘIT NU CA-N POVEȘTI. Mai multe femei au refuzat afecțiunea lui Hans Christian Andersen, printre care și soprana supranumită „Privighetoarea suedeză", Jenny Lind. Cântăreața îi inspirase autorului povestea *Privighetoarea*, despre o pasăre care e alungată cu dispreț de un împărat chinez, dar se întoarce să-l ajute când el ajunge la ananghie. Andersen și-a adunat curajul s-o ceară în căsătorie pe Lind, dar ea i-a spus că se gândea la el doar ca la un frate.

TĂCEREA NU-I DE AUR. „Să refuzi să-mi răspunzi – asta ar însemna să-mi smulgi singura bucurie pe care o am pe pământ –, să mă văduvești de cel din urmă privilegiu rămas"[301], îi scria Charlotte Brontë, în 1845, lui Constantin Héger, fostul ei profesor de la o școală din Bruxelles. Căsătorit și tată a trei copii, el nu-i împărtășea sentimentele romantice și a fost șocat să-i primească pasionatele scrisori. Dragostea neîmpărtășită i-a servit lui Brontë ca sursă de inspirație pentru romanul *Villette*, în care o tânără profesoară și un director de școală se îndrăgostesc.

AȘA MAMĂ, AȘA FIICĂ. William Butler Yeats s-a îndrăgostit până peste urechi de îndată ce-a dat cu ochii de Maud Gonne, o roșcată de vreun metru optzeci înălțime, care, timp de trei decenii, i-a refuzat repetatele cereri în căsătorie.

* Hit din 1988 al grupului Bangles.

Nevrând să se dea bătut, poetul a cerut-o de nevastă pe fiica ei, care și ea l-a respins. Gonne considera că făcuse lumii o favoare păstrându-i-l pe Yeats suferind din dragoste, de vreme ce nefericirea i-a inspirat poetului multe dintre versurile sale însuflețite, tulburătoare.

DRAGOSTE DURĂ. Atracția resimțită pentru alte femei a făcut-o rareori pe bisexuala romancieră Carson McCullers să treacă la acțiune. Lui Katherine Anne Porter n-a reușit să-i câștige interesul într-o colonie de artiști, unde se ținea după cealaltă femeie ca un cățeluș amorezat, astfel că, în disperare de cauză, s-a hotărât să bată la ușa lui Porter și să-și mărturisească sentimentele. Când nu i-a răspuns nimeni, s-a culcat pe prag, decisă să aștepte. La ora cinei, Porter a deschis ușa, a pășit pur și simplu peste Carson, întinsă pe jos, și și-a văzut de drum.

IUBIRI NEÎMPĂRTĂȘITE. Personajul titular al romanului din secolul al optsprezecelea *Suferințele tânărului Werther* de Goethe se îndrăgostește de o femeie logodită cu un altul și se sinucide din disperare, după ce ea se căsătorește. În parte inspirat de dragostea neîmpărtășită a autorului, bestsellerul a provocat un val de sinucideri la indigo ale nefericiților în dragoste.

O însoțire a minților

VIRGINIA WOOLF

Vreau să-ți spun că tu mi-ai dăruit fericirea desăvârșită. Nimeni n-ar fi putut face mai mult decât ai făcut tu.[302]

— Virginia Woolf

Aceste cuvinte din scrisoarea de sinucidere a Virginiei Woolf adresată soțului ei, Leonard, fac lumină asupra legăturii profunde dintre ea și bărbatul pe care ba îl lăudase ca pe o infirmieră îndrăgostită, ba îl denigrase ca pe un gardian de închisoare. Fără devotamentul de sfânt al lui Leonard și dorința lui de-a se autosacrifica pentru a o sluji pe geniala sa soție, e puțin probabil ca marea preoteasă a grupului Bloomsbury să fi rămas în viață și să fi scris îndeajuns ca să creeze revoluționarele ei lucrări moderniste.

„DACĂ AR FI PUTUT SĂ MĂ SALVEZE CINEVA, tu ai fi fost acela… nu cred că doi oameni ar fi putut fi mai fericiți decât am fost noi“[303], i-a scris Virginia Woolf soțului ei înainte să-și umple buzunarele cu pietre și să se cufunde în râul Ouse. În timpul celor trei decenii de căsnicie, Leonard și-a îngrijit soția de-a lungul a nenumărate crize de depresie, unele atât de severe, încât patru infirmiere erau angajate ca s-o îngrijească. Totuși nici măcar dragostea lui răbdătoare și îngrijirea atentă n-au făcut față acceselor fataliste ale soției lui.

Deși cuplul a trăiat sub amenințarea permanentă a ceea ce Virginia numise „nebunia“ ei – acum se crede că a fost vorba

de o tulburare maniaco-depresivă –, ea a fost mulțumită și creativă în cea mai mare parte a perioadei petrecute împreună. Dar înspăimântătoarele, letalele ei schimbări de dispoziție o făceau uneori violentă, o făceau să cadă pradă gândurilor suicidare și halucinațiilor, câteodată imaginându-și că aude vocea mamei sale moarte sau, o dată, păsări cântând în greceşte. O criză tipică o făcea să oscileze între manie – vorbea aproape fără oprire câteva zile la rând – și perioade de depresie profundă, suicidară.

Când se îndrăgostise de ea și o ceruse în căsătorie, în 1912, Leonard nu se lăsase descurajat de istoricul bolii mintale a Virginiei, deși probabil nu și-a dat seama de magnitudinea problemelor. Toată familia ei suferise de instabilitate mintală, iar ea avusese prima serie de căderi nervoase la treisprezece ani, după moartea mamei. Nouă ani mai târziu, moartea tatălui i-a provocat o altă prăbușire alarmantă, implicând o încercare de sinucidere și instituționalizarea.

În pofida durerii provocate de pierderea părinților, Virginia a devenit liberă să ducă viața boemă după care tânjise întotdeauna. Împreună cu sora ei, s-a mutat dintre zidurile sufocante ale venerabilei case familiale în cartierul Bloomsbury, de reputație îndoielnică. Aici, Virginia s-a apucat de fumat, a făcut muncă voluntară pentru mișcarea sufragetelor și a început să lucreze la un roman, în timp ce scria recenzii de carte pentru *Times Literary Supplement*. În fiecare seară de joi, ea și sora ei se întâlneau cu prietenii fratelui lor ca să discute despre subiectele literare, politice și artistice ale zilei – acest cerc de scriitori și intelectuali urmând să devină cunoscut ca grupul Bloomsbury.

Când Leonard a intrat în scenă și în cele din urmă a cerut-o în căsătorie, Virginia s-a împotrivit la început. Deși știa că prezența unui partener constant era esențială pentru

stabilitatea ei mintală, se temea de un angajament. Când, în sfârșit, a acceptat propunerea lui Leonard, l-a informat fără ocolișuri: „Nu simt nici o atracție fizică pentru tine. Când m-ai sărutat, deunăzi, n-am simțit mai mult decât simte o stâncă."[304] Dar asta era mai puțin important pentru ea, fiindcă oricum nu considera pasiunea sexuală ingredientul-cheie al unei căsnicii fericite. Cât despre Leonard, el a părut netulburat de mărturisirea ei atât de francă.

Luna de miere n-a contribuit la aprinderea pasiunii. La cei douăzeci și nouă de ani ai săi, Virginia găsise prima experiență sexuală dezgustătoare, scriindu-i unei prietene: „De ce crezi că oamenii fac atâta caz de copulație?"[305] Încă de la începutul mariajului lor neconvențional, ea și Leonard au avut dormitoare separate. Se știa că relația lor e castă din punct de vedere fizic, în contrast evident cu excesele sexuale ale celorlalți din grupul Bloomsbury.

Virginia părea să găsească actul sexual îngrozitor, foarte probabil din cauza abuzului sexual pe care-l suferise în mâinile fraților ei vitregi, când era mică. Autocaracterizându-se drept „lașă sexual", nota metaforic: „Groaza mea de viața reală m-a ținut întotdeauna la mânăstire."[306] Probabil căutând să se ferească de perspectiva unei căsătorii cu intimitate fizică, s-a angajat pentru scurt timp într-o relație homosexuală cu o prietenă, înainte de a se mărita cu Leonard. Mai târziu, a continuat să exploreze nuanțele unei căsnicii lipsite de pasiune în romanul *Doamna Dalloway*.

Leonard s-a temut că sexul ar putea fi un factor declanșator al episoadelor de nebunie ale Virginiei și s-a împăcat cu situația, spunându-i unui prieten că e gata să se lipsească de plăcerile carnale „pentru că ea era un geniu"[307]. În pofida precauțiilor lui, la mai puțin de un an de căsnicie s-a confruntat cu cea mai lungă și mai severă criză din toată viața ei.

Ca și în cazul următoarelor crize, episodul a avut legătură cu presiunea la care se supusese ea însăși ca să scrie și cu hipersensibilitatea ei la critică. Puternica dorință de a termina și de a-și publica primul roman, *Călătorie în larg*, a împins-o în cercul vicios al durerilor de cap, insomniilor și halucinațiilor, care aveau să devină familiarele precursoare ale unei crize maniaco-depresive complete.

În timpul fazei depresive a bolii, avea nevoie de supraveghere constantă pentru a fi împiedicată să se rănească și trebuia să fie convinsă să mănânce, dat fiind că mâncarea i se părea dezgustătoare. Când a încercat să se sinucidă cu o supradoză de medicamente, în septembrie 1931 – abia supraviețuind, după ce i s-a făcut lavaj gastric –, Leonard s-a trezit în fața unei alegeri dificile: dacă s-o instituționalizeze sau nu.

A optat pentru soluția mai blândă și mai scumpă, angajând infirmiere private care să-i poarte de grijă în casa lor, în timpul căderilor nervoase succesive. De atunci încolo, și-a asumat rolul de gardian, îngrijitor și părinte, pe lângă cel de soț și consilier literar. A vizitat doctori și specialiști, a făcut însemnări zilnice despre condiția ei și i-a monitorizat îndeaproape somnul și dieta. Viața Virginiei a fost organizată cu o disciplină riguroasă, Leonard asigurându-se că ea evita situațiile stresante, nopțile de nesomn și prea multele evenimente sociale care i-ar fi putut declanșa boala. De asemenea, a insistat să-și reducă perioadele petrecute la Londra, fiindcă știa că agitația orașului putea fi adesea prea mult pentru ea.

Cu toate că a recunoscut fără ezitare cât îi datora lui Leonard, Virginia se lamenta pentru stilul ei de viață restricționat, plângându-se că soțul ei o transformase într-o „invalidă comatoasă“[308]. Ce o iritase cel mai mult fusese decizia lui de a nu avea copii. Când fusese de acord să se mărite cu el, ea se arătase plină de entuziasm: „Vreau totul – dragoste,

copii, aventură, intimitate, muncă."[309] Scrisorile către prieteni, în primele șase luni de la nuntă, menționau constant planurile ei de-a avea un copil. Numai că Leonard, fiind permanent foarte atent să păstreze sănătatea soției sale, s-a temut că maternitatea avea să fie periculoasă pentru ea și, după ce s-a consultat cu doctorii, a scos din discuție această posibilitate.

Virginia a rămas chinuită de faptul că nu avea copii și, într-un rând, când cugeta la posibilele cauze ale bolii sale mintale, a socotit „lipsa unui copil" motivul principal. Chiar și la vârsta de patruzeci de ani mai avea această fixație, scriind: „Să nu pretinzi niciodată că lucrurile pe care nu le-ai dobândit nu meritau să fie dobândite… să nu pretinzi niciodată că, de pildă, copiii pot fi înlocuiți cu alte lucruri."[310]

Criticii aveau să-l înfiereze pe Leonard, socotindu-l o forță represivă care a zdrobit-o pe scriitoarea cu probleme, dar Virginia însăși a recunoscut că siguranța și încurajările oferite de el au ajutat-o să-și dezvolte creativitatea. De fiecare dată când încheia un roman, îi dădea manuscrisul mai întâi lui Leonard, așteptând neliniștită validarea din partea lui. El i-a cultivat talentul și a ajutat-o să progreseze și, în ciuda faptului că și el era un scriitor în toată puterea cuvântului, în calitate de editor al ei avea să obțină recunoașterea. Deși a publicat lucrări de nonficțiune de-a lungul întregii lor căsnicii, Leonard a încetat să mai scrie ficțiune după publicarea celui de-al doilea roman, *The Wise Virgins*. Începuse să lucreze la el când se aflau în luna de miere, dar a așteptat, prudent, până ce Virginia s-a refăcut din căderea ei nervoasă ca să i-l arate.

Deși ea n-a pomenit decât în treacăt de acest roman în jurnalul ei, deloc măgulitorul *roman à clef* al curtării lor (în care personajul ce-o întruchipa era dezinteresat sexual și

„emasculat“) nu se poate s-o fi lăsat rece pe Virginia. Într-adevăr, la scurt timp după ce l-a citit, a alunecat într-o a doua criză, mai virulentă decât cea dintâi. De data asta, s-a manifestat neobișnuit de agresiv și ostil față de toată lumea din jur, în special față de Leonard, pe care a refuzat să-l vadă și căruia nu i-a vorbit aproape două luni.

După ce ea și-a revenit, Leonard a reușit să realizeze visul lor de-a avea o mică tipografie operată manual, pe care a cumpărat-o și a instalat-o în sufragerie. În felul acesta, a inaugurat compania lor Hogarth Press, numită după casa în care locuiau la vremea aceea. Inițial, tipografia fusese gândită ca o formă de terapie ocupațională pentru Virginia, având scopul de a-i oferi o cale ca să-și consume fizic energia. Leonard era îngrijorat de tendința Virginiei de a deveni total absorbită de lumea ei ficțională și spera că „ocupația manuală… avea să-i abată mintea de la opera ei“[311].

Tipografia a servit, de asemenea, scopului secund de a-i da Virginiei libertatea să-și publice lucrările fără teamă de critici și condiții din partea editorilor. „Totuși, sunt singura femeie din Anglia care poate să scrie ceea ce îi place“[312], exulta ea. Deși întreprinderea în colaborare cu Leonard a început ca un hobby, curând s-a transformat în ceva aducător de profit și care, într-un fel, a luat locul copilului pe care nu l-au avut niciodată.

Pe lângă faptul că a publicat aproape întreaga operă a Virginiei, Hogarth Press a fost editura inițială a altor lucrări inovatoare, precum *Tărâmul pustiit* al lui T.S. Eliot și traducerea în engleză a operei lui Freud. Scriitoarea aristocrată bisexuală Vita Sackville-West – mai cunoscută decât Virginia la începutul anilor 1920 – a publicat de asemenea la tipografia lor, aproximativ în aceeași perioadă în care ea și Virginia se angajaseră într-o poveste de dragoste de scurtă durată.

Virginia a descris-o pe strălucitoarea și mondena Vita, cu zece ani mai tânără decât ea și veterană a mai multe legături amoroase furtunoase, ca fiind „toată numai foc, picioare și impetuozitate, ca un cal tânăr“[313]. Dimpotrivă, Vita a fost atrasă de Virginia, mai simplă și mai în vârstă, grație intelectului ei și talentului pentru scris. „Nu știu dacă să fiu demoralizată sau încurajată când îi citesc lucrările. Demoralizată, pentru că eu n-am să fiu în stare niciodată să scriu așa, sau încurajată pentru că altcineva poate?“[314] chibzuia ea.

Din pricina dezgustului Virginiei pentru sex și a fricii Vitei de instabilitatea ei mintală, relația lor a fost în principal o chestiune de sentiment, consumată, se spune, de numai două ori. În multe feluri, Vita era o figură maternă pentru scriitoare, fiindcă îi alina anxietățile de copil și-i fortifica stima de sine cam la fel ca Leonard. Bucuria relației a eliberat o uluitoare explozie de creativitate în Virginia, astfel că, din 1925 până în 1930, ea a publicat *Doamna Dalloway*, *Spre far*, *O cameră separată* și fantezia istorică *Orlando*, pentru al cărei personaj principal a avut-o ca model pe Vita.

Vita, flatată de omagiu, a scris: „Mă simt ca una dintre figurile acelea de ceară din vitrina unui magazin, de care ai atârnat un veșmânt cusut cu giuvaieruri.“[315] Cu toate că ea, în cele din urmă, și-a îndreptat atenția frivolă în altă parte și idila s-a stins, prietenia a durat până la moartea Virginiei, cu peste un deceniu mai târziu. Ulterior, Vita spunea: „Încă mă mai gândesc că aș fi putut s-o salvez dacă aș fi fost acolo și aș fi știut în ce stare mintală ajunsese.“[316] Însă e improbabil ca ea sau oricine altcineva să-i fi putut atenua Virginiei hotărârea obsesivă de a-și pune capăt zilelor.

Pentru scriitoarea suferindă, teama de nebunie era aproape mai rea decât nebunia însăși. Pe la mijlocul anilor ’30, s-a simțit din ce în ce mai neputincioasă în lupta cu ciclul manie-depresie, care începuse să pună din nou stăpânire pe ea.

Anxietatea și fatalismul i-au fost înrăutățite de spectrul implicării Angliei într-un nou război cu Germania. (Ea și Leonard, care era evreu, făcuseră un pact de sinucidere, căzând de acord să se gazeze în garajul lor dacă Hitler avea să câștige.) Chiar și scrisul, multă vreme o ancoră ce-o împiedica să devieze, a încetat să-i mai țină demonii la distanță. Disperată, a devenit convinsă că lucrările ei recente erau niște eșecuri, după cum s-a temut că nu mai era capabilă să scrie.

În pofida sănătății ei în declin, Virginia încă avea multe momente de supremă fericire, scriind despre o după-amiază grozavă cu Leonard, la Londra: „Ne-am plimbat în jurul pieței iubindu-ne – după 25 de ani, nu suport să fim separați. Vezi tu, e o plăcere enormă să fii dorită: o soție. Iar căsnicia noastră − atât de completă."[317] Dar chiar și dragostea profundă pe care o împărtășea cu soțul ei – ultima ei linie de apărare – nu putea rezista prea mult. Prinsă în gheara deznădejdii, și-a pierdut voința de a mai lupta. Într-o zi friguroasă de martie din 1941, a compus un bilet de adio pentru Leonard, înainte de a pleca să se plimbe:

> *Sunt sigură c-o să înnebunesc din nou. Simt că nu mai putem trece prin încă un moment din acesta înfiorător. Și n-o să mă mai fac bine de data asta.*[318]

La scurt timp după ce a scris aceste cuvinte, bastonul ei de plimbare a fost găsit pe malurile râului Ouse. Corpul ei, îngreunat cu pietre, n-a ieșit la suprafață alte trei săptămâni. Devastat, Leonard, care nu presimțise catastrofa, scria plin de jale, după dispariția ei: „Știu că V. n-o să vină prin grădină dinspre căsuța paznicului, și totuși mă tot uit într-acolo s-o văd. Știu că s-a înecat, și totuși ciulesc urechea s-o aud intrând pe ușă. Știu că aceasta este ultima pagină, și totuși o întorc."[319]

COCHETÂND CU MOARTEA: SYLVIA PLATH

Când Sylvia Plath și-a încrucișat prima oară privirile cu poetul Ted Hughes, la o petrecere, atracția lor a fost instantanee și explozivă: el a sărutat-o pe gură, iar ea i-a răspuns mușcându-l de obraz până la sânge. Ca să fie sigur c-o să se întâlnească din nou, el i-a confiscat bentița și cerceii, ca suveniruri. Deși Plath a simțit că fermecătorul Casanova avea să-i aducă necazuri – caracterizându-l, depreciativ, ca pe un „distrugător de lucruri și oameni“[320] și prezicând că relația lor avea să se termine cu moartea ei –, peste doar patru luni se căsătoreau.

DUPĂ ȘAPTE ANI DE CĂSNICIE furtunoasă, pasionată, Plath a fost devastată să descopere că Hughes avea o relație cu o recentă invitată a lor la cină, seducătoarea, de trei ori căsătorită, Assia Wevill. Într-o izbucnire de furie, Plath a dat foc tuturor hârtiilor soțului ei în curtea din spate, un gest pe care mai târziu l-a imortalizat în poezia *Burning of Letters*.

ÎNTRUCÂT HUGHES A CONTINUAT să oscileze între ea și amanta lui, Plath, umilită, a pus capăt căsniciei. După despărțire a fost cuprinsă de o adevărată febră creatoare și a creat multe din poeziile ei sălbatice, mustind de mânie, care aveau să apară în colecția postumă *Ariel*. Totuși poezia ei cathartică n-au fost îndeajuns ca s-o smulgă din strânsoarea disperării și, într-o dimineață de iarnă crâncen de geroasă, în 1963, Plath s-a sinucis. Punând pâine și lapte în pătuțurile copiilor ei, le-a etanșat cu grijă camera, apoi s-a dus în bucătărie și s-a asfixiat băgându-și capul în cuptorul cu gaz.

PUS LA STÂLPUL INFAMIEI de opinia publică pentru moartea soției sale, Hughes nu și-a revenit niciodată emoțional din această tragedie, care i-a întunecat permanent relația cu Assia Wevill și a contribuit la sinuciderea ei identică, șase ani mai târziu. Timp de decenii n-a spus un cuvânt despre căsătoria lui nefericită, renunțând la tăcere abia cu un an înainte să moară, în *Birthday Letters*, o serie de poezii în care dezgropa relația sa cu Plath.

PARTEA A ȘAPTEA

*Dincoace de Paradis**

* *This Side of Paradise*, titlul romanului de debut al lui F. Scott Fitzgerald, inspirat de un vers al lui Rupert Brooke.

*Să-ncerc o înșiruire**

ROBERT și ELIZABETH BARRETT BROWNING

Oricine iubește crede imposibilul.[321]

— Elizabeth Barrett Browning, *Aurora Leigh*

Când l-a întâlnit pe viitorul ei soț, Elizabeth Barrett avea treizeci și nouă de ani și era o invalidă, trăind aproape în recluziune, care se mărginise doar să viseze la dragoste. Înainte ca ea și Robert Browning, de asemenea poet, să se instaleze într-o căsnicie fericită, perechea pândită de pericole a trecut printr-o neobișnuit de lungă perioadă de curtare, de douăzeci de luni, care a culminat cu o nuntă secretă.

SĂ PRIMEASCĂ SCRISORI DE LA FANI nu era o situație neobișnuită pentru populara poetă Elizabeth Barrett, care încredința flăcărilor majoritatea misivelor trimise de admiratorii ei înfocați. Dar, în ianuarie 1845, o epistolă frumos scrisă i-a trezit curiozitatea și, în cele din urmă, i-a schimbat viața. „Vă iubesc versurile din toată inima, dragă domnișoară Barrett… și vă iubesc și pe dumneavoastră“[322], scria îndrăznețul Robert Browning.

* În original, *Count the Ways*, din Sonetul 43 al lui Elizabeth Barrett Browning („*How do I love thee? Let me count the ways*“ etc.). Vezi mai jos în text.

Cu toate că exuberantul corespondent nu o văzuse niciodată pe Elizabeth, el nu-i era complet necunoscut. Vărul ei îndepărtat John Kenyon, prieten cu Browning, îi vorbise adesea despre bard, ale cărui poezii le citise și ea și îi plăcuseră. După o tradiție populară printre adolescente, portretul lui, decupat dintr-o revistă, atârna pe peretele ei, alături de chipurile lui Wordsworth, Tennyson și ale altor scriitori.

Elizabeth avusese o sănătate șubredă mai toată viața ei, din pricina unei boli de plămâni pe care doctorii i-o tratau cu morfină. Devenise și mai retrasă după moartea fratelui ei, care se înecase într-un accident atunci când o vizita în orășelul englezesc Torquay, de la malul mării, unde Elizabeth venise în speranța că o să-și îmbunătățească sănătatea. În pofida faptului că nu prea avea contact cu lumea exterioară, ea a fost cea care a inițiat idila cu Robert, făcând referire la cartea lui, *Bells and Pomegranates*, într-un poem de-al ei, *Lady Geraldine Courtship*. Nobila femeie din titlul poemului și pețitorul ei citesc „din Browning ceva «Rodii» care, adânc tăiate, / drept pe mijloc, / Arată o inimă în miezul însângerat, brăzdat de vene, omenesc!“[323]

Uriașul compliment pe care Elizabeth i-l adusese lui Robert pe pagina tipărită îl îndemnase pe acesta să-i scrie. În scrisoarea de introducere, i-a dezvăluit că fuseseră foarte aproape să se întâlnească în urmă cu mai mulți ani, când el trecuse pe la reședința Barrett cu John Kenyon. Prietenul său voise să-l prezinte lui Elizabeth, dar li se spusese că nu se simțea bine. Când Robert i-a trimis prima misivă, câțiva ani mai târziu, celebra poetă se aventura rareori în afara camerei sale din casa părinților, de la Londra. Izolarea îi conferea un aer de mister, deși ea își întreținea uneori vizitatorii.

De departe mai cunoscută ca el în momentul în care și-au început corespondența, Elizabeth a fost, cu toate acestea,

fascinată de noul ei coleg de breaslă. În loc să fie surprinsă de îndrăzneața lui declarație de dragoste, ea i-a mărturisit unei cunoștințe: „Am primit o scrisoare de la Browning, poetul, aseară, care m-a extaziat."[324] În răspunsul dat lui Robert, deplângea împrejurarea în care ratase să-l întâlnească și declara, ademenitor, că probabil ar trebui să se cunoască personal în viitor. „Iarna mă închide la fel cum le închide ochii pârșilor; la primăvară, *vom vedea*."[325]

În timpul schimbului aproape zilnic de scrisori ce a urmat, Robert îi reamintea frecvent lui Elizabeth de promisiunea ei că se vor întâlni când vremea avea să se încălzească. Ea se eschiva încontinuu, insistând pe deosebirile dintre ei. Ea era o solitară, în timp ce el avea o vibrantă viață socială și călătorea des în străinătate. Sănătatea ei șubredă contrasta cu intensa lui vitalitate. La vârsta de treizeci și nouă de ani, cu șase ani mai în vârstă decât el, „abia de se mai putea numi tânără, acum"[326]. În pofida afirmației că trăia în literatură și vise, Elizabeth i-a dat speranțe pețitorului, spunându-i că ar fi bucuroasă „să dea la schimb o parte din această greoaie, plictisitoare și neputincioasă cunoaștere din cărți pentru puțină experiență a vieții și a omului"[327].

Robert nu s-a lăsat descurajat în hotărârea lui de a se vedea cu Elizabeth. La patru luni de când inițiase corespondența, răbdarea și stăruința i-au fost răsplătite, primind în sfârșit invitația mult așteptată de a-i face o vizită. În ultima scrisoare către el de dinainte de a se întâlni, ea l-a tachinat: „Ei, bine! Suntem prieteni până marți – și după aceea, poate."[328] Robert a fost și mai înamorat după ce a întâlnit-o în persoană pe poeta cu părul negru, în vreme ce ea, deși la fel de îndrăgostită, a continuat să ezite să se aventureze dincolo de prietenie, reamintindu-i de vârsta ei și de sănătatea precară.

Cu toate că tatăl dominator al lui Elizabeth, care-i spunea sarcastic prietenului fiicei sale „omul cu rodiile", era obișnuit

ca oamenii să-i facă vizite, i-ar fi zăvorât ușa lui Robert dacă ar fi bănuit ce viitor le era sortit celor doi. Văduv, el le interzisese tuturor celor nouă copii rămași în viață să se căsătorească, amenințându-i că-i dezmoștenește dacă-i încalcă porunca. Elizabeth socotea comportamentul tatălui o excentricitate, până ce el și-a pus dorințele mai presus de sănătatea ei. În toamnă, la mai puțin de un an de când începuse schimbul de scrisori cu Robert, doctorii au sfătuit-o să fugă de asprimea iernii din Londra și să-și petreacă timpul în climatul mai blând al Italiei. Tatăl ei a refuzat s-o lase să plece, pretinzând că nu voia ca familia să fie separată.

„Sunteți în ceea ce mi se pare a fi o adevărată sclavie – și v-aș putea elibera eu“[329], i-a scris Robert lui Elizabeth. După ce i-a spus: „Acum, de vreme ce visez, dați-mi voie să visez pe de-a-ntregul! Am să mă căsătoresc cu dumneavoastră“, ea i-a acceptat propunerea. Știind cum avea să reacționeze tatăl ei, Elizabeth a insistat să păstreze secretă logodna. Anul următor au continuat să-și scrie și să-și dea întâlniri, în vreme ce, în ochii lumii, se purtau de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Elizabeth le-a spus câtorva cunoștințe despre planurile lor, asigurându-se că mai ales frații ei nu vor afla nimic, ca să nu fie socotiți răspunzători când tatăl avea să descopere că fiica lui cea mai mare fugise din țarc.

Dacă n-ar fi fost Robert, Elizabeth și-ar fi dus probabil zilele ca un autentic prizonier în casa tatălui ei. Dar, cu încurajarea logodnicului, a început încetul cu încetul să-și recâștige viața. Pentru prima oară, după ani de-a rândul, a părăsit granițele dormitorului, întâi riscând să coboare la parter, iar mai târziu călătorind cu trăsura, luând cina în oraș și chiar făcând un drum de recunoaștere la biserica St. Marylebone, unde avea să se desfășoare cununia.

În pofida ofertelor periodic repetate ale lui Elizabeth de a-l elibera pe Robert de logodna lor – și a zvonului că el urma să se însoare cu altă femeie –, cuplul s-a căsătorit pe 21 septembrie 1846, la cea de-a treizeci și noua întâlnire a lor (a ținut el socoteala). După ceremonia clandestină, proaspăt căsătoriții au avut la dispoziție numai câteva minute de stat împreună, înainte să se despartă. Elizabeth s-a grăbit acasă, pentru a înlătura orice bănuială a familiei. Într-un act de supremă tărie a voinței, a păstrat secretul o săptămână întreagă înainte de a se strecura, pentru ultima oară, din casa tatălui său ca să-l reîntâlnească pe Robert. Alături de ea, veneau în aventură și cei doi aliați la conspirație: cockerul ei spaniel, Flush, și camerista, Elizabeth Wilson, care fusese cooptată la complot aproape de la început (ba chiar i-a administrat săruri stăpânei sale pe drumul spre ceremonia secretă, când mireasa surescitată era gata să leșine). Grupul fugarilor a părăsit în grabă Londra, îndreptându-se spre continent.

După ce cuplul și-a petrecut luna de miere în Franța, pe când erau în drum spre Italia, vestea despre fuga lor a făcut valuri dincolo de Canalul Mânecii. După cum era de așteptat, tatăl lui Elizabeth n-a primit-o cu bucurie. A refuzat să mai vorbească despre fiica lui vreodată sau să întrețină orice comunicare cu ea, întorcându-i scrisorile nedeschise. Domnul Barrett nu s-a domolit niciodată, păstrându-și atitudinea aspră chiar și atunci când Elizabeth i-a scris despre nașterea nepotului său, câțiva ani mai târziu.

Spre surprinderea și îndurerarea lui Elizabeth, frații ei au trecut de partea tatălui și și-au exprimat dezaprobarea pentru ceea ce făcuse. Credeau că soțul ei, fiul unui funcționar de bancă, era un vânător de avere care o curtase pentru faimă și modesta dotă moștenită de la o rudă îndepărtată. Cele două surori mai mici au fost însă cu totul de partea ei, în special

Henrietta, care se îndrăgostise de un căpitan de navă. Urmând exemplul curajos al surorii ei, s-a măritat cu el câțiva ani mai târziu. Și ea a fost dezmoștenită de posesivul domn Barrett, deopotrivă cu un alt fiu care, în cele din urmă, și-a condus aleasa la altar.

Soții Browning au ajuns la Florența, unde s-au instalat într-un palazzo din secolul al cincisprezecelea, căminul lor pentru următorii cincisprezece ani. Elizabeth a adoptat cu entuziasm viața din Italia, iar sănătatea i s-a îmbunătățit, deopotrivă cu viața socială a cuplului. Printre scriitorii și artiștii cu care s-au împrietenit strâns au fost poeta scoțiană Eliza Ogilvy și sculptorul american William Wetmore Story.

La a treia aniversare a nunții, soții Browning erau părinții unui fiu, alintat Pen, și încă în faza de lună de miere. „Trăim inimă lângă inimă cât e ziua de lungă, și la fel e în fiecare zi“[330], își informa bucuroasă Elizabeth surorile. Pasiunea în cuplu i-a inspirat poezia, ridicând-o pe noi culmi. În timp ce sărbătoreau într-un loc de vacanță, Elizabeth i-a dăruit lui Robert patruzeci și patru de sonete pe care i le scrisese pe când el îi făcea curte. Ultimul era datat cu două zile înainte de nuntă. El le-a declarat cele mai frumoase de la Shakespeare, opinie pe care scriitorul John Ruskin i-a împărtășit-o, într-o recenzie a colecției. Printre sonetele de dragoste, se află și celebrul număr 43, care începe cu faimoasele versuri „Cum te iubesc? Să-ncerc o înșiruire“[331].

Robert a reușit cu greu s-o convingă pe Elizabeth să publice versurile intime, care aveau să apară sub titlul *Sonnets from the Portuguese* (Robert o alinta pe soția sa spunându-i „mica mea portugheză“, din cauza tenului ei de brunetă). Extraordinar de populară printre cititori, colecția a sporit mult reputația de poetă a lui Elizabeth. Ea, în schimb, a fost muza lui Robert pentru *Men and Women*. I se adresa direct,

în versurile de sfârșit, scriind: „Cincizeci de poezii încheiate! / Ia-le, iubire, ia cartea și pe mine: / Să fie laolaltă inimă și minte.“[332] Deși colecția a primit puțină atenție când a apărut, în 1855, cu timpul a devenit una dintre cele mai apreciate lucrări ale lui.

La vremea aceea, atributul cel mai îndreptățit la celebritate al lui Browning era mai puțin opera sa, cât rolul de soț al lui Elizabeth Barrett. Cu toate că și unii bărbați din zilele moderne s-ar putea simți amenințați de succesul mai mare al soțiilor, lui Browning faptul de-a fi vioara a doua profesional nu i-a știrbit afecțiunea pentru soția sa. Singurele motive de dezacord cunoscute în acel cuplu fundamental fericit au fost entuziasmul deschis al lui Elizabeth pentru politica italiană (el era mai puțin interesat); afinitatea ei pentru mania victoriană a spiritismului și credința că morții comunicau cu viii (el credea că e șarlatanie); precum și pantalonii de catifea, cămășile cu volane și alte veșminte de inspirație romantică în care ea îl îmbrăca pe fiul lor (el ar fi preferat o toaletă mai puțin efeminată).

În timpul celor douăzeci de luni de curtare ce se încheiaseră cu nunta lor, prolifica pereche a schimbat 574 de scrisori, pe care Elizabeth a fost cât pe-aci să nu le ia când ea și soțul ei au fugit din Anglia. „Am *încercat* să le las, & n-am putut“[333], a recunoscut ea. Odată ce s-au căsătorit, de bună seamă că n-au mai existat scrisori, de vreme ce cuplul s-a străduit să nu petreacă nici o noapte separat. Într-un rând a fost cât pe-aci, când trenul lui a fost anulat, în timpul unei călătorii de o zi la Siena, însă ingeniosul Robert a făcut rost de un mijloc de transport cu care să se întoarcă la Florența: o cotigă cu doi preoți.

Soții Browning au fost despărțiți, în cele din urmă, de moartea lui Elizabeth, la 30 iunie 1861, când boala de plămâni

care o chinuise atât în cursul vieții a revenit. Știind că probabil nu avea să supraviețuiască acelei nopți, soțul ei a refuzat să plece de lângă ea. „Robert al meu – paradisul meu, mult iubitul meu“[334], a exclamat ea, sărutându-l întruna, pasionat. La primele ore ale dimineții, când ea ba își pierdea, ba își recăpăta cunoștința, el a întrebat-o cum se simte. „Splendid“, i-a răspuns Elizabeth. A murit în brațele lui, la scurt timp după aceea, cu capul sprijinit de obrazul lui.

După înmormântare, Robert s-a întors la Londra și n-a mai pus niciodată piciorul în Florența. A mai avut legături cu câteva femei, dintre care una i-a respins propunerea de căsătorie, spunându-i că inima lui era îngropată în orașul italian. Poetul a rămas văduv douăzeci și opt de ani, cât a mai trăit după soția lui, purtând pe lanțul de la ceas o amintire continuă a timpului lor împreună – inelul ei de aur, împodobit cu inscripția „AEI“, grecescul „totdeauna“.

Următorii scriitori și partenerii lor altruiști au dovedit că nu băierile pungii, ci darurile ce ating coarda sufletului sunt cele mai vrednice de ținut minte.

TOTUL E BINE CÂND SE TERMINĂ CONFORTABIL*. Când a murit, lăsându-i prin testament „al doilea cel mai bun" pat al său lui Anne, soția sa, William Shakespeare a declanșat o controversă ce a durat patru sute de ani. În pofida aparențelor, moștenirea bardului – care a condus la speculația că mariajul lui era nefericit – a fost mai degrabă un gest romantic decât unul de dispreț. După obiceiul epocii Tudor, cel mai bun pat era rezervat oaspeților, în vreme ce acela lăsat moștenire lui Anne ar fi fost patul în care ea concepuse și dăduse naștere copiilor cuplului.

DAR DIN DAR. Când scriitorul în devenire O. Henry a pus bani deoparte pentru ca soția sa să se poată duce la Expoziția Universală de la Chicago, ea a luat banii, dar nu s-a urcat în tren. În schimb, a folosit cadoul pentru a-și dichisi casa sărăcăcioasă cu perdele de muselină și scaune de răchită. Mai târziu, când soțul ei era fugar, încercând să evite acuzațiile de delapidare, ea a făcut un șal de dantelă și l-a vândut la licitație pentru douăzeci și cinci de dolari, ca să-i trimită lui un pachet de Crăciun. Gestul ei generos i-a inspirat scriitorului povestirea *The Gift of the Magi*.

* Aluzie la *Totul e bine când se termină cu bine*, piesa lui Shakespeare.

SCARLETT FEVER*. În timp ce Margaret Mitchell era constrânsă să stea în pat, în urma unui accident de mașină, soțul ei a făcut mai mult decât să-i ofere ceai și simpatie. A venit acasă cu o mașină de scris cumpărată la mâna a doua și un top de hârtie, spunând: „Doamnă, te salut cu ocazia începutului unei noi cariere."[335] Până atunci, Mitchell citise majoritatea cărților din bibliotecă, iar soțul ei a insistat să încerce să scrie ea însăși una. A acceptat provocarea și s-a apucat să-și scrie capodopera, *Pe aripile vântului*.

DARUL CARE TE FACE FERICIT LA NESFÂRȘIT. Poetul anglo-american W.H. Auden a cunoscut-o pe soția lui abia în ziua de dinaintea nunții, în anul 1935. Deși era homosexual, s-a căsătorit cu Erika Mann (fiica romancierului recompensat cu Premiul Nobel, Thomas Mann), pentru ca ea să poată obține astfel cetățenia britanică și să fugă din Germania nazistă. Auden și soția lui n-au trăit niciodată împreună și se întâlneau doar ocazional, dar au rămas căsătoriți treizeci și trei de ani.

O DESPĂRȚIRE DE TUNS PĂRUL MĂCIUCĂ. Legătura furtunoasă dintre romanciera franceză feministă George Sand și desfrânatul poet Alfred de Musset a durat mai puțin de doi ani, dar a fost presărată cu certuri, despărțiri și împăcări lacrimogene cât să ajungă pentru o viață. Când relația lor s-a încheiat definitiv, Sand i-a spus adio cu un gest teatral de despărțire: și-a tăiat părul negru, lung până-n talie, și i l-a trimis lui Musset într-un craniu.

---

* Joc de cuvinte între *scarlet fever* (scarlatină) și *Scarlett fever* (febra lui Scarlett):

Suspans romantic

AGATHA CHRISTIE

Femeile pot accepta că un bărbat e o lichea, un escroc, un dealer de droguri, un mincinos patentat și în general un porc, fără să clipească și fără ca asta să le afecteze câtuși de puțin dragostea pentru brută! Femeile sunt niște realiste minunate.[336]

— Agatha Christie, *Crima din Mesopotamia*

Tocmai când Agatha Christie își intrase în mână ca romancieră, viața ei personală și-a început declinul. Nu la multă vreme după ce soțul ei a cerut divorțul, scriitoarea de romane polițiste s-a trezit în mijlocul unei enigme din viața reală, care a făcut înconjurul lumii. Cu toate acestea, curajoasa scriitoare a refuzat să joace rolul de victimă și a triumfat printr-o carieră de killer și un bărbat mai tânăr asupra soțului care o înșelase.

„O ROMANCIERĂ DISPARE“ și „Misterul domnișoarei Christie“ au fost două dintre titlurile trâmbițate de ziarele din toată Anglia în decembrie 1926. În ceea ce putea fi o intrigă luată chiar dintr-unul din romanele ei, Agatha Christie a dispărut și a declanșat o amplă urmărire la nivel național.

În ziua în care a fost dată dispărută, Christie se certase cu soțul ei, Archie, înainte ca el să plece, cu obrăznicie, la un rendez-vous cu amanta. Aproape de miezul nopții, romanciera a părăsit conacul Styles, din afara Londrei, fără să spună nimănui unde se duce. În dimineața următoare, mașina ei a fost găsită abandonată la marginea unui drum de țară, la mai mulți kilometri distanță, având înăuntru un carnet de conducere

expirat, o haină de blană și o valiză. Christie n-a fost găsită nicăieri, părea că dispăruse de pe fața pământului.

În timp ce poliția începea investigațiile, Christie se caza în luxosul hotel Swan Hydropathic din nordul Angliei, folosind un pseudonim interesant, Teresa Neele, cuprinzând numele amantei soțului ei. În timpul ședерii sale la Swan, în orășelul balnear Harrogate din Yorkshire, Christie și-a petrecut timpul făcând cumpărături, luând masa și jucând cărți. De asemenea, „domnișoara Neele" discuta prietenește cu ceilalți oaspeți ai hotelului despre cazul scriitoarei dispărute, a cărei ultimă carte, *Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd?*, era un bestseller în acel an.

Când un angajat al hotelului a prevenit, în sfârșit, poliția unde se afla Christie, Archie a plecat la Harrogate pentru reîntâlnirea cu scriitoarea năbădăioasă. Potrivit unui martor, ea „a părut să-l privească doar ca pe o cunoștință… a cărei identitate nu și-o putea aminti precis"[337]. Dornic să-și vadă de viața lui, Archie a încercat să lase lucrurile să se calmeze, dând o declarație pentru confirmarea identității ei. „A suferit o foarte complexă formă de pierdere a memoriei și nu cred că știe cine este"[338], a spus el presei. „Pe mine nu mă recunoaște și nu știe unde se află. Sper că odihna și liniștea o vor ajuta să-și revină."

Spre consternarea fanilor curioși ai lui Christie, fuga ei clandestină n-a fost niciodată pe deplin explicată. Scriitoarea a refuzat să vorbească vreodată public despre evadarea ei și, în anii următori, a dat numai foarte rar interviuri presei care făcuse un asemenea spectacol din viața ei privată cât timp dispăruse.

Ceea ce condusese la noaptea cu pricina, cea în care Christie părăsise Styles, fusese starea ei emoțională fragilă. Nu numai că mariajul părea să-i fi ajuns la sfârșit, dar era și adânc mâh-

nită de moartea subită a mamei sale, după o pneumonie virulentă, în același an, mai devreme. Abia mâncând și dormind pe sponci, a fost nevoită să pună la punct treburile mamei și să golească locuința copilăriei sale aproape de una singură. „Un groaznic sentiment de singurătate s-a pogorât peste mine", a recunoscut ea în *O autobiografie*. „Nu cred că mi-am dat seama că pentru prima oară în viața mea eram cu adevărat bolnavă. Întotdeauna fusesem din cale-afară de puternică și habar n-aveam că nefericirea, îngrijorarea și epuizarea îți pot afecta sănătatea fizică."[339]

Deși Christie nu face nici o referire la cele unsprezece zile care i s-au șters din memorie, în schimb face aluzie la un motiv pentru comportamentul ei bizar. După ce a auzit o altă femeie raportând simptome asemănătoare cu cele pe care le suferise și ea înainte de dispariție, Christie a replicat: „Cred c-ar fi mai bine să ai mare grijă; este probabil începutul unei căderi nervoase."[340]

Pe lângă faptul că lipsise intenționat când Christie se confruntase cu moartea mamei sale, ticălosul ei soț a părăsit domiciliul la scurt timp după aceea. A informat-o că se îndrăgostise de Nancy Neele, o secretară atrăgătoare care, spre deosebire de soția lui, îi împărtășea pasiunea obsesivă pentru golf. Mai târziu, Archie s-a întors la Styles, încercând să-și dreagă mariajul, în mare parte pentru binele fetiței lor. În pofida faptului că el inițiase împăcarea, s-a purtat execrabil cu soția sa, abia vorbindu-i și răspunzându-i cu greu chiar și atunci când ea vorbea direct cu el, iar până la urmă și-a reînnoit propunerea de divorț.

„Întoarcerea lui a fost, cred, o greșeală, pentru că a adus cu el acasă toată forța sentimentului său. Neîncetat îmi spunea: «Nu suport să nu am ce-mi doresc și nu suport să nu fiu fericit. Nu se poate ca toată lumea să fie fericită – cineva

trebuie să fie nefericit“[341], își amintea Christie. După cum demonstrase mai mult decât clar Archie, ea era acel „cineva“ nefericit.

Viitoarea scriitoare, timidă și totuși populară, îl văzuse prima oară pe caporalul Archibald Christie la o petrecere, pe când ea avea douăzeci și unu de ani. S-a îndrăgostit de chipeșul aviator și, curând după aceea, a rupt logodna cu logodnicul ei (deja avusese alte două „ocazii scăpate ca prin urechile acului de a mă mărita“[342]). Cei doi s-au căsătorit doi ani mai târziu, în Ajunul Crăciunului din 1914. Dar viața conjugală avea să mai aștepte, căci soțul a plecat în Primul Război Mondial cu Royal Flying Corps, aviația militară britanică.

În timpul anilor de război, Christie a fost infirmieră voluntară la un spital din Torquai, orășelul de la malul mării, din sudul Angliei, unde fusese născută și crescută de mama ei englezoaică și de tatăl american. Un timp, a lucrat la o farmacie, unde a deprins cunoștințe despre otrăvurile pe care avea să le descrie în romanele ei. Ca să-și umple orele de repaus cu ceva, Christie a primit provocarea surorii ei de a scrie o poveste polițistă și a început să lucreze la ceea ce avea să devină romanul ei de debut, *Misterioasa afacere de la Styles*.

Proapăt căsătoriții s-au văzut doar sporadic, când Archie venea în permisie, și s-au stabilit în sfârșit la casa lor abia la patru ani după ce spuseseră „da“. Colonelul decorat Christie și-a găsit o slujbă la Ministerul Forțelor Aeriene, în Londra, după care s-a lansat în afaceri. În 1920, la un an după ce se născuse fiica lor, Christie a publicat *Misterioasa afacere de la Styles*, lansându-și cariera literară și făcându-l cunoscut pe detectivul belgian Hercule Poirot.

La încurajarea lui Archie (și intuiția lui că se puteau scoate bani frumoși), Christie a scris încă o aventură polițistă, *Adversarul secret*, cu cuplul de detectivi Tommy Beresford și Tuppence Cowley. Povestea a ajuns pe piață în ianuarie 1922,

tocmai când Christie se îmbarca într-o excursie de zece luni în jurul lumii împreună cu Archie, care fusese invitat să se alăture unei delegații ce promova viitoarea Expoziție a Imperiului Britanic. Au călătorit în Africa de Sud, Australia, Noua Zeelandă, Canada și Hawaii, unde au fost printre primii britanici care au făcut surf cu vâslă. Întors în Anglia, cuplul s-a instalat în locuința de la țară din care ea avea, mai târziu, să dispară, numită Styles în onoarea primului roman al lui Christie.

După zece ani de aparentă mulțumire casnică, Christie a fost luată complet prin surprindere când soțul ei, pe care-l idealiza, a recunoscut adulterul și a anunțat că o părăsește pentru Neele. „Cu aceste cuvinte, acea parte din viața mea – viața mea fericită, realizată, încrezătoare – a luat sfârșit", a mărturisit Christie, care inițial crezuse că situația avea să se rezolve. „Niciodată n-a existat vreo suspiciune de acest gen în viața noastră. Fuseserăm fericiți împreună și în armonie."[343] Șocată și consternată, s-a învinuit pe ea însăși pentru dezertarea soțului ei și s-a gândit că „trebuie să fi fost într-un fel inadecvată să-i umplu viața lui Archie"[344].

Când vestea despre aventura lui Archie a ajuns la cunoștința publicului, în timpul dispariției lui Christie, el a fost suspectat că și-ar fi suprimat soția și a fost pus la stâlpul infamiei, ca afemeiat și posibil ucigaș. Alții au crezut că romanciera își înscenase dispariția ca să-și pună în dificultate soțul infidel. Unii au sugerat că ea s-ar fi sinucis sau ar fi fugit cu un amant, iar cei și mai departe de adevăr au lansat ideea că ar fi căutat o intrigă pentru o nouă carte. Opinia publică era, la vremea aceea, în mare măsură negativă, multă lume crezând că e vorba de o înșelătorie pe care ea o orchestrase dinadins, ca reclamă senzațională.

Poliția a organizat așa-numita „Mare vânătoare de duminică", mobilizând voluntari – între cinci mii și cincisprezece

mii, depinzând de raport – ca s-o caute pe Christie în jurul zonei împădurite unde fusese văzută ultima oară. Un iaz din zonă a fost dragat pentru a-i găsi cadavrul și, pentru prima oară în istoria britanică, au fost folosite avioane pentru căutarea unei persoane dispărute. Un celebru consultant în acest caz a fost Sir Arthur Conan Doyle, creatorul lui Sherlock Holmes, care a cerut ajutorul unui psihometrist (cineva care se presupune că poate descoperi informații despre un obiect sau o persoană asociată cu acesta). Când i s-a dat o mănușă a lui Christie, ghicitorul a declarat că purtătoarea avea să fie găsită în viață. Scriitoarea de cărți polițiste Dorothy L. Sayers a intrat și ea în acțiune, luând parte la „Marea vânătoare de duminică". Într-un articol pe care l-a scris despre caz, pentru un ziar britanic, a contrazis oficialii poliției, declarând că ea nu crede că se va găsi cadavrul lui Christie în pădure.

Ziarele au oferit sume considerabile ca să obțină informații și au angajat clarvăzătoare care să identifice locul unde se afla scriitoarea. Misterioasa dispariție a constituit subiectul principal în presa din toată Europa, ba chiar dincolo de ocean. După ce Christie a fost descoperită la Harrogate, *New York Times* a plasat știrea pe prima pagină.

Medicii au diagnosticat-o pe Christie cu amnezie, probabil provocată de o comoție avută când mașina ieșise de pe drum, în noaptea în care ea s-a furișat din Styles, pornind în călătoria ei secretă. Sub hipnoză, romanciera și-a amintit că a făcut drumul până la Londra, unde a văzut un afiș făcând reclamă beneficiilor acelui hotel-spa din Yorkshire în care fusese descoperită în cele din urmă. După ce a fost găsită, Christie s-a întors la Styles cu Archie, deși a încuviințat, în final, să-i acorde divorțul pe care el îl dorea cu disperare.

Conflictele și dezamăgirile lui Christie în căsnicie, ca și anii ei fericiți de la începutul mariajului sunt zugrăviți în *Portret neterminat*, unul dintre cele șase romane publicate

sub pseudonimul Mary Westmacott. Relația dintre personajele Celia și Dermott se aseamănă atât de mult cu relația autoarei cu Archie, încât al doilea soț al ei, Sir Max Mallowan, scria în memoriile sale: „În Celia avem un portret al Agathei mai fidel ca oriunde în altă parte."[345]

După divorț, tulburată și vânată de presă, Christie s-a gândit să schimbe peisajul. Pornind singură la drum în 1928, în parte ca să-și redobândească stăpânirea de sine și să-și dovedească independența, scriitoarea de treizeci și opt de ani și-a împlinit un vis de o viață: o călătorie cu Orient Expresul. Destinația sa a fost Bagdad, un loc exotic, cu totul neobișnuit, popular printre călătorii bogați. Acolo și-a satisfăcut curiozitățile arheologice, vizitând un șantier de la Ur, din sudul Irakului.

Când Christie s-a întors la Ur doi ani mai târziu, interesul i-a fost captat de mai mult decât obiectele antice. Acolo l-a cunoscut pe arheologul Max Mallowan, un bărbat înalt, brunet, cu paisprezece ani mai tânăr decât ea, care fusese ales ca să-i arate șantierul. Intrigată de purtarea lui tăcută, și totuși receptivă, s-a împrietenit imediat cu el. Îndrăznețul cuplu a pornit într-un tur al Bagdadului și prin deșertul din Orientul Mijlociu, unde cei doi au explorat ruine și au trebuit să fie salvați când mașina li s-a împotmolit în nisip.

În antiteză cu egocentricul și nestatornicul Archie, Mallowan s-a dovedit stabil de la bun început. În drum spre Anglia, Christie urma să se despartă de el pe la mijlocul rutei. Dar, la una dintre opriri, când a primit vestea că fiica ei era grav bolnavă, arheologul și-a schimbat planurile ca s-o poată însoți până acasă. Prietenia lor a luat o întorsătură neașteptată câteva luni mai târziu, când Mallowan i-a pus o întrebare, în timpul unui weekend acasă la ea. A bătut la ușa dormitorului ei, sub pretextul că vrea să-i înapoieze o carte, și a cerut-o de soție.

Crezând că diferența de vârstă exclusese o relație romantică, Christie a fost luată prin surprindere și, vreme de două ceasuri, a încercat să-l convingă pe Max să-și schimbe gândul. Jurase că n-avea să mai fie niciodată la mila altcuiva, așa cum fusese cu Archie. „Singura persoană care te poate răni cu adevărat în viață este soțul. Nimeni altcineva nu este destul de apropiat“[346], cugetase ea. După ce a cântărit propunerea lui Max câteva săptămâni, Christie s-a decis să rişte o suferință din dragoste și s-a căsătorit cu bărbatul mai tânăr. Îngrijorările ei în privința diferenței de vârstă s-au dovedit neîntemeiate, iar mai târziu glumea: „Un arheolog este cel mai bun bărbat pe care-l poate avea o femeie. Păi gândiți-vă: cu cât devine mai bătrână, cu atât va fi mai interesat de ea.“[347]

Curtenitorul ei soț a fost de acord chiar să se supună pretenției ei vehemente de a nu juca niciodată golf, în vreme ce ea s-a oferit să-l însoțească la toate săpăturile. Pe șantierele arheologice, Christie prelua adesea sarcina de asistentă, curățând și reparând obiectele, reconstruind ceramica din cioburi și catalogând descoperirile. Expedițiile perechii în Orientul Mijlociu au inspirat fundalul unor povești ca *Moarte pe Nil*, *Moartea vine ca un sfârșit* și *Crima din Mesopotamia*, care se petrece pe un șantier arheologic.

Mallowan își finaliza autobiografia când Christie a încetat din viață, în 1976, moartea ei lăsându-l complet pustiit după patruzeci și cinci de ani împreună, plini de iubire și bucurii. Amintirile lui despre mintea creatoare a soției sale și capacitatea ei de a insufla farmec vieții și-au găsit alinare în uriașul volum de scrisori de condoleanțe pe care le-a primit de la admiratorii ei. Mallowan a fost mișcat să vadă că ei recunoșteau „dragostea și fericirea pe care Agatha le răspândea în jur, atât în persoană, cât și în cărțile sale“[348].

TREZIȚI-VĂ, VOI, NOUĂ MUZE*

Încă din vremea poeților lirici ai Greciei antice, scriitorii au invocat muzele – ființe feministe care există undeva, între pământesc și eteric – ca să le stimuleze creativitatea și să le inspire lucrările, trimițându-le spre noi înălțimi.

Găsiți corespondențele dintre acești scriitori și muzele care i-au inspirat.

1. În afară de faptul că a înfățișat-o pe această sirenă cu părul de flăcări într-o carte cu sonete de dragoste pătimașă, poetul chilian *Pablo Neruda* i-a construit o locuință ferită, pe vârful unei coline din Santiago, unde s-au întâlnit, ascunzându-se de soția lui, timp de cinci ani.
2. Cu toate că nu s-au întâlnit decât de două ori și amândoi erau căsătoriți cu altcineva, *Dante Alighieri* a scris despre muza lui florentină decenii de-a rândul și a folosit-o ca model pentru femeia ideală în *Divina comedie*.
3. Între două reprize de șlefuit versuri serioase, poetul romantic *John Keats* compunea sonete pentru cocheta lui vecină de alături. Faimoasa lui *Bright Star…* este o invocare a iubirii ei nemuritoare, pe care o compară cu o stea neclintită.
4. *Edgar Allan Poe* a ascuns, sfios, numele acestei femei în versurile poemului său *A Valentine*, publicat în ziarul newyorkez *Evening Mirror* în 1846.
5. Romanul lui *Graham Greene Sfârșitul unei iubiri* se axează pe legătura adulteră dintre un scriitor și nevasta unui funcționar de stat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, reflectând relația ilicită a autorului cu acea americancă măritată.

---

* *Awake ye muses nine*, titlul unei poezii de Emily Dickinson.

6. Evenimentele din capodopera *Ulise* a lui *James Joyce* se desfășoară pe parcursul unei singure zile: 16 iunie 1904, aleasă anume ca să comemoreze prima întâlnire cu nonconformista lui soție, care i-a servit drept model pentru personajul Molly Bloom din roman.
7. Această faimoasă actriță moscovită, care le-a dat viață pe scenă personajelor feminine principale ale lui *Anton Cehov* și care, mai târziu, i-a devenit soție, i-a inspirat dramaturgului personajul Maşa din *Trei surori*.
8. Ca să salveze o lună de miere searbădă, această femeie proaspăt căsătorită s-a prefăcut că scrie mesaje dictate de spirite pentru a-și impresiona soțul, pe *W.B. Yeats*, după care s-a trezit nevoită să apeleze regulat la calitatea ei de mediu ca să-i inspire poezia.
9. Mintea scânteietoare și farmecul acestei muze rusoaice au întreținut focul creației a nu mai puțin de trei titani: filozoful *Friedrich Nietzsche*, poetul *Rainer Maria Rilke* și psihanalistul *Sigmund Freud*.

A. Nora Barnacle
B. Catherine Walston
C. Georgie Hyde-Lees
D. Fanny Brawne
E. Olga Knipper
F. Matilde Urrutia
G. Lou Andreas-Salomé
H. Beatrice Portinari
I. Fanny Osgood

Răspunsuri: 1. F, 2. H, 3. D, 4. I, 5. B, 6. A, 7. E, 8. C, 9. G

Delicatese

GERTRUDE STEIN ȘI ALICE B. TOKLAS

Ce este căsătoria, este căsătoria protecție sau religie, este căsătoria renunțare sau belșug, este căsătoria o piatră de sprijin sau un sfârșit. Ce este căsătoria.[349]

— Gertrude Stein, *The Mother of Us All*

Înainte ca afirmarea publică a homosexualității* să devină un loc comun, Gertrude Stein și Alice B. Toklas au trăit deschis ca un cuplu. Stabilindu-și un cămin împreună la Paris, expatriatele americance și-au aranjat o viață pe gustul lor, centrată pe artă, literatură și fiecare din ele. Îndrăgostite din prima clipă în care s-au văzut, relația lor deschizătoare de drumuri a fost mult mai de succes decât multe căsnicii tradiționale.

„VĂ RUGĂM, DOMNIȘOARĂ STEIN și domnișoară Toklas, nu ne dezamăgiți: noi o să vă așteptăm!"[350] implora un redactor de la *Vanity Fair* înainte de mult anticipata sosire a perechii în Statele Unite, în noiembrie 1934. Din momentul în care vaporul ce le adusese din Franța a ancorat în portul New York și până când au plecat, șase luni mai târziu, cele două celebrități de vârstă mijlocie au fost încontinuu subiectul știrilor de prima pagină.

Nou descoperita lor faimă era rezultatul bestsellerului *Autobiografia lui Alice B. Toklas*. Scrisă de Gertrude, cartea

* În original *coming out*.

cea impudică e narată cu vocea iubitei sale de multă vreme, Alice, și evocă amintiri din viața lor împreună. Nedespărțite de aproape treizeci de ani în momentul când s-au hazardat să vină în America, se cunoscuseră prin mijlocirea unui petițor neobișnuit: Mama Natură.

Cutremurul produs în San Francisco în aprilie 1906 a zgâlțâit și reședința Toklas, unde Alice, în vârstă de douăzeci și opt de ani, ducea o existență banală, îngrijind gospodăria pentru tatăl ei, văduv, și pentru fratele ei. Totul s-a schimbat după o întâlnire întâmplătoare cu fratele și cumnata lui Gertrude, care veniseră în vizită din Paris ca să verifice starea proprietății lor imobiliare după cutremur. Fascinată de povestirile soților Stein despre viața strălucitoare din străinătate, Alice, tânjind după aventură, și-a făcut bagajele și a pornit spre Paris.

Prima ei oprire în capitala franceză a fost la o serată acasă la soții Stein, unde abia dacă a acordat o privire gazdelor sau oricui altcuiva dintre invitați. Atenția ei se pironise exclusiv asupra lui Gertrude. „Avea o înfățișare brun-aurie, arsă de soarele toscan și cu luciri aurii în păru-i șaten-deschis“[351], povestește Alice în amintirile ei, *What Is Remembered*. A simțit vibrând o coardă sensibilă după ce li s-a făcut cunoștință, o vibrație care-i semnala că se afla în prezența unui geniu (cel puțin așa pretindea Gertrude).

Fără să piardă nici o clipă, Gertrude a invitat-o pe Alice să facă o plimbare cu ea a doua zi, în Grădina Luxemburg. Au devenit rapid tovarășe nedespărțite și, doi ani mai târziu, se mutau împreună. Salonul lor legendar a fost frecventat de personalități ca Pablo Picasso, Ernest Hemingway și Man Ray. Rolul lor în inima avangardei pariziene le-a fascinat pe semenele lor americance, care au savurat povestirile pline de culoare din autobiografia lui Gertrude.

Scriitoarea de șaizeci de ani se bucura grozav de ascensiunea ei târzie la celebritate văzându-se pe ea și pe Alice tratate regește în timpul turneului lor prin America, de la o coastă la alta. Pe lângă faptul că au fost invitate la ceai de Eleanor Roosevelt la Casa Albă, au călătorit într-o mașină cu escortă a poliției din Chicago, au fost la petreceri la Hollywood cu Charlie Chaplin și Dashiell Hammett și au primit cheile de la dormitorul memorial al lui Edgar Allan Poe, la Universitatea din Virginia. Șase luni, cu Alice alături, Gertrude a străbătut Statele Unite cu mașina, cu trenul și cu avionul, susținând prelegeri în săli arhipline. Între timp, Alice avea grijă de confortul cotidian al scriitoarei, asigurându-se, de pildă, că avea la cină mâncărurile preferate – pepene galben și stridii –, înainte de ieșirile pe scenă.

Publicul puritan american a părut netulburat de faptul că răsfățatele presei erau un cuplu de lesbiene. Spre surprinderea lui Gertrude, n-au existat scrisori insultătoare, telefoane anonime de la maniaci sau alte manifestări de bigoterie cât timp ea și Alice au traversat țara. Relația celor două era în esență un secret deschis; nu se etalau ostentativ ca amante, dar nici nu încercau s-o ascundă. Li s-au luat interviuri împreună, în camera lor comună de hotel, iar Alice a apărut lângă Gertrude aproape în fiecare fotografie publicată.

Spre deosebire de alte cupluri promiscue, divorțate din cercul lor social, relația fidelă, monogamă a lui Gertrude și Alice părea de-a dreptul de modă veche. Din multe puncte de vedere, semănau cu un cuplu heterosexual tipic. Gertrude era jumătatea mai masculină a perechii și se referea la ea ca la soțul lui Alice, în vreme ce Alice, jumătatea feminină, se ocupa neobosită de detaliile vieții lor casnice. Gertrude era liberă să-și petreacă timpul scriind, cumpărând tablouri, întreținându-și oaspeții din salonul ei, putea să se împrietenească

și să îndrume discipolii promițători, artiști și scriitori, și să mediteze la geniul ei.

Scoțând în relief distribuția rolurilor pe genuri, fiecare din ele a cultivat un stil personal total diferit de al celeilalte. Scundă și robustă, Gertrude (care semăna cu o statuie a poetei britanice Edith Sitwell de pe Insula Paștelui) nu s-a îmbrăcat niciodată în pantaloni, dar prefera hainele simple, cu croieli minimaliste sau largi, în culori terne, reci. Atunci când a hotărât să renunțe la părul ei lung pentru o tunsoare băiețească, stil cezar, Alice a fost cea care a tuns-o.

Mai feminina Alice purta adesea rochii de lux, în culori îndrăznețe sau cu imprimeuri florale, cercei sclipitori și pălării cu pene. Părul negru și-l purta tuns bob, cu breton drept (se zice că pentru a-și acoperi un chist pe care Picasso l-a comparat cu un corn de inorog) și refuza să-și epileze mustața. Foodie James Beard a spus despre Alice că e „plăcut de urâtă“[352], în vreme ce un redactor de revistă a remarcat odată că alte fețe par spâne, prin comparație. După ce cuplul a poposit o vreme la familia lui Gertrude, în Baltimore, în timpul turneului lor prin Statele Unite, o rudă de trei ani a declarat, cu candoare, că îi plăcuse domnul, dar se întreba de ce doamna avea mustață.

În afară de înfățișarea distinctă și împărțirea treburilor casei, adeziunea cuplului la convenții era remarcabilă. Cu toate că n-a putut face o legalizare, Gertrude a cerut-o în căsătorie pe Alice, oferindu-i un inel și sugerându-i să se mute împreună. După aceea, și-au petrecut luna de miere în Spania. Când au cumpărat un Ford, în timpul Primului Război Mondial, ca să poată distribui echipament medical în Franța rurală, Gertrude era întotdeauna la volan, iar Alice organiza încărcătura.

Uneori, Gertrude putea fi chiar șovină vizavi de alte femei, ca în momentul în care, în loc să emită vreo părere în privința prozei sale, a informat-o pe scriitoarea Djuna Barnes că avea niște craci superbi. Iar când veneau artiști ca să discute cu Gertrude, care adora atenția tinerilor frumoși, precum Hemingway, soțiile lor erau excluse de la conversație și nu puteau spera decât să stea la palavre cu Alice despre haine și mâncare.

Adorându-și rolul de zeiță domestică și portar al împărăției, Alice și-a asumat sarcina să examineze șuvoiul constant de musafiri care veneau pe la Gertrude. Se ocupa chiar și de treburile ingrate, cum ar fi debarasarea de prietenii care abuzaseră de ospitalitate, de regulă îndeplinită printr-un telefon sau un bilet, pe ton clar și răspicat. Cum a spus dramaturgul Thornton Wilder, prieten vechi al cuplului: „Alice era pur și simplu dragonul care păzea comoara."[353]

Cu toate că Alice cânta foarte bine la pian și odinioară chiar se gândise să facă o carieră în domeniu, în cele din urmă hotărâse că talentul ei nu era suficient. În schimb, s-a devotat cultivării realizărilor literare ale lui Gertrude. A contribuit direct la eforturile profesionale ale partenerei sale, servindu-i ca dactilografă, prim cititor, critic, redactor, agent și muză. La un moment dat, chiar a înființat o companie editorială dedicată exclusiv tipăririi lucrărilor moderniste ale lui Gertrude, care nedumereau editurile obișnuite din pricina stilului lor experimental.

„Ce ar fi fost Alice fără Gertrude?"[354] se întreba o cunoștință a lor. În același fel însă, poate că Gertrude ar fi trudit la nesfârșit în anonimat dacă n-ar fi fost Alice, care i-a oferit stabilitate emoțională, încurajări neprecupețite și inspirație pentru cartea care a făcut-o celebră. La început, pe când Gertrude se lamenta cu amărăciune de teancurile ei din ce

în ce mai mari de manuscrise fără nici o speranță de publicare, Alice n-a precupețit nici un efort ca s-o sprijine.

Când autobiografia lui Alice scrisă de ea însăși a apărut după moartea lui Gertrude, recenzenții ranchiunoși au calomniat viața pe care și-o alesese și au sugerat că nu era nimic mai mult decât palida umbră a dinamicei sale iubite. Cineva a mers până într-acolo încât i-a numit memoriile „cartea tristă, anemică a unei femei care toată viața s-a uitat în oglindă și a văzut pe altcineva“[355]. Dar Alice a însemnat mult mai mult decât această mască, intenționat construită, de asistentă a unei talentate consoarte. Spiritul de aventură a îndemnat-o să părăsească sânul familiei și să-și făurească o nouă existență în străinătate, iar înclinația rebelă a condus-o la mai multe gesturi pripite, ca atunci când și-a aruncat pe fereastra trenului corsetul roșu-cireșiu, în timpul unei călătorii prin provinciile italiene topite de căldură. Deși figura sa publică, modestă și supusă, completa personalitatea dominatoare a lui Gertrude, Alice era destul de sigură pe ea ca să nu se dea bătută în fața partenerei sale, chiar criticând-o, o dată, în fața invitaților din salonul ei artistic.

Potrivit unor cunoștințe, Alice a încurajat dependența partenerei sale de ea, ca mijloc de a-i îndepărta pe ceilalți din viața acesteia. Se zice că fratele și colocatarul lui Gertrude, Leo, a fost cea dintâi victimă. Inițial, el a numit mutarea lui Alice în apartamentul lor o binecuvântare și i-a cedat camera lui de lucru, ca s-o transforme în dormitorul ei, dar mai târziu a avut cuvinte aspre privind perechea. A zeflemisit-o pe Alice, spunând că e „un soi de vampir anormal, care dăruiește mai mult decât ia“[356], și a vorbit răutăcios la adresa dependenței excesive a surorii lui de tovarășa ei de viață. Leo a declarat că „văzuse copaci sugrumați de plante agățătoare în același fel“[357]. Frații, care stătuseră împreună mulți ani, ajunseseră la cuțite și erau

mai mult decât gata să-și despartă drumurile după ce Alice s-a mutat cu ei.

Cu toate că s-ar putea ca Alice să fi fost învinuită pe nedrept pentru cearta dintre Gertrude și Leo, cu siguranță pe alții i-a făcut să plece. Un exemplu este patroana americană a artelor Mabel Dodge, care primise cuplul la vila ei italiană. Când gazda a încercat să flirteze cu Gertrude și a primit o privire înfocată drept răspuns, Alice a plecat valvârtej de la masa de prânz, semnalând începutul sfârșitului prieteniei dintre Dodge și scriitoare.

În general imune la criticile interdependenței lor, Gertrude și Alice își dăduseră nume de alint: scriitoarea era Lovey (Iubăreața), în timp ce Alice era Pussy (Păsărica). Lovey își exprima fără rușine afecțiunea și dorința pentru Pussy în poezii, compunând versuri precum „Alice B. e soția pentru mine“[358] și descriind-o ca pe „o farfuriuță de ceva delicios“[359]. După ședințele de scris prelungite până noaptea târziu, Gertrude lăsa adesea scrisorele – fie romantice, fie comice, fie cu încărcătură sexuală sau de scuze – pe care să le găsească Alice, care se trezea devreme și care-i răspundea cu bilețele adresate „soțului ei tare-tare“[360].

Pe când Gertrude o curta pe Alice în cuvinte, aceasta din urmă își folosea talentele culinare ca să-i răspundă pe măsură. În *Aromas and Flavors of Past and Present: A Book of Exquisite Cooking*, una dintre cele două cărți pe teme culinare pe care le-a scris (cealaltă este *The Alice B. Toklas Cookbook*, cu faimoasa rețetă de negresă cu hașiș), oferă niște sfaturi insinuante, care-i arată simțul rafinat al umorului. „Gândiți-vă la meniuri cu grijă, căci există o armonie și o succesiune adecvată“, sfătuia ea. „În meniu trebuie să fie un climax și o culminație. Trebuie să ajungi blând acolo. Unul e destul.“[361]

În timpul deceniilor trăite împreună, cuplul a trecut prin ambele războaie mondiale în Franța, trăind experiențe

chinuitoare care n-au făcut decât să le consolideze legătura. Au stârnit controverse pentru că au rămas în țară în timpul celui de-al Doilea Război Mondial sub protecția unui prieten vechi, care sprijinea guvernul de la Vichy, simpatizant nazist. Deși locuiau în sudul Franței, unde au scăpat de cea mai mare parte a dezastrului războiului, au suferit aceleași privațiuni și greutăți ca și vecinii lor. Ca evreice, lesbiene și americance erau deosebit de vulnerabile la persecuție și, cu toate acestea, au refuzat să părăsească țara lor de adopție și au ignorat avertismentele de a fugi în Elveția.

În 1946, la doi ani de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Gertrude, suferind de cancer la stomac, n-a reușit să iasă în viață din sala de operație. Îndurerata Alice i-a supraviețuit partenerei sale cu aproape două decenii. Cu puțin înainte să moară, la vârsta de nouăzeci și opt de ani, s-a convertit la catolicism, întrebându-l pe preot dacă o să i se îngăduie s-o vadă pe Gertrude în viața de apoi. Sufletele-pereche au mormintele unul lângă altul în cimitirul Père-Lachaise din Paris, dar Alice nu are o piatră funerară separată. Numele ei, datele nașterii și morții sunt gravate cu auriu pe spatele pietrei funerare a lui Gertrude, exact cum a vrut ea.

Săgeata lui Cupidon e iute ca gândul când scriitorii își întâlnesc perechile, chiar dacă țintele afecțiunii lor nu sunt libere. Din când în când totuși, heruvimul arcaș greșește ținta și trebuie să încerce din nou.

CU AȘA PRIETENI. Când John Steinbeck a invitat o actriță să petreacă weekendul cu el, în nordul Californiei, ea s-a transformat nechibzuit în a treia roată la căruță, venind împreună cu o prietenă căsătorită, ca însoțitoare-paravan. Romancierul s-a îndrăgostit tare și repede de prietena prietenei lui, Elaine Scott, cu care s-a căsătorit un an mai târziu.

DESPRE BĂRBAȚI... ȘI NU NUMAI. Când viitorul simbol al artei culinare Julia Child l-a văzut prima oară pe bărbatul care avea să-i devină soț, nu se poate spune că s-au aprins imediat scântei. „N-a fost ca trăsnetul lovind hambarul și transformându-l într-o torță“[362], a recunoscut Paul Child vorbind despre întâlnirea lor, pe când locuiau în străinătate, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Inițial, impresia lui a fost că Julia e nesofisticată, în vreme ce ea a fost de părere că înfățișarea lui e șterșă. Până la sfârșitul războiului, Paul îi recita poezii de dragoste Juliei, iar ea îi mărturisea unei prietene: „Îi place mâncarea bună, așa că a trebuit să învăț să gătesc.“[363]

O IMAGINE FACE CÂT O MIE DE CUVINTE. Iubirea lui Mark Twain pentru viitoarea lui soție a început chiar dinainte s-o cunoască. Când un pasager de pe vasul cu aburi i-a arătat un portret în miniatură al surorii lui, Twain a fost

imediat cucerit și a acceptat o invitație la cină în familia acestuia, când aveau să se întoarcă acasă. Olivia Langdon nu l-a dezamăgit în realitate, iar când Twain a venit pe la ea a doua oară, vizita s-a prefăcut într-un maraton de douăsprezece ore.

RIVALITATE ÎNTRE SURORI. Sophia Peabody, bolnăvicioasă și retrasă, nu era nici pe departe o femeie fatală, și totuși a reușit să-i fure logodnicul surorii ei. Când a cunoscut-o, în sfârșit, pe frumoasa cea plăpândă, Nathaniel Hawthorne nu și-a mai putut lua ochii de la ea, părăsind-o, în cele din urmă, pe logodnica lui și căsătorindu-se, în schimb, cu Sophia.

LA AGĂȚAT. În pofida faptului că era mahmur după un chef de cinci zile, celebrul scriitor de romane polițiste Dashiell Hammett a fermecat-o pe scenarista aspirantă Lillian Hellman la o serată de la Hollywood, în 1930. Deși erau amândoi căsătoriți, s-au furișat de la serată împreună și au petrecut noaptea în mașina lui Hammett, vorbind despre T.S. Eliot până în zori. Întâlnirea lor a marcat începutul unei povești de amor fluctuante, care a durat nu mai puțin de treizeci de ani, până la moartea lui Hammett.

*Hai să pornim pe mări**

ROBERT LOUIS STEVENSON

Ce femeie s-ar lăsa vreodată ademenită într-o căsnicie, care e cu mult mai periculoasă decât cea mai furtunoasă mare?[364]
— Robert Louis Stevenson, *AEs Triplex*

Scriitorul scoțian Robert Louis Stevenson a renunțat brusc la precauții după ce s-a îndrăgostit de o americancă grănicer, excelentă țintașă cu pușca, și a umblat după ea pe două continente. Viața lor împreună, colindând prin toată lumea, a fost la fel de aventuroasă ca poveștile lui despre neînfricare, purtându-i dintr-un oraș minier abandonat din California până într-un voiaj în care au străbătut Pacificul de Sud.

CÂND ROBERT LOUIS STEVENSON a primit o telegramă de la Fanny Van de Grift Osbourne, în iulie 1879, răspunsul lui a fost decisiv și dramatic. A plecat din Scoția natală în California, traversând un ocean și un continent ca să fie cu ea. Conținutul misterioasei misive n-a fost niciodată dezvăluit, dar se bănuiește c-ar fi fost fie un mesaj că Fanny în sfârșit divorța de soțul necredincios, fie o încercare de a rupe relația cu Stevenson. În orice caz, el n-a pierdut nici o clipă pentru a se reuni cu cea pe care o iubea.

Legenda spune că a fost dragoste la prima vedere când Stevenson, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, pe vremea

* *Come Sail Away*, piesă din 1977 a grupului rock Styx.

aceea un novice într-ale scrisului, a întâlnit-o pe Fanny într-o colonie de artiști din Grez-sur-Loing, Franța, cu trei ani înainte de voiajul lui transcontinental. Femeile respectabile erau o apariție rară în mediul tradițional masculin al coloniei, iar americanca măritată a stârnit vâlvă când a descins în tabără. Fermecați de frumusețea, inteligența și francheța ei, pictorii și scriitorii au acceptat-o rapid pe Fanny în mijlocul lor, iar ea și cei doi copii ai săi, Belle, de optsprezece ani, și Lloyd, de opt ani, au fost foarte populari de la bun început.

Afabilul și excentricul Stevenson, la rândul lui, îi făcuse lui Fanny o impresie memorabilă când apăruse, intrând pe o fereastră deschisă a hotelului în care oaspeții luau cina, și se așezase lângă ea. Imediat a devenit „al naibii de îndrăgostit“[365], dar Fanny era mai interesată de vărul lui, Bob, artist în devenire, care, în schimb, s-a îndrăgostit de Belle. Vrăjită de spiritul lui Stevenson și de vorbele lui iscusite, n-a trecut mult totuși până când relația lui Fanny cu „scoțianul înalt și deșirat, cu o față ca a lui Raphael“[366] să ia o întorsătură romantică.

Cu toate că Stevenson a produs uimire la Grez curtând-o pe Fanny, cu zece ani mai în vârstă decât el, în loc s-o curteze pe fiica ei, pasiunea lui pentru mama căsătorită urma un anume tipar. Înainte s-o întâlnească pe ea, fusese înnebunit după o frumoasă prietenă de familie, care era și ea cu zece ani mai în vârstă. Stevenson avea să-i dedice mai târziu *A Child's Garden of Verse* altei figuri materne mature, care-l ajutase să se formeze în copilărie și adolescență, guvernanta Alison Cunningham, la care s-a referit în mod special ca la „a doua mea mamă, întâia mea soție“[367].

Căsnicia lui Fanny era aproape sfârșită când l-a cunoscut pe Stevenson. Îi dăduse afemeiatului ei soț, Sam, destule ocazii să-și schimbe comportamentul în timpul celor aproape

douăzeci de ani de conviețuire. Când infidelitatea lui a devenit absolut flagrantă, ea a desconsiderat moravurile victoriene, părăsindu-l și luându-și copiii într-o călătorie prin Europa. După o ședere la Anvers, în Belgia, pictorița amatoare pasionată și fiica ei s-au înscris amândouă la o școală de artă pariziană. A urmat o tragedie: cel mai mic fiu al ei, Hervez, în vârstă de patru ani, a murit de tuberculoză scrofuloasă, o boală chinuitoare care afectează în primul rând ganglionii limfatici din gât. Devastată, Fanny a căutat mângâiere și o schimbare de peisaj la Grez.

Mult mai înainte, când, la vârsta de șaptesprezece ani, Fanny devenea soție și mamă, Stevenson petrecea o copilărie cocoloșită în Edinburgh, unde bolile cronice îl țineau frecvent închis în casă. Fiind singurul copil, avea să se revolte mai târziu împotriva educației lui burgheze, refuzând să continue tradiția familiei de a deveni inginer și criticând calvinismul familiei sale. Depinzând de generozitatea financiară a tatălui său pentru supraviețuire, Stevenson a consimțit să urmeze o carieră alternativă în drept, dar n-a profesat niciodată.

La polul opus față de viața mânăstirească a lui Stevenson, Fanny, care se născuse și crescuse în Indiana, dusese o existență dezordonată după căsătoria ei cu nestatornicul Sam Osbourne, care adesea o lăsa acasă în timp ce el pornea în vreo aventură sau dădea curs unor planuri de îmbogățire rapidă. În izolatele câmpuri miniere din Nevada, unde soțul ei făcea prospecțiuni, căutând argint, ea și-a luat o armă și a învățat s-o folosească, s-a obișnuit să ruleze și să fumeze țigări și să-și facă singură haine. Când soțul ei și tovarășii lui de drum au dispărut și s-a presupus, eronat, c-ar fi fost uciși de indieni, Fanny a crezut că e văduvă și, timp de doi ani, și-a întreținut familia cosând.

Atunci când Stevenson a făcut cunoștință cu Fanny, trecutul ei plin de culoare l-a inspirat s-o poreclească „Femeia

Sălbatică din Vest“. Curajoasa americancă întruchipa spiritul de aventură pe care, mai târziu, l-a transpus în romanele sale, iar experiențele ei, spre deosebire de ale femeilor cuviincioase din cercul lui social, îi confereau „aerul unei palpitante vieți romantice din Lumea Nouă“[368], care-l atrăgea irezistibil pe scriitor.

După ce „Femeia Sălbatică“ a părăsit Europa și s-a întors în America, distanța uriașă care-i despărțea nu i-a slăbit cu nimic pasiunea lui Stevenson. Telegrama ei, un an mai târziu, l-a pus imediat în acțiune. În pofida voinței părinților lui și ignorând sfaturile prietenilor, a pornit spre America. Nu numai că lunga călătorie cu vaporul și apoi cu trenul i-a afectat sănătatea și așa precară, dar, odată ajuns în orășelul Monterey de la malul mării, în California, a suferit o lovitură zdrobitoare. Deși încercarea de a-și petici relația cu soțul ei dăduse greș, Fanny nu se decisese încă dacă să continue relația cu Stevenson.

Abia după ce el a fost gata să moară, în timpul unei expediții în munți, lângă Monterey, unde s-a prăbușit și a fost salvat de doi crescători de vite, Fanny s-a hotărât. S-a despărțit oficial de Sam Osbourne, dar, din respect pentru el și pentru părinții lui Stevenson, cuplul a așteptat după ce s-a finalizat divorțul considerabilul răstimp de cinci luni pentru a se căsători. În această perioadă, părinții și prietenii scriitorului s-au luptat din răsputeri să-l convingă să se răzgândească. Dar Stevenson a rămas neclintit, încredințat că întârzierile și obstacolele pe care le îndurau el și cu Fanny nu făceau decât să confirme trăinicia relației lor. „Acum sunt logodit și o să mă căsătoresc cu o femeie pe care o iubesc de trei ani și jumătate“, i-a spus el unui prieten. „Cel puțin deocamdată mă mândresc cu asta; nu cred să existe multe soții mai iubite decât va fi a mea.“[369]

Nunta a avut loc pe 19 mai 1880, după ce Fanny l-a îngrijit pe Stevenson – care a fost diagnosticat, în cele din urmă, cu tuberculoză – până s-a însănătoșit. De la bun început, viața lor conjugală s-a concentrat pe asigurarea stării lui de sănătate; frecventele și virulentele hemoragii pulmonare aveau să-l facă adesea să scuipe sânge, aducându-l la un pas de moarte. Când ceața din San Francisco s-a dovedit dăunătoare plămânilor lui suferinzi, proaspăt căsătoriții s-au dus în nord, în Napa Valley. Banii puțini i-au silit să abandoneze cabana pe care o închiriaseră și au petrecut două luni într-o baracă dărăpănată din Silverado, un oraș minier abandonat. După plecarea din California, au cutreierat prin Europa mai mulți ani, din Scoția și de pe țărmul Angliei până în Alpii elvețieni și în sudul Franței, căutând permanent un climat care să convină sănătății fragile a scriitorului.

Părinții lui Stevenson, care la început se opuseseră căsătoriei lui cu o femeie divorțată și străină, au acceptat-o pe nora lor când cuplul a venit în Scoția. Tatăl lui, în special, a legat o strânsă relație cu Fanny și, ca o dovadă a afecțiunii lui, le-a cumpărat celor doi o casă și a plătit cheltuielile pentru amenajările interioare. Prietenii lui Stevenson însă aveau păreri împărțite despre soția lui. Scriitorul Sidney Colvin a descris-o ca „un caracter pe cât de puternic, pe atât de interesant și la fel de romantic ca și al lui; o inseparabilă părtașă a tuturor gândurilor lui și o tovarășă de nădejde în toate aventurile“[370]. Alții au fost de părere că era dominatoare, egoistă și-i înăbușea creativitatea lui Stevenson. Protejând mereu sănătatea soțului ei, Fanny refuza să îngăduie cuiva cu gutural să-l viziteze – observase că Stevenson era predispus de a-l contracta imediat. Unele cunoștințe au perceput asta ca pe un afront.

În cei paisprezece ani de căsnicie, Stevenson – care publicase două cărți de călătorie și o colecție de eseuri la vremea

când se căsătorise – a creat lucrările lui memorabile, printre care *Comoara din insulă* și *Răpit de pirați*. Loială susținătoare a scrierilor soțului său, Fanny era adesea cea dintâi care-i citea vreun roman sau vreo povestire în lucru. Cei doi au colaborat la alcătuirea volumului *The Dynamiter*, cu povești alese dintre cele născocite de Fanny pentru a-și omorî timpul, într-un sejur în sudul Franței. Înainte să moară, tatăl lui Stevenson i-a smuls fiului său promisiunea că nu va publica niciodată ceva fără acordul lui Fanny.

Fascinanta dramă psihologică a lui Stevenson *Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*, care i-a electrizat pe cititorii de pe ambele părți ale Atlanticului, și-a datorat succesul, în mare măsură, lui Fanny. După ce Stevenson și-a găsit într-un vis inspirația pentru povestirea despre partea întunecată din natura duală a omului, i-a prezentat soției sale o primă ciornă, declarând că era cel mai bun lucru pe care-l scrisese el vreodată. Ea a considerat că era cel mai prost. „Am scris pagini întregi de critici, subliniind că avea aici o mare alegorie pe care visul i-o întuneca“[371], a explicat Fanny, care a ajuns să se certe pătimaș cu soțul ei asupra povestirii. Manuscrisul original a fost aruncat în foc de Stevenson – cel puțin așa s-a crezut până în anul 2000, când a ieșit la iveală o scrisoare în care Fanny face aluzie la gestul *ei* dramatic de a-l arde.

Când Stevenson s-a întors în Statele Unite în 1887, la scurt timp după ce *Doctor Jekyll și domnul Hyde* ajunseseră pe țărmurile americane, reputația lui i-o luase înainte. Publicarea cărții îl catapultase spre faimă, iar când a acostat în New York, vasul ce-i aducea pe scriitor și pe familia sa a fost asaltat de reporteri. După ce a fost omagiat de prieteni și de admiratori, cuplul s-a îndreptat spre munții Airondack, ca să caute un doctor care practica o metodă nouă de cură în aer liber

pentru tuberculoză. Climatul înviorător a fost o binefacere pentru sănătatea lui Stevenson, dar temperaturile extrem de joase din timpul iernii l-au determinat pe scriitorul aventurier să se gândească la un sejur în Mările Sudului.

Mai puțin amatoare de un stil de viață itinerant decât Stevenson, Fanny a pus totuși sănătatea soțului ei pe primul plan și l-a ajutat ca visul lui de a face turul Pacificului să devină realitate. Inepuizabilă, a găsit un iaht de închiriat și a aranjat cu proviziile. În timpul celor trei ani în care au străbătut largul mărilor în mai multe voiajuri, ea a îndurat răul de mare continuu și ocazionalele pericole – printre care furtuni înșelătoare, niște momente dramatice, când au fost cât pe-aci să naufragieze, și un incendiu la bord, din care a salvat cu vitejie un cufăr cu manuscrisele lui Stevenson.

Încântați de Pacificul de Sud, soții Stevenson s-au stabilit pe insula samoană Upolu, unde și-au petrecut ultimii patru ani împreună. Idilicul decor îi convenea scriitorului, care a fost, în general, într-o formă fizică bună și într-una din cele mai productive perioade ale sale. În schimb, le-a dat motive de îngrijorare sănătatea lui Fanny, care începuse să sufere căderi nervoase, refuza să mănânce și avea uneori accese de violență și halucinații. Părerile sunt foarte împărțite asupra cauzei suferinței sale: printre altele, se spune că ar fi fost boala lui Bright (o maladie a rinichilor) sau că pur și simplu cedase psihic, după anii de tensiune emoțională pricinuiți de prima sa căsătorie dezastruoasă, moartea fiului ei mezin și permanenta supraveghere a sănătății soțului ei.

În pofida grijilor pentru Fanny, Stevenson proclama: „Dacă aș putea muri chiar acum sau, să zicem, într-o jumătate de an, tot aș considera că am avut, în ansamblu, o viață splendidă.“[372] Peste mai puțin de zece luni, înceta din viață în urma unui atac cerebral. În puhoiul de scrisori de condoleanțe pe

care le-a primit văduva mâhnită, a fost și una de la Henry James, vechi prieten al cuplului. „Tu ești cea mai aproape de durere, fiindcă tu ai fost cea mai aproape de bucurie și de mândrie“[373], o consola romancierul.

Fanny s-a gândit să-și ducă restul vieții în Samoa, unde avea puternice amintiri despre Stevenson, însă împrejurările au silit-o să renunțe la insula pe care se retrăseseră. După ce a murit, fiica sa i-a adus cenușa înapoi în Samoa, unde a fost înmormântată lângă Stevenson, într-un mormânt pe o colină, dând către mare. Pe piatra ei funerară este gravată ultima strofă din poezia lui Stevenson *Soția mea*:

Teacher, tender, comrade, wife,
A fellow-farer true through life,
Heart-whole and soul free
The august father
Gave to me.[374]*

* Dascăl, tandrețe, prietenă, soție, / La drum prin viață tovarășă să-mi fie, / Un spirit liber și-o inimă curată / Binevoit-a să-mi dăruiască / Slăvitul Tată.

YOU'VE GOT MAIL*

Scriitorii nu și-au întrebuințat măiestria de-a folosi cuvintele numai în poezie sau proză – și scrisorile lor de dragoste au beneficiat de ea. În misive elocvente, ei și-au declarat iubirea nemuritoare, și-au recunoscut sentimentele ilicite, ba chiar și-au mărturisit ocazionalele păcate.

A TA, ANONIMĂ. „În pofida voinței mele, imaginația mă poartă către tine. Te strâng în brațe, te sărut, te dezmierd"[375], îi declara Honoré de Balzac într-o scrisoare Ewelinei Hańska, o aristocrată poloneză căsătorită. Idila lor epistolară a început după ce, în 1832, el a primit o anonimă semnată „Străina", care deopotrivă îi lăuda și îi critica opera. Corespondenta, Ewelina, și-a dezvăluit identitatea curând după aceea. Francezul și prietena sa de condei s-au căsătorit optsprezece ani mai târziu, pentru a se despărți, din păcate, după numai cinci luni, când Balzac a murit.

POEZIE ÎN MIȘCARE. „Aproape că-mi doresc să fi fost fluturi și să nu fi trăit decât trei zile de vară – trei astfel de zile cu tine m-ar umple de mai multă desfătare decât mi-ar putea da cincizeci de ani obișnuiți"[376], îi declara poetul romantic John Keats logodnicei lui, Fanny Brawne. Cu toate că Fanny era proverbiala vecină prietenoasă, locuind în casa de-alături, contactul dintre ei era restricționat de boala poetului. În cea mai mare parte a perioadei de curtare, s-au bizuit pe scrisori ca să comunice, până când tuberculoza l-a învins, în cele din urmă, pe poetul de douăzeci și cinci de ani.

* Titlul unei bine-cunoscute comedii romantice americane din 1998, avându-i ca protagoniști pe Meg Ryan și Tom Hanks. „Ai primit un mesaj" se referă, în film, la corespondența electronică.

LAȘITATE. „Adesea m-am gândit că, pentru mine, cel mai bun mod de viață ar fi să stau în cea mai adâncă încăpere a unei pivnițe încuiate, doar cu ustensilele mele de scris și o lampă“[377], se lamenta iubitei sale, Felice Bauer, melancolicul scriitor Franz Kafka. El i-a scris sute de scrisori pline de angoasă în timpul idilei lor la distanță, plimbând-o cu vorba cinci ani și cerând-o în căsătorie de două ori înainte de a recunoaște, în cele din urmă, că nu era făcut să fie soț.

CUM A ZIS EA. „Dragostea mea este cea care o să mă facă nemuritoare. Și când o să mor, tot o să te iubesc. Corpul și viața mea vor fi epuizate mai înainte ca o singură particulă din dragostea mea să dispară“[378], îi jura Juliette Drouet lui Victor Hugo într-una din cele aproape douăzeci de mii de scrisori pe care i le-a scris în timpul legăturii lor amoroase, ce a durat cincizeci de ani. Multe dintre ele erau declarații de iubire exagerate care-i măguleau egoul romancierului. Fără ca Juliette să știe, Hugo copia pasaje din ele spre a le folosi în scrisorile pe care le trimitea altor amante.

LIMBAJUL DRAGOSTEI. „Inima mea e plină de tine, nimeni altcineva decât tine în gândurile mele, totuși, când încerc să-ți spun ceva, nu pot pentru nimic în lume, îmi pierd cuvintele. Dacă ai fi aici – și o, dac-ai fi, Susie a mea, n-am avea nevoie să ne vorbim, ochii noștri ar șopti pentru noi și, cu mâna ta strânsă într-a mea, nu ne-ar mai trebui limbajul.“[379] Destinatara pasionatei scrisori de dragoste a lui Emily Dickinson era fosta colegă și cumnata ei, Susan Gilbert, probabil una dintre iubirile secrete ale poetei.

Mulțumiri

Dacă Charles Dickens, Anaïs Nin și ceilalți scriitori pe care i-am prezentat n-ar fi fost infideli, bigami, aventurieri și romantici incorigibili – ceea ce a dus la biografii amoroase care constituie o lectură captivantă –, atunci cartea aceasta n-ar fi existat. Le datorăm profunde mulțumiri celor trei persoane care ne-au ajutat să aducem aceste povești sub lumina tiparului: agentului nostru, Dan Lazar, pentru sprijinul și entuziasmul fără șovăială; lui Becky Cole, a cărei viziune editorială a creat o carte mai vie (și mai senzuală); și redactorului asistent Kate Napolitano, care a prefăcut eleganța sub presiune într-o adevărată artă în timp ce păstorea alcătuirea cărții până în forma ei finală.

Note

Unora le place jazzul

1. Arthur Miller, *Miller Plays*, vol. 2 (London: A&C Black, 2009), p. 231.
2. Christopher Bigsby, *Arthur Miller* (London: Phoenix, 2009), p. 4.
3. *Ibid.*, p. 373.
4. Arthur Miller, *Timebends: A Life* (London: Methuen, 1987), p. 359.
5. Norman Mailer, *Marilyn: A Biography* (New York: Grosset and Dunlap, 1973), p. 157.
6. Jeffrey Meyers, *The Genius and the Goddess* (London: Arrow, 2010), p. 155.
7. *Ibid.*, p. 164.
8. *Ibid.*, p. 183.
9. *Ibid.*, p. 168.
10. Bigsby; *Arthur Miller*, p. 631.

11. *Ibid.*, p. 629.
12. John Mortimer, „Mortimer Meets Miller", *The Courier Mail* (Australia), 24 octombrie 1987.
13. United Press International, „Beautiful Isn't Necessarily Pretty", 6 februarie 1987.
14. Bigsby, *Arthur Miller*, p. 663.
15. Miller, *Timebends*, p. 521.
16. Susan C.W. Abbotson, *Critical Companion to Arthur Miller: A Literary Reference to His Life and Work* (New York: Infobase, 2007), p. 439.

Al treilea e în plus

17. Anne Conover, Olga Rudge and Ezra Pound: „What Thou Lovest Well—" (New Haven, CT: Yale University Press, 2001), p. 155.
18. Zachary Leader, The Life of Kingsley Amis (New York: Pantheon Books, 2007), p. 510.

Cântecul de dragoste al lui T.S. Eliot

19. T.S. Eliot, *Collected Poems: 1909–1962* (Orlando, FL: Harcourt, 1991), p. 207. [„Little Gidding" , trad. de Sorin Mărculescu, în T.S. Eliot, *Opere poetice 1909–1962*, Humanitas Fiction, București, 2011, p. 409.]
20. Carole Seymour-Jones, *Painted Shadow: The Life of Vivienne Eliot* (New York: Doubleday, 2001), p. 514.
21. Carole Seymour-Jones, „Not Crazy After All These Years", *The Times Higher Education Supplement*, 26 octombrie 2001.
22. T.S. Eliot, *Collected Poems*, p. 57. [„Tărâmul pustiit", trad. de Mircea Ivănescu, în T.S. Eliot, *Opere…*, ed. cit., p.151.]
23. Blake Morrison, „The Two Mrs. Eliots", *The Independent*, 24 aprilie 1994.
24. Seymour-Jones, *Painted Shadow*, p. 503.
25. *Ibid.*, p. 515.
26. Peter Ackroyd, *T.S. Eliot* (Harmondsworth: Penguin, 1984), p. 232.
27. *Ibid.*, p. 284.

28. Harold Bloom, *T.S. Eliot* (New York: Chelsea House, 1999), p. 36.
29. T.S. Eliot, *The Letters of T.S. Eliot,* vol. 2 (1923–1925), ed. Valerie Eliot (New Haven, CT: Yale University Press, 2011), p. xix.
30. Virginia Woolf, *Diary of Virginia Woolf*, vol. 5 (Boston: Mariner Books, 1985), p. 32.
31. Eliot, *Collected Poems*, p. 221.
32. Ackroyd, *T.S. Eliot*, p. 320.

E greu să te desparți

33. Andrew Carroll, *Letters of a Nation: A collection of Extraordinary American Letters* (New York: Broadway Books, 1999), p. 298.
34. Barbara Seaman, *Lovely Me* (New York: Seven Stories Press, 2003), p. 135.
35. Charlotte Brontë, *The Letters of Charlote Brontë*, vol. 1 (Oxford: Oxford University Press, 1995), p. 185.
36. Anna Holmes, ed., *Hell Hath No Fury: Women's Letters from the End of the Affair* (London: Chrysalis, 2005), p. 151.

Cei frumoși și blestemați: F. Scott și Zelda Fitzgerald

37. Nancy Milford, *Zelda: A Biography* (New York: Harper Perennial Modern Classics, 2011), p. 367.
38. Matthew J. Bruccoli și Judith S. Baughman, ed., *Conversation with F. Scott Fitzgerald* (Jackson: University Press of Mississippi, 2004), p. 7.
39. F. Scott Fizgerald, *This Side of Paradise* (New York: Scribner, 1998), pp. 111–112.
40. Milford, *Zelda*, p. 100.
41. Zelda Fitzgerald, *The Collected Writtings of Zelda Fitzgerald*, ed. Matthew J. Bruccoli (Tuscaloosa: The University of Alabama Press, 1997), p. 388.
42. Milford, *Zelda*, p. 110.
43. *Ibid.*, p. 112.

44. Kendall Taylor, *Sometimes Madness Is Wisdom: Zelda and Scott Fitzgerald – A Marriage* (New York: Ballantine Books, 2003), p. 139.
45. Ernest Hemingway, *A Moveable Feast: The Restored Edition* (New York: Scribner, 2009), p. 151.
46. *Ibid.*, p. 155.
47. *Ibid.*, p. 162.
48. F. Scott Fitzgerald, *Tender Is The Night* (New York: Scribner, 1996), p. 18. [F. Scott Fitzgerald, *Blândețea nopții*, trad. de Antoaneta Ralian, Humanitas Fiction, București, 2013, p. 10].
49. Jackson R. Bryer și Cathy W. Barks, eds., *Dear Scott, Dearest Zelda: The Love Letters of F. Scott and Zelda Fitzgerald* (New York: St. Martin's Griffin, 2003), p. 283.
50. F. Scott Fitzgerald, *The Great Gatsby* (New York: Scribner, 2004), p. 180. [F. Scott Fitzgerald, *Marele Gatsby*, trad. de Mircea Ivănescu, Humanitas Fiction, București, 2013, p. 221.]

Prădători de inocență

51. Hugh Davies, „At 89, Arthur Miller Grows Old Romantically", *The Daily Telegraph*, 11 decembrie 2004.

Numai război, nici o pace: Lev Tolstoi

52. Leo Tolstoy, *Tolstoy's Diaries*, vol. 1, ed. Reginald F. Christian (London: Faber and Faber, 2010), p. 63.
53. Sophia Tolstoy, *The Diaries of Sophia Tolstoy*, trad. în lb. engleză Cathy Porter (New York: Random House, 1985), p. 259.
54. Leo Tolstoy, *Anna Karenina* (Oxford: Oxford University Press, 1998), p. 1. [Lev Tolstoi, *Anna Karenina*, vol 1, trad. de Emil Iordache, Polirom, București, 2003, p. 7.]
55. Sophia Tolstoy, *The Diaries of Sophia Tolstoy*, trad. în lb. engleză Cathy Porter (London: Alma, 2010), p. 420.
56. Leo Tolstoy, *Tolstoy's Leters*, vol. 1, ed. Reginald F. Christian (London: Athlone, 1978), p. 169.
57. William Shirer, *Love and Hatred: The Tormented Marriage of Leo and Sonya Tolstoy* (New York: Simon and Schuster, 1994), p. 58.

58. Sophia Tolstoy, *My Life* (Ottawa: University of Ottawa Press, 2011), p. 59.
59. Sophia Tolstoy, *Diaries* (Alma), p. 36.
60. Leo Tolstoy, *Diaries*, p. 184. [Lev Tolstoi, *Jurnal*, vol 1 (1847–1895), trad. de Janina Ianoși, Univers, București, 1975, p. 195.]
61. *Ibid*., p. 207.
62. Henry Troyat, *Tolstoy*, trad. în lb. engleză de Nancy Amphoux (New York: Grove Press, 2001), p. 466.
63. Sophia Tolstoy, *Diarie*s (Alma), p. 7.
64. Shirer, *Love and Hatred*, p. 117.
65. Lady Cynthia Asquith, *Married to Tolstoy* (New York: Greenwood, 1960), p. 125.
66. Sophia Tolstoy, *Diaries* (Alma), p. 365.
67. Troyat, *Tolstoy*, p. 669.
68. Alexandra Tolstoy, *The Tragedy of Tolstoy* (New Haven, CT: Yale University Press, 1960), p. 255.
69. Sophia Tolstoy, *The Final Struggle: Being Countess Tolstoy's Diary for 1910* (New York: Octagon, 1980), p. 362.

Fight Club

70. Graham Robb, *Rimbaud* (London: Picador, 2000), p. 178.
71. Caitlin Thomas, *Double Drink Story: My Life with Dylan Thomas* (London: Little Brown, 2000), p. 180.
72. Jeffrey Meyers, *D.H. Lawrence: A Biography* (Lanham, MD: Cooper Square Press, 2000), p. 289.
73. Robert A. Caplen, *Shaken and Stirred: The Feminism of James Bond* (Bloomington, IN: Xlibris, 2010), p. 375.

Iadul nu are atâta furie: Ernest Hemingway

74. Ernest Hemingway, *Ernest Hemingway: Selected Letters 1917–1961*, ed. Carlos Baker (New York: Scribner, 2003), p. 87.
75. Ernest Hemingway, *To Have and Have Not* (New York: Scribner, 1996), p. 162. [Ernest Hemingway, *A avea și a nu avea*, trad. de Radu Lupan, Vivaldi, București, 1992, p. 233.]

76. Jeffrey Meyers, *Hemingway: A Biography* (Boston: Da Capo Press, 1985), p. 349.
77. Morley Callaghan, *That Summer in Paris* (Holstein, ON: Exile Editions, 2006), p. 137.
78. Bernice Kert, *The Hemingway Women: Those Who Loved Him – The Wives and Others* (New York: W.W. Norton, 1986), p. 391.
79. *Ibid.*, pp. 391–392.
80. Martha Gellhorn, *Selected Letters of Martha Gellhorn*, ed. Caroline Moorehead (New York: Henry Holt, 2006), p. 488.
81. Mary Welsh Hemingway, *How It Was* (New York: Knopf, 1976), 95.
82. *Ibid.*, p. 116.
83. *Ibid.*, p. 116.
84. *Ibid.*, p. 117.
85. *Ibid.*, p. 121.
86. *Ibid.*, p. 142.
87. *Ibid.*, p. 504.

Alpha Mailer: Norman Mailer

88. Alice Steinbach, „The Experts on Women, Sex, Marriage", *The Baltimore Sun*, 26 ianuarie 1992.
89. Norris Church Mailer, *A Ticket to the Circus: A Memoir* (New York: Random House, 2010), p. 330.
90. Norman Mailer, *Advertisements for Myself* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993), p. 347.
91. Adele Mailer, *The Last Party: Scenes from My Life with Norman Mailer* (Fort Lee, NJ: Barricade Books, 1997), p. 188.
92. *Ibid.*, p. 374.
93. Rosemary Mahoney, „Powerful Attractions", *The New York Times*, 30 decembrie 2007.
94. Mary Dearborn, *Mailer: A Biography* (New York: Houghton Mifflin, 2001), p. 286.
95. Sydney Ladensohn Stern, *Gloria Steinem: Her Passions, politics, and Mystique* (Saucus, NJ: Carol, 1997), p. 174.

96. Julia Llewellyn Smith, „It's Unfair That I'm Asked to Defend Norman for Things He Did before I Met Him", *The New York Post*, 19 noiembrie 2007.
97. Martin Weil, „Author and Painter Was Novelist Norman Mailer's Last Wife", *The Washington Pos*t, 23 noiembrie 2010.
98. Sue Fox, „The Model Wife", *The Times* (London), 13 octombrie 2007.

Nebun, destrăbălat și periculos dacă ajungi să-l cunoști: Lordul Byron

99. George Gordon Byron, *Lord Byron's Correspondence*, part 1, ed. John Murray (Whitefish, MT: Kessinger, 2005), p. 251.
100. Jerome McGann, *Byron and Romanticism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), p. 114.
101. Abraham John Valpy, *The Pamphleteer*, vol. 24 (London: Valpy, 1825), p. 213.
102. *Ibid.*, p. 211.
103. Leslie A. Marchand, *Byron: A Portrait* (New York: Knopf, 1970), p. 173.
104. Byron, *Correspondence*, p. 104.
105. George Gordon Byron, *The Poetical Works of Lord Byron* (London: John Dicks, 1869), p. 167.
106. Fiona MacCarthy, *Byron: Life and Legend* (London: Faber and Faber, 2003), p. 244.
107. *Ibid.*, p. 244.
108. *Ibid.*, p. 242.
109. *Ibid.*, p. 259.
110. *Ibid.*, p. 261.
111. George Gordon Byron, *Lord Byron: Selected Letters and Journals* ed. Leslie A. Marchand (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982), p. 144.
112. George Clinton, *Memoirs of the Life and Writings of Lord Byron* (London: James Robins, 1825), p. 430.
113. MacCarthy, *Life and Legend*, p. 276.
114. Byron, *Selected Letters and Journals*, p. 152.

115. *Ibid*.
116. Benita Eisler, *Byron: Child of Passion, Fool of Fame* (New York: Knopf, 1999), p. 606.
117. Teresa Guiccioli, *Lord Byron's Life in Italy*, trad. în lb. engleză Michael Rees, ed. Peter Cochran (Newwark: University of Delaware Press, 2005), p. 125.
118. MacCarthy, *Life and Legend*, p. 355.
119. Iris Origo, ed., *The Last Attachment: The Story of Byron and Teresa Guiccioli* (New York: Scribner, 1949), p. 99.
120. MacCarthy, *Life and Legend*, p. 461.
121. Edna O'Brien, *Byron in Love: A Short Daring Life* (New York: W. W. Norton, 2010), p. vi.

Seducători înnăscuți

122. Caplen, *Shaken and Stirred*, p. 31.
123. George Gordon Byron, *Lord Byron's Correspondence*, part 1, ed. John Murray (Whitefish, MT: Kessinger, 2005), p. 84.
124. Robert Andrews, *Routledge Dictionary of Quotations* (London: Routeledge, 1987), p. 169.
125. Giacomo Casanova, *The Memoirs of Casanova*, vol. 2 (Middlesex: Echo Library, 2007), p. 281.
126. Marquis de Sade, *The Bedroom Philosopher: Marquis de Sade* (Paris: Olympia Press, 2004), p. 94.

Să nu mă blestemi niciodată: Gustave Flaubert

127. Gustave Flaubert, *Madame Bovary* (New York: Signet Classics, 2001), p. 184. [Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, trad. de Demostene Botez, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968.]
128. *Ibid.*, p. 234. [*Doamna Bovary*, ed.cit.]
129. Gustave Flaubert, *The Letters of Gustave Flaubert 1830–1857*, ed. și trad. în lb. engleză de Francis Steegmuller (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1980), p. 45.
130. *Ibid.*, p. 55.

131. *Ibid.*, p. 64.
132. *Ibid.*, p. 48.
133. *Ibid.*, p. 45.
134. Geoffrey Wall, *Flaubert: A Life* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001). p. 109.
135. *Ibid.*, p. 112.
136. *Ibid.*
137. Flaubert, *Letters* (Belknap), p. 116.
138. Gustave Flaubert, *Flaubert in Egypt*, ed. Francis Steegmuller (New York: Penguin Classics, 1996), p. 203.
139. Wall, *Flaubert*, p. 201.
140. Elisabeth Ladenson, *Dirt for Art's Sake: Books on Trial for Madame Bovary to Lolita* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2007), p. 18.

Șase grade de copulație

141. Francine du Plessix Gray, *Rage and Fire: A Life of Louise Colet* (New York: Touchstone, 1994), p. 114.

Mergi pe drumul tău: Generația beat

142. Allen Ginsberg, *Selected Poems 1947–1995* (New York: Harper Perennial, 1997), p. 39. [„Cântec" în Allen Ginsberg, *Howl și alte poeme. Antologie 1947–1997*, trad. de Domnica Drumea și Petru Ilieșu, Polirom, București, 2010, p. 24.]
143. Allen Ginsberg, *Howl and Other Poems* (San Francisco: City Lights, 2006), p. 14. [*Howl și alte poeme*, p. 44.]
144. Bill Morgan, *I Celebrate Myself: The Somewhat Private Life of Allen Ginsberg* (New York: Viking, 2006), p. 91.
145. Carolyn Cassady, *Off the Road: Twenty Years with Cassady, Kerouac and Ginsberg* (New York: The Overlook Press, 2008), p. 30.
146. *Ibid.*, p. 44.
147. Kevin J. Hayes, ed., *Conversations with Jack Kerouac* (Jackson: University Press of Mississippi, 2005), p. 54.

148. Jack Kerouac, *Road Novels 1957–1960*, ed. Douglas Brinkley (New York: The Library of America, 2007), p. 153.
149. *Ibid*., p. 274.
150. William Burroughs, *Queer* (New York: Penguin Books, 1987), p. xxii.
151. Ted Morgan, *Literary Outlaw: The Life and Times of William S. Burroughs* (New York: W. W. Norton, 2012), p. 247.
152. Allen Ginsberg, *The Letters of Allen Ginsberg*, ed. Bill Morgan (New York: Da Capo Press, 2008), p. 96.

Dacă acești pereți ar avea gură să vorbească

153. Robert Hass și John Hollander, ed., *American Poetry: The Twentieth Century* (New York: The Library of America, 2000), pp. 19–20.

Sexistențialism: Simone de Beauvoir

154. Simone de Beauvoir, *The Second Sex* (New York: Vintage, 2011), p. 683. [Simone de Beauvoir, *Al doilea sex*, vol. 2, trad. de Diana Bolcu și Delia Verdeș, Univers, București, 1998, p. 380.]
155. Deidre Bair, *Simone de Beauvoir: A Biography* (New York: Touchstone, 1991), p. 155.
156. Jean Paul-Sartre, *War Diaries: Notebooks from a Phoney War, 1939–40*, trad. în lb. engleză de Quintin Hoare (Brooklyn: Verso Books, 1999), p. 75.
157. Simone de Beauvoir, *The Prime of Life* (New York: Harper and Row, 1976), p. 24.
158. *Ibid*.
159. Claude Francis și Fernande Gontier, *Simone de Beauvoir: A Life, A love Story* (New York: St. Martin's Press, 1987), p. 110
160. Sartre, *War Diaries*, p. 78.
161. De Beauvoir, *Prime of Life*, p. 365.
162. Francis și Gontier, *Simone de Beauvoir*, p. 190.

163. Toni Bentley, *Sisters of Salome* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2005), p. 193.
164. Judith Thruman, *Secrets of the Flesh: A Life of Colette* (New York: Ballantine, 1999), p. 296.
165. Giacomo Casanova, *History of My Life*, vol. 3 (New York: Knopf, 2007), p. 68.
166. Ruth Reichl, „Julia Child's Recipe for a Thoroughly Modern Marriage", *Smithsonian Magazine*, iunie 2012.

Un ghem de minciuni: Anaïs Nin

167. Wendy M. DuBow, ed., *Conversations with Anaïs Nin* (Jackson: University Press of Mississippi, 1994), p. 94.
168. Deidre Bair, *Anaïs Nin: A Biography* (New York: Penguin Books, 1996), p. 327.
169. Margalit Fox, „Rupert Pole, 87, Diarist's Duplicate Spouse, Dies", *The New York Times*, 30 iulie 2006.
170. DuBow, *Conversations*, p. 176.
171. Anaïs Nin, *The Early Diary of Anaïs Nin*, vol. 4 (1927–1931), (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1985), p. 226.
172. Anaïs Nin, *The Diary of Anaïs Nin*, vol. 1 (1931–1934), ed. Gunther Stuhlmann (Harcourt, Brace and World, 1966), p. 7.
173. Anaïs Nin, *Henry and June: From „A Journal of Love"—The Unexpurgated Diary of Anaïs Nin* (1931–1932) (New York: Harvest/Harcourt, 1989), p. 10. [Anaïs Nin, *Henry și June: din Jurnalul dragostei, necenzurat. 1931–1932*, trad. de Luana Schidu, Humanitas Fiction, București, 2008, p. 17.]
174. *Ibid*., p. 14. [*Henry și June,* ed.cit., p. 20.]
175. *Ibid*. [*Henry și June,* ed.cit., p. 21.]
176. Nin, *Diary*, vol. 1, p. 20.
177. *Ibid*., p. 20.
178. Gunther Stuhlmann, ed., *A Literate Passion: Letters of Anaïs Nin & Henry Miller, 1932–1953* (New York: Harcourt Brace, 1989), p. 82.

179. Anaïs Nin, *Fire: From „A Journal of Love"—The Unexpurgated Diary of Anaïs Nin* (1934–1937) (New York: Harvest/Harcourt, 1993), p. 406. [Anaïs Nin, *Foc: din Jurnalul dragostei, necenzurat. 1934-1937*, trad. de Luana Schidu, Humanitas Fiction, București, 2014, p. 457.]
180. Nin, *Henry and June*, p. 60. [*Henry și June*, ed. cit., p. 63.]
181. Anaïs Nin, *The Diary of Anaïs Nin*, vol. 2 (1934–1939), ed. Gunther Stuhlmann (Harcourt, Brace and World, 1967), p. 310.
182. Elaine Woo, „The Ranger Who Told All About Anaïs Nin's Wild Life", *Los Angeles Times*, 26 iulie 2006.

Șoc și groază: Tennesee Williams

183. Tennesee Williams, *Period of Adjustment or High Point Is Built on a Cavern: A Serious Comedy* (New York: Dramatis Play Service, 1961), p. 47.
184. Tennesee Williams, *Memoirs* (New York: New Directions, 2006), p. 67.
185. Mel Gussow, „Tennessee Williams on Art and Sex", *The New York Times*, 3 noiembrie 1975.
186. Williams, *Memoirs*, p. 144.
187. Gore Vidal, *Palimpsest: A Memoir* (New York: Penguin Books, 1996), p. 154.
188. Williams, *Memoirs*, p. xi.
189. *Ibid.*, p. 43.
190. *Ibid.*, p. 87.
191. *Ibid.*, p. 99.
192. Albert J. Devlin, ed., *Conversations with Tennesee Williams* (Jackson: University Press of Mississippi, 1986), p. 340.
193. Williams, *Memoirs*, p. 195.

Vorbește-mi murdar: James Joyce

194. Richard Ellmann, ed., *Selected Letters of James Joyce* (London: Faber and Faber, 1992), pp. 185–186.

195. Robert McAlmon, *Being Geniuses Together 1920–1930*, ed. rev. cu capitole suplimentare de Kay Boyle (Baltimore: John Hopkins University Press, 1997), p. 167.

O, griji dulci și-amare: Karen Blixen (Isak Dinesen)

196. Isak Dinesen, *Seven Gothic Tales* (New York: The Modern Library, 1961), p. 83.
197. Judith Thurman, *Isak Dinesen: The Life of a Storyteller* (New York: St. Martin's Press, 1982), p. 144.
198. Ernest Hemingway, *The Complete Short Stories of Ernst Hemingway: The Finca Vigia Edition* (New York: Scribner, 1998), p. 21. [Ernest Hemingway, *Zăpezile de pe Kilimanjaro și alte povestiri*, trad. de Ionuț Chiva, Polirom, București, 2014.]
199. Thurman, *Isak Dinesen*, p. 151.
200. *Ibid*.
201. Isak Dinesen, *Letters from Africa: 1914–1931*, ed. Frans Lasson, trad. în lb. engleză Anne Born (Chicago: University of Chicago Press, 1981), p. 281.
202. Thurman, *Isak Dinesen*, p. 226.
203. Dinesen, *Letters from Africa*, p. 224.
204. Isak Dinesen, *Out of Africa* (New York: Vintage International, 1989), p. 229. [Karen Blixen, *Din inima Africii*, trad. de Gabriel Gafița, Humanitas Fiction, București, 2015, p. 205.]
205. Isak Dinesen, *Daguerrotypes and Other Essays* (Chicago: University of Chicago Press, 1984), p. xix.

Casa secretelor: Daphne du Maurier

206. Daphne du Maurier, *The Rebecca Notebook and Other Memories* (London: Victor Gollancz, 1981), p. 135.
207. *Ibid*., p. 13.
208. Daphne du Maurier, *Myself When Young: The Shaping of a Writer* (London: Virago, 2004), p. 192.
209. Margaret Forster, *Daphne du Maurier* (London: Arrow, 2007), p. 220.

210. *Ibid.*, p. 221.
211. *Ibid.*, p. 222.
212. Michael Thornton, „Daphne's Terrible Secret", *The Daily Mail*, 11 mai 2007.
213. Thronton, „Daphne's Terrible Secret".
214. *Ibid.*
215. Forster, *Daphne du Maurier*, p. 222.
216. *Ibid.*
217. *Ibid.*, p. 421.
218. *Ibid.*, p. 369.

Inimă singuratică: Emily Dickinson

219. Harold Bloom, *Emily Dickinson* (New York: Infobase, 2008), p. 206.

Pasiune pariziană: Edith Wharton

220. Edith Wharton, *The Fruit of the Tree* (Amherst, NY: Prometheus Books, 2004), p. 226.
221. Edith Wharton, *The Letters of Edith Wharton*, ed. R.W.B. Lewis și Nancy Lewis (New York: Collier Books/Macmillan, 1989), p. 113.
222. Edith Wharton, *A Backward Glance* (New York: Touchstone, 1998), pp. 68–69.
223. Shari Benstock, *No Gifts from Chance: A Biography of Edith Wharton* (Austin: University of Texas Press, 2004), p. 46.
224. Wharton, *Letters*, p. 135.
225. *Ibid.*, p. 161.
226. Kenneth M. Price și Phyllis McBride, „'The Life Apart': Text and Contexts of Edith Wharton's Love Diary", *American Literature 66*, nr. 4 (decembrie 1994), p. 683.
227. Wharton, *Letters*, p. 145.
228. *Ibid.*, p. 161.
229. *Ibid.*, p. 208.
230. *Ibid.*, p. 162.

231. Clara Elizabeth Fanning, ed., *The Book Review Digest: Eighth Annual Cummulation – Book Reviews of 1912 in One Alphabet* (Minneapolis: H. W. Wilson Company, 1912), p. 479.
232. Henry James, *The Letters of Henry James*, vol. 2, ed. Percy Lubbock (New York: Charles Scribner's Sons, 1920), p. 282.
233. Price și McBride, „'The Life Apart'", p. 673.

Umorul unei femei rănite: Dorothy Parker

234. Dorothy Parker, *The Uncollected Dorothy Parker*, ed. Stuart Y. Silverstein (London: Dickworth, 1999), p. 17.
235. Elizabeth M. Knowles, ed., *Oxford Dictionary of Quotations* (Oxford: Oxford University Press, 1999), p. 567.
236. Rhonda S. Pettit, ed., *The Critical Waltz: Essays on the Work of Dorothy Parker* (Madison, NJ: Fairleigh Dicksinson University Press, 2005), p. 130.

Poveste despre doi Dickens: Charles Dickens

237. Michael Slater, *Dickens and Women* (London: J.M. Dent, 1983), p. 200.
238. Ada Nisbet, *Dickens and Ellen Ternan* (Berkeley: University of California Press, 1952), p. 20.
239. Charles Dickens, *The Letters of Charles Dickens*, vol. 3 (1842–1843), ed. Madeline House, Graham Storey și Kathleen Tillotson (Oxford: Oxford University Press, 1974), p. 271.
240. John Forster, *Life of Charles Dickens*, vol. 3 (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), p. 162.
241. Nisbet, *Dickens and Ellen Ternan*, p. 36.
242. Slater, *Dickens and Women*, p. 159.
243. Claire Tomalin, *The Invisible Woman: The Story of Nelly Ternan and Charles Dickens* (London: Penguin Books, 2004), p. 275.

Idile sub acoperire

244. Joan Schenkar, *The Talented Miss Highsmith: The Secret Life and Serious Art of Patricia Highsmith* (New York: St. Martin's Press, 2009), p. 282.

Timpuri grele: Frederick Douglass

245. Mike F. Molaire, *African-American Who's Who, Past and Present, Greater Rochester Area* (Rochester, NY: Norex Publications, 1998), 87.
246. Frederick Douglass, *Autobiographies*, ed. Henry Louis Gates Jr. (New York: The Library of America, 1994), p. 415.
247. Marie Diedrich, *Love Across Color Lines: Ottilie Assing and Frederick Douglass* (New York: Hill and Wang, 1999), p. 139.
248. Philip S. Foner, ed., *Frederick Douglass on Women'd Rights* (Boston: Da Capo Press, 1992), p. 22.
249. William S. McFeely, *Frederick Douglass* (New York: W.W. Norton, 1991), p. 287.
250. *Ibid*., p. 322.
251. *Ibid*., p. 320.
252. Philip S. Foner, ed., *Frederick Douglass: Selected Speeches and Writings*, prescurtate și adaptate de Yuval Taylor (Chicago: Lawrence Hill Books, 2000), p. 693.

Un băiat nu prea de treabă: Richard Wright

253. Hazel Rowley, *Richard Wright: The Life and Times* (Chicago: University of Chicago Press, 2008), p. 388.

Born To Be Wilde: Oscar Wilde

254. Oscar Wilde, *The Picture of Dorian Gray* (Hertfordshire, UK: Wordsworth, 1992), p. 139. [Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*, trad. de Antoaneta Ralian, Humanitas Fiction, București, 2014, p. 237.]

255. Oscar Wilde, *De Profundis. The Ballad of Reading Gaol and Other Writings* (Hertfordshire, UK: Wordsworth, 1999), p. 68. [Oscar Wilde, *De profundis*, trad. de Luana Schidu, Humanitas, București, 2014, p. 109.]
256. Wilde, *Dorian Gray*, p. vi. [*Portretul lui Dorian Gray*, ed. cit., p. 7.]
257. Harford Montgomery Hyde, *The Trials of Oscar Wilde* (New York: Dover, 1962), p. 55.
258. Barbara Belford, *Oscar Wilde: A Certain Genius* (New York: Random House, 2001), p. 78.
259. Richard Ellmann, *Oscar Wilde* (New York: Vintage, 1988), p. 235.
260. Oscar Wilde, *The Complete Letters of Oscar Wilde*, ed. Merlin Holland și Rupert Hart-Davis (New York: Henry Holt, 2000), p. 153.
261. Neil McKenna, *The Secret Life of Oscar Wilde* (New York: Random House, 2011), p. 65.
262. *Ibid.*, p. 106.
263. Frank Harris, *Oscar Wilde* (Hertfordshire, UK: Wordsworth, 2007), p. 266.
264. *Ibid.*, p. 266.
265. Wilde, *Dorian Gray*, p. 14. [*Portretul lui Dorian Gray*, ed. cit., p. 49.]
266. Michael Steinman, *Yeats's Heroic Figures: Wilde, Parnell, Swift, Casement* (Albany: SUNY Press, 1984), p. 17.
267. Wilde, *De Profundis and Other*, p. 59. [*De profundis*, ed. cit., p. 93.]
268. Vincent Powell, *The Legal Companion* (London: Robson Books, 2005), p. 13.
269. Wilde, *Dorian Gray*, p. xxvi.
270. McKenna, *Secret Life*, p. 201.
271. *Ibid.*
272. *Ibid.*, p. 501.
273. Richard Pine, *Oscar Wilde* (Dublin: Gill and Macmillan, 1983), p. 105.
274. Ellmann, *Oscar Wilde*, p. 455.
275. Harris, *Oscar Wilde*, p. 301.

276. Franny Moyle, *Constance: The Tragic and Scandalous Life of Mrs. Oscar Wilde* (London: Murray, 2011), p. xxx. [Franny Moyle, *Constance. Tragica și scandaloasa viață a doamnei Oscar Wilde*, trad. de Cristina Jinga, Humanitas, 2014, p. 355.]

În căutarea plăcerii

277. William C. Carter, *Marcel Proust: A Life* (New Haven, CT: Yale University Press, 2002), p. 70.
278. Flaubert, *Flaubert in Egypt*, pp. 9–10.

Fugarii romantici: Percy Bysshe Shelley și Mary Shelley

279. Percy Bysshe Shelley, *The Poetical Works of Percy Bysshe Shelley*, vol. 1, ed. Mary W. Shelley (London: Moxon, 1870), p. 64.
280. Mary W. Shelley, *The Last Man*, vol. 1 (Philadelphia: Carey, Lea and Blanchard, 1833), p. 74.
281. Richard Holmes, *Shelley: The Pursuit* (New York: Harper, 2005), p. 233.
282. *Ibid.*, p. 233.
283. Rosalie Glynn Grylls, *Mary Shelley* (New York: Haskell House, 1938), p. 29.
284. Miranda Seymour, *Mary Shelley* (New York: Grove Press, 2000), p. 123.
285. Daisy Hay, *Young Romantics: The Shelleys, Byron and Other Tangled Lives* (London: Bloomsburry, 2010), p. 308.
286. Mary W. Shelley, *Frankenstein, or The Modern Prometheus* (Boston, MA: Sever, Francis and Co. 1869), p. 13.
287. Harry B. Forman, *The Shelley Library: An Essay in Bibliography* (New York: Haskell House, 1971), p. 5.
288. Walter Edwin Peck, *Shelley: His Life and Work 1792–1817* (Cambridge, MA: Riverside Press, 1927), p. 502.
289. Hay, *Young Romantics*, p. 183.
290. Percy Bysshe Shelley, *The Major Works*, ed. Zachary Leader and Michael O'Neill (Oxford: Oxford University Press, 2009), p. 517.

291. Grylls, *Mary Shelley*, p. 139.
292. Percy Bysshe Shelley, *The Poetical Works of Percy Bysshe Shelley*, vol. 2, ed. Mary W. Shelley (London: Moxon, 1847), p. 30.

Tragice deznodăminte

293. Henry Wadsworth Longfellow, *Poems and Other Writing*, ed. J.C. McClatchy (New York: The Library of America, 2000), p. 671.
294. T.J. Binyon, *Pushkin: A Biography* (New York: Vintage, 2004), p. 600.

Eclipse of the Heart: Voltaire

295. François-Marie Arouet (Voltaire), *Philosophical Dictionary*, part 1 (Witefish, MT: Kessinger Publishing, 2003), p. 355.
296. Samuel Edwards, *The Divine Mistress: A Biography of Emilie du Châtelet – The Beloved of Voltaire* (Philadelphia: David McKay, 1970), p. 85.
297. Judith P. Zinsser, *Emilie du Châtelet: Daring Genius of the Enlightenment* (New York: Penguin Books, 2007), p. 79.
298. David Bodanis, *Passionate Minds: Emilie du Châtelet, Voltaire, and the Great Love Affair of the Enlightenment* (New York: Three Rivers Press, 2007), p. 111.
299. Zinsser, *Emilie du Châtelet*, p. 6.
300. Nancy Mitford, *Voltaire in Love* (New York: Dutton, 1985), p. 271.

Eternal Flames

301. Charlotte Brontë, *Selected Letters of Charlotte Brontë*, ed. Margaret Smith (New York: Oxford University Press, 2007), p. 68.

O însoțire a minților: Virginia Woolf

302. Hermione Lee, *Virginia Woolf* (New York: Random House, 2010), p. 759.

303. *Ibid.*, p. 757.
304. Roger Poole, *The Unknown Virginia Woolf* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995), p. 96.
305. Panthea Reid, *Art and Affection: A Life of Virginia Woolf* (Oxford: Oxford University Press, 1996), p. 137.
306. Lee, *Virginia Woolf*, p. 243.
307. Peter Alexander, *Leonard and Virginia Woolf: A Literary Partnership* (New York: St. Martin's Press, 1992), p. 77.
308. Julia Briggs, *Virginia Woolf: An Inner Life* (Boston: Houghton Mifflin, 2005), p. 35.
309. Poole, *Unknown Virginia Woolf*, p. 95.
310. Lee, *Virginia Woolf*, p. 261.
311. *Ibid.*, p. 362.
312. Virginia Woolf, *A Writer's Diary,* ed. Leonard Woolf (Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2003), p. 81. [Virginia Woolf, *Jurnalul unei scriitoare*, trad. de Mihai Miroiu, RAO International Publishing Company, București, 2005, p. 104.]
313. Virginia Woolf, *A Change of Perspective: The Letters of Virginia Woolf*, vol. 3 (1923–1928), ed. Nigel Nicolson (London: Hogarth Press, 1977), p. 479.
314. Victoria Glendinning, *Vita: The Life of V. Sackville-West* (New York: Quill, 1985), p. 155.
315. Virginia Woolf, *Orlando* (New York: Random House, 2005), p. xx.
316. Victoria Sackville-West, Harold G. Nicholson și Nigel Nicholson, ed., *Vita and Harold: Letters of Vita Sackville-West and Harold Niccholson* (New York: Putnam, 1992), p. 392.
317. Lyndall Gordon, *Virginia Woolf: A Writer's Life* (New York: W. W. Norton, 2001), p. 250.
318. Reid, *Art and Affection*, p. 449.
319. Victoria Glendinning, *Leonard Woolf: A Biography* (New York: Simon and Schuster, 2006), p. 332.

Cochetând cu moartea: Sylvia Plath

320. Paul Alexander, *Rough Magic* (New York: Penguin Books, 1992), p. 194.

Să-ncerc o înșiruire: Robert și Elizabeth Barrett Browning

321. Elizabeth Barrett Browning, *Aurora Leigh and Other Poems* (New York: Penguin Classics, 1995), p. 149.
322. *The Letters of Robert Browning and Elizabeth Barrett Browning, 1845–1846* (London: Smith, Elder, 1899), pp. 1–2.
323. Barrett Browning, *Aurora Leigh and Other Poems*, p. 330.
324. Frances Winwar, *The Immortal Lovers: Elizabeth Barrett Browning and Robert Browning* (New York: Harper and Brothers, 1950), p. 126.
325. Barrett și Browning, *Letters 1845–1846*, p. 4.
326. *Ibid.*, p. 43.
327. *Ibid.*, p. 44.
328. *Ibid.*, p. 72.
329. *Ibid.*, p. 222.
330. Winwar, *Immortal Lovers*, p. 217.
331. Barrett Browning, *Aurora Leigh and Others Poems*, p. 398.
332. Robert Browning, *The Poetical Works of Robert Browning*, [vol. 4 (London: Smith, Elder, 1912), p. 173.
333. Julia Markus, *Dared and Done: The Marriage of Elizabeth Barrett Browning and Robert Browning* (New York: Knopf, 1995), p. 74.
334. Winwar, *Immortal Lovers*, pp. 280–281.

Cum te iubesc?

335. Marianne Walker, *Margaret Mitchell and John Marsh: The Love Story Behind* Gone with the Wind (Atlanta: Peachtree Publishers, 2011), p. 162.

Suspans romantic: Agatha Christie

336. Agatha Christie, *Murder in Mesopotamia* (New York: Berkeley Books, 1984), p. 131.
337. Janet Morgan, *Agatha Christie: A Biography* (New York: Harper and Collins, 1986), p. 147.
338. Michael Rhodes, „Mrs. Christie Found at Harrogate Hotel", *Yorkshire Post*, 15 decembrie 1926; publicat on-line la 15 decembrie 2006.
339. Agatha Christie, *An Autobiography* (New York: William Morrow, 2011), p. 349.
340. *Ibid.*, p. 349.
341. *Ibid.*, p. 352.
342. *Ibid.*, p. 199.
343. *Ibid.*, p. 349.
344. *Ibid.*, p. 352.
345. Max Mallowan, *Mallowan's Memoirs* (New York: Dodd, Mead, 1977), p. 195.
346. Christie, *An Autobiography*, p. 411.
347. Bennett Cerf, *The Life of the Party* (New York: Doubleday, 1956), p. 146.
348. Mallowan, *Memoirs*, p. 311.

Delicatese: Gertrude Stein și Alice B. Toklas

349. Gertrude Stein, *Last Operas and Plays* (New York: Taylor and Francis, 1995), p. 74.
350. „The Editor's Uneasy Chair", *Vanity Fair*, septembrie 1934.
351. Alice B. Toklas, *What Is Remembered* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1963), p. 23.
352. „Alice Toklas, 89, Is Dead in Paris", *The New York Times*, 8 martie 1967.
353. „World: Together Again", *Time*, 17 martie 1967.
354. „Alice Toklas, 89, Is Dead in Paris".
355. Anna Linzie, *The True Story of Alice B. Toklas: A Study of Three Autobiographies* (Iowa City: University of Iowa Press, 2006), p. 110.

356. Brenda Wineapple, *Sister Brother: Gertrude and Leo Stein* (Lincoln: University of Nebraska Press, 2008), p. 297.
357. James R. Mellow, *Charmed Circle: Gertrude Stein and Company* (New York: Henry Holt, 2003), p. 179.
358. Gertrude Stein, „A Sonatina Followed by Another", în *Bee Time Wine and Other Pieces, 1913–1927* (New Haven, CT: Yale University Press, 1953), p. 12.
359. Gertrude Stein, „The Present", în *Bee Time Wine and Other Pieces*, p. 212.
360. Kay Turner, ed., *Baby Precious Always Shines: Selected Love Notes Between Gertrude Stein and Alice B. Toklas* (New York: Stonewall Inn Editions, 2000), p. 10.
361. Alice B. Toklas, *Aromas and Flavors of the Past and Present: A Book of Exquisite Cooking* (New York: Lyonn Press, 1996), p. xxvi.

Prima impresie

362. Nöel Riley Fitch, *Appetite for Life: The Biography of Julia Child* (New York: Anchor, 2012), p. 5.
363. Nöel Riley Fitch, „The Crisco Kid", *Los Angeles Magazine*, august 1996.

Hai să pornim pe mări: Robert Louis Stevenson

364. Robert Louis Stevenson, *Essays of Robert Louis Stevenson* (New York: C. Scribner, 1906), p. 45.
365. Robert Louis Stevenson, *RLS: Stevenson's Letters to Charles Baxter*, ed. DeLancey Ferguson (Port Washington, NY: Kennikat Press, 1973), p. 63.
366. Ian Bell, *Dreams of Exile: Robert Louis Stevenson, A Biography* (New York: Henry Holt, 1993), p. 105.
367. Robert Louis Stevenson, *A Child's Garden of Verses* (Boston: Mobile Reference, 2009), dedicație.
368. Nellie Van de Grift Sanchez, *The Life of Mrs. Robert Louis Stevenson* (New York: C. Scribner's Sons, 1920), pp. 1–2.

369. Robert Louis Stevenson, *The Letters of Robert Louis Stevenson*, vol. 1, ed. Sidney Colvin (New York: Scribner, 1917), p. 318.
370. Van de Grift Sanchez, *The Life of Mrs. Robert Louis Stevenson*, p. 82.
371. Claire Harman, *Myself and Other Fellow: A Life of Robert Louis Stevenson* (New York: Harper Collins, 2005), p. 296.
372. Robert Louis Stevenson, *The Letters of Robert Louis Stevenson*, vol. 4, ed. Sidney Colvin (New York: Scribner, 1917), p. 288.
373. Henry James, *Letters*, vol. 3 (1883–1895), ed. Leon Edel (Boston: Harvard University Press, 1980), p. 498.
374. Robert Louis Stevenson, *The Works of Robert Louis Stevenson: The Master of Ballantrae, Weir of Hermiston, Poems* (New York: Jefferson Press, 1922), p. 624.

You've got mail

375. David Lowenherz, ed., *The 50 Greatest Love Letters of All Time* (New York: Crown, 2002), p. 91.
376. John Keats, *Selected Letters*, ed. Robert Gittings (New York: Oxford University Press, 2004), p. 245.
377. Nicholas Murray, *Kafka: A Biography* (New Haven, CT: Yale University Press, 2002), p. 155.
378. Evelyn Blewer, ed., *My Beloved Toto: Letters from Juliette Drouet to Victor Hugo. 1833–1882*, trad. în lb. engleză de Victoria Tietze Larson (Albany: SUNY Press, 2005), p. 10.
379. Emily Dickinson, *Selected Letters*, ed. Thomas H. Johnson (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1986), p. 90.

Bibliografie selectivă

Unora le place jazzul

Bigsby Christopher. *Arthur Miller*. London: Phoenix, 2009.
Meyers, Jeffrey, *The Genius and the Goddess*. London: Arrow, 2010.
Miller, Arthur. *Timebends: A Life*. London: Methuen, 1987.

Cântecul de dragoste al lui T.S. Eliot

Ackroyd, Peter. *T.S. Eliot*. Harmondsworth: Penguin, 1984.
Bloom, Harold. *T.S. Eliot*. New York: Chelsea House, 1999.
Gordon, Lyndall. *T.S. Eliot: An Imperfect Life*. New York: W. W. Norton, 2000.
Seymour-Jones, Carole. *Painted Shadow: The Life of Vivienne Eliot, First Wife of T.S. Eliot, and the Long-Suppressed Truth About Her Influence on His Genius*. New York: Doubleday, 2001.

Cei frumoși și blestemați: F. Scott și Zelda Fitzgerald

Bruccoli, Matthew J. *Some Sort of Epic Grandeur: The Life of F. Scott Fitzgerald*. Ediția a II-a, Columbia: University of South Carolina Press, 2002.

Bryer Jackson R. și Cathy W. Barks, ed., *Dear Scott, Dearest Zelda: The Love Letters of F. Scott and Zelda Fitzgerald*. New York: St. Martin's Griffin, 2003.

Milford, Nancy. *Zelda: A Biography*. New York: Harper Perennial Modern Classics, 2011.

Taylor, Kendall. *Sometimes Madness Is Wisdom: Zelda and Scott Fitzgerald – A Marriage*. New York: Ballantine Books, 2003.

Numai război, nici o pace: Lev Tolstoi

Shirer, William. *Love and Hatred: The Tormented Marriage of Leo and Sonya Tolstoy*. New York: Simon and Schuster, 1994.

Smoluchowski, Louise. *Lev and Sonya: The Story of the Tolstoy Marriage*. New York: Putnam, 1987.

Tolstoy, Sophia. *The Diaries of Sophia Tolstoy*. Traducere în limba engleză de Cathy Porter. London: Alma, 2010.

Iadul nu are atâta furie: Ernest Hemingway

Hemingway, Mary Welsh. *How It Was*. New York: Knopf, 1976.

Kert, Bernice. *The Hemingway Women: Those Who Loved Him – The Wives and Others*. New York: W. W. Norton, 1986.

Meyers, Jeffrey. *Hemingway: A Biography*. Boston: Da Capo Press, 1985.

Moorhead, Caroline. *Gelhorn: A Twentieth-Century Life*. New York: Henry Holt, 2004.

Alpha Mailer: Norman Mailer

Dearborn, Mary. *Mailer: A Biography*. New York: Houghton Mifflin, 2001.

Mailer, Adele. *The Last Party: Scenes from My Life with Norman Mailer*. Fort Lee, NJ: Barricade Books, 1997.
Mailer, Norris Church. *A Ticket to the Circus: A Memoir*. New York: Random House, 2010.
Rollyson, Carl. *Norman Mailer: The Last Romantic*. New York: iUniverse, 2008.

Nebun, destrăbălat și periculos dacă ajungi să-l cunoști: Lordul Byron

Hay, Daisy. *Young Romantics: The Shelleys, Byron and Other Tangled Lives*. London: Bloomsburry, 2010.
MacCarthy, Fiona. *Byron: Life and Legend*. London: Faber and Faber, 2003.
O'Brien, Edna. *Byron in Love: A Short Daring Life*. New York: W.W. Norton, 2010.

Să nu mă blestemi niciodată: Gustave Flaubert

Brown, Frederick. *Flaubert: A Biography*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.
Gray, Francine du Plessix. *Rage and Fire: A Life of Louise Colet*. New York: Touchstone, 1994.
Wall, Geoffrey. *Flaubert: A Life*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2001.

Mergi pe drumul tău: Generația beat

Campbell, James. *This Is the Beat Generation: New York, San Francisco, Paris*. Berkeley: University of California Press, 2001.
Knight, Brenda. *Women of the Beat Generation: The Writers, Artists and Muses at the Heart of a Revolution*. Berkeley, CA: Conari Press, 1996.
Marler, Regina, ed. *Queer Beats: How the Beats Turned America On to Sex: Selected Writings*. San Francisco: Cleis Press, 2004.

Morgan, Bill. *I Celebrate Myself: The Somewhat Private Life of Allen Ginsberg*. New York: Viking, 2006.

Sexistențialism: Simone de Beauvoir

Bair, Deidre. *Simone de Beauvoir: A Biography*. New York: Touchstone, 1991.
Francis, Claude și Fernande Gontier, *Simone de Beauvoir: A Life, A Love Story*. New York: St. Martin's Press, 1987.

Un ghem de minciuni: Anaïs Nin

Bair, Deidre. *Anaïs Nin: A Biography*. New York: Penguin Books, 1996.
Ferguson, Robert. *Henry Miller: A Life*. New York: W. W. Norton, 1991.
Nin, Anaïs și Henry Miller. *A Literate Passion: Letters of Anaïs Nin and Henry Miller*, 1932–1953. Editat de Gunther Stuhlmann. New York: Harcourt Brace, 1989.

Șoc și groază: Tennesee Williams

Spoto, Donald. *The Kindness of Strangers: The Life of Tennesee Williams*. Boston: Da Capo Press, 1997.
Williams, Tennesee. *Memoirs*. New York: New Directions, 2006.

O, griji dulci și-amare: Karen Blixen (Isak Dinesen)

Donelson, Linda. *Out of Isak Dinesen in Africa: The Untold Story*. Iowa City: Coulsong List, 1995.
Thurman, Judith. *Isak Dinesen: The Life of a Storyteller*. New York: St. Martin's Press, 1982.

Casa secretelor: Daphne du Maurier

Auerbach, Nina. *Daphne du Maurier: Haunted Heiress*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002.

Du Maurier, Daphne. *The Daphne du Maurier Companion*. Editat de Helen Taylor. London: Virago, 2007.

———. *Myself When Young: The Shaping of a Writer*. London: Virago, 2004.

———. *The Rebecca Notebook and Other Memories*. London: Virago, 2005.

Forster, Margaret. *Daphne du Maurier*. London: Arrow, 1993.

Pasiune pariziană: Edith Wharton

Benstock, Shari. *No Gifts from Chance: A Biography of Edith Wharton*. Austin: University of Texas Press, 2004.

Lee, Hermione. *Edith Wharton*. New York: New York: Vintage, 2008.

Wharton, Edith. *The Letters of Edith Wharton*. Editat de R.W.B. Lewis și Nancy Lewis. New York: Collier Books/Macmillan, 1989.

Povestea a doi Dickens: Charles Dickens

Ackroyd, Peter. *Dickens*. London: Vintage, 2002.

Slater, Michael. *Dickens and Women*. London: Dent, 1983.

Tomalin, Claire. *The Invisible Woman: The Story of Nelly Ternan and Charles Dickens*. London: Penguin, 2004.

Timpuri grele: Frederick Douglass

Diedrich, Marie. *Love Across Color Lines: Ottilie Assing and Frederick Douglas.* New York: Hill and Wang, 1999.

McFeely, William S. *Frederick Douglass*. New York: W. W. Norton, 1991.

Born To Be Wilde: Oscar Wilde

Ellmann, Richard. *Oscar Wilde*. New York: Vintage, 1988.
McKenna, Neil. *The Secret Life of Oscar Wilde*. New York: Random House, 2011.
Moyle, Franny. *Constance: The Tragic and Scandalous Life of Mrs. Oscar Wilde*. London: Murray, 2011.

Fugarii romantici: Percy Bysshe Shelley și Mary Shelley

Hay, Daisy. *Young Romantics: The Shelleys, Byron and Other Tangled Lives*. London: Bloomsburry, 2010.
Holmes, Richard. *Shelley: The Pursuit*. New York: Harper, 2005.
Seymour, Miranda. *Mary Shelley*. New York: Grove Press, 2000.

Eclipse of the Heart: Voltaire

Andrews, Wayne. *Voltaire*. New York: New Directions, 1981.
Bodanis, David. *Passionate Minds: Emilie du Châtelet, Voltaire, and the Great Love Affair of the Enlightenment*. New York: Three Rivers Press, 2007.
Mitford, Nancy. *Voltaire in Love*. New York: Dutton, 1985.
Zinsser, Judith P. *Emilie du Châtelet: Daring Genius of the Enlightenment*. New York: Penguin Books, 2007.

O însoțire a minților: Virginia Woolf

Alexander, Peter. *Leonard and Virginia Woolf: A Literary Partnership*. New York: St. Martin's Press, 1992.
Bell, Quentin. *Virginia Woolf: A Biography*. London: Pimlico, 1996.
Gordon, Lyndall. *Virginia Woolf: A Writer's Life*. New York: W. W. Norton, 2001.
Lee, Hermione. *Virginia Woolf*. New York: Random House, 2010.
Poole, Roger. *The Unknown Virginia Woolf*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Rosenfeld, Natania. *Outsiders Together: Virginia and Leonard Woolf*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2001.

Să-ncerc o înșiruire: Robert și Elizabeth Barrett Browning

Markus, Julia. *Dared and Done: The Marriage of Elizabeth Barrett Browning and Robert Browning.* New York: Knopf, 1995.
Winwar, Frances. *The Immortal Lovers: Elizabeth Barrett Browning and Robert Browning.* New York: Harper and Brothers, 1950.

Suspans romantic: Agatha Christie

Christie, Agatha. *An Autobiography*. New York: William Morrow, 2011. [*O autobiografie*, trad. de Adina M. Arsenescu, Univers, București, 1986.]
Hack, Richard. *Duchess of Death: The Unauthorized Biography of Agatha Christie*. Beverly Hills, CA: Phoenix Books, 2009.
Morgan, Janet. *Agatha Christie: A Biography*. New York: Harper and Collins, 1986.

Delicatese: Gertrude Stein și Alice B. Toklas

Mellow, James R. *Charmed Circle: Gertrude Stein and Company*. New York: Henry Holt, 2003.
Souhami, Diana. *Gertrude and Alice*. New York: I.B. Tauris, 2009.
Gertrude Stein. *The Autobiography of Alice B. Toklas*. New York: Vintage, 1990. [*Autobiografia lui Alice B. Toklas*, trad. de Florica Sincu, Humanitas. București, 2011.]

Hai să pornim pe mări: Robert Louis Stevenson

Balfour, Sir Graham. *The Life of Robert Louis Stevenson*. New York: C. Scribner's Sons, 1915.
Bell, Ian. *Dreams of Exile: Robert Louis Stevenson, A Biography*. New York: Henry Holt, 1993.
Sanchez, Van de Grift Nellie. *The Life of Mrs. Robert Louis Stevenson*. New York: C. Scribner's Sons, 1920.

Cuprins

Introducere 7

PARTEA ÎNTÂI
Folie à deux

Unora le place jazzul: Arthur Miller 13
Al treilea e în plus 21
Cântecul de dragoste al lui T.S. Eliot 23
E greu să te desparți 30
Cei frumoși și blestemați: F. Scott și Zelda Fitzgerald 33
Prădători de inocență 43
Numai război, nici o pace: Lev Tolstoi 45
Fight Club 52

PARTEA A DOUA

Băieți răi, farsori și derbedei

Iadul nu are atâta furie: Ernest Hemingway 57
În spatele fiecărui bărbat de succes 66
Alfa Mailer: Norman Mailer. 68
Nebun după tine: Edgar Allan Poe 77
Nebun, destrăbălat și periculos
dacă ajungi să-l cunoști: Lordul Byron 79
Seducători înnăscuți 88
Să nu mă blestemi niciodată: Gustave Flaubert. 90
Șase grade de copulație 98
Mergi pe drumul tău: Generația Beat 100
Dacă acești pereți ar avea gură să vorbească 109

PARTEA A TREIA

Plăcerea sexului

Sexistențialism: Simone de Beauvoir. 113
Arta seducției 122
Un ghem de minciuni: Anaïs Nin 125
Lawrence al concupiscenței: D.H. Lawrence. 134
Șoc și groază: Tennessee Williams 136
Vorbește-mi murdar: James Joyce. 145

PARTEA A PATRA

Nefericiți în dragoste

O, griji dulci și-amare: Karen Blixen (Isak Dinesen). 149
Nefericiți până la adânci bătrâneți: Carson McCullers 157
Casa secretelor: Daphne du Maurier. 159
Inimă singuratică: Emily Dickinson 167
Pasiune pariziană: Edith Wharton 169
Umorul unei femei rănite: Dorothy Parker 176

PARTEA A CINCEA

Inima ta trădătoare

Poveste despre doi Dickens: Charles Dickens 181
Idile sub acoperire 189
Timpuri grele: Frederick Douglass 191
Un băiat nu prea de treabă: Richard Wright 200
Born To Be Wilde: Oscar Wilde 202
În căutarea plăcerii 210

PARTEA A ȘASEA

Paradisul pierdut

Fugarii romantici: Percy Bysshe Shelley și Mary Shelley 215
Tragice deznodăminte 222
Eclipse of the Heart: Voltaire 224
Eternal Flames 232
O însoțire a minților: Virginia Woolf 234
Cochetând cu moartea: Sylvia Plath 242

PARTEA A ȘAPTEA

Dincoace de Paradis

Să-ncerc o înșiruire:
Robert și Elizabeth Barrett Browning 247
Cum te iubesc? 255
Suspans romantic: Agatha Christie 257
Treziți-vă, voi, nouă muze 265
Delicatese: Gertrude Stein și Alice B. Toklas 267
Prima impresie 275
Hai să pornim pe mări: Robert Louis Stevenson 277
You've got mail 285

Mulțumiri 287
Note 289
Bibliografie selectivă 313